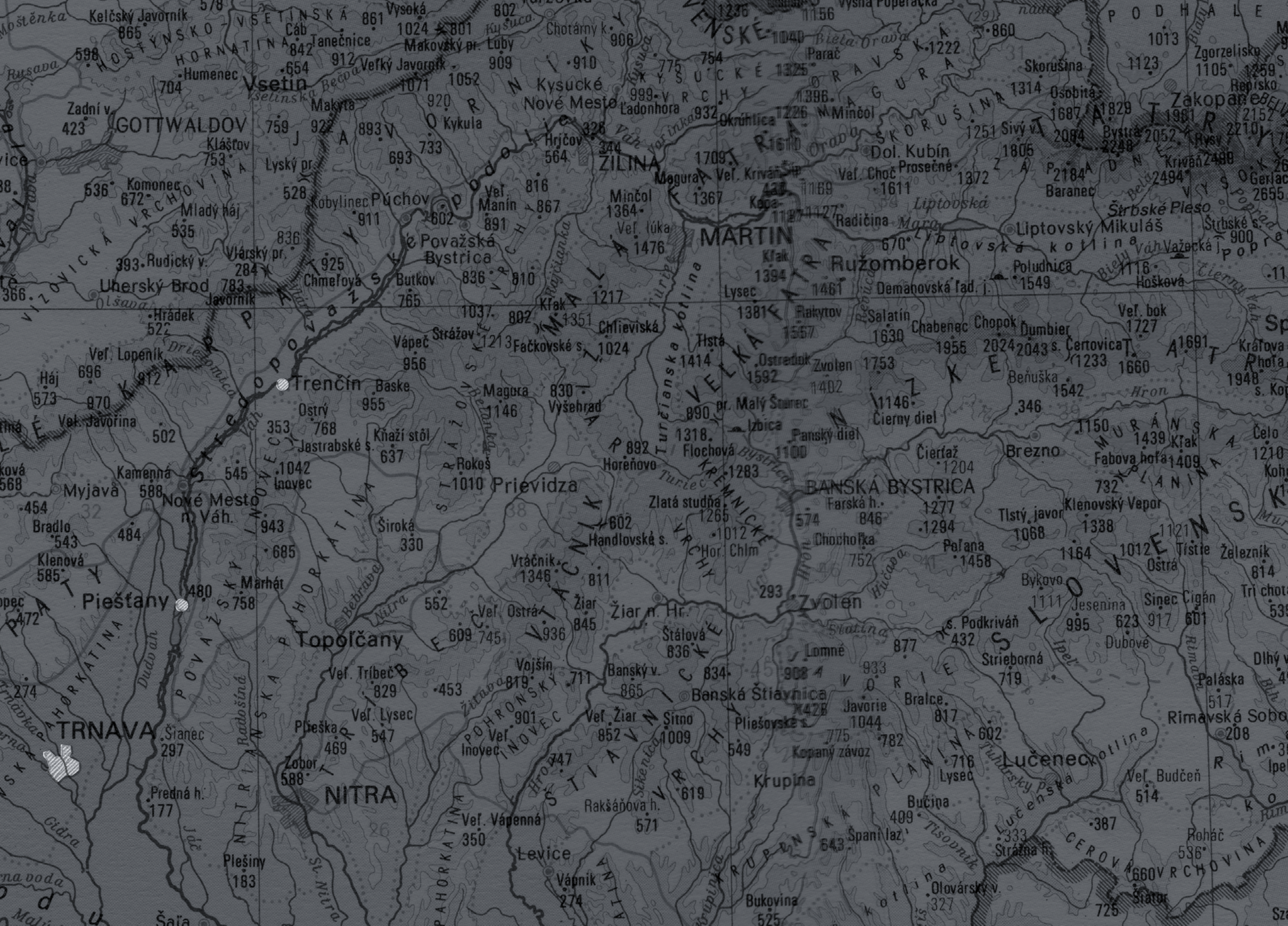

Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze
Ústav teorie a dějin architektury

Stavo- projekt Trnava

Vývoj a transformácia štátnych projekčných podnikov, ich zameranie a náplň
v nadväznosti na politicko-ekonomické pomery v bývalom Československu.

Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze
Ústav teorie a dějin architektury

Stavoprojekt Trnava

Vývoj a transformácia štátnych projekčných podnikov,
ich zameranie a náplň v nadväznosti na politicko-ekonomické
pomery v bývalom Československu.

dizertačná práca

študentka:

Mgr. art. Lucia Tóthová (Mlynčeková)

školiťel:

prof. Ing. arch. Petr Vorlík, Ph.D.

školiťel špecialista:

Mgr. Peter Szalay, PhD.

Podakovanie:

V prvom rade ďakujem môjmu školiteľovi Petrovi Vorlíkovi za podporu, prejavenu dôveru a vedenie pri projekte. Ďakujem tiež školiteľovi špecialistovi Petrovi Szalayovi za trpezlivosť a veľký prínos k celej práci. Honzovi Zikmundovi ďakujem za množstvo podkladov, ktoré k môjmu výskumu poskytol. Ďakujem tiež Marekovi Badinskému, za pomoc s výskumnou aj výstavnou činnosťou, a tiež Dominike Chrzanovej, Radke Nedomovej a Linde Blahovej za kurátorovanie výstav. Ďakujem Mirkovi Pavlovi za spoluprácu pri festivale „Den architektury“, a tiež ďakujem všetkým archívom, ktoré mi pomohli s pátraním po dôležitých dokumentoch. Ďakujem Lenke Navrátilovej, ktorá mi pomohla s návrhom dizajnu tejto práce, a tiež Radke za pomoc s korektúrami. Rada by som sa poďakovala všetkým, ktorí mi venovali svoj čas pri rozhovoroch a poskytli mi tak vzácne informácie, špeciálne pánovi architektovi a historikovi Lubomírovi Mrňovi, ktorý sa žiaľ nedožil publikovania svojho rozhovoru. Jeho prínos pre môj výskum bol však veľmi dôležitý. V neposlednom rade ďakujem môjmu manželovi Mirovi, a tiež celej mojej rodine za podporu počas celého štúdia.

obsah

Úvod /12–17

Medzinárodný kontext /18–37

Politicko-ekonomické pozadie medzinárodného kontextu povojnovej architektúry,
porovnanie „krajín východného bloku“ s bývalým Československom

Zväz sovietskych socialistických republík (ZSSR)

Demokratická federatívna Juhoslávia / Juhoslovanská federatívna ľudová republika/
Juhoslovanská socialistická federatívna republika

Poľská ľudová republika

Maďarská ľudová republika

Nemecká demokratická republika

Rumunská ľudová republika / Rumunská socialistická republika

Bulharská ľudová republika

Albánska ľudová republika

Záver

Okolnosti vzniku a vývoja Stavoprojektu /38–49

1948–1958

1958–1969

Projektovanie v období normalizácie

Revízia oprávnení k činnosti

Rozdelenie projektových ústavov /50–79

Krajsky riadené projektové ústavy

Rezortné projektové ústavy

Družstevné projektové ústavy

Zvláštne postavenia

Ďalšie možnosti uplatnenia

Slovensko, Stavoprojekt Trnava /80–101

Povojnová situácia na Slovensku

Osamostatnenie projektových ústavov

Vznik Stavoprojektu Trnava a jeho ateliérov v Trenčíne a Piešťanoch

Náplň práce

Zamestnanci

Prevádzkové budovy

Zánik

Projekty a prevádzkové budovy ateliérov Stavoprojekt Trnava /102–191

Projekty ateliérov Trnava

Projekty ateliéru Trenčín

Projekty ateliéru Piešťany

Rozhovory /192–225

Trnava: Marián Remenár, Jozef Danák

Trenčín: Alexandra Gabrišová, Igor Mrva

Piešťany: Ľubomír Mrňa, Viktor Nižňanský

Zdroje /226–249

Bibliografia, Výročné katalógy projektových ústavov

Zoznam archívov a rozhovorov

Dosiahnuté výsledky /250–257

Publikačná činnosť, konferencie, prednášky, diskusie a výskumy

Prílohy, iné aktivity súvisiace s dizertáciou /258–291

Výstavy – FA ČVUT, Ústav teórie a dejín architektúry

Vlastné projekty súvisiace s témou dizertácie

úvod

Veľká a veľmi dôležitá časť výstavby, ktorá sa aktuálne nachádza v našom bezprostrednom okolí, pochádza z povojnového obdobia.¹ V Československu bola táto produkcia tvorená v prostredí socializmu, a jeho centrálne riadeného hospodárstva.² Podliehala mu tiež kompletná architektonická, projektová aj stavebná činnosť. Práve na pozadí takto (zhora) organizovanej tvorby sa diali zásadné rozhodnutia od zadania práce, cez tvorbu podmienok, až po realizáciu. A práve podmienky architektonickej činnosti v prostredí socializmu sú jedným z určujúcich faktorov výslednej kvality architektúry tohoto obdobia. Prostredie projektových ústavov, v ktorom pracovali architekti, bolo silne špecifické, a doteraz mu napriek tomu nebola venovaná dostatočná pozornosť.³ Výskum si preto kladie za cieľ odkryť podmienky práce v projektových ústavoch, so zameraním na obdobie normalizácie. Štúdia nazerá na prácu architektov jednotlivcov, ale aj kolektívov, a to cez kontext doby, v ktorej vznikala.

Projektová činnosť v bývalom Československu, a teda jej jednotlivé projektové ústavy, podliehali centrálne riadenému hospodárstvu. Preto sa všetky ekonomické zmeny, jednotlivé etapy (tzv. päťročnice) prirodzene premietali do ich pôsobenia. Dôležitý vplyv mali v tomto smere štátne komisie, ktoré riadili ich existenciu, od samotného vzniku, cez fungovanie, mzdové hodnotenia až po náplň práce. Mali dokonca dôležitejší vplyv na fungovanie, ako samotní zriaďovatelia, či už to boli spomínané mestské a krajské národné výbory, alebo ministerstvá, prípadne družstvá. Najväčší vplyv malo „Federální ministerstvo pro vědeckotechnický a investiční rozvoj“. V roku 1971 toto ministerstvo previedlo v rámci politického procesu normalizácie celkovú revíziu oprávnení všetkých dovtedy existujúcich projektových ústavov, čo malo za následok zrušenie niekoľkých tzv. voľne fungujúcich ateliérov, a takisto vznik nových ústavov, prevažne zriaďovaných ministerstvami.⁴ Dokumenty z tejto revízie dali vzniknúť vôbec prvému kompletnému zoznamu všetkých projektových ústavov v Československu. Tento bol vyskladaný z mnohých, ťažko dostupných dokumentov, a bol tiež prvým, veľmi dôležitým a náročným krokom tejto štúdie.

Zoznam projektových ústavov bývalého Československa teda vznikol najmä vďaka ústretovosti Národného archívu Českej republiky.⁵ Kľúčovým dokumentom sa stal nespracovaný fond dvoch inštitúcií, a to SKVTIR (Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj) a FMVTIR (Federální ministerstvo pro vědeckotechnický a informační rozvoj). Obe inštitúcie existujú pod jedným spoločným fondom, nakoľko ich činnosť na seba priamo nadväzovala. Jednalo sa prakticky o tú istú inštitúciu, ktorá bola v roku 1983 premenovaná a štrukturálne pozmenená. Fond obsahuje spolu 417 archívnych kartónov, z čoho podrobne preskúmaných bolo vybraných 40. Každý obsahoval radovo 10-tky až 100-vky dokumentov k preskúmaniu (z najrozsiahlšieho kartónu bolo zdigitalizovaných 148 ks dokumentov). Ich následná analýza a roztriedenie do prehľadných zložiek sa stali tiež dôležitým krokom k sprehľadneniu a sprístupneniu fondu pre ďalší možný budúci výskum. Celá kompletizácia trvala približne 5 mesiacov (12/2020 – 4/2021). Tento zoznam sa ďalej stal podnetom pre zbieranie a digitalizáciu výročných katalógov jednotlivých projektových ústavov, ktorých celkové množstvo je v súčasnosti 69. Náhlady katalógov, ako aj štruktúrovaný kompletný zoznam projektových ústavov, sú tiež voľne prístupné cez online databázu vytvorenú špeciálne k tomuto výskumu: <https://projektaky.sk/>.⁶

Stavoprojekt bol prvou architektonickou inštitúciou, ktorá vznikala v povojnovom období, a zároveň pôsobil až do konca minulého režimu. V niektorých výnimočných prípadoch pôsobí dodnes. Väčšina projektov pre výstavbu menších i väčších obcí bývalého Československa vznikala práve v ateliéroch Stavoprojektu, v prípade Česka v neskoršom období tiež Krajského projektového ústavu. Ich primárnym poslaním bolo navrhovanie bytovej výstavby a občianskej vybavenosti. Pracovali v úzkej spolupráci s Útvarmi hlavného architekta, investorskými a realizačnými (stavebnými) zložkami. Ich zriaďovateľom bol vo väčšine prípadov Mestský národný výbor. Týmto sa Stavoprojekt líšil od iných projektových ústavov, ktoré si zriaďovali buď priamo ministerstvá, alebo v menšom množstve tiež družstvá. Štruktúra samostatných projektových ústavov Stavoprojektu bola jasne definovaná už na začiatku jeho fungovania, a v tejto podobe zotrvala až do konca svojho pôsobenia. Niekoľko z nich zaniklo, resp. boli priradené k iným, žiadne však už nevznikli, s výnimkou vysunutých pracovísk, ktoré boli definované iba ako ateliéry, a ich náplň práce určovali nadriadené projektové ústavy. Jedinou výnimkou bol v tomto smere práve Stavoprojekt Trnava. Ten fungoval ako samostatná výrobné-hospodárska jednotka, t. j. projektový ústav, od roku 1972. Neskôr pod ním vznikli ďalšie dva externé ateliéry, v Trenčíne (1974) a Piešťanoch (1975).⁷

Zameranie sa na prípadovú štúdiu projektového ústavu Stavoprojekt Trnava, spolu s jeho ateliérmi v Trenčíne a Piešťanoch, bolo dôležitým bodom výskumu. Súčasťou výskumu sa stali tiež výstavné aktivity, ktoré sa vždy udiali v mieste, kde konkrétny ateliér, ktorého sa výstava dotýkala najviac, sídlil. V roku 2018 vznikol (Vý)Stavoprojekt Trnava, v roku 2020 (Vý)Stavoprojekt Trenčín, a v roku 2021 (Vý)Stavoprojekt Piešťany.⁸ Metóda tvorby týchto výstav pozostávala mimo iného v priamom zapojení divákov, a to v prvom rade pamätníkov, ktorí v daných ateliéroch pracovali. Tí pomohli doplniť veľmi dôležité informácie, ktoré neboli dostupné, a to najmä kvôli absencii dôležitých materiálov a súvislostí v archívoch, výročných katalógoch, či periodikách. Takisto sa vďaka týmto sieťam podarilo s mnohými pamätníkmi vytvoriť rozhovory, ktorými sa história doplnila o cennú orálnu, osobnú zložku.⁹ Výstavy tiež pomohli sprostredkovať lokálne kontakty rôznych „nadšencov“ disponujúcimi dôležitými, predovšetkým publikačnými materiálmi. V neposlednom rade sa tiež podarilo vo všetkých mestách vytvoriť k výstave sprievodný program v podobe diskusií, prednášok či vlastivedných prechádzok, vďaka ktorému sa vynárali mnohé ďalšie podnety k výskumu.

V roku 1968, následkami vpádu vojsk Varšavskej zmluvy, nastalo v Československu obdobie tzv. normalizácie. Niektoré zmeny sa uskutočnili rýchlo, iné na seba nechali čakať. Udalosti silne rezonovali nielen v krajinách „východného bloku“, ale prakticky v celom svete. Nie len globálne, ale tiež vnútorne sa teda jednalo o jeden z najväčších prelomov v období celého povojnového obdobia Československa, ktorý mal vplyv na všetky aspekty hospodárstva, a teda tiež na fungovanie projektových ústavov. Vymedzenie normalizácie¹⁰ ako hlavného obdobia výskumu súviselo s viacerými aspektami. V prvom rade s (vyššie spomínaným) dôležitým faktom, že sa jedná bezpochyby o dôležité obdobie, jednak vzhľadom na vnútropolitický vývoj povojnového Československa, ale tiež v globálnom merítku 2. polovice 20. storočia. Ďalším dôležitým aspektom bolo prepojenie na výskum architektúry 80. rokov v Českej republike, prebiehajúci na „Ústave teorie a dějin architektury Fakulty architektury ČVUT“¹¹. Ďalším bolo tiež integrovanie výskumu o projektovom ústave „Stavoprojekt Trnava“,¹² ktorý vznikol ako jediný spomedzi všetkých ateliérov Stavoprojektu práve v období normalizácie. V neposlednom rade bola tiež dôležitá rodinná väzba na

môjho starého otca, architekta Ján H. Blichu,¹³ ktorý bol od roku 1974 vedúcim architektom trenčianskeho ateliéru, fungujúceho pod Stavoprojektom Trnava.

Na začiatku tejto štúdie uvádzam Československo do medzinárodného kontextu 2. polovice 20. storočia. Československo, rovnako ako iné krajiny, prirodzene reagovalo na okolité politické dianie, primárne krajín východného bloku, s ktorými mal najporovnateľnejšiu situáciu. Všetky boli totiž politicky, a teda tiež ekonomicky orientované na Sovietsky zväz, pričom ale neboli jeho integrálnou súčasťou. Neznamená to, že sa Československo po architektonicko-výtvarnej stránke nenažilo inšpirovať tiež krajinami „západného bloku“, je však v tomto smere dôležité porovnávať krajiny s rovnakou, prípadne aspoň podobnou ekonomicko-hospodárskou situáciou, ktorá mala sekundárny vplyv na architektúru a stavebníctvo, a to cez pracovné podmienky a možnosti. Československo medzi krajinami, ktoré boli orientované na ZSSR (Zväz sovietskych socialistických republík) vynikalo najmä vysokým percentom investícií, ktoré vložilo do výstavby bytov. V priemere na 1 obyvateľa bolo toto % najvyššie.¹⁴ Taktiež tu neexistoval žiaden priestor pre tvorbu vlastného, súkromného projektového ústavu či ateliéru. Tieto dve dôležité podmienky spolu zapríčinili vznik najväčšieho projektového ústavu spomedzi krajín politicky orientovaných na Sovietsky zväz, Stavoprojektu.¹⁵

Uvedenie Československa do medzinárodného kontextu v tejto práci vzniklo tiež vďaka spolupráci s Bauhaus-University Weimar. Tu sa konal v roku 2022 workshop, ktorého súčasťou bola tiež prezentácia tohoto výskumu. Účasť na workshope bola dôležitá najmä kvôli nadviazaniu kontaktov a získania prehľadu o aktuálnom výskume architektúry povojnového obdobia v zahraničí. Časť výskumu venujúca sa zahraničnému kontextu Československa bude tiež spracovaná do podoby článku pre časopis „Journal of Architecture“, ktorého samostatné číslo nadväzuje na spomínanú spoluprácu počas workshopu „Architecture at work“ vo Weimare.¹⁶ Vybraní účastníci workshopu boli oslovení k publikovaniu, a toto číslo by malo vyjsť v roku 2025. Kapitola dizertačnej práce venujúca sa medzinárodnému kontextu by mala byť súčasťou tohoto čísla. Výskum tak nadviaže na podobné štúdie prevažne orientované na krajiny bývalého Sovietskeho zväzu (ZSSR).

Rôzne výstupy výskumu vznikali počas celého jeho trvania, či už v podobe publikácií, článkov, alebo výstav, a zároveň sú ďalšie plánované v budúcnosti. Najdôležitejším výstupom bola publikácia „(Vý)Stavoprojekt Trnava, Trenčín, Piešťany“, ktorá zároveň tvorí najrozsiahljšiu časť dizertácie. Tomuto výstupu predchádzala spomínaná trojica výstav s rovnakým názvom (<http://vy-stavoprojekt.sk>). Ďalším dôležitým výstupom bol článok publikovaný v časopise *Architektúra & Urbanizmus* (https://www.architektura-urbanizmus.sk/wp-content/uploads/A_U_1-2_2022_9_mlyncekova.pdf), a taktiež články v publikáciách spomínaného výskumu venujúceho sa architektúre 80. rokov (<http://www.architektura80.cz>). Výskum bol tiež prepojený s množstvom lokálnych aktivít, ako napr. akcie usporiadané v spolupráci s festivalom „Den architektury“ (<https://www.denarchitektury.cz>) v Trenčíne (od 2020), Piešťanoch (2021) a Košiciach (2022), ktoré vždy boli prepojené na tému výskumu, ďalej tiež vytvorením pasportizácie modernej architektúry Trenčína (https://issuu.com/lucia.mlyncekova/docs/layout-textova_cast_21.07.30_nahlad_o2), stavebno-historickým prieskumom jednej zo stavieb trenčianskeho ateliéru Stavoprojektu Trnava, Domu smútku v Trenčíne (https://issuu.com/lucia.mlyncekova/docs/dom_smutku_juh_1cast_textova_cast), alebo tiež dlhodobou výskumno-výstavnou činnosťou zameranou na tvorbu môjho starého otca, Jána H. Blichu (<http://www.jan-h-blicha.sk>).

- Podľa európskeho výskumu (viď zdroj nižšie) sa množstvo vystavaných bytov od roku 1946 do 1980 v celej Európe zdvojnásobilo oproti percentu celkového množstva vzniknutých pred rokom 1946. Zo štatistiky tu tiež vychádza, že na Slovensku pochádza až takmer 60% všetkej bytovej výstavby z obdobia medzi rokmi 1946–1980. Nehovorí sa tu o období konca socializmu (toto obdobie je spojené s celkovým množstvom zahŕňajúcim tiež ďalšie desaťročia), kedy výstavba bytov prídávala na tempe. Zároveň sa tento výskum venuje iba bytovej výstavbe, pričom v povojnovom období vznikalo tiež obrovské množstvo verejných stavieb, napr. športové, zdravotnícke, kultúrne, obchodné a mnohé ďalšie. Najmä na Slovensku, ale aj v iných krajinách východného bloku, kde v predvojnovom období prevládala takmer výlučne agrárny priemysel, sa priemyselňovanie stalo jedným z hlavných cieľov, a teda vznikalo tiež obrovské množstvo priemyselných stavieb. V celkovom množstve stavieb. V celkovom množstve plochy v povojnovom období by sme teda hovorili v kontexte Európy o vysokých číslach. Zdroje:
a. Eurostat Statistics Explained, *Distribution of dwellings by period of construction, national averages and NUTS level 3 capital city regions, 2011 (% of all dwellings)*, ISSN 2443-8219, vyhladané 8. 4. 2024, dostupné na: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Distribution_of_dwellings_by_period_of_construction_national_averages_and_NUTS_level_3_capital_city_regions_2011_\(%25_of_all_dwellings\)_PF15.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Distribution_of_dwellings_by_period_of_construction_national_averages_and_NUTS_level_3_capital_city_regions_2011_(%25_of_all_dwellings)_PF15.png)
b. Mlynčeková A., Ondruš P., Mlynčeková L., Badinský M., Nedomová R., *Pasport modernej architektúry mesta Trenčín, grafická časť*, ISBN 978-80-570-3250-2, Trenčín 2021. Dostupné online na: https://issuu.com/lucia.mlyncekova/docs/layout-graficka_cast_21.07.30_nahlad_o2
c. Beňák M., *História stavby mesta Trnava*, vytvorené ako podklady pre architektonickú súťaž ateliéru "2021 architekti", Trnava 2023, vyhladané 8. 4. 2024, dostupné online na: <https://stvt.trnava.sk/trnava/>
- Sommer V., Spurný M., Mrňka M.; Il. Vědecky řízená společnost: plánování, organizace a technokracie ve státním socialismu.; in: *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu, 1956–1989*, Praha 2019.
- Viď kapitola „Literatúra“.
- Viď kapitola „Rozdelenie projektových ústavov“.
- Konkrétne by som rada poďakovala pánovi Františkovi Frňkovi, ktorý mi trpezlivo pripravoval obrovské množstvo kartónov, ktoré nepatrili do spracovaného fondu, a tak musel kvôli mne jednotlivé zložky prechádzať.
- Webová databáza vznikla za podpory Fakulty architektúry ČVUT, Ústavu teórie a dejín architektúry (v rámci grantového programu č. SGS20/192/OHK1/3T/15, hl. riešiteľka: Lucia Tóthová, školiteľ: Petr Vorlík).
- Viď kapitola „Slovensko a Stavoprojekt Trnava“.
- Viď kapitola „prílohy, iné aktivity súvisiace s dizertáciou“, časť (Vý)Stavoprojekt Trnava, Trenčín, Piešťany.
- Viď kapitola „Rozhovory“.
- Viď kapitola „Okolnosti vzniku a vývoja Stavoprojektu“, časť „Projektovanie v období normalizácie“.
- Architektúra osmdesiatých let v Českej republike – osobitosť, identita a paralelné úvahy na pozadí normalizácie, program aplikovaného výskumu a vývoja Ministerstva kultúry Českej republiky – Národní a kulturní identita – NAKI II DG18Po2OVV013, hlavný řešitel Prof. Ing. arch. Petr Vorlík, Ph.D., dostupné online na: <http://www.architektura80.cz/>
- (Vý)Stavoprojekt Trnava '18, (Vý)Stavoprojekt Trenčín '20, (Vý)Stavoprojekt Piešťany '21. Zdroj: <http://vy-stavoprojekt.sk>.
- Ján H. Blichu 1939–1999: HotDock Galéria Bratislava '16, Galéria M. A. Bazovského Trenčín '18, Campus Gallery Košice '22. Zdroj: <http://www.jan-h-blicha.sk>.
- Speeding up housing production, in: Parusheva D., Marcheva I., Housing in Socialist Bulgaria: Appropriating Tradition, *Home Cultures* 7(2): 197–215, July 2010.
- Viď kapitola „Medzinárodný kontext“.
- Architecture at work, Bauhaus Universität, Weimar 2022, dostupné online na: <https://www.uni-weimar.de/projekte/architecture-at-work/>.

medzinárodný
kontext

Politicko-ekonomické pozadie medzinárodného kontextu povojnovej architektúry, porovnanie „krajín východného bloku“ s bývalým Československom

„Idea moderní architektury zahrnuje vztah mezi architekturou a celkovým ekonomickým systémem.“¹

Povojnové rozdelenie sveta, predovšetkým Európy, sa v prvých rokoch vývoja menilo, a jeho ustálenie nastalo až v roku 1955.² Rovnako, ako tomu bolo už počas vojny, tak aj po nej, prešla väčšina zemí na plánované a centrálné riadené hospodárstvo, aby v čo najrýchlejšom čase a najväčšej možnej miere obnovili predovšetkým priemysel. V medzinárodnom kontexte týmto obnovám pomáhali mnohé organizácie, predovšetkým Správa spojených národov pre pomoc a obnovu (UNRA), Hospodárska a sociálna rada Spojených národov, ale tiež Medzinárodný menový fond či Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj (Svetová banka).³ Rozdelenie sveta na kapitalizmus (tržné hospodárstvo) a socializmus (plánované hospodárstvo) malo rôzne odtiene. Nemecko ostalo rozdelené na dve časti, niektoré krajiny, ako napr. Fínsko či Južoslávia, ostali nakoniec neutrálne, ďalšie sa delili na západný a východný blok, iné po čase obrátili svoje smerovanie. Vo väčšine krajín však existoval plán na ich povojnovú obnovu.⁴ Na rozdiel od krajín východného bloku, na západnej strane mal byť tento plán skôr akýmsi odhadom budúceho vývoja, a teda jeho centrálné riadenie bolo od začiatku zamýšľané iba dočasne.⁵ Existovalo tiež centrálné riadené financované hospodárstvo „západných“ krajín, označované pojmom „Welfare state“, vďaka ktorému tiež v týchto krajinách vznikali veľké štátne či mestské projektové ústavy.⁶ Následkami ropnej krízy v roku 1973⁷ však nastal postupný odklon od sociálneho smerovania západných krajín spojený s nástupom tzv. „neoliberalizmu“. Na druhej strane, v krajinách Sovietskeho zväzu bolo od samotného začiatku plánované hospodárstvo jedným z hlavných nástrojov nie len ekonomiky, ale celej spoločnosti.⁸ S výnimkou spomínanej Južoslávie sa tak vo všetkých socialistických krajinách stalo plánovanie na celý čas, až do r. 1989, základným prvkom.⁹ V podstate sa začalo vyvíjať už po Veľkej októbrovej revolúcii, kedy sa v sovietskom Rusku hľadala nová forma spoločnosti. Jediný, o koho sa dalo v tomto smere oprieť, bol Friedrich Engels, spolupracovník Karla Marxa, ktorý vo svojom spise *Anti-Dühring* (1878) poukazoval na význam plánovania a plánovaného rozvoja. Popisuje tu tiež dôležitosť štátneho vlastníctva výrobných síl, ako aj premenu spoločenských výrobných prostriedkov, ktoré by sa mali stať verejným vlastníctvom, a nemali by ostávať v rukách buržoázie. Zdôrazňoval význam plánovania pre spoločnosť, pre socialistické hnutie. Plánovanie bolo teda akýmsi symbolom oslobodenia, a to v tom zmysle, že si človek od tejto chvíle mohol pretvárať svet podľa svojej vôle.¹⁰

Zväz sovietskych socialistických republík (ZSSR)

Sovietsky zväz, najväčšie štátne zriadenie, aké kedy existovalo, spoločne tvorilo 15 štátov. Boli nimi: Arménsko, Azerbajdžan, Bielorusko, Estónsko, Gruzínsko, Kazachstan, Kirgizsko, Litva, Lotyšsko, Moldavsko, Rusko, Tadžikistan, Turkménsko, Ukrajina a Uzbekistan. Jeho história sa začína už spomínanou Októbrovou revolúciou v roku 1917, kedy kvôli pretrvávajúcim protestom, ktoré vyústili v ozbrojený konflikt, odstúpil z ruského trónu cár Mikuláš II. Dočasná vláda, ktorá prevzala moc, bola po roku nútená odstúpiť a vtedy využili situáciu bolševici vedení Vladimirom I. Leninom. Hranice federácie sa na začiatku menili, neskôr sa však upravili, a to najmä následkami 2. sv. vojny, počas ktorej už krajinu viedol Josif V. Stalin. Po skončení vojny získal Stalin vplyv nad východoeurópskymi krajinami, čo tiež malo za následok rozdelenie Európy a začiatok Studenej vojny. Okrem Ameriky mal Sovietsky zväz ďalšieho obrovského nepriateľa, Čínu. Na čele Komunistickej strany, t. j. najvyššieho Sovietskeho, sa počas celého povojnového obdobia vystriedalo spolu 6 generálnych tajomníkov, z toho 2 boli vo funkcii iba na krátku dobu.¹¹ Zvyšný štyria sa striedali v postojoch, reformách a zmenách, ktoré prinášali. Tieto mali vždy následky v podobe celospoločenských zmien, ktoré sa rôznym spôsobom odrážali v jednotlivých krajinách nielen východného bloku.

Plánované hospodárstvo bolo v Sovietskom zväze zavedené už v 20. rokoch 20. storočia, krátko po nástupe Stalina k moci. V rokoch 1928–1932 sa teda uskutočnil prvý päťročný plán, zvaný „Gosplan“¹². Pravidelnosť týchto plánov bola spočiatku narušovaná úvodnými zmenami, a následne 2. sv. vojnou. Posledný plán, ktorý sa mal uskutočniť v rokoch 1991–95, sa z dôvodov rozpadu Sovietskeho zväzu neuskutočnil. V Sovietskom zväze, rovnako ako v iných krajinách východného bloku, ktoré jeho vzor nasledovali, prebiehali na začiatku 50. rokov pokusy o úplnú kolektivizáciu poľnohospodárstva.¹³ V každej krajine prebiehala inak, niekde sa podarila úplne, tak ako v Sovietskom zväze, niekde sa podarila väčšinovo, ale nie úplne, a napr. v Poľsku ako jedinej krajine východného bloku ostala väčšina pôdy v súkromnom vlastníctve. Takisto bolo cieľom maximálne spriemyslenie, s čím súvisela tiež bytová výstavba a tvorba miest všeobecne.¹⁴ Vo všetkých základných princípoch nasledovali krajiny východného bloku Sovietsky zväz. Takisto ako mala každá z týchto krajín iný historický kontext pred 2. sv. vojnou, tak sa časom všetky vydali vlastnou cestou k socialistickej spoločnosti.

Juhoslávia spočiatku úplne nasledovala sovietsky model ekonomiky a hospodárstva, a to najmä znárodňovaním podnikov, centrálnym plánovaním, štátnym vlastníctvom výrobných prostriedkov a straníckou kontrolou ekonomiky. Už v roku 1949 však začali vznikať prvé samosprávne podniky, čím sa postupne rozvíjala myšlienka tzv. samosprávneho socializmu.¹⁵ Tá bola založená na sovietskom princípe „továrne majú patriť robotníkom“, a preto pod touto ideou mali byť presunuté právomoci z vedenia priamo na pracovné kolektívy.¹⁶ V podnikoch boli zriaďované „robotnícke rady“, ktoré síce mali moc, tá však bola stále kontrolovaná komisiami komunistickej strany. V roku 1963 bola dokonca zákonne prijatá myšlienka samosprávy robotníkov, čo spôsobilo zmenu národného zhromaždenia.¹⁷ Následne bol roku 1968 prijatý Zákon o združenej práci, ktorý právomoci kolektívov opäť posilnil. Tie sa však neustále delili a zmenšovali, čo viedlo k ich neefektívnosti a postupnému úpadku. Dôležité tiež je spomenúť, že tieto zmeny sa začali diať na pozadí sporu generálneho tajomníka Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, Jozefa V. Stalina, a juhoslávského predsedu vlády, Jozefa B. Tita.¹⁸

Juhoslávia zahájila svoj prvý päťročný plán už v roku 1947. Jeho cieľom bolo, tak ako v mnohých ďalších krajinách, transformovať prevažne agrárnu krajinu na priemyselnú. To pochopiteľne znamenalo preniesť do stredobodu pozornosti „socialistické mesto“.¹⁹ Územné plánovanie sa v Juhoslávii už od začiatku decentralizovalo. V praxi to znamenalo, že existoval projektový ústav v každom strednom a väčšom meste.²⁰ Paralelne vznikali už v r. 1946 veľké projektové ústavy, ako napr. Federálna architektonická projektová kancelária, Architektonická projektová kancelária Srbskej ľudovej republiky (neskôr Srbijaprojekt), Architektonická projektová kancelária Vojvodiny a Architektonická projektová kancelária pre Belehrad (neskôr Centropjekt).²¹ V 50. rokoch sa však Juhoslávia začala orientovať smerom na západ, čo malo za následok hlbokú krízu, na druhej strane však nové príležitosti. Postupne vznikali menšie ateliéry, ktorých investorom už nebol štát.²² Juhoslávia sa postupne vo svojej architektonickej praxi vyznačovala stále intenzívnejšou medzinárodnou spoluprácou. Mnoho juhoslovanských architektov pracovalo v parížskom ateliéri Le Corbusiera (Ernest Weissman, Milorad Pantović, Juraj Neidhardt a Edvard Ravnikar), a naopak, napr. legendárny japonský architekt Kenzo Tange je autorom plánu mesta Skopje. Juhoslovanskí architekti boli často oprostení od centrálného plánovania, neboli obmedzovaní regulovaným trhom, ale napriek tomu boli podporovaní štátom.²³

Politicky mala Juhoslávia dôležitý vplyv na vývoj v Československu, a to konkrétne jej model „samosprávneho socializmu“. V druhej polovici 50. rokov začala v Československu vznikať tzv. „jugoslávská skupina“, ktorú tvorili jednak členovia mestského výboru v Prahe, a tiež večernej školy marxizmu-leninizmu. Patrili do nej: Eduard Novák, filozof a sociológ Lubomír Sochor, ďalej tiež politológ a publicista Klement Lukeš, filozof a historik Jaroslav Opat, alebo novinár a publicista Jiří Pelikán. Členovia skupiny diskutovali o podobách socializmu, pričom označovali tiež za jedno z možných východísk práve juhoslovanský model. Nešlo pritom iba o neformálne stretnutia, práve naopak. Diskusie sa konali na pôde juhoslovanského veľvyslanectva, za prítomnosti diplomatov. Následky na seba nedali dlho čakať, a tak väčšina členov bola v roku 1961 vylúčená z Komunistickej strany.²⁴ V československých periodikách sa však aj naďalej objavovala téma ekonomického zriadenia a fungovania bývalej Juhoslávie.²⁵

Postupne tak pod vplyvom Juhoslávie, a tiež vďaka spoločenskému a politickému uvoľňovaniu 60. rokov, vznikol v Československu Zákon o socialistických podnikoch.²⁶ Tento zákon mal demokratizovať hospodárstvo a postavenie jednotlivých podnikov, a takisto, ako tomu bolo vo vyššie spomínanom prípade Juhoslávie, presunúť väčšiu právomoc do rúk samotných pracujúcich. V preklade teda šlo o návrh decentralizácie vedenia podnikov, taktiež s možnosťou ich voľného zriaďovania. Tento návrh patril medzi tie, ktoré vznikali s cieľom celkovej reformy hospodárstva Československa. Ich hlavným tvorcom bol Otakar Šik, a jeho reforma počítala so silným osamostatnením socialistických podnikov, ktoré by mohli fungovať na podstate tržného hospodárstva.²⁷ Zákon však nielenže nikdy nevstúpil do platnosti, ale tiež nebol verejne publikovaný až do roku 1987, a to na základe dôsledkov vojnovnej intervencie v auguste 1968.²⁸

Poľská ľudová republika

V Poľsku takisto, ako v ostatných krajinách východného bloku prevzala po vojne postupne úplnú moc komunistická strana. Proces zoštatňovania už však nebol tak jednoduchý, a nikdy neprišlo k jeho úplnému dokončeniu. Poľsko bolo najväčšou krajinou bývalého východného bloku (s výnimkou Sovietskeho zväzu), a zároveň malo veľmi strategickú polohu, ktorá sa po ukončení vojny zásadne zmenila. Poliáci museli ustúpiť pomerne veľké územie, spolu viac ako 77.000 km², a ich hranice sa na všetkých stranách zmenili.²⁹ Následne sa vytvárali kroky k postupnému prebratiu moci komunistami. Od roku 1948 tak začala éra „monopolu“ zvaná Poľská zjednotená strana robotnícka (PZPR – Polska zjednoczona partia Robotnicza), ktorá trvala až do roku 1989.³⁰

Polnohospodársky priemysel bol v Poľsku pred 2. sv. vojnou silne dominujúcim. V roku 1938 tvorili obyvatelia vidieka približne 70 % spoločnosti. V prvom trojročnom pláne (1947–1949) sa ani zďaleka nepodarilo splniť ciele kolektívizácie agrárneho priemyslu. V roku 1950 bol v Poľsku zahájený prvý 6-ročný plán. Ten sa sústredil predovšetkým na industrializáciu dovtedy prevažne agrárnej krajiny. Druhým hlavným cieľom bolo úplné znárodnenie poľnohospodárstva. To sa však ani v tomto období nepodarilo naplniť, i keď sa percento postupne zvyšovalo, v polovici 50. rokov tvorilo približne 10 % z celkového množstva.³¹ Po veľkých nepokojoch v Poznani v roku 1956, ďalej po štrajkoch v roku 1970, a následne po vzniku hnutia Solidarność (Solidarita) v roku 1980, situácia zďaleka nesmerovala k zoštatňovaniu poľnohospodárstva. Komunistickej strane sa tak nakoniec nikdy nepodarilo agrárny priemysel úplne sprivatizovať. Preto bolo Poľsko jedinou krajinou východného bloku, kde v poľnohospodárskom, a teda ich dominantnom priemysle prevládali malí podnikatelia.³²

Snaha o premenu agrárnej krajiny na industriálnu znamenala tiež tvorbu nových a kompletnú transformáciu existujúcich miest. Tento jav priniesol ohromný dopyt po nových urbanistických štruktúrach, ktoré budú zahŕňať veľké množstvo bytov. Štát nad projekciou prevzal kontrolu podobne, ako v ostatných krajinách východného bloku. Architekt-umelec bol rovnako, ako v Československu posunutý do úlohy „robotníckeho charakteru“. Hlavné ukazovatele boli ekonomické a kvantitatívne. Individualizmus bol obmedzený len na špeciálne prípady povolené za určitých špecifických administratívnych podmienok.³³ Po roku 1948 boli postupne likvidované súkromné architektonické ateliéry, ktoré nahrádzali veľké štátne projekčné kancelárie. Prvé vznikli vo väčších mestách, a jedným z najväčších bol „Miastoprojekt“. Rovnako, ako v Československu, tak aj v Poľsku sídlili v niektorých miestach rôzne druhy projekčných kancelárií. Napríklad v Katowiciach v roku 1962 zamestnávalo spolu sedem projekčných kancelárií až 1379 ľudí.³⁴

Maďarská ľudová republika

Povojnový vývoj Maďarska sa značne líšil od ostatných krajín východného bloku. Podobne, ako tomu bolo v Československu, komunistický režim tu bol najtvrdší začiatkom 50. rokov. Maďarsko, silne agrárna krajina sa však značne líšila v množstve znárodnenej „pôdy“ od Poľska, nakoľko socialistický sektor tu znárodnenie dotiahol takmer na 100 %. V roku 1953, po smrti Josifa V. Stalina, a po nástupe Nikitu Chruščova, sa v Maďarsku postupne začali meniť politické konštelácie. Diskutovalo sa o slobodných voľbách, a tiež o úplnej neutralite po vzore Rakúska, vznikali protesty a nepokoje. V roku 1955 sa však Maďarsko stáva zakladajúcim členom Varšavskej zmluvy, následkom čoho sa nepokoje značne rozširujú.³⁵ Už o rok neskôr sa podarilo presadiť nezávislosť od Sovietskeho zväzu, vyhlásiť neutralitu a vystúpiť z Varšavskej zmluvy. Vznikla nová vláda na čele s Imre Nagom. O mesiac neskôr však János Kádár v spojení so Sovietskym zväzom pripravil zvrhnutie tejto vlády a následný návrat komunistického režimu. Opäť nastali obrovské nepokoje, napriek tomu bola v roku 1957 menovaná nová vláda. Imre Nagy a všetci ostatní členovia Maďarskej revolúcie boli popravení a uväznení.³⁶ Prekvapujúco však v 60. rokoch János Kádár začal presadzovať slobodné prvky režimu. Bol povolený súkromný sektor, katolícka viera, vyučoval sa anglický jazyk, a prakticky každý, kto aktívne nebojoval proti režimu, žil „slobodne“. Nebolo teda nútené žiadne prejavovanie kolaborácie s režimom (vstup do strany, pionierske organizácie mládeže a pod.). Po ekonomickej reforme (s veľkými pôžičkami zo zahraničia) sa výrazne zvýšili platy, čo sa silne odzrkadlilo aj na vysokom štandarde, ktorý si ľudia držali (autá, dovolenky, chaty, technika...). Dokonca bolo v roku 1983 dovolené kandidovať tiež nestraničným kandidátom.³⁷ Už koncom 80. rokov však bolo jasné, že dlh je neudržateľný, a že je jedným z najvyšších na svete v priemere na jedného obyvateľa. Od roku 1987 sa režim pomaly rútil, a v októbri 1989 bola uzákonená nová, demokratická ústava a vyhlásená Maďarská republika.³⁸

Počas prvých rokov, ktoré nasledovali po 2. sv. vojne sa maďarskí architekti zapájali do budovania tzv. novej maďarskej moderny. Na vrchole tejto premeny stál projektový ústav IPARTERV (Inštitút plánovania priemyselných budov). Zaujímavým fenoménom boli tzv. „dánski“ architekti, ktorí boli pôvodom Maďari, avšak tesne po 2. sv. vojne boli deportovaní do Dánska a následne sa v roku 1947 vrátili naspäť do Maďarska. Neskôr sa stali veľmi vplyvnými a dôležitými vo vývoji maďarskej povojnovej architektúry.³⁹ Robotnícka strana v rokoch 1948/49 upevňovala svoj vplyv, a tak sa postupne nahradenie moderny socialistickým realizmom prejavilo najmä začiatkom 50. rokov, rovnako ako v Československu a tiež ostatných krajinách východného bloku. V rokoch 1954/55, po známom Chruščovovom prejave, však začal oficiálny socialistický štýl postupne zanikať, a jeho miesto opäť nahradila moderna.⁴⁰ Generácia architektov, ktorí v tomto čase študovali na Fakulte architektúry Technickej univerzity v Budapešti, sa v roku 1956 priamo zapojila do revolúcie. Následné udalosti toho roku znamenali pre nich, a tiež mnohých maďarských občanov veľkú prehru. Prirodzenou reakciou tak bola emigrácia. Viac než 200.000 ľudí, vrátane umelcov či architektov z Maďarska odišlo.⁴¹ Aj napriek rýchlej premene vlády, maďarskí architekti neboli nútení sa opäť vrátiť naspäť k diktátu socialistického realizmu, a mohli pokračovať ďalej v prerušenej, tzv. druhej vlne modernizmu. Aj vďaka tomu sa 60. roky spätne hodnotia ako obdobie vzniku najvýznamnejších diel celého povojnového obdobia.⁴²

Naproti tomu 70. roky sa sústredili najmä na priemyselnú architektúru a zintenzívnenie štandardizácie, a to vďaka reformám z roku 1968, kedy bolo prioritou nastavenie tzv. „Nového ekonomického mechanizmu“. Naproti tomu sa vyvíjala sekcia krajinárskej architektúry, a tak sa v 70. rokoch dostávala do popredia téma ochrany krajiny. Architekti, ktorí o ňu usilovali, však boli často v ostrom kontraste s politickým plánom Maďarska, a tak boli často v nemilosti.⁴³ V roku 1972 sa tiež v Budapešti konala tretia medzinárodná konferencia ICOMOS, na ktorej sa zúčastnili architekti a teoretici rovnako z východného i západného bloku. V 80. rokoch, kedy vo svete postupne silneli trendy postmodernizmu v rôznych podobách, sa v Maďarsku dostával do popredia jedinečný štýl „organického architektúry“, na čo neskôr nadviazali postmodernistické inšpirácie z Holandska, Talianska, či Británie.⁴⁴ Maďarsko teda nebolo uzavretou krajinou, komunistický režim však svoje projektové ústavy počas celého povojnového obdobia oficiálne zriaďoval, a slobodu v tomto smere neprenehával.

Nemecká demokratická republika

Nemecko sa od roku 1949 rozdeľovalo na Nemeckú demokratickú republiku (NDR), patriacu pod tzv. východný blok, a na Nemeckú spolkovú republiku (NSR). Rozdeleniu podliehala nie len celá krajina, ale tiež hlavné mesto Berlín. Po smrti Josifa V. Stalina v roku 1953 bolo očakávané uvoľnenie režimu, namiesto ktorého sa uskutočnili hromadné demonštrácie. O tri roky neskôr bola založená Národná ľudová armáda, ako reakcia na vstup Nemeckej spolkovkej republiky do NATO, čím sa orientácie oboch krajín ešte výraznejšie potvrdili. Následkom týchto udalostí sa postupne zvyšoval počet emigrujúcich obyvateľov z „východu“ na „západ“, a tak 13. augusta 1961 postavila Nemecká demokratická republika medzi západným a východným Berlínom múr.⁴⁵ Ekonomika východného Nemecka bola taktiež po vzore Sovietskeho zväzu centralizovaná. Na rozdiel od iných krajín východného bloku tu bol pomerne silne rozvinutý priemysel, a to najmä v Prusku a Sasku. Vďaka tomu mohla ekonomika rýchlejšie napredovať, a stala sa najbohatšou z celého východného bloku.⁴⁶

Plánované hospodárstvo sa v NDR prejavilo taktiež v architektonickej praxi. Nad prácou súkromného architekta vysoko dominovalo centrálné plánovanie. Legislatíva explicitne nepredpisovala pracovnú metódu, avšak pracovné podmienky obmedzovala natoľko, že pre architektov bolo takmer nemysliteľné pracovať na voľnej nohe. Jednoducho bol tento spôsob pre nich extrémne nevýhodný. Takisto malo ministerstvo výstavby veľký vplyv na verejnú komunikáciu architektov. Síce navonok organizovali odborné semináre, stretnutia a vytvárali platformu na diskusiu, nakoniec sa však vďaka „socialistickej rétorike“ na verejnosť takmer žiadna kritika nedostala. Všetko podliehalo hlavnému heslu „stavať lepšie, lacnejšie a rýchlejšie“ (besser, schneller und billiger bauen).⁴⁷ Architektonické ateliéry sa sústredili do tzv. „kolektívov“, ktorých myšlienka vznikala podobne ako v Československu už v 20. a 30. rokoch. V tejto podobe už v Sovietskom zväze existoval centralizovaný štátny aparát, a teda tiež architektonické kolektívy a družstvá. Tento spôsob fungovania kolektívnej „tvorivej“ architektonickej a urbanistickej práce bol vnímaný tiež značne kriticky, samotnými architektami, čo po páde režimu viedlo k ich rozpadu.⁴⁸

Rumunské povojnové dejiny by sa dali rozdeliť do dvoch základných celkov. Delí ich rok 1965, a teda nástup Nicolae Ceaușesca k moci. Zmeny krajiny po 2. sv. vojne prebiehali prakticky rovnako, ako v ostatných krajinách východného bloku. Postupná kolektivizácia, zoštatnenie kľúčových podnikov, ako napr. Národnej banky, a v prípade Rumunska zvrhnutie kráľa, Michala I.⁴⁹ Od roku 1947 bol oficiálny názov krajiny Rumunská ľudová republika. Krajina sa stala tiež členom Rady vzájomnej hospodárskej pomoci, a tiež Varšavskej zmluvy. Po nástupe Nikitu Chruščova, najmä v druhej polovici 50. rokov, sa Rumunsko začalo vydávať vlastnou cestou k socializmu. V roku 1964 vyhlásil vtedajší prezident Gheorghe Gheorghiu-Dej dištanc Rumunska od vplyvu Sovietskeho zväzu, a následne boli v krajine zavedené mnohé reformy. Po jeho smrti v roku 1965 však krajina prešla ešte zásadnejšími zmenami. K moci sa dostal Nicolae Ceaușescu, ktorý sa stal generálnym tajomníkom Rumunskej robotníckej strany. Prvú zmenu, ktorú vykonal, bolo premenovanie krajiny na Rumunskú socialistickú republiku.⁵⁰ Postupne sám obsadil niekoľko postov, a zároveň sa aj vo vládných radoch obklopoval vlastnou rodinou. Odsúdil vpád vojsk Varšavskej zmluvy do Československa v roku 1968, a takisto aj sovietsku inváziu do Afganistanu v roku 1979. Podobne ako v Československu Gustáv Husák, viedol politiku „vyššej pôrodnosti“, snažil sa krajinu industrializovať a ľudí presídľovať do miest. Koncom 70. rokov už však bola krajina tak zadĺžená, že sa muselo pristúpiť na prídelový systém potravín. Koncom 80. rokov úplne strácal kontrolu nad krajinou, a v roku 1989 po zvrhnutí režimu bol aj so svojou ženou popravený.⁵¹

Počas vlády obidvoch rumunských vodcov (Gheorghiu-Dej a Ceaușescu) bola ekonomika krajiny stále orientovaná na Sovietsky zväz. Plánované hospodárstvo malo za následok snahu o industrializáciu, s tým súvisiacu re-urbanizáciu a tvorbu miest. Typizácia bývania bola hlavným nástrojom.⁵² V Rumunsku takisto ako v Československu režim neprenechal priestor voľnému podnikaniu, a zoštatnil všetky architektonické kancelárie. Tesne po znárodnení, t. j. začiatkom 50. rokov, však režim narazil na jednu veľkú prekážku, a tou bol fakt, že v Rumunsku žilo viac než 77% obyvateľstva na vidieku. Preto nebolo tak jednoduché, najmä z časového hľadiska presunúť obyvateľstvo do miest a vystavať tak obrovské množstvo bytov. Na istý čas musel štát oficiálne povoliť svojpomocnú výstavbu, no architekti stále nemohli pracovať súkromne. Musel sa tak najprv vytvoriť typový vzor malého rodinného domu.⁵³ Zvláštne rozpoloženie nastalo po r. 1958, kedy sa architektúra, takisto ako politická situácia, zdanlivo chcela otvoriť svetu, avšak v praxi stále pokračovala po vzore Sovietskeho zväzu.⁵⁴ V tomto období Rumunsko zaznamenalo najväčší rozvoj veľkých sídlisk, čo sa tiahlo celým obdobím 60. a 70. rokov. Zaujímavý bod v tvorbe mesta prišiel v r. 1977, kedy Rumunsko zasiahlo najsilnejšie zemetrasenie, ktoré zničilo veľké časti miest, najmä Bukurešti.⁵⁵ Následkom týchto udalostí nechal Nicolae Ceaușescu odstrániť veľkú časť hlavného mesta, pričom skutočnou motiváciou bolo využiť príležitosť k výstavbe „Palácu ľudu“. Nie len palác, ale celá Bukurešť sa tak stala hlavnou témou 80. rokov. Projektové inštitúty v Rumunsku zrkadlili politickú situáciu, čo sa prejavovalo tiež v mocenských bojoch, byrokracii a presadzovaní si vlastných záujmov, v zásade však fungovalo, že rôzne projektové inštitúty mali rôzne silné pozície, väčšinou v závislosti od druhu stavieb, na ktoré boli špecializované.⁵⁷

Bulharské cisárstvo bolo po skončení vojny postupne nahradené komunistickým režimom, ktorý bol definitívne potvrdený v roku 1947 vyhlásením Bulharskej ľudovej republiky.⁵⁸ V prvých rokoch si strana upevňovala moc rovnakými nástrojmi ako v ostatných krajinách východného bloku, t. j. vykonštruovanými súdnymi procesmi, kolektivizáciou, potlačovaním cirkví, presadzovaním socialistického realizmu ako hlavného výtvarného prúdu a ďalšími. Zdanlivé uvoľnenie nastalo až po smrti Josifa V. Stalina. Už v roku 1956 však bol Todor Živkov menovaný novým generálnym tajomníkom, a tak boli snahy o demokratizáciu potlačené. Živkov sa udržal pri moci až do pádu režimu v roku 1989. Jeho politika bola po celú dobu silne orientovaná na Sovietsky zväz, a to tiež z dôvodu, že Bulharsko malo zložitú geografickú polohu. Susedilo s Juhosláviou, ktorá mala veľmi napäté vzťahy so Sovietskym zväzom, a takisto s Gréckom a Tureckom, ktorí boli obaja členmi NATO.⁵⁹ V 70. rokoch si Živkov upevnil moc vydaním novej ústavy tak, aby sa všetky ostatné funkcie stali v zásade nepodstatnými, a tak mohol naďalej upevňovať kult vlastnej osoby. V 80. rokoch sa snažil posunúť do popredia vlastné národné tradície, čím si chcel opäť prikláňať obyvateľov. V tomto období však zároveň Bulharsko bojovalo s tureckou menšinou, ktorá v tom čase tvorila približne 9% obyvateľstva. Režim ich pokladal za nebezpečnú zložku, a tak prijímal opatrenia, ako zatváranie tureckých škôl, rušenie nakladateľstiev, či dokonca zákaz používania tureckých mien. Tieto opatrenia pochopiteľne viedli k neustálemu zhoršovaniu situácie a k opakovaným teroristickým útokom.⁶⁰ K týmto problémom sa pripájal neustály problém rastu ekonomického dlhu, a taktiež celková situácia konca 80. rokov v celom východnom bloku, až sa nakoniec režim rovnako, ako v iných krajinách postupne zrútil.⁶¹

Bulharsko, rovnako ako Rumunsko a bývalá Juhoslávia bolo v časoch studenej vojny významným dovolenkovým rezortom. Prímorská architektúra tu teda bola dôležitou disciplínou, ktorá v tých krajinách východného bloku, kde prístup k moru nemali, prirodzene nemohla vzniknúť. Oproti Bulharsku bola Juhoslávia (a najmä pobrežie Chorvátska) ako rezort medzi Československými turistami ďaleko najobľúbenejšia. Bolo tomu tak aj napriek náročnejšiemu vybaveniu povolení k vycestovaniu, keďže Juhoslávia bola oficiálne neutrálnou krajinou, čím sa stala ideálnou na emigráciu.⁶² Rozdiel oproti Bulharsku bol v tom, že v Chorvátsku sa často architekti mohli realizovať individuálnejšie, nakoľko tamojšia politika bola tomuto prístupu naklonenejšia.⁶³ Bulharsko ponúkalo spolu 380 km piesočnatých pláží, ktoré pretínali významné mestá Varna, Burgas, Nessebar a Sozopol. Preto sa už v 50. rokoch začala plánovať výstavba pre 30.000 lôžok. Toto veľké urbanistické plánovanie sa začalo v hlavnom meste Sofia pod najväčším projektovým ústavom „Glavprojekt“. Bulharsko, podobne ako Rumunsko, po vojne bilancovalo medzi tradíciou a modernistickými princípmi orientovanými na Sovietsky zväz. Snaha o industrializáciu krajiny, ktorej obyvateľstvo žilo prevažne na vidieku, bola značne náročnejšia. V roku 1944 žilo len 24% obyvateľstva v mestských štruktúrach, z toho 8% v mestách s počtom obyvateľov nad 100.000. Preto muselo Bulharsko, podobne ako Rumunsko zvoliť cestu „tradície“. Bulharsko tiež investovalo do bývania najmenší rozpočet z celej východnej Európy. Konkrétne v roku 1960 tvoril pomer výstavby hradenej štátom v Bulharsku iba necelých 9%, naproti tomu Československo malo dokonca najvyššie percento štátom hradenej výstavby bývania, a to 60%.⁶⁴ I keď postupom času sa počet prirodzene zvyšoval, nikdy nepresiahol ostatné krajiny východného bloku, a tak v tomto smere Bulharsko značne zaostávalo.

Vojnou silne zničená krajina, ktorá v roku 1946 zrušila monarchiu a vyhlásila Albánsku ľudovú republiku, sa takisto pustila veľmi rýchlo do procesu zoštatňovania. „Znárodnená“ bola všetka súkromná pôda, ktorá spolu zaberala približne tretinu rozlohy zeme, a taktiež továrne a banky. Ústrednou postavou novej vlády sa stal Enver Hodža.⁶⁵ Albánsko spočiatku udržiavalo dobré vzťahy primárne s Juhosláviou, čo tiež viedlo k myšlienke vytvorenia „Balkánskej federácie“, kde sa okrem Albánska malo k Juhoslávii pripojiť tiež Bulharsko. Nakoniec však kvôli rozporom v obchodných záležitostiach od spolupráce ustúpilo. Sovietsky zväz sa snažil po nezhodách Tita so Stalinom Albánsko nakloniť čo najviac smerom k sebe. Ponúkali obrovské pôžičky na rozvoj agrárneho priemyslu, ktoré Albánsko nakoniec prijalo.⁶⁶ Po nástupe Chruščova však vzťahy Albánska so Sovietskym zväzom ochladli, nakoľko Albánsko označilo ich politiku za nepriateľnú. Takisto sa ZSSR odklášalo od Albánska a zahájilo „protihodžovskú“ kampaň.⁶⁷ Albánsko sa od tohoto momentu snažilo nadviazať vzťahy s Čínskou ľudovou republikou, a v roku 1968 na protest proti okupácii Československa Albánsko vystúpilo z Varšavskej zmluvy. Od 70. rokov chladli tiež vzťahy s Čínskou ľudovou republikou, a tak krajina ekonomicky aj politicky silne upadala. Izolácia Albánska bola čím ďalej silnejšia, a po smrti Envera Hodžu v roku 1985 sa situácia ďalej zhoršovala. Od tohoto obdobia silnela opozícia, ktorá požadovala demokratizáciu, a taktiež navrátenie náboženskej slobody. V roku 1990 sa v Albánsku konali prvé slobodné voľby, avšak následky dlhodoberej krízy boli tak silné, že po roku 1991 veľké množstvo ľudí emigrovalo, prevažne do Talianska.⁶⁸

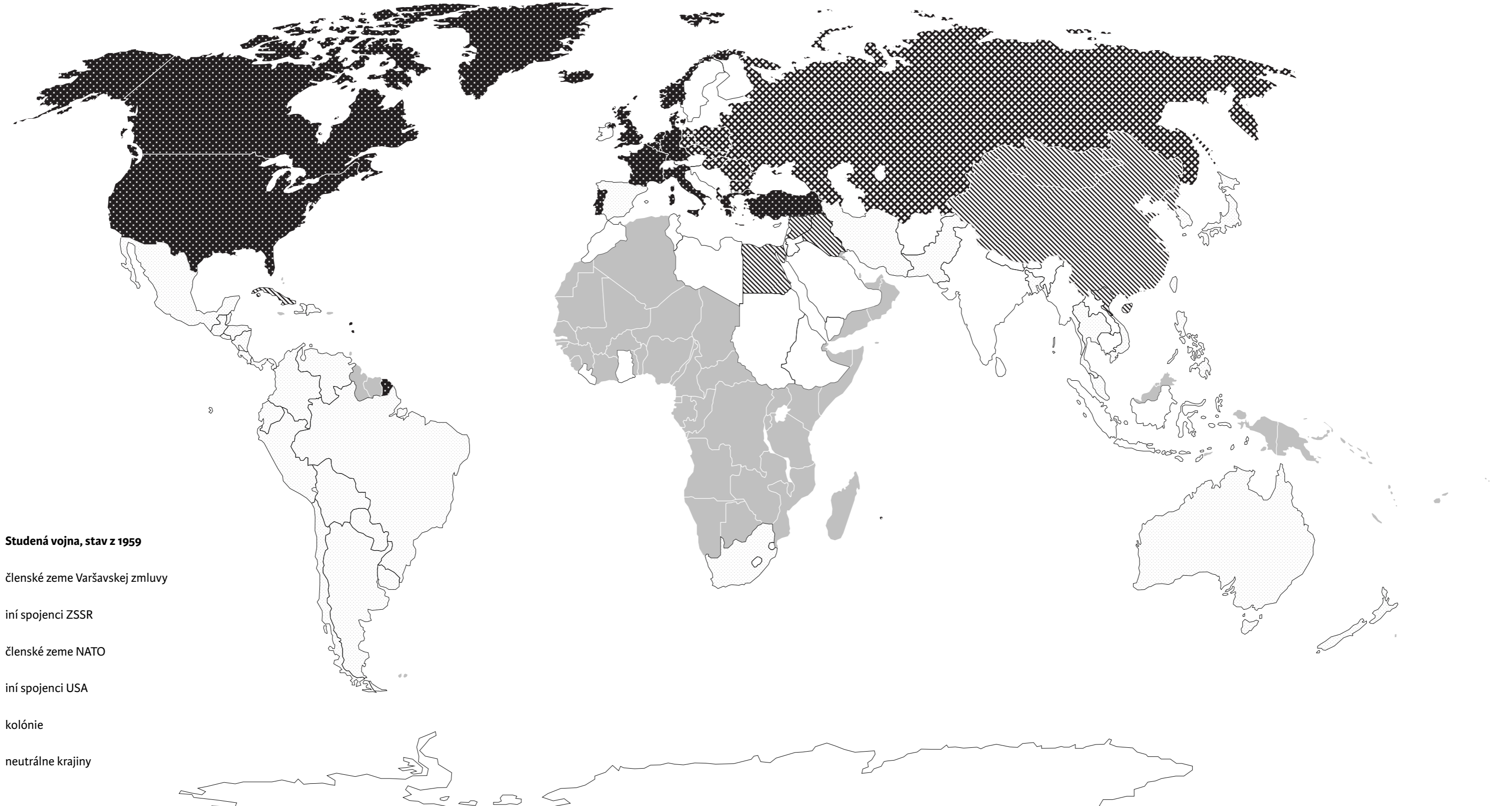
Albánsky povojnový politický vývoj v každej fáze veľmi nepomáhal vývoju a zvýšeniu komfortu života, práve naopak. Všetky tri obdobia, či už orientácie na ZSSR, Čínu, alebo posledné obdobie úplnej izolácie, znamenali pre Albánsko vždy skôr hospodársky úpadok. Pochopiteľne sa všetky tieto zmeny odzrkadlili tiež v stavebníctve. Albánsko sa síce snažilo po vzore Sovietskeho zväzu zaviesť čo najväčšiu možnú mieru štandardizácie a typizácie, v praxi však stále extrémne zaostávali, a to najmä v štandarde bývania. Ako hlavný zdroj kúrenia používali petrolej, elektrifikácia v byte pozostávala z jednej zástrčky a jedného svietidla, voda bola dostupná len niekoľko hodín denne, takže denná hygiena sa považovala za luxus, takisto spotrebiče boli nedostupné a v zime bola vykúrená bežne iba jedna miestnosť. Byty boli teda navrhované na nízky, až „primitívny“ životný štandard.⁶⁹ Tento štandard vychádzal z faktu, že Albánsko bolo v čase studenej vojny najchudobnejšou krajinou Európy. A vďaka tomuto faktu sa v krajine dodržiavali princípy socialistického realizmu až do roku 1990. Celá situácia vychádzala jednoducho zo silnej a dlhšej izolácie krajiny.⁷⁰

Politická a ekonomická situácia bola pochopiteľne jedným z kľúčových prvkov určujúcich rozvoj stavebníctva a architektúry vo všetkých krajinách východného aj západného bloku. Či už sa jednalo o materiálové zdroje, technológie, vývoj a racionalizáciu, alebo v neposlednom rade samotnú ideológiu. Porovnateľné podmienky s Československom mali prirodzene tie krajiny, ktoré nepatrili priamo pod Sovietsky zväz, ale sa jeho „vzorom“ riadili. Je zaujímavé pozorovať, ako sa každá krajina vydala postupne svojou cestou, čo malo často značný vplyv nielen na jej vnútornú politiku, ale rovnako aj na okolité krajiny, medzi nimi tiež Československo. Je teda zrejmé, že kľúčovú rolu v dejinách architektúry hrali ekonomika, sociálna štruktúra a charakter osídlenia pred 2. sv. vojnou. Tieto segmenty vplývali sekundárne na architektúru a stavebníctvo, a to najmä cez pracovné podmienky a možnosti.

Juhoslávia a jej „samosprávny socializmus“ dal u nás vzniknúť novému zákonu, ktorý by podobný princíp zabezpečoval v Československých podnikoch, pod ktoré by mohli spadať tiež projektové ústavy. Bohužiaľ však tieto, a mnohé iné snahy prerušil vpád vojsk Varšavskej zmluvy. Tento vpád nie len že u nás zastavil mnohé procesy, ale v ďalších krajinách východného bloku spôsobil tiež rôzne reakcie. Napr. Albánsko sa odmietlo zúčastniť tohoto vpádu, a nakoniec úplne vystúpilo z Varšavskej zmluvy. Všetky krajiny spája jednoznačný prelom po smrti J. V. Stalina v roku 1953. Maďarsko sa následkami tejto zmeny na chvíľu úplne odčlenilo od Sovietskeho zväzu, ale napr. Bulharsko sa k Sovietskemu vzoru snažilo ešte priblížiť. Rovnakým východiskovým znakom všetkých krajín bol prevažujúci agrárny priemysel. Industrializácia tak bola intenzívna a veľmi tlačaná do popredia. Výnimkou v tomto smere bolo iba Východné Nemecko a česká časť Československa. Na porovnanie, Česko malo v agrárnom priemysle zamestnaných 30% obyvateľstva, naproti tomu Slovensko viac ako 50%.⁷¹ Poľsko v tomto smere vynikalo, nakoľko z ich silne agrárneho priemyslu, ktorý tvoril začiatkom 50. rokov približne 70%, sa komunistickému režimu nikdy nepodarilo znárodniť ani len väčštinovú časť. Aj napriek tomu však v krajine zanikol súkromný sektor architektonického podnikania. Nemecké zákony síce „súkromné podnikanie“ architektov dovoľovali, avšak podmienky, ktoré mali, boli tak nevýhodné, že boli nútení prechádzať do štátnych projektových ústavov. V Rumunsku, Bulharsku a Albánsku je zaujímavé pozorovať podobnosť v nastolení „kultu osobnosti“ na pomerne dlhé obdobia. Zatiaľ čo v iných krajinách sa diali rôzne nepokoje, či už obyvateľstva, alebo vnútropolitické, ktoré mali za následok zmeny v ústredných výboroch komunistických strán, v Rumunsku a Bulharsku ostali pri moci väčšinu času tí istí „vodcovia“, v Albánsku dokonca počas celého povojnového obdobia. Albánsko je unikátnym príkladom tiež vďaka faktu, že sa ako jediná krajina úplne odklonila od vplyvu Sovietskeho zväzu. Všetky krajiny však mali spoločné východiská, a to nie len vplyv Sovietskeho zväzu, ale tiež ďalšie problémy, s ktorými sa museli vysporiadať, ako vojnou zničená krajina, snaha o industrializáciu, snaha o vyriešenie problému bytovej otázky, emigrácia architektov a ďalšie. Prioritou bola prirodzene urbanizácia a snaha o presídlenie obyvateľstva do miest, s čím bola prepojená tiež typizácia a štandardizácia stavebníctva. Tieto isté východiská mali nie len krajiny východného bloku, avšak pri týchto vieme vďaka ekonomicko-politickým podobnostiam lepšie a detailnejšie porovnávať, ako sa s danými problémami vysporiadali, ako sa vzájomne ovplyvňovali, a prípadne sa zamyslieť, kam sa ich smerovanie mohlo uberať, ak by sa vzájomne ovplyvňovali viac, či menej.

- 1 Conrads U., CIAM: La Sarraz Declaration, Congrès internationaux d'architecture moderne, 1928, in: *Programs and Manifestoes on 20th Century Architecture*, prekl. Bullock M., 1971, s. 109.
- 2 V roku 1955 bola posunutá hranica „Železnej opony“ v Rakúsku, ktorá ho dovtedy rozdeľovala, podobne ako Nemecko. Rakúsko si však nakoniec zachovalo demokraciu, a to pod podmienkou, že nevstúpi do NATO. Zdroj: Steinger R., *Austria, Germany, and the Cold War: from the Anschluss to the State Treaty 1938–1955*, New York and Oxford: Berghahn Books 2008.
- 3 Zikmund J., „Co je to? Má to dvě kola a dvě brzdy a přece včas dojede.“, in: *Architektura v přerodu 1945–1948, 1989–1992*; Praha 2019.
- 4 Ibidem.
- 5 Poválečné hospodárství světa a plánování, in: *Sborník o výstavbě ČSR. Náměty a zásadní poznámky k celkovému hospodářskému plánu ČSR*, Praha 1946, s. 15–36.
- 6 Swenarton M., Avermaete T., Heuvel Van Den D. (eds.), *Architecture and the Welfare State*, London 2014.
- 7 OPEC Oil Embargo 1973–1974. U.S. Department of State, Office of the Historian. Archived from the original on March 6, 2014. Retrieved August 30, 2012. Dostupné online na: <https://history.state.gov/milestones/1969-1976/oil-embargo>, vyhľadane dňa 12. 4. 2024.
- 8 Sommer V., Spurný M., Mrňka M., Il. Vědecky řízená společnost: plánování, organizace a technokracie ve státním socialismu., in: *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu, 1956–1989*, Praha 2019, s. 31.
- 9 Plánované hospodárstvo fungovalo taktiež v krajinách bývalej Juhoslávie. Rozdiel bol však v neskoršom období, kedy začala vznikať myšlienka tzv. „samosprávneho socializmu“. Zdroj: Ramet P. *Nationalism and Federalism; Yugoslavia 1963–1983.*, Bloomington 1984.
- 10 Sommer V., Spurný M., Mrňka M., Il. Vědecky řízená společnost: plánování, organizace a technokracie ve státním socialismu., in: *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu, 1956–1989*, Praha 2019, s. 32.
- 11 Vo funkcii generálneho tajomníka ÚV KSSS sa postupne vystriedali: 1924–53: J. V. Stalin, 1953–64: N. Chruščov, 1964–82: L. Brežnev, 1982–85: J. V. Andropov, 1984–85: K. Černenko, 1985–91: M. Gorbačov. Zdroj: Vykoukal J., Tejchman M., Litera B., *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944–1989*, Praha 2000.
- 12 Crawford CH. E., *Spatial Revolution, Architecture and planning in the early Soviet union*, USA 2022.
- 13 Kolektivizácii v Československu sa venovalo už množstvo publikácií a výskumov, z posledných spomeňme napr.: Rokoský J., Svoboda L. (ed.), *Kolektivizace v Československu*, Praha, Ústav pro studium totalitních režimů, 2013.
- 14 Crawford CH. E., Introduction, in: *Spatial Revolution, Architecture and planning in the early Soviet union*, USA 2022.
- 15 Ramet P. *Nationalism and Federalism, Yugoslavia 1963–1983.*, Bloomington 1984.
- 16 Procházkva V. a kol., *Příruční slovník naučný II. díl. 1.*, Praha 1963, s. 401.
- 17 Petranović B., Radničko samoupravljanje, in: *Istorija Jugoslavije 1918–1978*. Bělehrad 1981, s. 526.
- 18 Ibidem.
- 19 Luther B., Pušnik M. (ed.), Introduction: The Lure of Utopia, Socialist Everyday Spaces, in: *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, Washington 2010, s.1–36.
- 20 Le Normand B., *Designing Tito's Capital: Urban Planning, Modernism, and Socialism*, Pittsburgh 2014, s. 24.
- 21 Gligorijević Ž., Graovac A., *70 godina Urbanističkog zavoda Beograda. Knj. 1. Istorijat*, Beograd 2018.
- 22 Milašinović Marić D., Housing Development in the 1950s in Serbia –Typical Examples of Residential Blocks Built in Belgrade, *SPATIUM International Review*, No. 28, December 2012; s. 30–36.
- 23 Výskumne sa témou podmienok práce architektov zaoberá Ljudmila Djukic, ktorej v tomto smere vďačím za množstvo informácií, vďaka ktorým som túto časť textu zostavila. (Djukic L., Institutional Fabric of Socialist Urban Planning and Construction in Serbia and Former Yugoslavia, in: *Architecture at Work: Institutional Landscapes of Socialist Design and Construction*, Bauhaus-Universität Weimar, Weimar 2022).
- 24 Landa I., Lubomír Sochor a pragmatika Stalinizmu, *Kontradikce, časopis pro kritické myšlení*, roč. 3, č. 1, 2019.
- 25 Havlíček F., Sociálně ekonomické zřízení, problémy a úkoly, *Rudé právo*, 29. listopad 1964.
- 26 Sláma J., Návrh zákona o podniku dnes a před dvaceti lety, *Listy, Časopis československé socialistické opozice*, roč. XVII., č. 5, r. 1987.
- 27 Šik O., *Jarní probuzení a skutečnost*, Praha 1990, s. 106.
- 28 Sláma J., Návrh zákona o podniku dnes a před dvaceti lety, *Listy, Časopis československé socialistické opozice*, roč. XVII., č. 5, r. 1987.
- 29 Sedliak J., Budování základů lidového Polska (1945–1947), in: *Polsko v epoše socialismu*, Praha 1977, s. 59–78.
- 30 Kochańczyk J., Szósty rok już nie śpi Bezpieka, in: *Polska-Rosja. Czas wojny, czas pokoju*, 2014, s. 217.
- 31 Sedliak J., Etapa socialistické industrializace Polska (1950–1955), in: *Polsko v epoše socialismu*, Praha 1977, s. 95–116.
- 32 Polak B., Cena wygranej, o problemach wsi w PRL z Tomaszem Berezą, Leszkiem Próchniakem, Ryszardem Śmietanka-Kruszelnickim, *Biuletyn instytutu pamieci narodowej*, nr. 1 (12), 2002.
- 33 Wojciechowska A., Origins and development of General Building Design Bureau “Miastoprojekt Szczecin”, IOP Conference Series: *Materials Science and Engineering*, 2019.
- 34 Borowik A., New Katowice: the form and ideology of the Polish post-war architecture based on the example of Katowice (1945–1980), Warszawa, 2021.
- 35 Pražák R., Na cestě k současnosti - Ve východním bloku do roku 1956, in: *Maďarsko. 1.*, Praha 2005, s. 101–103.
- 36 Kontler L., Utopie a jejich fiaska, in: *Dějiny Maďarska. 2. dopl.*, (1945–1989), Praha 2001, s. 390–398.
- 37 Čierna-Lantayová D., Státní zřízení, in: *Maďarská lidová republika*. Praha 1986, s. 60.
- 38 Kontler L., Utopie a jejich fiaska, in: *Dějiny Maďarska. 2. dopl.*, (1945–1989), Praha 2001, s. 420–425.
- 39 Mészáros A., Hungarian post-war architecture, in: *iconic ruins? Post-war Socialist Architecture in the Visegrad Countries*, Czech Centres, 2019.
- 40 Nagy A., The socialist model town of Hungary: Dunaújváros, in: *Transmodern (Translations of Modernism)*, Berlin, 2016.
- 41 Karácsony R., Vukosavljević Z., Emigration of Architects and the Foundations of Modernism Hungarian Architecture Students Entering the Profession Abroad After the 1950s, *Architektúra & Urbanizmus* 2019, č. 3, s. 182.
- 42 Mészáros A., Hungarian post-war architecture, in: *iconic ruins? Post-war Socialist Architecture in the Visegrad Countries*, Czech Centres, 2019.
- 43 Wettstein D., Koncepcie modernej krajiny v raných perspektívach ochrany: Profesionálne pozície architekta Tibora Farkasa a krajinného architekta Mihályho Mócsényiho, *Architektúra & Urbanizmus* 2021, č. 3-4, s. 171.
- 44 Mészáros A., Hungarian post-war architecture, in: *iconic ruins? Post-war Socialist Architecture in the Visegrad Countries*, Czech Centres, 2019.
- 45 Weitz E. D., *Creating German Communism, 1890–1990: From Popular Protests to Socialist State*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1997.
- 46 German Democratic republic: long history of sustained economic growth continues, 1989 may be an advantageous year to consider this market - Business Outlook Abroad: Current Reports from the Foreign Service, *Business America*, Feb. 27th, 1989.
- 47 Herold S., Engler H., Brünenberg, Stackmann S., Wilks S., Florian Fordtan D., *Das Kollektiv. Formen und Vorstellungen gemeinschaftlicher Architekturproduktion in der DDR*, 2022.
- 48 Herold S., *Architecture and the Collective: Structures and Processes of Architectural Work in the GDR*, Published online by Cambridge University Press: 07 November 2022.
- 49 Koller J., *Rumunsko*, Praha 1966.
- 50 Stalinský J., *Současné Rumunsko*, Praha 1976.
- 51 Tejchman M., *Dějiny Rumunská, Praha* 1997.
- 52 Vais D., Type Projects as Tools: Housing Type Design in Communist Romania, *Architectural Histories* n. 8, 2020.
- 53 Ibidem.
- 54 Tănase, S., Elite și societate. Guvernarea Gheorghe Gheorghiu-Dej 1948–1965, in: *Elites and Society: The Gheorghe Gheorghiu-Dej Administration 1948–1965.*, București 1998, s. 126.
- 55 Iuga L., *Reshaping the historic city under socialism: state preservation, urban planning and the politics of scarcity in Romania (1945–1977)*, A dissertation in History, Budapest 2016, p. 50.
- 56 Bodogan V., Architecture of oppression: an analyses of the socio-political implications behind the construction of Casa Scanteii, *Pavilion Magazine*, 11. Jul 2018, dostupné online na: https://www.pavilionmagazine.org/ion-of-casa-scanteii_f6t24vqndgrmmhqtvxvok5a/ may be an advantageous year to consider this market - Business Outlook Abroad: Current Reports from the Foreign Service, *Business America*, Feb. 27th, 1989.
- 57 Alifanti M. 1963. Căutări în domeniul elaborării tipurilor de locuințe de masă [Searches in the Field of Mass Housing Types]. *Architectura RPR*, 11(1): 40–47.
- 58 Rychlík J. a kol., *Dějiny Bulharska*. Praha 2000., s. 343.

- 59 Moulis V., Valenta J., Vykoukal J., Bulharsko, in: *Vznik, krize a rozpad sovietského bloku v Evropě 1944–1989*, Ostrava 1991.
- 60 Ibidem.
- 61 Ibidem.
- 62 Beyer E. (ed.), Hagemann A., Zinganel M., *Holidays after the Fall. Seaside Architecture and Urbanism in Bulgaria and Croatia*, Berlin 2013.
- 63 Ibidem.
- 64 Parusheva D., Marcheva I., Housing in socialist Bulgaria: appropriating tradition, *Home cultures* 2010, vol. 7, i. 2, p. 197–216.
- 65 Vickers M., *The Albanians: A modern history.*, I. B. Tauris, 2001, s. 166.
- 66 Bartl P., Albanija kao narodna republika (1945–1992), in: *Albanci - od srednjeg veka do danas*. Belehrad 2001, s. 240.
- 67 Ibidem.
- 68 Hradečný P., Hladký L. a kol., *Dějiny Albánie*. Praha 2008.
- 69 Islami G., Veizaj D., Verdiani G., *The morphosis of the Albanian socialist cityscape. A creation to buildings with high-energy consumption*, RI-VISTA 2019.
- 70 Ndreçka O., Nepravishta F., *The Impact of Socialist Realism in the Albanian Architecture in 1945-1990*, Polytechnic University of Tirana, UBT International Conference, 2013.
- 71 Londák M., *Otázky industrializácie Slovenska 1945–1960*, Bratislava 1999.

Studená vojna, stav z 1959

- členské zeme Varšavskej zmluvy
- iní spojenci ZSSR
- členské zeme NATO
- iní spojenci USA
- kolónie
- neutrálne krajiny

okolnosti
vzniku
a vývoje
Stavoprojektu

Už v 20. a 30. rokoch sa ľavicovo orientovaní architekti združovali do rôznych spolkov a zoskupení. V roku 1932 sa v Prahe konal „Sjezd levých architektů“, na ktorom sa zúčastnilo spolu 148 architektov z Československa, 2 z Varšavy a 1 zo Štokholmu. Zo zjazdu vznikol zborník „Za socialistickou architekturu“, zostavený Karлом Teigem, v spolupráci s prednášajúcimi zjazdu (Adolf Benš, Karel Honzík, Karel Janů, Jaromír Krejcar, Jiří Kroha, Jiří Štursa, Jiří Voženílek). Trojica spomínaných architektov Karel Janů, Jiří Štursa a Jiří Voženílek v tom čase už tvorili zoskupenie zvané PAS (Pracovní architektonická skupina). O rok neskôr, v roku 1933, bol ustanovený „Svaz socialistických architektů“, ktorého predsedom sa stal Jiří Kroha, a počas nasledujúceho roka vznikol „Blok architektonických pokrokových spolků (BAPS)“. Obe tieto organizácie v roku 1938 zanikli, po vojne sa však ich činnosť obnovila a dala vzniknúť mnohým dôležitým organizáciám. Tieto od roku 1945 postupne pracovali na združovaní stavebníctva, a to všetkých jeho zložiek „...od projekčných přes prováděcí, výkonné moci, průmyslu, až po zaměstnance.“ Vznikla tak „Komise pro stavebnictví“, ktorá združovala v prvom rade spomínaný BAPS, ako zástupcu projekčných zložiek. Ďalej do nej patrili tiež: Jednota staviteľů, Inženýrská komora, ministerstvo dopravy, Zemský národní výbor, Hospodářská skupina stavebního průmyslu a zástupci stavebných zaměstnanců.

Po prijatí demisie vlády prezidentom Edvardom Benešom vo februári 1948 bola vymenovaná nová vláda Komunistickej strany Československa na čele s Klementom Gottwaldom, ktorý bol neskôr, od júna toho istého roku, menovaný do funkcie prezidenta.³ Situácia postupne smerovala rovnako alebo podobne ako v ostatných krajinách východného bloku, k úplnému znárodneniu a nastaveniu centrálného hospodárstva. Stavebníctvo nebolo výnimkou. Štruktúra stoviek súkromných firiem a architektonických kancelárií nebola s charakterom plánovaného hospodárstva kompatibilná. A práve táto situácia otvorila cestu k naplneniu predstáv o spriemyslenom stavebníctve, racionalizácii projektovania a vnášania vedeckých metód do architektonickej práce. Mnohí architekti, ktorí pôsobili už v medzivojnovom období, dúfali, že vytvorenie nového „lepšieho“ systému fungovania projekcie skutočne môže vyriešiť množstvo problémov, s ktorými sa vtedajšie stavebníctvo stretávalo.⁴

Napriek tomu, že plnenie prvého dvojročného plánu, prebiehajúceho ešte stále počas vlády Edvarda Beneša, nevyšlo podľa predstáv⁵, pokračovalo sa v prípravách na nastávajúcu päťročnicu. V prvej vlne znárodnovania boli prioritou hlavne kľúčové podniky, postupne však centrálné hospodárstvo neprenehalo miesto žiadnemu súkromnému podnikateľovi.⁶ V roku 1948, kedy bol zákon o znárodnení ďalších podnikov schválený⁷, bol tiež ustanovený „Ústřední akční výbor československých architektů“⁸. Karel Janů viedol národný podnik Československé stavební závody (ČSSZ)⁹ a Jiří Voženílek sa stal prvým riaditeľom podniku PA-100 Stavoprojekt.¹⁰ Vedením slovenskej zložky bol na začiatku poverený Martin Kusý.¹¹

Spočiatku patrila Stavoprojekt stále pod ČSSZ a oficiálne sa až v roku 1951 stal samostatnou organizáciou.¹² Následne prešli jednotlivé ateliéry Stavoprojektu mnohými, prevažne vnútro podnikovými štruktúrnymi zmenami¹³ a v roku 1953 bol podnik deklarovaný ako Stavoprojekt n. p., Státní ústav pro projektování sídliště a pozemních a inženýrských staveb.¹⁴ Politicky sa v tomto roku takisto udialo niekoľko zásadných udalostí¹⁵, následkom ktorých sa tiež zmenilo vládne zostavenie v Československu. Zásadným míľnikom bol prejav vtedajšieho prvého tajomníka Komunistickej strany SSSR Nikitu Chruščova z roku 1954, v ktorom kritizoval výraznú neehospodárnosť vo výstavbe. Kritizoval predovšetkým dispozičné riešenia budov, ktoré stále obsahovali zbytočne veľké plochy, ďalej napr. vysokú cenu za 1m², a takisto veľké množstvo „zbytočností“ a „ozdobností“.¹⁶ Paradoxom je, že práve tieto elementy boli až do tohoto okamihu vyžadované ako znaky politickej angažovanosti.¹⁷

Dôsledkom týchto politických reforiem sa v rokoch 1954–56 v architektúre Československa začína ustupovať od tzv. soľery (socialistického realizmu)¹⁸, a následne sa začína hľadať nový architektonický jazyk. V susednom Poľsku i Maďarsku nastávajú nepokoje¹⁹, tie sa však Československa priamo netýkajú (aspoň zatiaľ nie). Naopak prichádza chvíľkové uvoľnenie spoločenskej klímy, ktorá dokázala zasvietiť na dnes už legendárnom Expe v roku 1958.²⁰

„Po likvidaci těžkých deformací období socialistického realismu se architektura vyvíjela celkem plynule, též díky tomu, že nebyla rušena zásahy politických deformátorů hlavně proto, že abstraktní obsah architektonické tvorby jako uměleckého projevu jim byl zcela cizí, lhostejný a nesrozumitelný.“²¹

V 60. letech pomalu pokračovali snahy o uvolnění režimu. Postupně se do zákona zapracovávali různé změny, které byly často ještě pozůstatkem celkového společenského uvolnění z konce 50. let. Od roku 1960 platilo na celém území Československa nové územní členění²², byla připravována nová ekonomická reforma Ota Šika²³. Vznikl také zákon, který zabezpečoval, že výtvarné umění bylo povinnou součástí architektury²⁴ a v roce 1967 se Československo znovu zúčastnilo mezinárodní výstavy Expo, tentokrát v Montreale, kde se opětovně zaradilo mezi nejlepší pavilóny. Tentokrát se na výstavě podíleli slovenští architekti ve větší míře, než tomu bylo v roce 1958.²⁵ Významným krokem ve vtedajší legislativě byla také možnost vytváření samostatných útvarů územního plánování a architektury, a to od roku 1968.²⁶ Na základě nového zákona z roku 1966²⁷ se vědecká činnost vysokých škol začlenila do celoštátní vědecko-výzkumné základny a absolventi technických škol si od tohohle okamihu mohli psát titul Ing. arch., rovnako tiež absolventi výtvarných škôl mohli používať titul Akad. arch. Od roku 1966 vznikali rôzne voľnejšie architektonické zoskupenia, ako napr. „Sdružení projektových ateliérů“, v rámci ktorého si vyvinulo vlastný ateliér niekoľko popredných českých architektov na čele s Karлом Pragerom, Vladimírom Machoninom či Janom Šrámkem.²⁸ Takisto vznikol dnes už veľmi známy ateliér SIAL vedený Karлом Hubáčkom, Miroslavom Masákom a Otakarom Binarom.²⁹ Podobné snahy o voľnejšie ateliérové zoskupenie, taktiež pod názvom „Združenie projektových ateliérov“, sa vyvíjali aj na Slovensku. Postarali sa o to predovšetkým architekti Štefan Svetko, Eugen Kramár a Ilja Škoček.³⁰ Následkami príchodu vojsk Varšavskej zmluvy, ktoré ukončili nielen procesy tzv. Pražského jara, však drvivá väčšina snáh o reformu režimu skončila, či už okamžite, alebo o niekoľko rokov neskôr, a namiesto sľubovaného uvoľňovania režimu postupne nastúpilo obdobie normalizácie.

V rokoch 1966 – 1970 prebiehala v Československu v poradí IV. päťročnica³¹, v rámci ktorej sa aplikovala tzv. „Šikova ekonomická reforma“. Vyznačovala sa odchylením od predošlých plánov prísnej centrálnej ekonomiky. Z plánovaných reforiem však bolo do praxe prevedených len niekoľko. Potlačenie prínosov Pražskej jari boli nielen šikove reformy, ale tiež ďalšie procesy smerujúce k zmierneniu socialistického režimu odvrátené či presunuté na vedľajšiu koľaj. Veľmi podstatnou zmenou, ktorá sa udiala následkom augustovej okupácie, bolo zriadenie Československej federácie, a to ku dňu 27. 10. 1968.³² Týmto vznikla tiež nová ústava, v ktorej boli obe krajiny, teda Česká aj Slovenská socialistická republika v rovnoprávnom vzťahu, na rozdiel od predchádzajúcej z roku 1960.

Normalizačný režim využil následnú V. päťročnicu (1971 – 1975) k ďalším masívnym investíciám, čo sa odrazilo tiež v stavebníctve. Investície pokračovali v rokoch 1976 – 1980, kedy sa rezervy ďalej čerpali,³³ až dospeli do štádia nutnosti ďalšej, tzv. „Rozsypalovej reformy“, nazvanej tiež „Soubor opatření“, ktorá vo svojej podstate bola opakovaním reformy z 50. rokov. Tieto a ďalšie opatrenia neskôr prispeli ku kríze, ktorá sa prirodzene odrazila vo všetkých odvetviach hospodárstva, vrátane stavebníctva.

„Nereálné, více politicky než ekonomicky motivované cíle našeho státního plánu vedly k nerovnovážné hospodářské situaci, k nedostatku kapacit a materiálů a k chaosu v hospodářských vztazích. Centrální řízení vyžadovalo i organizační centralizaci podniků a vytváření velkých výrobně-hospodářských jednotek.“³⁴

Masívne investície v oboch spomínaných päťročniciach mali za následok vznik mnohých projektových ústavov, nakoľko bolo nevyhnutné vytvoriť kapacity potrebné k plneniu plánov. V tomto období môžeme pozorovať najväčší nárast projektových ústavov z celého povojnového obdobia, ktorý bol dokonca niekoľkonásobne väčší než v 50. rokoch, a to aj napriek zrušeniu či transformácii mnohých projektových ústavov vzniknutých v rokoch šesťdesiatych. Týmto bol napr. SIAL v Liberci, ktorý sa začiatkom 70. rokov musel oficiálne začleniť pod Stavoprojekt.³⁵

Jednoznačne najvýraznejšia zmena v náraste projektových ústavov nastala v roku 1980, kedy vzniklo obrovské množstvo miestne príslušných projektových ústavov riadených Krajskými národnými výbormi. Na Slovensku ich vzniklo 23, a to aj v mestách ako napr. Veľký Krtíš, Čadca, či mestská časť Bratislava-vidiek. V Česku ich bolo necelých 20. Takmer vo všetkých slovenských prípadoch išlo o útvary hlavného architekta³⁶, v tých českých tiež napr. o ústavy dopravného inžinierstva.

Centrálne riadenej ekonomike teda naďalej podliehali všetky orgány štátnej správy, vrátane projektových ústavov a ich ateliérov. Investorom akcie boli investorské zložky zriaďovacích orgánov, spracovateľom bol projektový ústav a dodávateľom bol stavebno-montážny podnik riadený tým istým orgánom. Všetky tri hlavné zložky, t. j. investor, dodávateľ a projektant spadali pod jednu a tú istú organizačnú zložku. Okrem výnimiek, napr. zahraničných dodávateľov, bola každá zložka samostatnou organizáciou s vlastnou rozpočtovou a riadiacou činnosťou.

„Jde spíše o vědecky založenou organizaci architektonické tvorby, která by maximálně využila tvůrčí potence architekta a vedla k vyšší efektivnosti jeho práce. Není nám známo, že by někde byl býval z těchto hledisek řešen požadavek na správnou organizaci práce architekta.“³⁷

Nielen architekti, ale tiež teoretici cítili potrebu vyjadriť sa kriticky k fungovaniu projektovej činnosti, ktorá stále neopúšťala svoj technokratický prístup. Architekti cítili a otvorene kritizovali podmienky, ktoré pre prácu mali, a to jednak smerom k vnútornému členeniu práce a pracovných povinností, ako aj smerom k vonkajšej reflexii, čiže k celospoločenskému vnímaniu práce architekta. V Československu sa však nevenovala dostatočná pozornosť hľadaniu riešení, k čomu by bolo potrebné previesť niekoľko sociologických výskumov, na základe ktorých by bolo možné najprv zistiť, v čom presne sa nedostatky vyskytujú.³⁸ Takisto značne ovplyvňovala prácu architektov absencia kritiky, ktorá v tom čase v architektúre nachádzala svoje miesto len sporadicky.³⁹

Revízia oprávnění k činnosti

Ďalšou väčšou zmenou, ktorá nastala na prelome 60. a 70. rokov, bola transformácia „Federálneho výboru pro technický a investiční rozvoj“ na samostatné ministerstvo.⁴⁰ Jednou z jeho prvých a najdôležitejších úloh bolo spracovať revíziu všetkých doteraz existujúcich projektových ústavov. Následne dostávali jednotlivé ústavy nové oprávnenie k činnosti, vďaka ktorému mohli fungovať ako samostatné projektové organizácie. Bez oprávnenia jednoducho nemohli vykonávať funkciu generálneho projektanta, to znamená zabezpečiť vypracovanie a koordináciu projektovej dokumentácie, ako aj obstaranie služieb zabezpečovaných v subdodávke.⁴¹

Okrem samostatných projektových ústavov existovali tiež rôzne projektové zložky iných, prevažne stavebných ústavov. Projektové ústavy však mali ako hlavný predmet svojej činnosti definované, prirodzene, projektovanie. Zároveň museli byť tieto samostatným hospodárskym subjektom, priamo riadeným buď niektorým z ústredných orgánov štátnej správy, alebo Národným výborom, prípadne iným článkom hospodárskeho riadenia (napr. generálne riaditeľstvo, združenie, výrobnno-hospodárska jednota a pod.).⁴²

Systém fungovania projektových ústavov bol síce až do konca 80. rokov ustálený, avšak rola architekta sa v tomto prípade transformovala a sústredila viac na riadenie systému ako na samotnú tvorbu architektúry. Projektové jednotky fungovali v podstate rovnako ako výrobné, a to najmä od ich začlenenia pod jednotlivé ministerstvá. V tomto období už väčšina projektových ústavov fungovala vo vlastnej budove, prípadne aspoň v staršej, adaptovanej na potrebné účely. Stále však podmienky, ktoré v tomto období projektanti pre prácu mali, nepokladali za kvalitné⁴³. Taktiež sa spomínané „Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj“ v roku 1983 transformovalo na „Státní komisi pro vědeckotechnický a investiční rozvoj“.⁴⁴ Práca v projektových ústavoch sa stávala čím ďalej tým viac technokratickou, proces tvorby bol jednoducho transformovaný do výrobnéj podoby a namiesto tvorivého charakteru sa vyznačoval rutinnou činnosťou.⁴⁵

Skladba registrácie (z revízie projektových ústavov 1971)

(Zdroj: Národní archiv ČR, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Nespracovaný fond.)

/1/ Skladba registračného čísla ústrednej evidencie:

Registračné číslo sa skladá zo 4 častí:

a Charakter organizácie sa značí:

A – samostatné projektové alebo projektovo inžinierske organizácie

B – projektové zložky

C – ostatné organizačné zložky

D – samostatné inžinierske organizácie

b Príslušnosť ústredných orgánov z hľadiska podriadenosti organizácie sa značí:

I – orgány ČSSR

II – orgány ČSR

III – orgány SSR

c Ústredné orgány nadriadenej organizácie sa značia číselným znakom štátnej štatutárnej evidencie.

d Čísla organizácií sa značia poradovým číslom štvormiestnym, a to pre každú skupinu organizácií /podľa charakteru/ zvlášť, od 0001. Pritom pre organizácie zriadené:

federálnymi orgánmi sú vymedzené čísla od 0001 do 0999

orgánmi ČSR sú vymedzené čísla od 1000 do 2999

orgánmi SSR sú vymedzené čísla od 3000

e Príklad:

D–II–328–1003

D – inžinierska organizácia

II – v pôsobnosti orgánu riadeného vládou ČSR

382 – priamo nadriadený orgán / resp. orgán nadriadený VHJ /

1003 – poradové číslo organizácie

- Honzík K., Havlíček J., Odpověď na anketu Tvorby., *Tvorba*, 1930, s.199–200.
- Zuzaňáková M., Diplomová práce: *Utopie avantgardy, Kolektivní dům v meziválečném Československu*, s. 34
- Janů K., Organizace stavebnictví, *Architektura ČSR*, 1945–46, č. 1–10, s. 7.
- Sjednotitel ve strachu – Klement Gottwald; in: Rudí prezidenti, Česká televize, 2018, dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11687481655-rudi-prezidenti/217562266510001/>
- Šlechta E., Projev na 1. celostátní poradě vedoucích Stavoprojektu, *Architektura ČSR*, 1948, č. 10, s. 186., Zarecor E. K., *Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia 1945–1960*, Pittsburg 2011.
- Kubišta V., Pětiletý plán ve stavebnictví, *Bilance 2LP, Stavitelství a architektura*, 1948, č. 8, r. 4, s. 113.
- Zákon ze dne 28. dubna 1948 o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků a závodů a o úpravě některých poměrů znárodněných a národních podniků. Zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra České republiky, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=114/1948&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy, vyhládané dňa 6. 7. 2023.
- Ibidem.
- ~, Prehlásenie Akčného výboru architektov ČSR o novej organizácii architektonickej práce, *Architektura ČSR*, 1948, č. 2, s. 81.
- Prehľad o štruktúre a fungovaní ČSSZ poskytujú štyri rozsiahle medailóny publikované v časopise *Stavebnictví*, 1948: č. 9, s. 140–142; č. 10, s. 158–159, č. 11–12, s. 176–177, ďalej tiež *Stavebnictví*, 1948: č. 2, s. 29–31.
- Názov Stavoprojekt vymyslel Otakar Nový, ktorému znel kód PA-100 „trochu príliš priemyslovo, ako číslo lokomotívy!“, ako spomínal v predhovore katalógu výstavy *Obrana architektury* (1968). Viac o okolnostiach založenia a fungovania Stavoprojektu napríklad v: Šlechta E., Úkoly Stavoprojektu, *Stavebnictví*, 1949, č. 1, s. 1–2.; Voženílek J., Úkoly Stavoprojektu v prvých čtvrtletí 1949, *Architektura ČSR*, 1948, č. 1–10, s. 324.; Nový O., Organizace práce ve Stavoprojektu., Před čtvrtstoletím vznikl Stavoprojekt, *Československý architekt*, 1948 XVIII., s. 10–12.
- Po ňom bol prvým oficiálnym riaditeľom Štefan Lukačovič, zdroj: Masný R., Lojdl M., *Stavoprojekt Bratislava 1949–1969*, Bratislava 1969
- Pokorný J., Jaroslav Pokorný *27. 1. 1908, *Architektura ČSR*, 1968, č. 9–10, s. 646.
- Ibidem.
- Fond Stavoprojekt (nespracovaný fond), Národní archiv České republiky.
- Začínajúc smrťou Josifa V. Stalina, tesne za ňou nasleduje smrť Klementa Gottwalda, pokračujúcou novou vládou Nikity Chruščova v Sovietskom zväze a vládou Antonína Novotného v Československu, končiac Východonemeckým povstaním a menovou reformou v Československu.
- Starý O., II. Všesvazový sjezd sovietských architektů, *Architektura ČSR*, 1956, č. 1–2, s. 1–8.
- Halík P., Nejsme proti kráse, ale proti zbytečnosti (N. S. Chruščov), Velká exploze: Chruščovův projev na sjezdu stavbařů v Moskvě, Kapitola IX, in: *Česká architektura 50. let, Studie o střetu funkcionismu a konstruktivismu s ideovými východiský socialistického realismu*, Praha 2022.
- Masný R., Lojdl M., *Stavoprojekt Bratislava 1949–1969*, Bratislava 1969.
- Išlo o povstanie v Poznani a následné povstanie v Budapešti, pričom obe boli potlačené vojskami ZSSR, po spomínanom povstaní vo Východnom Nemecku išlo spolu o 3 povstania potlačené komunistickým režimom politiky bývalého Sovietskeho zväzu. Ďalším v poradí bolo Československo v r. 1968.
- Téme expozície pavilónu Expo 58 bolo venovaných niekoľko výstav, článkov a publikácií, za zmienku stojí určite napr.:

- Havránek V., *Bruselský sen. Československá účast na na světové výstavě v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*, Praha 2008.
- 21 Schránil B., Koordinační výbor tvůrčích svazů a Svaz architektů, *Československý architekt*, 1969, č. 9.
- 22 Zákon č. 36, ze dne 9. dubna 1960 o územním členění státu, zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/?_gl=1*1radjsg*_*ga*ODkwMzU5MTcuMTY4NDgoNDA5OA.*_*ga_X93EJT5QB5*MTY4NzI2OTQyNS4xMC4wLjE-2ODcyNjkoMjUuMC4wLjA.
- 23 Reforma Otakara Šíka, známa tiež ako „Šikova reforma“, bola najznámejšou zo série reforiem z po vojnového obdobia. Viac o ekonomických reformách bývalého Československa v období rokov 50. až 80.: Sommer V. a kol., *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu, 1956–1989*.
- 24 Kořínková J., Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 28. července 1965 č. 355, in: Kořínková, J. (ed.), *Oživit a ozvláštnit. Výtvarné umění v prostoru brněnských sídlišť*, Brno 2012.
- 25 Kramerová D., Nekvdová T., *Automat na výstavu: Československý pavilon na Expo 67 v Montrealu*, Praha 2017., Československej účasti na výstave EXPO 67 bolo tiež venované jedno číslo časopisu *Architektura ČSR* (č. 10/1967).
- 26 Vládní nařízení č. 9 ze dne 17. ledna 1968 o zřizování odborů národních výborů, zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/?_gl=1*1radjsg*_*ga*ODkwMzU5MTcuMTY4NDgoNDA5OA.*_*ga_X93EJT5QB5*MTY4NzI2OTQyNS4xMC4wLjE-2ODcyNjkoMjUuMC4wLjA.
- 27 Zákon č. 19 ze dne 16. března 1966 o vysokých školách, zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/?_gl=1*1radjsg*_*ga*ODkwMzU5MTcuMTY4NDgoNDA5OA.*_*ga_X93EJT5QB5*MTY4NzI2OTQyNS4xMC4wLjE-2ODcyNjkoMjUuMC4wLjA.
- 28 Životu a dielu Karla Pragera sa venuje predovšetkým Radomíra Sedláková, napr. v: Sedláková R., *Karel Prager: Lidé sí na nové věci teprve musí zvyknout*, Praha 2013.
- 29 Historii ateliéru a jeho členom sa venujú mnohé publikácie, napr.: Švácha R. (ed.), *SIAL*, Olomouc 2010; Švácha R., *Karel Hubáček*, Praha 1996; Švácha R., Masák M., *Miroslav Masák*, Řevnice 2021; Masák M., *Architekti SIAL*, Praha 2008; Stempel J., *Ján Stempel – Projekty a realizace*, Praha 2014. Súčasne existujúci ateliér SIAL je priamym nástupcom pôvodného. Zdroj: [sial.cz](http://www.sial.cz), dostupné online na: <https://www.sial.cz/kancelar/>
- 30 Lacko J., Poslanie združenia projektových ateliérov, zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: <https://www.sial.cz/kancelar/>
- 31 Päťročné ekonomické plány, tzv. „päťletky“ boli základným nástrojom obnovenia vojnou zničenej ekonomiky a zároveň dôležitým nástrojom komunistického režimu. Z odporúčenej literatúry venujúcej sa ekonomike bývalého Československa taktiež v období normalizácie, sústrediac sa na prepojenie s architektonickou a projekčnou tvorbou doporučujem napr.: Sommer V., *Řídit socialismus jako firmu*, Praha 2019. Gjuríčová A., Kopeček M., Roubal P., Spurný M., Vilímek T., *Architekti dlouhé změny*, Praha 2019.
- 32 Ústavní zákon č. 143, ze dne 27. října 1968 o československé federaci, zdroj: Sběrka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=143/1968&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 33 Príkladom jednej z najväčších investícií, ktorá prebiehala počas oboch spomínaných päťročnic, je výstavba Paláca kultúry, dnešného kongresového centra v Prahe. Dňa 25. 7. 1972 bol oficiálne udelený súhlas k vypísaniu súťaže, v roku 1976 sa začala výstavba, ktorá bola dokončená v roku 1981. Celý proces vrcholil presným načasovaním otvorenia budovy tak, aby sa v poradí XVI. zjazd KSČ konal v novootvorenom centre. Zdroj: Odbor projektování, projektová soutěž na Kongresovou halu, balík č. 250A, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Národní archiv, nespracovaný fond., V Praze byl otevřen Palác kultury. Zdroj: [ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz), dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10195164142-vypravej/13547-ve-stopach-doby/8159-v-praze-byl-otevren-palac-kultury/>, dňa 20. 5. 2022.
- 34 Masák M., O stavu Československé architektury. in: Ševčík J., Mitášová M., (ed.), *Česká a Slovenská architektura 1971–2011*. Praha 2013.
- 35 Historie SIALu, dostupné online na: <https://www.sial.cz/historie/>, dňa 26. 4. 2022.
- 36 Výnimkou bola Banská Bystrica – Krajské stre-disko štátnej pamiatkovej starostlivosti a OP B. Bystrica, zdroj: Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 273, Projektování – mzdový vývoj 1976, 1977, 1980. Nespracovaný fond.
- 37 Švidkovskij O. A., Kritika v architektuře, *Architektura ČSR*, 1973, č. 1
- 38 Librová E., Sociologické aspekty práce architekta, *Architektura ČSR*, 1972, č. 8
- 39 Švidkovskij O. A., Kritika v architektuře, *Architektura ČSR*, 1973, č. 1
- 40 Federální výbor pro technický a investiční rozvoj fungoval do r. 1969, následne sa od r. 1970 transformoval na Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj, a to sa v r. 1983 ďalej transformovalo na Státní komisi pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Zdroj: Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Nespracovaný fond.
- 41 Vyhláška Federálního výboru pro technický a investiční rozvoj, kterou se mění a doplňuje vyhláška Státní komise pro techniku č. 108/1966 SB., o oprávnění projektové činnosti č. 137/1970 Sb., zdroj: Sběrka zákonů a Sběrka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=36/1960&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 42 Uznesení vlády č. 170/1970, Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Nespracovaný fond.
- 43 Vid' kapitola „Projektovanie v období normalizácie“.
- 44 A. Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Národní archiv, nespracovaný fond. B. Vznikla Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj v čele s Jaromírem Obzínou. Zdroj: [ceskatelevize.cz](http://www.ceskatelevize.cz), dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10195164142-vypravej/bonus/8205/>, dňa 20. 5. 2022.
- 45 Kohlmyer V., Miesto architektonickej tvorby v projektovom procese. in: *Projekt*, 1989, č. 06, s. 2.

rozdelenie
projektových
ústavov

Projektové ústavy, ktoré fungovali ako samostatné hospodársko-investičné jednotky, môžeme na základe ich zriaďovacích jednotiek rozdeliť do troch základných skupín, a to: krajské (alebo tiež miestne príslušné), ďalej rezortné a v neposlednom rade družstevné. Každá skupina mala iný spôsob fungovania, keďže spadali pod rôzne druhy inštitúcií. Okrem projektových ústavov mohli architekti nájsť uplatnenie tiež v tzv. neprojektovej činnosti, kde môžeme zaradiť napr. investorskú a výrobnú prax, pedagogickú činnosť, štátnu správu alebo tiež výskum. Takisto pracovali mnohí vo sfére filmovej, divadelnej či televíznej.⁴⁶

Krajsky riadené projektové ústavy

Za účelom projektovania prevažne bytovej výstavby a občianskej vybavenosti boli zriadené rôzne miestne príslušné projektové ústavy riadené predovšetkým krajskými národnými výbormi⁴⁷. V praxi to znamenalo zriadenie minimálne jedného projektového ústavu v každom kraji ČSR. Členenie vychádzalo z územného rozdelenia Československa, ktoré sa reformovalo v roku 1960.⁴⁸ V tomto roku bolo vytvorené členenie krajov, ktoré ostalo s výnimkou krátkych prechodných období⁴⁹ nemenné až do roku 1990. Tieto projektové ústavy tvorili najväčšiu skupinu a pracovala v nich veľká väčšina architektov. Môžeme k nim zaradiť všetky projektové zložky, ktorých hlavným zriaďovateľom bol príslušný Krajský národný výbor.⁵⁰

Primárne ide o Stavoprojekty, Krajské projektové ústavy,⁵¹ ale tiež zložky Útvarov hlavných architektov. Fungovanie a úlohy týchto troch projektových ústavov neboli spočiatku vôbec jednoznačné a ustálené, vyvíjali sa postupne.

Stavoprojekt sa v roku 1951 stáva nezávislým od Československých stavebných závodov a následne v roku 1953 samostatným národným podnikom. Stále však pod neho spadajú všetky zložky projektovej činnosti, a teda nielen tie, ktoré sú zamerané na bytovú výstavbu a občiansku vybavenosť, ale v tomto čase sa pod Stavoprojekt radia tiež zložky zamerané napr. na vodné, energetické a iné priemyselné stavby. V praxi to znamená, že projektová činnosť oficiálne fungovala výhradne pod jediným projektovým ústavom – Stavoprojektom.⁵² Až v roku 1956 sa stáva Stavoprojekt vďaka vytvoreniu nového ústredného orgánu s názvom „Oblastní správa pro bytovou a občanskou výstavbu“⁵³ (Oblastná správa pre bytovú a občiansku výstavbu) samostatným ústavom s oficiálnym názvom Štátny projektový ústav pre výstavbu miest a dedín.⁵⁴ Zrejme následkom týchto udalostí vznikajú v roku 1958 Krajské projektové ústavy (KPÚ), ktoré prechádzajú do priameho riadenia Krajských národných výborov.⁵⁵ Svojou činnosťou nadviazali pravdepodobne na Krajské architektonické ateliéry (KAA), ktoré existovali už od roku 1948, teda od jeho vzniku, avšak ako ateliéry Stavoprojektu, nie ako samostatné projektové ústavy⁵⁶. Po roku 1958 sa teda niektoré české aj slovenské Stavoprojekty transformovali na jednotlivé Krajské projektové ústavy.⁵⁷

Slovenské Krajské projektové ústavy na rozdiel od českých postupne zanikli, pravdepodobne spomínanou reštrukturalizáciou územia Československa v roku 1960. S najväčšou pravdepodobnosťou sa jednoducho opäť vrátili k ustálenému názvu a fungovaniu Stavoprojektov.⁵⁸ Dočasný stav výstižne opísal riaditeľ Stavoprojektu Bratislava Vladimír Fašang: „A ako to už býva, za účelom zjednodušenia riadiacej činnosti bola k našej projektovej organizácii pričlenená

projektová organizácia v Nitre, takže sme sa dočasne stali skoro 900-členným Krajským projektovým ústavom. Tento gigant samozrejme nemohol mať dlhé trvanie, preto sme po krátkom čase túto našu umelú symbiózu vo vlastnej kompetencii normalizovali tak, aby to v maximálnej miere racionalizovalo našu spoluprácu.“⁵⁹

Slovenské ateliéry Stavoprojektov sa oficiálne zaradili pod správu Krajských národných výborov až neskôr, a to v priebehu 70. rokov⁶⁰, dovtedy boli riadené Ministerstvom výstavby a techniky.⁶¹ Koncom 70. rokov už oficiálne existovali na Slovensku výhradne útvary Stavoprojektu, žiadny z krajsky riadených projektových ústavov teda nebol oficiálne nazývaný Krajský projektový ústav. V protiklade k tomu sa v Českej republike zachoval Krajský projektový ústav okrem Prahy aj v Ústí nad Labem.⁶²

Koncom 70. rokov tiež vznikalo viacero Útvarov hlavného architekta, čo bolo v mnohých prípadoch spôsobené osamostatnením zložky Útvaru územného plánovania a architektúry. Tieto vznikli v súvislosti s novou vyhláškou Federálneho ministerstva pre technický a investičný rozvoj z roku 1976⁶³, ktorá bola až do nedávna na Slovensku stále platným stavebným zákonom.⁶⁴ Oproti činnosti Stavoprojektov a Krajských projektových ústavov sa činnosť Útvarov hlavných architektov⁶⁵ zameriavala predovšetkým na územno-technickú plánovacie dokumentáciu a uplatňovanie vyplývajúcich zásad prostredníctvom územných rozhodnutí.⁶⁶

ústředné orgány ČSR	zoznam príslušných projektových ústavov	
ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Národní výbor hlavního města Prahy	Metroprojekt Pražský projektový ústav (PPÚ) Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb (PÚDIS) Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a obcí (SÚRPMO) Sdružení projektových ateliérů (SPA)	Metroprojekt Pražský projektový ústav (PPÚ) Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb (PÚDIS) Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a obcí (SÚRPMO) Projektový Ústav výstavby hlavního města Prahy (PÚ VHMP) Výstavba účelových staveb Výstavby hlavního města Prahy Výstavba inženýrských staveb Výstavby hlavního města Prahy Útvar hlavního architekta Ústav dopravního inženýrství Investor dopravních staveb
Středočeský krajský národní výbor	Krajský projektový ústav (KPÚ) Praha	Krajský projektový ústav (KPÚ) Praha Krajský inženýrský ústav Praha Krajské investiční středisko
Jihočeský krajský národní výbor	Stavoprojekt České Budějovice Jihočeské projektové a inženýrské organizace České Budějovice Táborprojekt	Stavoprojekt České Budějovice Krajský inženýrský ústav České Budějovice Inžinierska organ. Tábora Urbanistické středisko města České Budějovice Krajský investorský a projekční ústav silničního hospodářství (KIPÚSH) České Budějovice
Západočeský krajský národní výbor	Krajská inženýrská organizace Plzeň Stavoprojekt Plzeň	Krajská inženýrská organizace Plzeň Stavoprojekt Plzeň Urban. středisko Národního výboru města Plzeň Urban. Středisko města Karlovy Vary Ústav doprav. inženýrství

Severočeský krajský národní výbor	Krajský projektový ústav Ústí nad Labem Stavoprojekt Liberec SIAL Liberec	Krajský projektový ústav Ústí nad Labem Stavoprojekt Liberec Útvar hlavního architekta Ústí nad Labem Městské urbanistické středisko Liberec Inženýrská organizace Ústí nad Labem Silniční investiční útvary Severočeského krajského Národního výboru
Východočeský krajský národní výbor	Stavoprojekt Hradec Králové	Stavoprojekt Hradec Králové Krajský inženýrský útvary Hradec Králové Silniční investiční útvary Východočeského krajského Národního výboru Útvar hlavního architekta Vrchlabí
Jihomoravský krajský národní výbor	Stavoprojekt Brno Stavoinvesta Brno	Stavoprojekt Brno Stavoinvesta Brno Energoprojekt Brnoinvesta Útvar hlavního architekta města Gottwaldov Silniční investiční útvary Jihočeského krajského Národního výboru Dopravní inženýrská organizace města Brna
Severomoravský krajský národní výbor	Stavoprojekt Ostrava Stavoprojekt Olomouc	Stavoprojekt Ostrava Stavoprojekt Olomouc Městský inžen. ústav Ostrava Útvar hlavního architekta města Ostravy Ústav dopravního inženýrství
Národní výbor města Brna	Investprojekt Brno	

ústredné orgány SSR	zoznam príslušných projektových ústavov	
ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Národný výbor hlavného mesta SSR Bratislavy	Investing Bratislava Stavoprojekt Bratislava	Investing Bratislava Stavoprojekt Bratislava Útvar hlavného architekta Bratislava (ÚHA) Ústav dopravného inžinierstva (ÚDI)
Západoslovenský krajský národný výbor		Stavoprojekt Nitra Stavoprojekt Trnava Stavoprojekt Bratislava Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti, ochrana pamiatok Bratislava Útvar hlavného architekta (ÚHA) Trenčín ÚHA Dunajská Streda ÚHA Okresný Národný výbor – Bratislava vidiek ÚHA Trnava ÚHA Piešťany ÚHA Levice Okresné stredisko územného plánovania miest a obcí Nitra

Stredoslovenský krajský národný výbor		Stavoprojekt Banská Bystrica Stavoprojekt Žilina Stavoinvesta, inžiniersko projektová organizácia Banská Bystrica Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti, ochrana pamiatok Banská Bystrica Útvar hlavného architekta (ÚHA) Žilina ÚHA Martin ÚHA Prievidza ÚHA Banská Bystrica ÚHA SKK – Banská Bystrica ÚHA Považská Bystrica ÚHA Zvolen ÚHA okres Liptovský Mikuláš ÚHA Čadca ÚHA Dolný Kubín ÚHA Lučenec ÚHA Rimavská Sobota ÚHA Veľký Krtíš ÚHA Žiar nad Hronom
Východoslovenský krajský národný výbor	Stavoprojekt Košice* Stavoinvesta Košice*	Stavoprojekt Košice Stavoinvesta Košice Stavoprojekt Prešov Krajské stredisko štátnej pamiatkovej starostlivosti, ochrana pamiatok Prešov

*Zriaďovateľom bol k dátumu 17. 4. 1971 Mestský Národný Výbor Košice, až od 15. 5. 1971 bol jeho následníkom Východoslovenský krajský národný výbor.

Rezortné projektové ústavy

Pri hlbšom nazeraní na rezortné projektové ústavy je dôležité orientovať sa v samotných rezortoch, teda ministerstvách. Tie sa oproti búrlivému vývoju rokov päťdesiatych a v neskorších 70. rokoch výrazne nemenili. Ich štruktúra bola po následkoch udalostí v roku 1968 transformovaná do podoby, v ktorej zotrvali až do roku 1989.⁶⁷ Ministerstvá mali vlastné projektové ústavy, ktorých náplň práce vychádzala zo zamerania daných rezortov.

Typizácia sa pri týchto projektových ústavoch uplatňovala v menšej miere,⁶⁸ keďže bolo často nutné prispôbiť sa rôznym technologickým postupom, najmä pri veľkých projektoch. Architekti tiež museli poznať všetky špecifikácie prevádzkovej služby či výroby, čo mnohokrát vyžadovalo navrhovanie atypických prvkov. To bolo často jedným z tých momentov, prečo ich práca pre rezortné projektové ústavy priťahovala.

„Nemocniční provoz takovýchto rozsahů, Motol, Na Homolce, Na Bulovce a jiní, se nedá vytvářet jako typový objekt, vždy je to originál a absolutní atyp, výsledek tvůrčího procesu autorů a samozřejmě s podpisem doby vzniku, třeba i v materiálech.“⁶⁹

Každý rezort mal teda svoje zameranie, a tak sa náplň práce v jednotlivých projektových ústavoch vždy od seba líšila, na rozdiel od krajsky či družstevne riadených projektových ústavov, ktoré mali náplň často veľmi podobnú. Architekti tak mali príležitosť viac sa špecializovať na určitý druh stavieb, vďaka čomu mohli následne tiež konzultovať podobne zamerané stavby napr. s kolegami z krajsky riadeného projektového ústavu, ktorí tieto stavby navrhovali v rámci občianskej vybavenosti sídlisk.⁷⁰

Rezorty, t. j. ministerstvá, boli riadené nielen samostatne pre českú a slovenskú vládu, ale tiež spoločne, tzv. federálne. Projektové ústavy, ktoré boli riadené federálnymi ministerstvami, boli teda jedinečnými svojho druhu. Žiadne iné projektové ústavy neboli totiž riadené na federálnej úrovni. Patrili väčšinou pod významné rezorty, ako napr. Federálny ministerstvo národnej obrany (Vojenský projektový ústav), ďalej tiež Federálny ministerstvo hutníctví a strojírenství (Hutní/Hutný projekt, Kovoprojekta, Interprojekt, na Slovensku tiež Rudný projekt a ďalšie), ďalej Federálny ministerstvo paliv a energetiky (Báňské projekty, Energoprojekt, Plynoprojekt, Projektový ústav uranového priemyslu alebo tiež Naftoprojekt), a takisto tu bolo Federálny ministerstvo dopravy (Státní ústav dopravního projektování) a Federálny ministerstvo spojů (Spojoprojekt). Všetky ostatné rezorty si už česká a slovenská vláda riadili samostatne (stavebníctvo, priemysel, poľnohospodárstvo a výživa, lesné a vodné hospodárstva, školstvo, kultúra, zdravotníctvo a ďalšie). Projektové ústavy pre dopravné stavby boli rovnako pre Česko aj Slovensko zriadené až v 70. rokoch.

Projektové organizácie rezortné – Československá socialistická republika

ústredné orgány ČSSR	zoznam príslušných projektových ústavov		
	ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Federální ministerstvo národní obrany		Vojenský projektový ústav (VPÚ)	Vojenský projektový ústav (VPÚ)
Federální ministerstvo hutnictví a strojírenství		Hutní projekt Praha Hutní projekt Košice Hutní projekt Bratislava Kovoprojekta Praha Kovoprojekta Bratislava Interprojekt Praha	Hutní projekt Praha Hutní projekt Košice Hutní projekt Bratislava Kovoprojekta Praha Kovoprojekta Bratislava* Rudný projekt Košice Projekta Praha* Závody těžského strojírenstva, projekčno-organizační ústav – Banská Bystrica*
Federální ministerstvo paliv a energetiky		Báňské projekty Ostrava Báňské projekty Teplice Báňské projekty Bratislava Energoprojekt Praha Plynoprojekt Praha Projekční ústav uranového průmyslu Ostrov nad Ohří	Báňské projekty Ostrava Báňské projekty Teplice Báňské projekty Bratislava Energoprojekt Praha Plynoprojekt Praha Projekční ústav uranového průmyslu Ostrov nad Ohří Naftoprojekt Poprad
Federální ministerstvo dopravy		Státní ústav dopravního projektování (SUDOP) Praha	Státní ústav dopravního projektování (SUDOP) Praha
Federální ministerstvo spojů		Spojoprojekt Praha Spojoprojekt Bratislava	Spojoprojekt Praha Spojoprojekt Bratislava
Tělovýchovné a sportovní organizace		Sportprojekt (zřizovatel: Ústřední výbor čs. svazu tělesné výchovy)	

*Zriaďovateľom bol k dátumu 15. 5. 1980 Federálny ministerstvo všeobecného strojírenství.

ústredné orgány ČSR	zoznam príslušných projektových ústavov	
ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
		Projektový ústav Socialistického svazu mládeže Praha 5 (zřizovatel: Ústřední výbor Národní fronty)
Ministerstvo výstavby a techniky ČSR	Státní ústav pro územní plánování (Terplan) Studijní a typizační ústav Praha	Státní ústav pro územní plánování (Terplan) Studijní a typizační ústav Praha
Ministerstvo průmyslu ČSR	Skloprojekt Praha Centroprojekt Gottwaldov Chemoprojekt Praha Dřevoprojekt Praha Projektovo-inženýrská kancelář (PIK) Gottwaldov Cheming Pardubice	Centroprojekt Chemoprojekt Cheming Uniprojekt Barumprojekt
Ministerstvo stavebnictví ČSR	Keramoprojekt Praha Keramoprojekt Brno Projektový a konstrukční ústav České keramické závody	Keramoprojekt Praha Keramoprojekt Brno Projektový a konstrukční ústav České keramické závody (PKÚ ČKZ Brno) Inženýrská a koordinační správa ministerstva stavebnictví (IKOS)
Ministerstvo zemědělství a výživy	Potravinoprojekt Praha Agroprojekt Praha Projektový ústav zemědělského zásobování a nákupu Praha	Potravinoprojekt Praha Agroprojekt Praha Projektový ústav zemědělského zásobování a nákupu Praha Státní meliorizační správa
Ministerstvo lesního a vodního hospodářství ČSR	Hydroprojekt Praha Vodohospodářský rozvoj a výstavba Praha	Hydroprojekt Vodohospodářský rozvoj a výstavba
Ministerstvo obchodu ČSR	Státní projektový ústav obchodu Brno	Státní projektový ústav obchodu
Ministerstvo školství ČSR		Ředitelství školní výstavby
Ministerstvo zdravotnictví ČSR	Zdravoprojekt Praha Dopravoprojekt Brno (zřizovatel: Ministerstvo dopravy ČSR)	Zdravoprojekt Praha Dopravoprojekt (zřizovatel: Národní výbor, správa pro dopravu ČSR)
	Pragoprojekt Praha (zřizovatel: Ministerstvo dopravy ČSR)	Pragoprojekt (zřizovatel: Národní výbor, správa pro dopravu ČSR)

ústredné orgány SSR	zoznam príslušných projektových ústavov	
názov	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Ministerstvo vnútra SSR		Dopravoprojekt Bratislava
Ministerstvo výstavby a techniky SSR	Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania (URBION) – Bratislava Slovenská urbanisticko-projektová organizácia Banská Bystrica Inžiniersko-projektová organizácia pre experimentálne stavby (IPEX) Stavoinvesta Bratislava Stavoinvesta B. Bystrica Stavoprojekt Nitra Stavoprojekt Žilina Stavoprojekt Prešov Stavoprojekt B. Bystrica Projektová organizácia spoločenských stavieb (POSS) Bratislava	URBION Bratislava
		Štátny výskumný, projektový a typizačný ústav (ŠVPTÚ) Bratislava
Ministerstvo priemyslu SSR	Lignoprojekt Bratislava Chempik Bratislava	Lignoprojekt Bratislava Chempik Bratislava Celprojekt Ružomberok Texing Trenčín
Ministerstvo stavebníctva SSR	Keramoprojekt Trenčín	Keramoprojekt Trenčín Inžinierska a koordinačná správa ministerstva stavebníctva (IKOS) Bratislava
Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR	Potravinoprojekt Bratislava Poľnohospodársky projektový ústav (PPÚ)	Potravinoprojekt Bratislava Poľnohospodársky projektový ústav Bratislava Štátna melioračná správa Bratislava
Ministerstvo lesného a vodného hospodárstva	Hydroconsult	Hydroconsult
Ministerstvo obchodu SSR		Projektový ústav obchodu a cest. ruchu Bratislava
Ministerstvo školstva SSR	Inžiniersko-projektová organizácia školských stavieb Bratislava (IPO)	IPO školských stavieb Bratislava
Ministerstvo kultúry SSR		Projektový ústav Kultúry
Ministerstvo zdrav. SSR	Zdravoprojekt Bratislava Dopravoprojekt (zriaďovateľ: Útvar dopravy pri vláde SSR)	Zdravoprojekt Bratislava

Družstevné projektové ústavy

Aj napriek zmenám vo fungovaní a pôsobnosti družstiev v časoch povojnovej centralizácie sa týmto zriadeniam podarilo udržať si svoje fungovanie, a to tiež v projektovej sfére. Prvé družstvá vznikali v Československu už v 19. storočí, avšak ich podstata spočívala predovšetkým v pomoci živnostníkom a roľníkom.⁷¹ Preto bolo pre nové povojnové podmienky potrebné vytvoriť tiež nové, tzv. „robotnícke“ družstvá. Cieľom bolo ich zlúčenie do väčších celkov, čomu predchádzalo, samozrejme, zoštatnenie.⁷² Družstevníctvo sa tak veľmi rýchlo stalo jedným z hlavných nástrojov novej vlády.⁷³

Existovali rovnako tri české, ako aj tri slovenské zväzy družstiev, z ktorých každý mal vlastný projektový ústav.⁷⁴ Boli nimi zväz výrobných družstiev, zväz spotrebných družstiev a zväz bytových družstiev.

Zväz výrobných družstiev zjednotil všetky projektové ústavy, ktoré v roku 1971 spravoval (celkom 6 ústavov) počas 70. rokov pod jediný, a to Projektový ústav Českého svazu výrobných družstiev (PÚ ČSVD). Na Slovensku už od roku 1971 existoval iba Projektový ústav Slovenského zväzu výrobných družstiev (SZVD) Bratislava.⁷⁵

V Česku existoval pod zväzom spotrebných družstiev iba jediný projektový ústav, a to Obchodný projekt. Na Slovensku pod tento zväz spadala takisto iba jediný projektový ústav, ktorým bol DRUPRO (Družstevný projekt) Bratislava.

Veľmi podobný názov mal na Slovensku tiež projektový ústav DRUPOS⁷⁶ fungujúci pod Zväzom bytových družstiev.⁷⁷ V Česku tento projektový ústav existoval rovnako, popri ňom však už v roku 1971 existoval projektový ústav Armprojekt, nazývaný tiež SVAZARM (Svaz pro spolupráci s armádou). Obe krajiny tiež vytvorili v priebehu 70. rokov Sportprojekt, alebo tiež Športprojekta Bratislava, riadený Československým svazem telesnej výchovy.

Projektové organizácie družstevné – Česká socialistická republika

ústredné orgány ČSR	zoznam príslušných projektových ústavov		
	ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Český svaz výrobných družstiev	Instrukta Praha Projektový architektonický ateliér (PAAT) Praha A – 13 Praha PRINS Praha*		Projektový ústav Českého svazu výrobných družstiev
Český svaz spotrebných družstiev	Obchodní projekt Praha		Obchodní projekt Praha
Český svaz bytových družstiev		Armprojekt – Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM)	Družstvo pozemních staveb (DRUPOS) Armprojekt – Svaz pro spolupráci s armádou (SVAZARM) Sportprojekt, Český ústřední výbor Českého svazu tělesné výchovy (ČÚV ČSTV)

* Celé znenie názvu projektového ústavu sa nepodarilo dohľadať, existuje iba jediná zmienka, kde je však názov opäť uvedený iba v skratke: Benešová M., *Jde stále ještě o architekturu?*, Architektura ČSR, č. 3, r. 1970, s. 98.

65

Projektové organizácie družstevné – Slovenská socialistická republika

ústredné orgány SSR	zoznam príslušných projektových ústavov		
	ku dňu 25. 5. 1971	ku dňu 17. 4. 1971	ku dňu 15. 5. 1980
Slovenský zväz výrobných družstiev		Projektový ústav Slovenského zväzu výrobných družstiev Bratislava	Projektový ústav Slovenského zväzu výrobných družstiev Bratislava
Zväz slovenských spotrebných družstiev		Družstevný projekt (DRUPRO) Bratislava	Družstevný projekt (DRUPRO) Bratislava
Slovenský zväz bytových družstiev		Družstvo pozemných stavieb (DRUPOS) Bratislava	Družstvo pozemných stavieb (DRUPOS) Bratislava Športprojekta Bratislava (Slovenský ústredný výbor Československého zväzu telesnej výchovy)

64

Zvláštne postavenia

Praha mala od roku 1960 špeciálne postavenie v rámci celej Československej socialistickej republiky. Jej územie tvorilo samostatnú územnú jednotku, deliacu sa na 10 obvodov, čím mala v podstate rovnocenné postavenie s ostatnými krajinami v rámci bývalého Československa.⁷⁸ Praha bola zároveň sídlom Stredočeského kraja, čo v praxi znamenalo, že v Prahe sídlili nielen projektové ústavy, ktoré mali pôsobnosť pre Prahu, ale tiež tie, ktoré mali pôsobnosť pre Stredočeský kraj, a v neposlednom rade aj mnohé rezortné projektové ústavy s pôsobnosťou pre celú ČSSR.

Pod správou Národného výboru hlavného mesta Prahy existovali okrem dvoch projektových organizácií pre bytovú a občiansku vybavenosť – PÚ VHMP⁷⁹ (Projektový ústav výstavby hlavného mesta Praha) a PPÚ (Pražský projektový ústav) –, tiež špecificky zamerané ústavy, ako napr. SÚRPMO (Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů), PÚDIS (Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb), METROPROJEKT (založené za účelom stavby metra) a INTERPROJEKT (založené pre stavby priemyselného charakteru).

Útvar hlavného architekta tu existoval už od roku 1961⁸⁰. V ostatných mestách v Čechách aj na Slovensku vznikali prvé Útvary hlavného architekta až v roku 1968, najväčší nárast však zaznamenávame v 70. rokoch. V Prahe tiež v roku 1967 vzniklo dnes už známe Združenie projektových ateliérov.⁸¹ Toto fungovalo ako autonómny projektový ústav pomerne krátko, nakoľko oficiálne zaniklo už v roku 1969, a to transformovaním pod Projektový ústav hlavného mesta Prahy. Sústredilo sa v ňom niekoľko významných architektov, napr. Vladimír Machonin, Jan Šrámek, Karel Prager, Karel Filsak a Václav Havránek⁸². Neskôr sa k nim priradili ďalší, napr. architekt Ivo Oberstein alebo architekt Otakar Steinbach, ktorý predtým pracoval v Krajskom projektovom ústave (KPÚ).⁸³

Po pražskom vzore vzniklo tiež v Bratislave voľnejšie zoskupenie pod názvom „Združenie projektových ateliérov Zväzu slovenských architektov“, ktorého ateliéry viedli Eugen Kramár, Štefan Svetko a Ilja Skoček.⁸⁴ Ten vznikol vyústením mnohých pripomienok smerom k tvorbe architektov na zjazdoch Spolku architektov (SA ČSSR) a Zväzu slovenských architektov (ZSA), kde sa hovorilo najmä o zabezpečení podmienok pre súťaže tvorivých kolektívov, ktoré by vznikali na základe harmonických vzťahov a ideových názorov.⁸⁵

Takisto tiež Národný výbor hlavného mesta Bratislavy patrilo priamo pod správu vlády a nie pod Západoslovenský kraj. V praxi to znamenalo, že mal rovnocenné postavenie s krajinami. Na rozdiel od Prahy, ktorá mala samostatné postavenie už od roku 1960,⁸⁶ sa v Bratislave toto postavenie zmenilo až po roku 1968.⁸⁷ Bratislava bola po vzore Prahy naďalej sídlom Západoslovenského kraja, a tak v nej rovnako sídlili projektové ústavy s pôsobnosťou pre mesto, kraj aj celú republiku.

Krátky pokus o podobné postavenie ako Praha a Bratislava zažili tiež mestá Brno, Ostrava a Plzeň (1969–71).⁸⁸ Dokonca stihol za tento krátky čas vzniknúť nový projektový ústav Investprojekt Brno. Zatiaľ nie je jasné, ako dlho ústav existoval a či vôbec stihol za svoju existenciu zahájiť činnosť. Je však isté, že bol tento projektový ústav evidovaný počas revízie projektových ústavov ku dňu 17. 4. 1971 a jeho zánik či prípadnú transformáciu musel podnietiť zákon zo dňa 26. 11. 1971. Je teda vysoko pravdepodobné, že išlo o najkratšiu existenciu projektového ústavu v bývalom Československu vôbec.

Ďalšie možnosti uplatnenia

Výnimku tvorili architekti, ktorí dosiahli vzdelanie na výtvarných školách a namiesto titulu „Ing. arch.“ si písali „Akad. arch.“ (Akademický architekt). Títo nemuseli byť nutne zamestnaní vo veľkých projektových ústavoch, pokiaľ nepotrebovali pracovať na väčších realizáciách vyžadujúcich technické vzdelanie. Ich projektová činnosť bola sústredená na spoluprácu s tzv. A-službou (Architektonická služba), alebo s Fondom výtvarných umelcov⁸⁹. Boli teda vnímaní a braní ako výtvarníci. Väčšinou išlo o menšie zadania, ako napr. výtvarné diela v exteriéroch či interiéroch, ktoré boli od roku 1965 povinnou súčasťou architektúry na základe tzv. Hlavy V.⁹⁰, či celkové interiérové vybavenie, často tiež financované tým istým spôsobom ako výtvarné diela. V 80. rokoch bolo tiež možné pod A-službou realizovať napr. rodinné domy. V neskoršom období prichádzali nové cesty, prostredníctvom ktorých bolo možné zastrešovať projekty v podstate „oficiálnou“ cestou. Jednu z nich popisuje napr. architekt Jaroslav Kosek: „Novou príležitosťou pro architektky se v té době stal MON, což byla taková pořídní organizace (Mezinárodní organizace novinářů) s lidmi disponujícími pro nás nezbytnou autorizací. Ti na naše výkresy za patřičné „všimně“ dávali razítka a nám tak odpadly všechny ty nekompetentní dobové komise a všichni ostatní, kteří do našich projektů chtěli mluvit.“⁹¹

Architekti sa tiež mohli uplatniť v stavebných podnikoch. Tieto však boli iba malými projektovými zložkami s inou hlavnou činnosťou ako projektovou a ich pôsobenie bolo preto obmedzené na spracovanie projektovej dokumentácie priamo súvisiacej s ich hlavnou výrobnou činnosťou.⁹² Podobné to bolo v ostatných podnikoch, ako napríklad v televízii, filme či divadle.

Ďalšou možnosťou bolo zameranie sa na pedagogickú činnosť, prípadne prácu vo výskume. Okrem Výskumného ústavu výstavby a architektúry (VÚVA), Československého strediska výstavby a architektúry (ČSVA) či Ústavu bytovej a odevnej kultúry (ÚBOK) sa výskum rozvíjal tiež prostredníctvom štátneho výskumu ČSAV (Československá akadémia vied) a tiež SAV (Slovenská akadémia vied).⁹³

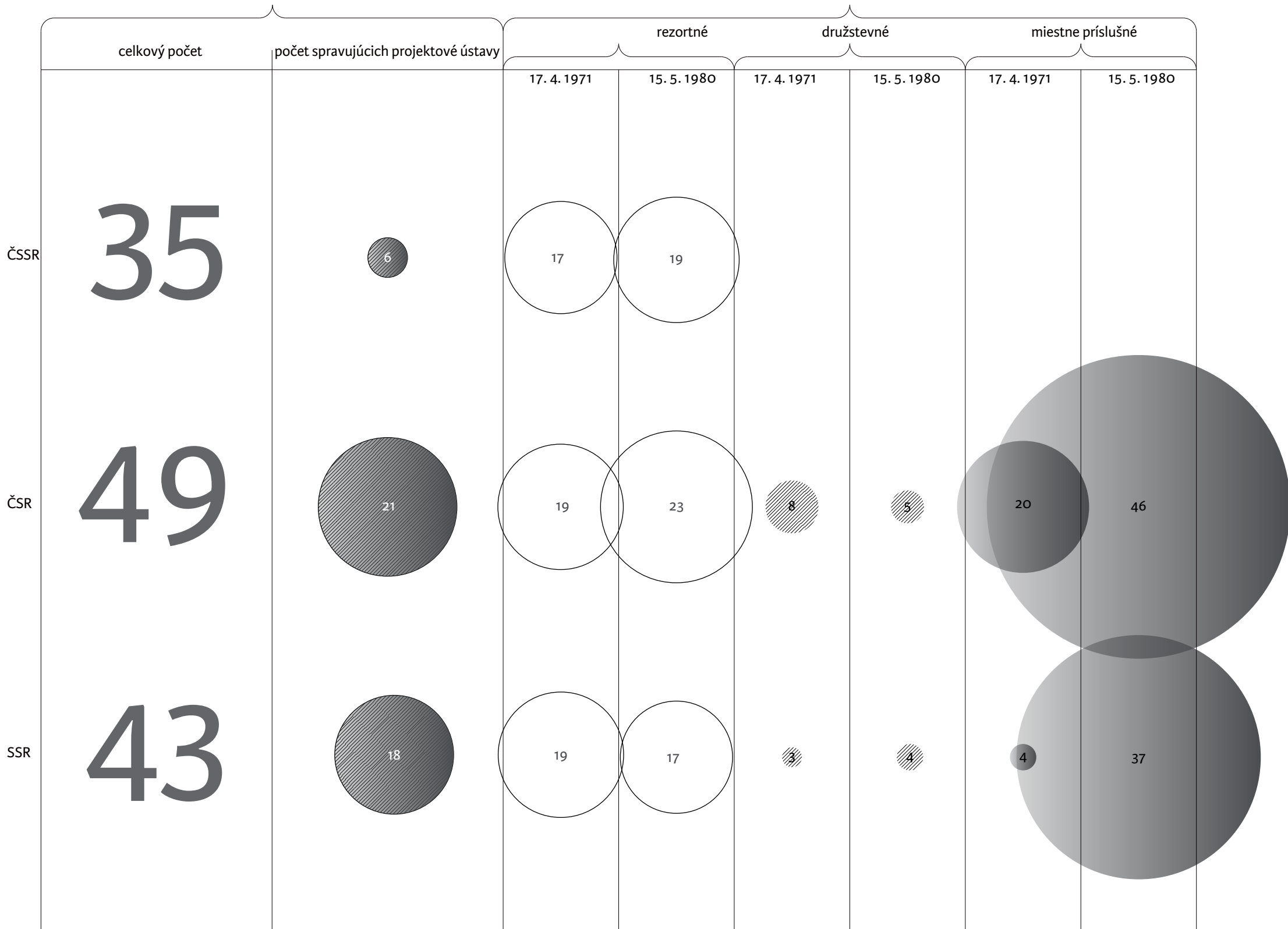
Samotná transformácia Federálneho ministerstva pre technický a investičný rozvoj na Štátnu komisiu pre vedecko-technický a investičný rozvoj v roku 1983⁹⁴ mala znamenať väčší priestor pre prepojenie vedy a techniky s praxou, čo sa však z mnohých dôvodov nepodarilo, a to tiež „vďaka“ vysokej strate nielen vedeckých kapacít.⁹⁵

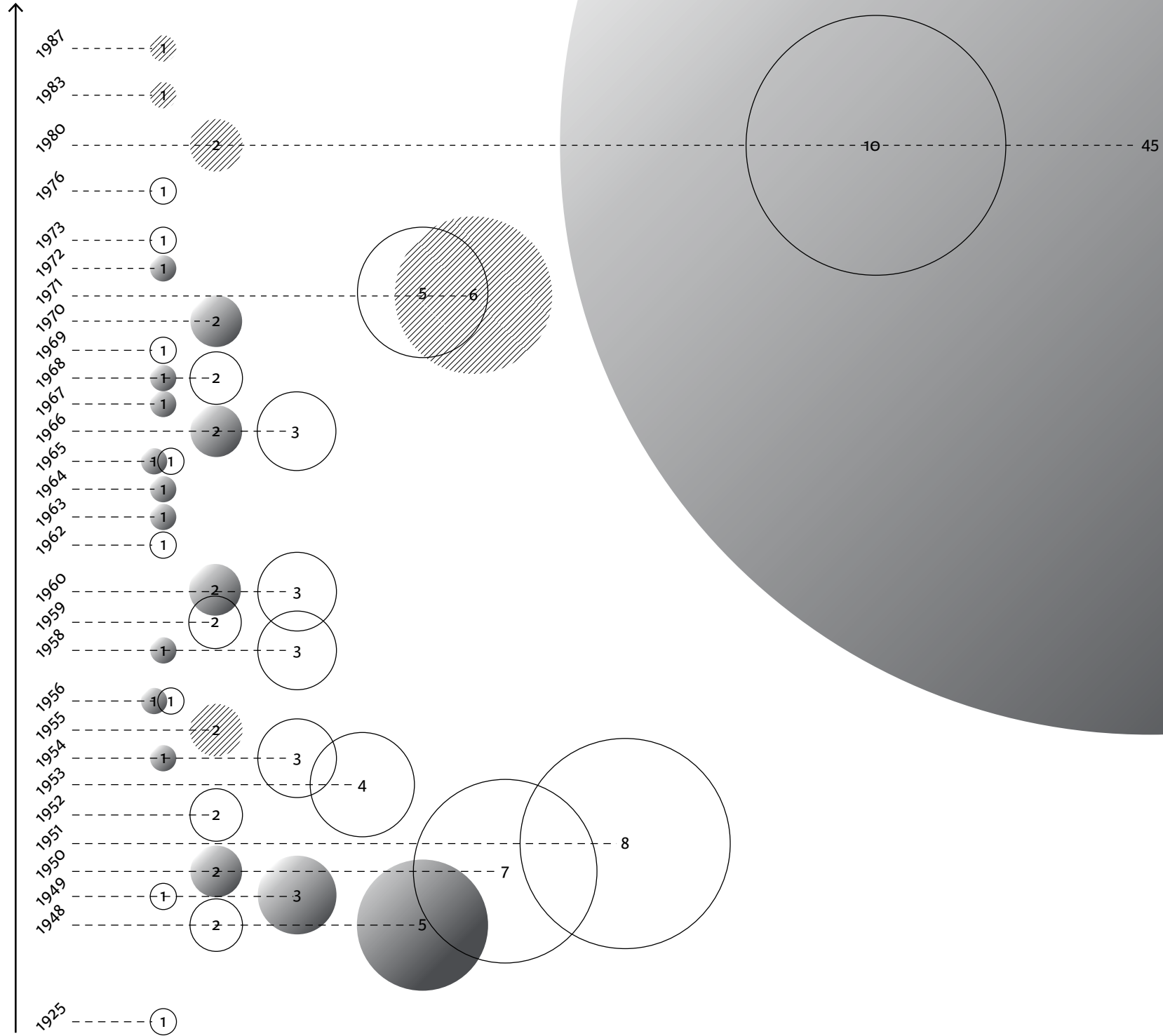
- 46 Pašek K., Podmínky tvůrčí praxe architektů v projektových organizacích a složkách. in: *Architektura nové výstavby občanské, bytové a průmyslové, díl 1.*, Praha 1983, 233 s.
- 47 Útvary územného plánovania a architektúry mohli byť po schválení príslušného Krajského národného výboru riadené tiež Okresným národným výborom, prípadne Mestským národným výborom., zdroj: Vládní nařízení ze dne 17. ledna 1968 o zřízení odborů národních výborů., zdroj: Sbírka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=9/1968&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 48 Zákon o územním členení státu č. 36/1960 Sb., zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=36/1960&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 49 Na krátkou dobu bolo zákonom č. 71/1969 Sb. Slovensko členené na 37 okresov, pričom územie Bratislavy tvorilo samostatnú územnú jednotku, následne ale zákonom č. 131/1970 Sb. boli znovu vytvorené kraje Západoslovenský, Stredoslovenský a Východoslovenský, hlavné mesto Bratislava už však ostalo samostatnou jednotkou.
- 50 Národný archív, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 273, Projektování – mzdový vývoj 1976, 1977, 1980. Nespracovaný fond.
- 51 Čiastočne túto transformáciu objasňuje Jaroslav Pokorný: Pokorný J., Slova tvůrců: Jaroslav Pokorný *27. 1. 1908, *Architektúra ČSR*, 1968, č. 9–10, s. 646.
- 52 Stavoprojekt sa síce delil na jednotlivé špecializované ateliéry, tie však neboli samostatnými projektovými ateliérami.
- 53 Vládní zařízení ze dne 21. března 1958 o zrušení Ústřední správy pro bytovou a občanskou výstavbu a Oblastní správy pro bytovou a občanskou výstavbu na Slovensku a o zřízení Slovenského výboru pro výstavbu č. 12/1958 Sb., zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 7. 2023 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=12/1958&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 54 Gross M., Kusý M., Desať rokov socialistického sektoru projekcie na Slovensku, *Architektura ČSR*, 1958, č. 7, s. 150.
- 55 Pechar J., *Československá architektura 1945–1977*, Praha 1979, s. 53.
- 56 V historických zdrojoch sa často uvádzajú chybné, resp. zavádzajúce informácie o tom, kedy sa ústav volal oficiálne Stavoprojekt a kedy krajský projektový ústav. Z najdôležitejších zdrojov uvádzam aspoň niektoré vybrané pre prípadné ujasnenie súvislostí:
- Voženílek J., Zásada organizace urbanistické práce ve Stavoprojektu, *Architekt*, 1948, č. 10., s. 162;
- Pechar J., *Československá architektura 1945–1977*, Praha 1979, s. 53.
- Výborným zdrojom sú takisto výročné katalógy KPÚ, ktoré vychádzali v nasledovnom poradí, výlučne pre vnútorné potreby podniku: 1968 – *Obrana architektury*, 20 let KPÚ, 1973 – *Architektonická bilance*, 25 let KPÚ, 1978 – *Perspektivy socialistické architektury*, 30 let KPÚ, 1983 – *Architektonická tvorba*, 35 let KPU, 1988 – *Architektonická konfrontace*, 40 let KPÚ.
- 57 Pechar J., *Československá architektura 1945–1977*, Praha 1979, s. 53.
- 58 Okrem týchto možno existovali do r. 1971 tiež KPÚ v Mladej Boleslavi a Kladne, tieto informácie však zatiaľ nie sú overené. Zdroj: Machatá O., Hraba Z., *Kdo je Kdo*; STK Praha, 1993.
- 59 Fašang V., riaditeľ organizácie 1957–86, *Stavoprojekt Bratislava 49–89.*, Bratislava 1989.
- 60 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 273, Projektování – mzdový vývoj 1976, 1977, 1980. Nespracovaný fond.
- 61 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 230, Ekonomie projektové činnosti 1971–1972. Nespracovaný fond.
- 62 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, Nespracovaný fond.
- 63 Takisto mohol tento jav tiež súvisieť so vznikom nového stavebného zákona, ktorý na území Slovenskej republiky v podstate platí až do dnešného dňa. Zdroj: Vyhláška č. 88/1976 Sb., Federálního ministerstva pro technický a investiční rozvoj, ze dne 18. července 1976 o oprávnění k projektové činnosti, zdroj: Sbírka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1976&type=Law=zakon&what=Rok&stranka=2>
- 64 Zákon č. 50/1976 Sb., Federálního ministerstva pro technický a investiční rozvoj, ze dne 27. dubna 1976 o oprávnění k projektové činnosti, zdroj: Sbírka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra ČR, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=50/1976&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 65 Pôvodne nazývané Útvary územného plánovania a architektúry. Zdroj: Vládní nařízení č. 9, ze dne 17. ledna 1968 o zřízení odborů národních výborů, dostupné online na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=9/1968&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 66 Cislo_zakona_smlouvy, vyhladané dňa 25. 6. 2023.
- 67 Androvič Š., Územné plánovanie ako nástroj prípravy realizovania investičnej výstavby, *Informácie o územnom plánovaní a architektúre mesta Trenčína*, Trenčín 1972.
- 68 Zákonom č. 2/1969 Sb. bolo definovaných 17 ministerstiev, ktoré boli následne v r. 1970 upravené zákonom č. 147/1970 Sb. Vyškrtnuté boli nasledovné 4 ministerstvá: Ministerstvo plánovania, Ministerstvo pre mládež a telesnú výchovu, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo pošt a telekomunikácií. Ministerstvo dopravy ČSR sa už ale v dokumente „Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 230, Ekonomie projektové činnosti 1971–1972. Nespracovaný fond.“ objavuje ako jeden z riadiacich orgánov štátnej správy.
- 69 V mnohých oblastiach sa snaha o typizáciu presadzovala, napr. menšie zdravotné strediská, školy, predajne potravín a pod.
- 70 Koukalová Š., Petr Kutnar, Jana Ježková, Stavby veľkých pražských nemocnic vznikaly jako absolutní atyp, in: Vorlík, P. (ed.), *rozhovory*, s. 122, České vysoké učení technické, Praha 2020.
- 71 Rozhovor s Ing. arch. Vratislavom Dandom, Praha, 14. 7. 2021.
- 72 Knížek B., *Družstevnictví dělnické s hlediska sociologického*, Praha 1945.
- 73 Zemědělských družstevch: č. 69/1949, zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 10. 12. 2022 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=69/1949&type=Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 74 Často sa v tlači, filmových týždenníkoch a iných zdrojoch objavovalo zosmiešňovanie pôvodného družstevníctva, z čoho vznikali napr. posmešné názvy „trucdružstvá a švidldružstvá“. Zdroj: Smetáček J., Budoucnost plánování, in: *Svět práce*, č. 11, r. 1949.
- 75 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 229, Zpřesněný přehled ústředních orgánů a skupin společenských organizací a jejich číselníku organizací v ČSSR – stav k 1. lednu 1971. Nespracovaný fond.
- 76 Slovo „svaž“ tu bolo oficiálne uvádzané, pričom v slovenskom jazyku nie je spisovné, zrejme teda šlo o nadväznosť na Česko.
- 77 Zatiaľ sa nepodarilo dohľadať, čo presne znamenala skratka DRUPOS, avšak predpoklad je, že išlo o skratku zloženú z: “dru” ako družstevný + “pos” od slova postaviť.
- 78 Pašek K., Podmínky tvůrčí praxe architektů v projektových organizacích a složkách. in: *Architektura nové výstavby občanské, bytové a průmyslové*, díl 1., Praha 1983, s. 71.

- 78 Zákon o územním členení státu č. 36/1960 Sb., zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=36/1960&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 79 V zozname existujúcich projektových ústavov z roku 1980 sú uvádzané okrem VÚ VHMP tiež ďalšie tri projektové ústavy v skratkách, a to: VS VHMP, VÚS VHMP, VIS VHMP. Bohužiaľ zatiaľ nie je jasné, akú náplň práce dané ateliéry presne mali.
- 80 Historie plánování Prahy, Zdroj: iprpraha.cz, dostupné online na: <https://iprpraha.cz/o-nas/historie>, vyhládané dňa 8. 9. 2023.
- 81 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj. Nespracovaný fond.
- 82 Názvy ateliérov Združenia projektových ateliérov spolu s vedúcimi jednotlivých ateliérov: Alfa – Vladimír Machonin, Beta – Jan Šrámek, Gama – Karel Prager, Delta – Zdeněk Jakubec, Epsilon – Karel Filsak, Eta – Václav Havránek; Zdroj: Sedláková R., *Postavení architektury a architektka v Československu 60. a 70. let.*, prednáška, dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=w5ZsBJEYro>, vyhládané dňa 25. 6. 2023.
- 83 Rozhovor s Ing. arch. Vratislavom Dandom, Praha, 14. 7. 2021.
- 84 Lacko J., Poslanie združenia projektových ateliérov, *Projekt*, 1969, č. 5-6, s. 85.
- 85 Ibidem.
- 86 Zákon o územním členení státu č. 36/1960 Sb., zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=36/1960&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 87 Zákon č. 29/1968 s účinností od 10. 3. 1968, Zdroj: Volko V., Kiš M., *Stručný přehled vývoje územného a správného členění Slovenska. Bratislava 2007*, s. 49.
- 88 Zákonné opatření předsednictva České národní rady ze dne 24. listopadu 1971 o národních výborech ve městech Brně, Ostravě a Plzni, Dostupné 30. 5. 2023 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=126/1971&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 89 Brůhová K., Jaroslav Kosek: Vše se mi spojovalo do obrazů a kreseb. in: Vorlík P. (ed.). *rozhovory*. Praha 2020: Vysoké učení technické, s. 244.
- 90 Kořínková J., *Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 28. července 1965 č. 355*, in: Kořínková, J. (ed.). *Oživit a ozvláštňit. Výtvarné umění v prostoru brněnských sídlišť*, Brno 2012.
- 91 Brůhová K., Jaroslav Kosek: Vše se mi spojovalo do obrazů a kreseb. in: Vorlík P. (ed.). *rozhovory*. Praha 2020: Vysoké učení technické, s. 244.
- 92 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 273, Oprávnění a registrace 1971–1972. Nespracovaný fond.
- 93 Mlynčeková L., Zikmund J., Josef Pechar: Do architektury a tvorby životního prostředí začala pronikat rozmanitost. in: Vorlík P. (ed.). *rozhovory*. Praha 2020: Vysoké učení technické, s. 300.
- 94 Zákon o zřízení Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj č. 114/1983 Sb., zdroj: Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=36/1960&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 95 Česká televize, Vyprávěj. Vznikla Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj v čele s Jaromírem Obzinou, [online] 2014 [zverejnené 25. 3. 2014], (pôvodne odvysielané ČST, 28. 1. 1984). Dostupné dňa 7. 9. 2021: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10266819072-vypravěj/ve-stopach-doby/1983/355-vznikla-statni-komise-pro-vedeckotechnicky-a-investicni-rozvoj-v-cele-s-jaromirem-obzinou/>

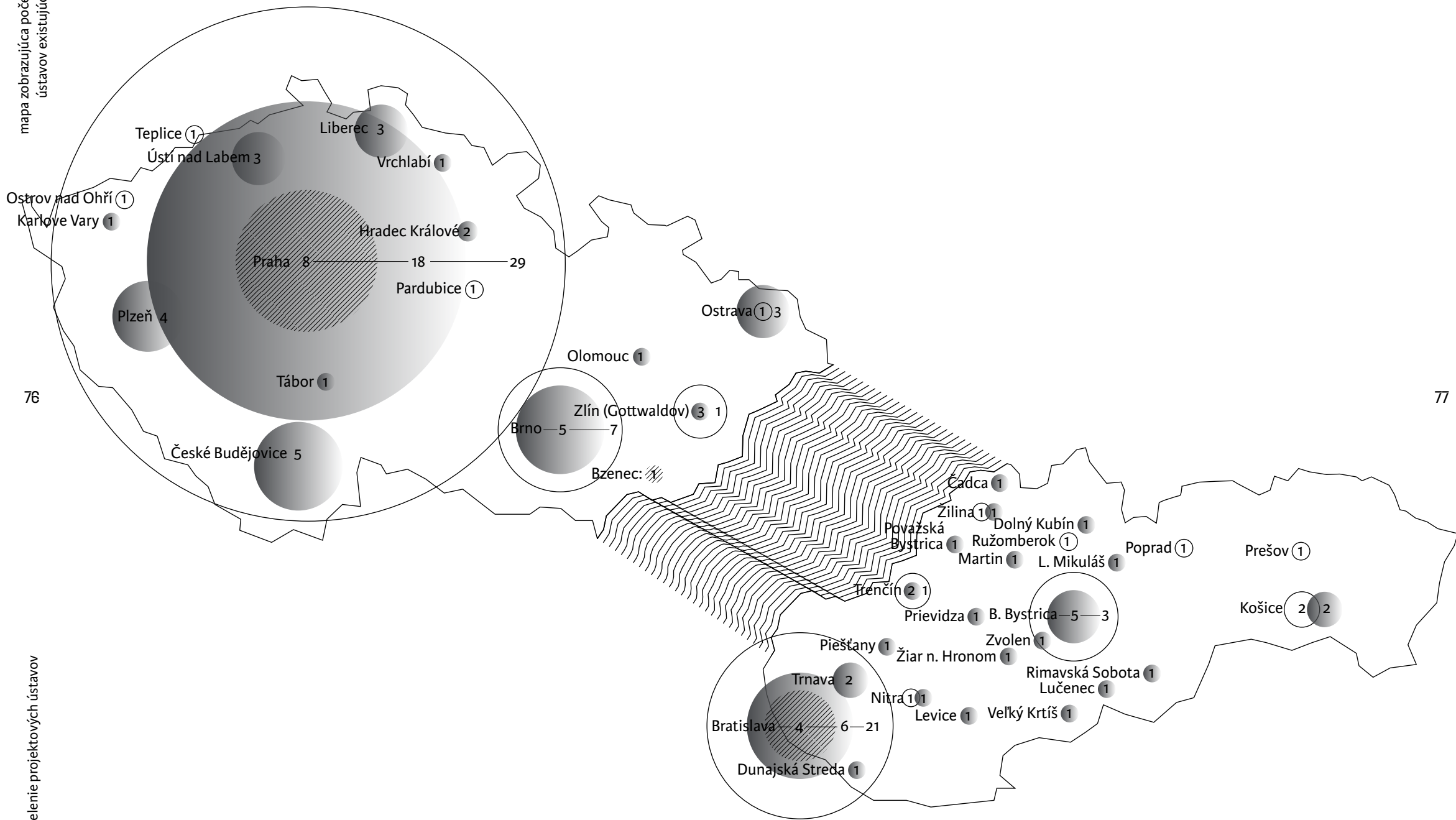
ústredné orgány (ku dňu 25. 5. 1971)

príslušné projektové ústavy

projektové ústavy:
 rezortné
 miestne príslušné
 družstevné

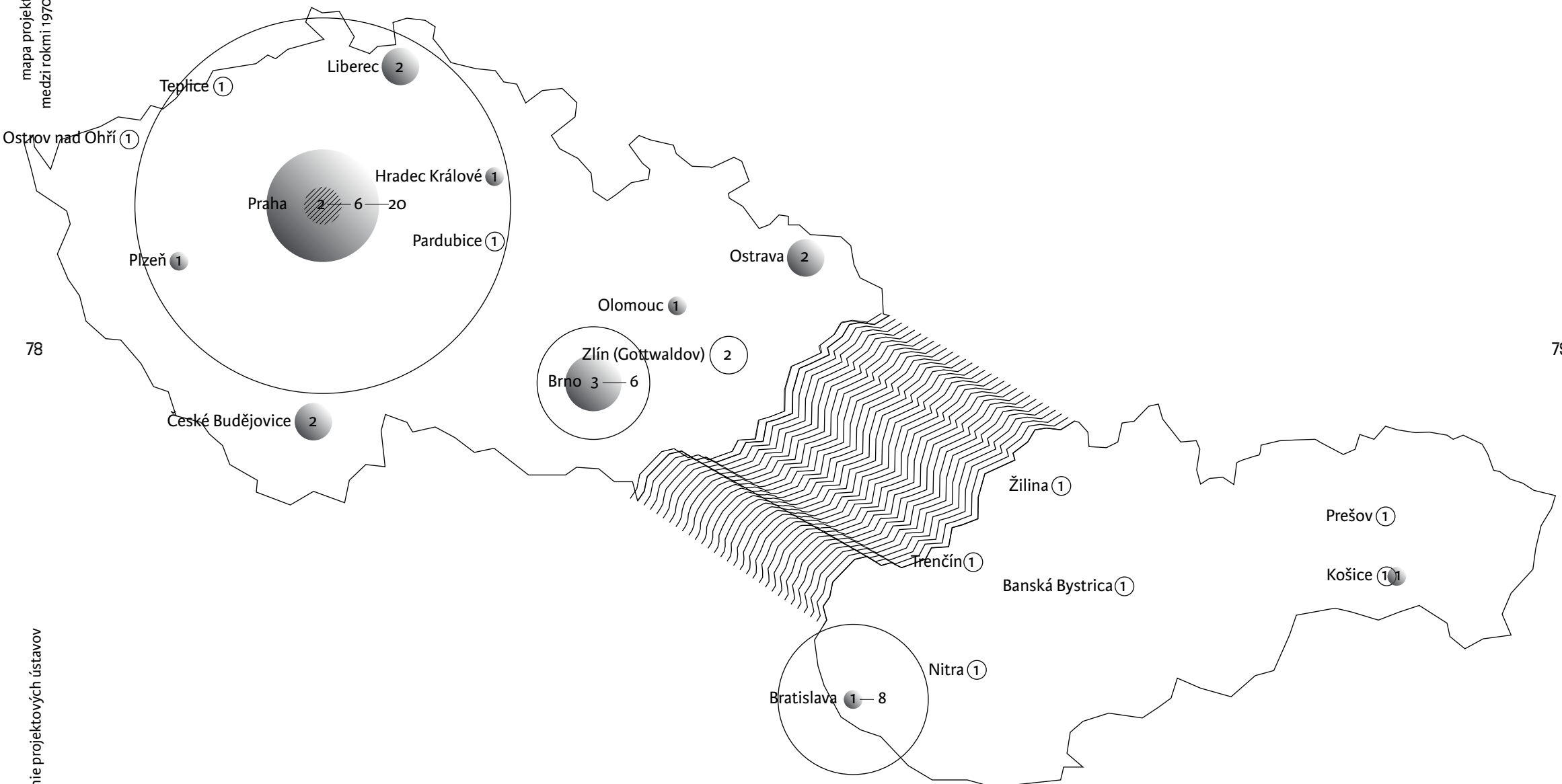
mapa projektových ústavov, existujúcich medzi rokmi 1970-80, vznikajúcich do r. 1970

projektové ústavy:

rezortné

miestne príslušné

družstevné

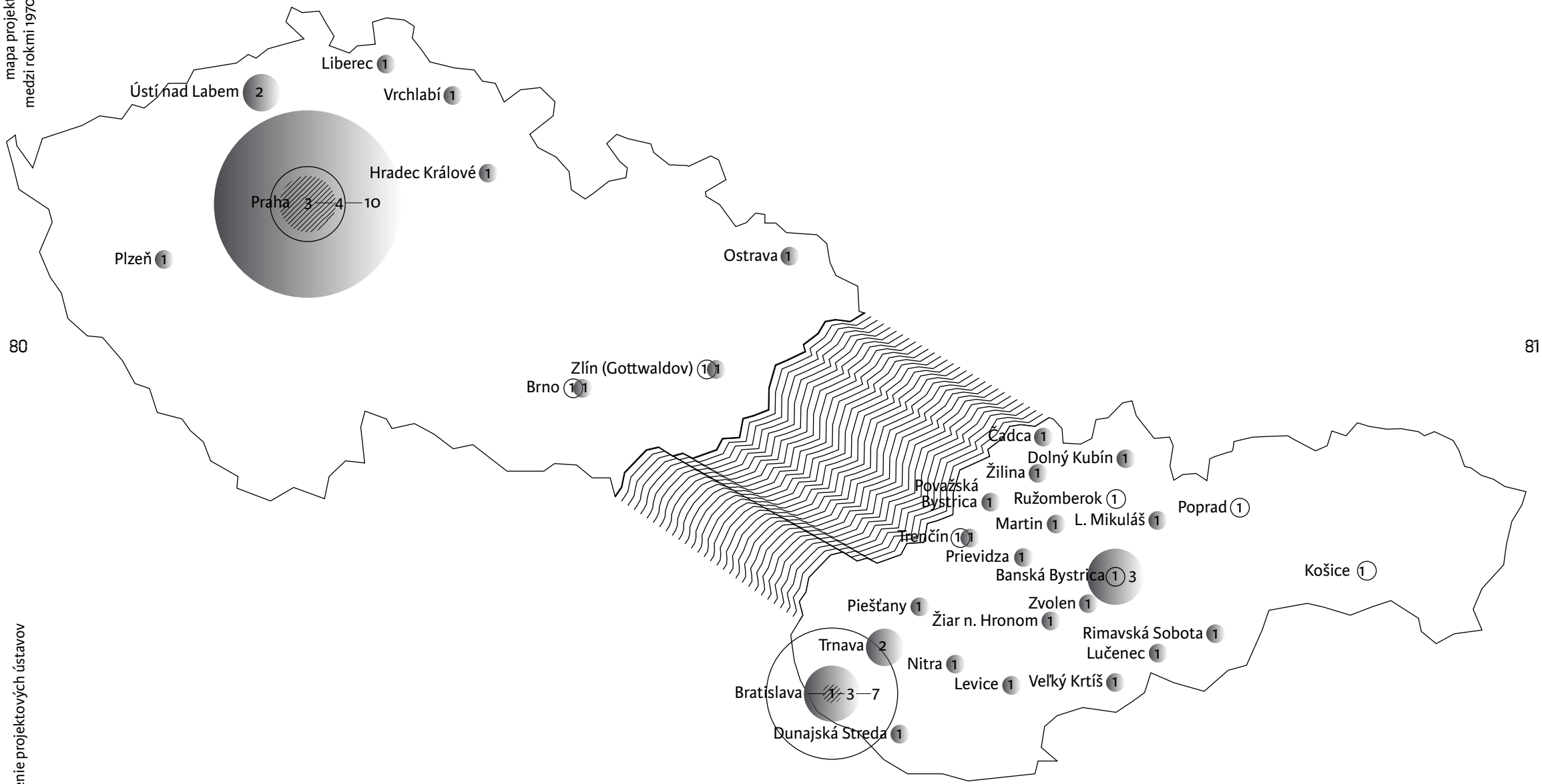
78

79

rozdelenie projektových ústavov

mapa projektových ústavov, existujúcich medzi rokmi 1970-80, vznikajúcich po r. 1970

projektové ústavy:
rezortné
miestne príslušné
družstevné

rozdelenie projektových ústavov

Slovensko,
Stavoprojekt
Trnava

Povojnová situácia na Slovensku

Na Slovensku bola povojnová situácia značne odlišná od českého prostredia, a to najmä nedostatkom kapacít personálnych aj inštitucionálnych. Mnoho architektov pôsobiacich na Slovensku v medzivojnovom období bolo židovského pôvodu a taktiež tu nebolo akademické zázemie, kde by mohli noví architekti študovať. Až do roku 1946, kedy bol otvorený prvý školský rok pre Oddelenie architektúry a pozemného staviteľstva na vtedajšej SVŠT (Slovenská vysoká škola technická v Bratislave), architekti pochádzajúci zo Slovenska boli nútení študovať buď v Česku, alebo v zahraničí. V tých časoch teda Slovensko nemalo dostatočné personálne kapacity, a tak bolo odkázané primárne na pomoc z Česka. Táto pomoc bola kľúčová najmä pri prvom päťročnom pláne.⁹⁶

Keď v roku 1948 vznikol prvý projektový ústav Stavoprojekt, organizovaný ešte pod Československými stavebnými závodmi,⁹⁷ Slovensko tvorilo samostatný útvar nazývaný „Oblastní správa pro Slovensko“. Ten na začiatku svojho pôsobenia priamo podliehal riaditeľstvu Stavoprojektu.⁹⁸ Pre celé územie Československa bolo navrhované rovnaké delenie jednotlivých ateliérov, a to na architektonické ateliéry (AA), typizačné ústavy (TÚ), výskumné ústredie (VÚ), špeciálne inžinierske kancelárie (SI) a inžinierske kancelárie (IK).⁹⁹ Prvým riaditeľom vtedajšieho Krajského architektonického ateliéru Bratislava (KAA) sa stal architekt Štefan Lukačovič, ktorého vedením poveril riaditeľ Oblastnej správy Stavoprojektu Martin Kusý.¹⁰⁰ V roku 1948 sa dokonca Jiří Voženilek zamýšľal nad novým členením Slovenska, a to na 4 územné celky: západ, stred, sever a východ.¹⁰¹ Od decembra toho istého roku však bolo schválené členenie Československa spolu na 19 krajov, z toho 6 bolo slovenských: Bratislavský, Nitriansky, Banskobystrický, Žilinský, Košický a Prešovský. Na tomto základe tiež vznikali jednotlivé pobočky Stavoprojektov.¹⁰² Prvým sídlom Stavoprojektu na Slovensku bola budova v centre mesta Bratislava na rohu ulíc 29. augusta a Cukrovej¹⁰³, ktorú pre účely projektových ateliérov Stavoprojektu navrhol Miloš Chlup a ktorá sa do užívania dostala v roku 1953.¹⁰⁴ Okrem ateliérov a ich zariadení, vrátane kuchyne či pracovných kabinetov, tu boli zriadené tiež priestory pre výuku, a to v podobe tzv. „Závodnej školy práce“, kde prednášali samotní zamestnanci Stavoprojektu.¹⁰⁵

Osamostatnenie projektových ústavov

V roku 1958 vypracoval Ústredný výbor Komunistickej strany Československej stanovisko k stavebnej situácii, v ktorom boli definované nové požiadavky na zlepšenie a zrýchlenie výstavby¹⁰⁶, a následne o niekoľko mesiacov neskôr bol tiež schválený nový zákon o územnom plánovaní¹⁰⁷, ktorý bol pripravovaný od roku 1956. Pravdepodobne sa najmä následkom týchto krokov začali mnohé projektové ústavy osamostatňovať. V praxi to znamenalo, že sa stali autonómnymi podnikmi s vlastným riadením, ktoré už nespádali pod centrálné riadenie Stavoprojektu.

Na Slovensku sa osamostatnili napr. Keramoprojekt Trenčín, ktorý bol jedinou pobočkou pre celé Slovensko, ďalej Dopravoprojekt, Hutný projekt, Hydroprojekt, Chempik, Inžiniersko-projektová organizácia školských stavieb, Kovoprojekta, Lignoprojekt, Pôdohospodársky projektový ústav, Potravinoprojekt, Spojprojekt, Športprojekta, Štátny projektový ústav obchodu, Študijný projektový a typizačný ústav, Štátny inštitút urbanizmu a územného plánovania, Vojenský projektový ústav a Zdravoprojekt.

Čo je ale dôležitejšie, osamostatnili sa tiež ateliéry Stavoprojektu, a to všetkých 6, ktoré v tom čase existovali: Bratislava, Banská Bystrica, Nitra, Žilina, Prešov a Košice. Od roku 1958 teda neboli riadené spoločne, ale každý zvlášť ako samostatné hospodárske podniky. V Česku bolo toto osamostatnenie sprevádzané okamžite presunom pod jednotlivé Krajské národné výbory. Otázkou však ostáva, prečo všetky slovenské ateliéry Stavoprojektu sa na rozdiel od českých transformovali pod správu Krajských národných výborov až v roku 1979. Dovtedy bolo totiž ich oficiálnym zriaďovacím orgánom Ministerstvo výstavby a techniky.¹⁰⁸ Rozdiel bol takisto v transformácii Stavoprojektov na Krajské projektové ústavy, keďže na slovenskom území si Stavoprojektory až do ukončenia ich činnosti po roku 1989 zachovali pôvodný názov, ako aj základnú štruktúru.¹⁰⁹

Vznik Stavoprojektu Trnava a jeho ateliérov v Trenčíne a Piešťanoch

Od roku 1949, kedy vznikali prvé ateliéry Stavoprojektov na Slovensku, ostala ich štruktúra bez výraznejších zmien. Až na osamostatnenie Stavoprojektu Trnava. Zmena nastala vďaka zákonu z roku 1969, kedy bolo zrušené pôvodné členenie slovenských krajov.¹¹⁰ Územie Slovenska sa od tohto okamihu delilo na 37 okresov, čo však nemalo dlhé trvanie, nakoľko od roku 1970 boli opäť zavedené kraje Západoslovenský, Stredoslovenský a Východoslovenský.¹¹¹ Tentokrát sa ale Bratislava nestala súčasťou Západoslovenského kraja, zachovala si samostatnosť po vzore Prahy.¹¹² Každému kraju tak v tomto okamihu pripadali spolu 2 mestá, v ktorých existovali ateliéry Stavoprojektu, s výnimkou Západoslovenského, v ktorom sa po zavedení nového členenia Bratislava osamostatnila. Bolo teda logickým krokom zriadiť nový samostatný projektový ústav práve v Trnave, ktorá bola v tom čase najväčším krajským mestom, čo do počtu obyvateľov, bez projektového ústavu Stavoprojekt.¹¹³

Jedným z hlavných cieľov XIV. zjazdu KSČ bolo „podstatne rýchlejšie riešenie bytových problémov v záujme uspokojenia potrieb obyvateľstva“.¹¹⁴ Zjazd ujasňoval ciele pre V. päťročnicu (1971 – 1975), počas ktorej malo byť v Československu celkovo vystavaných 500 000 bytov¹¹⁵, z toho 9 137 v okrese Trnava. Plánovaná výstavba nadväzovala na celorepublikové investície, vďaka ktorým vznikli tiež jadrové elektrárne typu Voronež a takisto Trnavské automobilové závody. Predovšetkým pre zamestnancov týchto podnikov bolo potrebné vytvoriť bytové jednotky, ktoré už projekčne nemohli ateliéry bratislavského Stavoprojektu ďalej samostatne spracovávať najmä z kapacitných dôvodov.¹¹⁶

V roku 1971 sa zo IV. bratislavského ateliéru postupne formovala samostatná organizácia Stavoprojekt Trnava, ktorá oficiálne vznikla ku dňu 1. 1. 1972.¹¹⁷

V Západoslovenskom kraji spolu pôsobili v tom čase dva projektové ústavy Stavoprojektu, a to spomínaný bratislavský a tiež nitriansky, ktorý už mal vtedy za sebou takisto bohatú činnosť.¹¹⁸ Zrejme tiež z tohto dôvodu sa pôvodne pri tvorbe trnavského Stavoprojektu premýšľalo nad vyčlenením zamestnancov z nitrianskeho pracoviska, nakoniec však bol zvolený práve bratislavský Stavoprojekt.¹¹⁹ Svoju činnosť spustil nový projektový ústav v Trnave postupne už v roku 1971, oficiálne však začal fungovať až o rok neskôr. V celorepublikovom rozdelení mal každý zo Stavoprojektov pridelené územia svojej pôsobnosti a pre Stavoprojekt Trnava to bolo 5 okresov Západoslovenského kraja: Bratislava-vidiek, Galanta, Senica, Trenčín a Trnava.¹²⁰ Tieto okresy vychádzali predovšetkým z pôsobnosti podniku Pozemné stavby Trnava. Stavoprojekt Trnava teda vznikol počas 5. päťročnice¹²¹ s cieľom vytvorenia dobrých podmienok pre plnenie ďalšieho, v poradí 6. päťročného plánu.¹²²

Na začiatku mal trnavský Stavoprojekt dva ateliéry, neskôr pribudli 2 externé a ďalšie 2 interné. Paralelne v čase, kedy trnavská pobočka Stavoprojektu schválila projektovú dokumentáciu na výstavbu svojej novej budovy, vznikol ku dňu 1. 2. 1974 ďalší, v poradí tretí samostatný útvar, resp. vyčlenený ateliér v meste Trenčín pod označením Ateliér O3.^{123, 124} Toto pracovisko malo za úlohu zabezpečiť projektovú prípravu nielen pre okres Trenčín, ale tiež pre časť okresu Senica.¹²⁵ Približne rok po vzniku trenčianskeho ateliéru, presnejšie 1. 10. 1975, začal svoju činnosť tiež piešťanský ateliér pod označením ateliér O7¹²⁶ Piešťany. Ostatné ateliéry a pracoviská boli stále sústredené v Trnave.

1. Bratislava
2. Trnava
- 2.1. Trenčín
- 2.2. Piešťany
3. Nitra
- 3.1. Partizánske
- 3.2. Bojnice
4. Banská Bystrica
- 4.1. Zvolen
5. Žilina
- 5.1. Ružomberok
6. Košice
- 6.1. Poprad
7. Prešov
- 7.1. Michalovce

Štruktúra ateliérov Stavoprojektu na Slovensku do r. 1989

(Zdroj mapového podkladu:
J. Svoboda, F. Brtva, B. Patočka,
Horopis a vodopis, Atlas ČSSR,
Kartografie Praha, Praha 1972, s. 3.)

Náplň práce

Oficiálnou náplňou Stavoprojektu Trnava bolo „vypracovávanie projektovej dokumentácie pre komplexnú bytovú výstavbu, predovšetkým v Západoslovenskom kraji vo funkcii generálneho projektanta“. V podrobnom delení mal projektový ústav presne 13 povolených činností, medzi ktorými bolo napr. projektovanie všetkých druhov občianskych stavieb a menších priemyselných prevádzok, projektovanie výstav, interiérov, parkových úprav a drobnej architektúry, či rôzne menšie územno-plánovacie, navrhovacie i posudzovacie práce.¹²⁷

Medzi najdôležitejšie ciele výstavby Stavoprojektu Trnava do roku 1975 patrili sídliská Prednádražie II., Vodáreň, Hlboká, Trnava Centrum, ďalej sídliská Piešťany-Juh, Piešťany pri Váhu, sídlisko Vrbové-Stred, Hlohovec a Nádražie II. Takisto sa preberalo niekoľko v tej chvíli už rozostavaných realizácií, prevažne občianskych stavieb, a množstvo ďalších bolo v pláne. Keďže Stavebný podnik v Trnave nestíhal kapacitne zabezpečiť realizáciu plánovaného množstva sídlisk, rozhodlo Generálne riaditeľstvo pozemného staviteľstva, že bude menovaný ďalší dodávateľ, a tým boli Pozemné stavby Košice. Okrem toho mali spolu s trnavskými pozemnými stavbami pre mesto Hlohovec zabezpečovať výrobu Pozemné stavby Prešov. Do roku 1975 bolo týmto spôsobom v Trnave spolu realizovaných 5 350 bytových jednotiek.¹²⁸ Často však práve občianska vybavenosť v realizácii zaostávala, na čo spomína tiež jeden z architektov trenčianskeho ateliéru slovami: „... na sídliskách sa projektovali predovšetkým byty. Dodávateľom boli Pozemné stavby a dodávateľ bol odmeňovaný za plnenie bytovej výstavby [...], preto sa občianska vybavenosť robila tak neskoro, jednoducho nebola prioritou.“¹²⁹

V Trenčíne sa okrem prioritnej bytovej výstavby, ktorá vrcholila pri návrhoch najväčšieho plánovaného sídliska Juh¹³⁰, v ateliéri okrem občianskej vybavenosti projektovali tiež kultúrne domy, detské jasle, škôlky a školy, domy obchodov a služieb, reštaurácie, slobodárne, telocvične a v neposlednom rade tiež domy smútku a sobášne siene. Za 15 rokov svojej existencie vytvoril ateliér obraty spolu za viac než 80 miliónov korún československých. To znamenalo vypracovať územnú prípravu pre rôzne druhy bývania v počte viac než 36 000 bytových jednotiek. Vyprojektovali a zrealizovali sa desiatky projektov občianskej vybavenosti, ale najväčšia pozornosť bola venovaná urbanistickým prípravám sídlisk, ktoré sa nachádzali nielen v Trenčíne, ale tiež v obciach Myjava, Brezová, Nemšová, Trenčianske Teplice či Nové Mesto nad Váhom.¹³¹

Piešťanský ateliér pôvodne vznikol transformáciou pracoviska CUA (Centra urbanizmu a architektúry), ktoré bolo v Piešťanoch založené ako vysunuté pracovisko Bratislavskej centrály, a to v roku 1974.¹³² Až o rok neskôr bol začlenený pod trnavský Stavoprojekt, avšak jeho primárne zameranie prirodzene nadväzovalo na ateliér, z ktorého vzišiel. Ateliér bol teda sústredený na urbanistickú tvorbu, i keď, tak ako to bolo v praxi v mnohých ateliéroch, neraz zo svojej činnosti museli vystúpiť. Jeho pôsobnosť bola zameraná na územie približne od Holíča a Pezinka až po Trenčín.¹³³

Zamestnanci

Postupne sa v trnavskom ateliéri sformovalo spolu 6 pracovných skupín, z toho 4 boli tzv. architektonické univerzálne ateliéry v Trnave (označované č. 31, 32, 34 a 35), ďalší ateliér sa nachádzal v Trenčíne (označovaný číslom 03 alebo 33) a posledný vznikol v Piešťanoch (oficiálne označovaný č. 37 alebo 07, prípadne 207).¹³⁴ Existovalo tu tiež tzv. prieskumné stredisko, ktoré zabezpečovalo najmä geologické podklady, to však bolo oficiálne radené medzi tzv. univerzálne ateliéry (č. 35). V neposlednom rade sa tiež vyvinulo stredisko pomocných prevádzok (č. 39) zabezpečujúce plánografiu a dopravné úlohy. Pod označením 38 bol vytvorený tzv. Prevádzkový útvar, ktorý mal za úlohu riadiť činnosť ateliérov a prieskumného strediska.¹³⁵

Trnavské ateliéry fungovali pod vedením Eduarda Augustína, Rudolfa Blážu, Gabriely Bednárikovej a Jozefa Ďurku. Na jednu zo skupín spomína tiež autor prevádzkovej budovy Stavoprojektu Trnava Marián Remenár slovami: „V prvom ateliéri to boli 2 architektonické skupiny. V prvej, nazývanej „D.R.A.K.“, pracovali Ing. Pavol Dobrotka, Ing. arch. Marián Remenár (teda ja), Ing. arch. Eduard Augustín a Akad. arch., Ing. Ján Kašický. Skratka bola teda odvodená od začiatkových písmen našich priezvisk.“¹³⁶

Do pozície prvého riaditeľa Stavoprojektu Trnava bol menovaný Ing. František Foltín, ktorý v tomto čase pôsobil vo funkcii predsedu výstavby na Okresnom národnom výbore (ONV).¹³⁷ Pri zakladaní mal Stavoprojekt Trnava disponovať celkovo 100 pracovníčkami a pracovníkmi, z toho 40 malo byť odčlenených z bratislavského ateliéru a ďalších 60 získaných tzv. náborovo. Nakoniec ich spolu rok do roku 1975, a to presne 50 pracovníkov. Spolu tak mal Stavoprojekt Trnava zamestnávať v roku 1975 až 250 zamestnancov.¹³⁸ Tento plán sa takmer podarilo naplniť, keďže reálny počet zamestnancov v trnavskom Stavoprojekte dosahoval číslo 215, o päť rokov neskôr, t. j. v roku 1980, ich bolo 359.¹³⁹

V Trenčíne existovali 2 tzv. skupiny. Skupina I. pod vedením Ing. arch. Jána Blichu a skupina II. pod vedením Ing. arch. Štefana Androviča. Táto dvojica architektov spoločne pracovala už niekoľko rokov pred vznikom trenčianskeho ateliéru, a to na Útvare hlavného architekta mesta Trenčín.¹⁴⁰ Neskôr, na krátku dobu, pribudla tiež III. skupina pod vedením Akad. arch. Ing. Igora Mrvu.¹⁴¹ Zaujímavosťou tiež je, že prvého riaditeľa, architekta Antona Husára, nahradil neskôr jeho menovec Jozef Husár, ktorý v podniku pracoval ako rozpočtár.¹⁴² Zhoda mien však bola čisto náhodná. Na začiatku pôsobenia trenčianskeho ateliéru bol celkový počet pracovníkov Stavoprojektu Trnava 173, z čoho 27 bolo začlenených pod vysunuté pracovisko v Trenčíne.¹⁴³ V roku 1989 ich pre Trenčín pôsobilo spolu 69.

Pri piešťanskej pobočke bol kľúčovou osobou architekt Ľubomír Mrňa, ktorý už od roku 1949 pôsobil v projektovom ústave Zdravoprojekt¹⁴⁴, ktorého pobočka bola takisto situovaná v Piešťanoch.¹⁴⁵ Pri jeho spomienkach na vznik ateliéru sa zdá, že tento vznik riadila viac zhoda niekoľkých náhod a nie cieľené budovanie pobočky: „Stačil jeden telefonát možno jediného prítomného ohľaduplného vysokého ministerského úradníka riaditeľovi trnavského Stavoprojektu, ktorý zhodou okolností bol ešte v práci, hoci bolo po pracovnej dobe. Na otázku, či by nechcel mať v Piešťanoch detašovaný ateliér, odpovedal, že by chcel!“¹⁴⁶ V počte zamestnancov ani piešťanský ateliér veľmi nezaostával. Na svojom vrchole v roku 1985 disponoval dokonca 53 pracovníkmi.¹⁴⁷

Zaujímavou sondou pri zložení zamestnancov je tiež analýza počtu i pozícií žien. Pri realizáciách sa objavujú ženy v autorskom tíme len sporadicky.¹⁴⁸ Vo všetkých vydaných výročných katalógoch¹⁴⁹, kde jednotlivé ateliéry prezentovali svoje najdôležitejšie realizácie, sa spomína spolu iba 7 žien, z čoho s istotou vieme, že 4 boli manželkami architektov pracujúcich v tom istom ateliéri. Pomerovo bolo síce v celom Stavoprojekte Trnava vrátane ateliérov v Trenčíne a Piešťanoch viac pozícií, ktoré zastávali výhradne ženy, šlo však prevažne o pozície kresličiek, technicko-ekonomických pracovníčok či dispečeriek. Naopak profesia, ktorú v praxi zastávali často muži, bola napr. hlavný inžinier projektu.¹⁵⁰ Celkovo bolo v Stavoprojekte Trnava v roku 1988 zamestnaných 55 % žien, čo zrejme tiež viedlo vedenie k tomu, aby zaviedlo tzv. „kľzavý pracovný čas“. V tomto čase bola totiž spolu 72 zamestnancom poskytovaná výnimka, ktorá umožňovala upravovať pracovný čas, čo však spôsobovalo skôr skracovanie pracovnej doby. Platila prevažne pre ženy „z dôvodu starostlivosti o deti“, alebo tiež pre účely „nákupu základných potravín a podobne.“ Od tejto zmeny očakávalo vedenie znižovanie strát času a tiež zvýšenie efektivity práce. Tento experiment mal byť zavedený od 1. 8. do 31. 12. 1988, následne malo prebiehať jeho overovanie a zisťovanie výsledkov.¹⁵¹ Bohužiaľ, z dochovaných dokumentov a pamätí nie je evidovaná žiadna snaha o zmenu v postavení a pracovnej náplni žien, prípadne rovnocenných možností, aké mali muži, ba práve naopak. Jedna z projektantiek Stavoprojektu Trenčín spomína na oficiálne uvádzanie dôvodov o zamietnutí povýšenia slovami: „Bohužiaľ, vtedy sa viac uprednostňovali muži. Viackrát mi aj šéf povedal: Čo ty chceš, aký plat, veď muž je živiteľ rodiny, tak máš smolu, aj keď robíš to isté.“¹⁵²

Prevádzkové budovy

Začiatky projektovania trnavského Stavoprojektu boli sústredené v budove na Námestí Slovenského národného povstania č. 5.¹⁵³ Vďaka narastajúcemu počtu zamestnancov bolo nevyhnutné, aby sa priestory rozšírovali, avšak výstavba novej, vlastnej budovy bola zatiaľ časovo vzdialená. Pracoviská boli teda rozšírené pridením viacerých priestorov, medzi nimi na Kollárovej ulici¹⁵⁴ a taktiež v neďalekej budove na Námestí SNP č. 7.¹⁵⁵ Až neskôr, v roku 1974, bola schválená projektová dokumentácia, na základe ktorej sa v roku 1975 začalo s výstavbou novej prevádzkovej budovy Stavoprojektu Trnava na Hornopotočnej ulici.¹⁵⁶

Hlavným autorom návrhu budovy trnavského Stavoprojektu bol architekt spomínanej architektonickej skupiny „DRAK“, Marián Remenár, pomocným projektantom bol jeho kolega Ján Kašický, statiku zabezpečoval Ján Kyseľ, a samozrejme na projekte spolupracovalo mnoho ďalších odborníkov.¹⁵⁷ Budova je jednou z tých realizácií povojnovej architektúry, ktorá zasahuje do historického jadra mesta. Lokality bola vyberaná zo siedmich variánt. Územie historickej zástavby medzi ulicami Pekárska a Hornopotočná bolo už v období, kedy sa plánovala výstavba novej budovy, čiastočne asanované.¹⁵⁸

Hmota je rozdelená do dvoch základných častí, vo vyššej časti sa nachádzajú ateliéry a v nižšej všetky ostatné priestory, teda vedenie spolu s ekonomickým úsekom, jedáleň a iné pomocné priestory.¹⁵⁹ Každý ateliér obsahoval približne 50 pracovných miest, takže sa nachádzal na každom poschodí iba jeden. Architektúra objektu vychádza predovšetkým z dispozičného riešenia, ale tiež z konštrukčného systému, ktorý jednoznačne určuje jeho architektonický výraz. Použité boli eloxované hliníkové plášte v kontraste s tzv. determálnym sklom, pričom plné plochy na fasáde boli z rezného muriva, ktoré v tomto prípade preniká tiež do interiéru.¹⁶⁰ Autor projektu spomína na množstvo služobných ciest, ktoré museli absolvovať najmä kvôli týmto atypickým riešeniam. Najčastejšie z nich boli kvôli špeciálnym determálnym sklám v Sklounione Teplice, ale tiež pre výrobu opláštenia budovy v Ocelových konštrukciách v Žiline, ku ktorému dodávali dokumentáciu z Ocelových konštrukcií v Bielom Potoku pri Ružomberku. Napriek veľkému nasadeniu neboli všetky detaily dotiahnuté podľa autorovej predstavy. Bolo potrebné čo najrýchlejšie nastahovať zamestnancov, a tak množstvo prvkov, ktoré neboli „nutné“ k chodu prevádzky, sa odložili na neskoršie obdobie. Išlo predovšetkým o priestory átria, ale tiež okolia budovy.

V roku 1992 sa po skončení činnosti Stavoprojektu nastahovala do budovy Trnavská univerzita. Aktuálne je budova sídlom jej Filozofickej fakulty.¹⁶¹ Prepojenie Trnavskej univerzity a činnosti Stavoprojektu sa nestratilo ani po ukončení jeho činnosti. Jednak autor spomínanej budovy, architekt Marián Remenár, neskôr už vo svojom vlastnom ateliéri „Marian.um“ pracoval na rekonštrukciách ďalších budov Trnavskej univerzity, a to Arcibiskupského úradu na Hollého ulici a taktiež na Chráme sv. Jána Krstiteľa. Nestratila sa ani kontinuita pri samotnej rekonštrukcii budovy Stavoprojektu, o ktorej súčasnú podobu sa postarala architektka Katarína Viskupičová. Tá koncom 80. rokov pracovala v ateliéri pána Remenára, ešte pod hlavičkou Stavoprojektu.¹⁶²

Trenčiansky ateliér vystriedal okrem prvého, tzv. provizórneho pracoviska na ulici Dolný Šianec, ešte dve ďalšie budovy. Obidve neskôr po jeho zániku prevzali univerzity.¹⁶³ Prvou z nich, a teda v poradí druhým sídlom trenčianskeho ateliéru, bola zrekonštruovaná budova pôvodného bytového objektu na ulici Horný Šianec č. 13.¹⁶⁴ Až v roku 1987 sa zamestnanci z 1. a 2. budovy spoločne presťahovali do novovzniknutého strediska,¹⁶⁵ ktoré sídlilo na Bezručovej ulici č. 64.¹⁶⁶ Pôvodný projekt bol vytvorený pre 250-lôžkovú slobodáreň Stavoindustry. Projekt bol však niekoľkokrát zmenený, a to najprv rozšírením kapacít na celkový počet lôžok 300, a neskôr sa polovica budovy transformovala do podoby ateliérov trenčianskeho Stavoprojektu. Projektový ústav tu teda zdieľal priestor so slobodárňou.¹⁶⁷

Piešťanský ateliér Stavoprojektu sídlil na začiatku svojho pôsobenia v budove na Royovej ulici č. 9. Neskôr, na podnet postupného rozširovania strediska, vznikol v roku 1978 návrh novej budovy, ktorej výstavba začala v roku 1982. Táto sídli na bývalej ulici s názvom Leninova, súčasne nazývaná Pod Párovcami.¹⁶⁸ Autorom návrhu sa stal prirodzene Ľubomír Mrňa, nakoľko však práve v roku 1989 došlo k zmene režimu, budova nebola nikdy kompletne dokončená. Napriek tomu sa v budove naplno pracovalo.¹⁶⁹

Zánik

V novembri 1989 odstúpil výbor a predsedníctvo Zväzu slovenských architektov, čím sa začalo formovať celkom nové spoločenstvo v architektonickom prostredí. Zhromaždenie slovenských architektov žiadalo revíziu všetkých opatrení, ktoré sa dotýkali architektúry, na čele s prijatím autorského zákona. Žiadalo tiež rehabilitáciu architektúry a architektov, ktorí boli v období normalizácie tzv. odstavení na vedľajšiu koľaj. Architekti jednoducho vyžadovali vytvorenie kompletne nového programu slovenskej architektúry a kompletne nové obsadenie všetkých inštitúcií, ktoré sa architektúry dotýkajú, vrátane redakcie časopisu Projekt, v ktorom bolo uznesenie publikované.¹⁷⁰

Na spomínané revízie logicky nadväzovalo tiež upravovanie legislatívnych opatrení a následné vysporiadanie sa s novými politicko-hospodárskymi štruktúrami. Do istej miery bolo prirodzené, že spočiatku vládol v tvorbe nových „voľných“ projektových organizácií chaos. Ministerstvá a družstvá si zriaďovali rôzne projektové pracoviská, ktoré v tom čase nemal kto z architektonickej obce schvaľovať či strážiť kvalitu ich práce, nakoľko zatiaľ nebola sformovaná nová organizácia, ktorá by mala tieto záležitosti na starosti. Zároveň si boli architekti dobre vedomí, že súčasný stav projektových inštitúcií už nie je aktuálny a žiaduci.¹⁷¹ Československo spoločne pripravovalo novelizáciu viacerých normatívnych úprav, medzi ktorými tiež bolo riešenie udeľovania oprávnení a postupná autorizácia architektov.

Väčšina Stavoprojektov sa po zmene režimu ešte na prechodnú dobu trvajúcu spravidla 1–2 roky transformovala, nakoniec s výnimkou niekoľkých z nich ateliéry postupne zanikli.¹⁷² V súčasnosti existuje na Slovensku 6 firiem nesúcich názov Stavoprojekt, a to v mestách Banská Bystrica, Nitra, Poprad a Prešov. Dokonca v mestách Banská Bystrica a Prešov oficiálne existujú až 2 firmy nesúce názov Stavoprojekt, z toho v Banskej Bystrici ide zrejme o konkurenčné firmy. V Prešove, naopak, o tú istú, resp. s tými istými konateľmi.¹⁷³ Z týchto firiem sa jednoznačne viaže a hlási k svojej pôvodnej histórii jedine Stavoprojekt Poprad, ktorý na svojej web stránke uvádza: „Počiatky Stavoprojektu v Poprade siahajú do roku 1975, kedy bol založený ako vysunutý ateliér Stavoprojektu Košice [...]“.¹⁷⁴ Ohľadne ostatných, žiaľ, neexistuje žiadna informácia, ktorá by potvrdzovala či vyvracala, že ide o nástupcu toho daného ateliéru či pobočky.

Stavoprojekt Trnava bol oficiálne zrušený ku dňu 30. 4. 1993. V tom čase už pod neho nepatrili trenčiansky ateliér. Naopak piešťanský áno, a tak bol spoločne so Stavoprojektom Trnava zrušený.¹⁷⁵ Našťastie sa archív trnavského Stavoprojektu dochoval v miestnej pobočke štátneho archívu, spolu s kompletnou dokumentáciou o likvidácii, kde sú špecifikované všetky právne kroky, ktoré boli v tom čase prevedené. Naopak v prípade trenčianskeho ateliéru sa úplnú pravdu už zrejme nikdy nedozvieme, keďže tieto dokumenty boli skartované. Jediné, čo vieme je, že Stavoprojekt Trenčín bol ako samostatný podnik pod názvom „Mestský projektový a inžiniersky ústav STAVOPROJEKT š. p.“ zlikvidovaný ku dňu 12. 1. 1991.¹⁷⁶ Trenčiansky ateliér sa stal samostatným zrejme v roku 1990¹⁷⁷, t. j. na veľmi krátke obdobie, po ktorom nasledovalo jeho úplné zrušenie. Jedna z projektových skupín neskôr údajne prevzala názov „Stavoprojekt“, právne však nešlo o priame pokračovanie ateliéru.¹⁷⁸ Stavoprojekt Trnava ani jeho ateliéry v Trnave, Trenčíne alebo Piešťanoch sa nedokázali prispôsobiť zmenám po príchode novej porevolučnej situácie a nezanechali žiadneho priameho „nástupcu“ svojej činnosti.

- 96 Masný R., Lojdl M., *Stavoprojekt 1949 – 1969*, Bratislava 1969.
- 97 Ibidem.
- 98 Voženílek J., Zásada a organizace urbanistické práce ve Stavoprojektu, *Architekt*, 1948, č. 11, s. 162–164.
- 99 Ibidem.
- 100 Lukačovič Š., in: Mrázek P., Skala J., *Stavoprojekt Bratislava 1949–1989*, Bratislava 1989.
- 101 Voženílek J., Zásada a organizace urbanistické práce ve Stavoprojektu, *Architekt*, 1948, č. 11, s. 162–164.
- 102 Zákon ze dne 21. prosince 1948 o krajském zřízení, č. 280/1948. Zdroj: Sbíрка zákonů a Sbíрка mezinárodních smluv. Dostupné 7. 7. 2023 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=280/1948&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 103 Rozhovor s Petrom Szalayom, Bratislava 14. 8. 2018.
- 104 Lukačovič Š., in: Mrázek P., Skala J., *Stavoprojekt Bratislava 1949–1989*, Bratislava 1989.
- 105 Ibidem..
- 106 Pechar J., *Československá architektura 1945–1977* Praha 1979, s. 53.
- 107 Zákon ze dne 12. prosince 1958 o územním plánování č. 84/1958 Sb., zdroj: Sbíрка zákonů a Sbíрка mezinárodních smluv. Dostupné 8. 7. 2023 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=84/1958&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 108 Národní archiv, Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj, i. č. 273, Projektování – mzdový vývoj 1976, 1977, 1980. Nespracovaný fond.
- 109 Vid' kapitola „Krajsky riadené projektové ústavy“ v tejto knihe.
- 110 Zákon o územním členení Slovenské socialistické republiky č. 71/1969 Sb., zdroj: Sbíрка zákonů a Sbíрка mezinárodních smluv. Dostupné 7. 9. 2021 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=71/1969&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- 111 Zákon Slovenské národní rady ze dne 28. prosince 1970 o územním členění Slovenské socialistické republiky č. 130/1970 Sb., Zdroj: Sbíрка zákonů a Sbíрка mezinárodních smluv. Dostupné 7. 7. 2023 na: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=130/1970&type-Law=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
- 112 Vid' kapitola „Rozdelenie projektových ústavov“.
- 113 Počet obyvateľov v Západoslovenskom okrese (členenie podľa zákona č. 130/1970) v r. 1970: Bratislava – 305 932; Dunajská Streda – 11 538; Galanta – 8 954; Komárno – 28 376; Levice – 18 534; Nitra – 52 518; Nové Zámky – 24 962; Senica – 11 383; Topoľčany – 14 720; Trenčín – 39 127; Trnava – 41 676; Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky, dostupné online dňa 7. 7. 2023 na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/2boca88c-37fd-4672-9430-29fc2675dod2/Mesta_podla_poctu_obyv_2001_1991_1980_1970_podla_uzemnej_strukt_v_roku_2001.pdf?MOD=AJPERES&CVID=kKxEzxf&CVID=kKxEzxf.
- 114 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 115 Pechar J., *Československá architektura*, Praha 1979.
- 116 Ibidem.
- 117 Projektová organizácia bola ustanovená na základe uznesenia Rady Zs KNV Bratislava č. 1/72 zo dňa 6. 1. 1972, s účinnosťou od 1. 1. 1972, do tých čias ako IV. Ateliér Stavoprojektu Bratislava. Zdroj: Blažo R. (ed.), *10 rokov čienskej organizácie väzvu slovenských architektov Trnava*, 1982.
- 118 Mrňa L., Pri prameňoch nových koncepcií, *Projekt*, 1975, č. 6, s. 4.
- 119 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 120 Ibidem.
- 121 5–RP = piaty päťročný plán.
- 122 *Stavoprojekt Trnava*, výročný katalóg, nedat.
- 123 Jurkovič K., Cieľavedomé organizovanie iniciatívy a politickej angažovanosti predovšetkým na vysokú odbornú úroveň pripravnej a projektovej dokumentácie, in: *10 rokov Stavoprojekt Trnava, Stredisko 03 Trenčín*, Trenčín 1984.
- 124 Ateliér bol tiež označovaný číslom 33, alebo iba 03. Zdroj: a. Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava; b. Brabenec V., Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín, 1974–1990., in: *História projektového ateliéru a spomienky zamestnanca (12.1984 – cca 02.1991)*, dostupné online na: <http://www.trencan.6f.sk/Brabenec/0091-ST-P/0091-STP.html>.
- 125 Pod okrajovú časť senického okresu patrili mestá Myjava a Brezová. Zdroj: Adámek J., Husár J., Spracovanie projektovej a rozpočtovej dokumentácie pre bytovú, občiansku, technickú a ostatnú vybavenosť v rajónovej pôsobnosti Stavoprojektu Trnava, závodu Trenčín..., in: *10 rokov Stavoprojekt Trnava, Stredisko 03 Trenčín*, Trenčín 1984.
- 126 Ateliér bol označovaný aj číslom 37, prípadne iba 7. Zdroj: a. Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava; b. Rozhovor s Ľubomírom Mrňom, 10. 7. 2021.
- 127 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 128 *Stavoprojekt Trnava*, výročný katalóg, nedat.
- 129 Rozhovor s Igorom Mrvom, 2. 7. 2022.
- 130 V územnom pláne mesta Trenčín z roku 1967 majú byť ťažiskom pre hlavnú výstavbu plochy na južných svahoch Breziny, t. j. dnešné územie sídliska Juh, aglomeráciou o veľkosti cca 25 000 obyvateľov. Zdroj: Androvič Š., SÚP, in: *Informácie o územnom plánovaní a architektúre mesta Trenčín*, Trenčín 1970., Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky, Částka 4., Zákon 9. Zdroj: Sbíрка zákonů a sbírka mezinárodních smluv, dostupné online na: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>.
- 131 Husár J., Jačko J., Blichla J., Kováčik M., Zámečníková K., Kunová M., *Stavoprojekt Trnava, ateliér 33 – Trenčín*, Trenčín 1989.
- 132 *Ateliér 207, 1975–1985*. Piešťany, 1985.
- 133 Mrňa L., Architektonická tvorba v Piešťanoch z pohľadu jednej akvizície, in: Bolerázsky A., *Pohľad na architektonickú tvorbu v Piešťanoch v 2. polovici 20. storočia. Príbeh jednej akvizície*, Piešťany 2009.
- 134 *Stavoprojekt Trnava*, výročný katalóg, nedat.
- 135 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 136 Rozhovor s Mariánom Remenárom, 18. 1. 2020.
- 137 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 138 Ibidem.
- 139 *Stavoprojekt Trnava*, výročný katalóg, nedat.
- 140 Dva dôležité body mali zásadný vplyv a dali podnet ku vzniku Útvoru územného plánovania a architektúry v Trenčíne: a. V roku 1967 bol schválený smerný územný plán mesta Trenčín, čím sa začala ďalšia dôležitá etapa územnoplánovacej prípravy pre mesto; b. Následný zákon č. 9/1968 dovoľoval tiež Okresným národným výborom so súhlasom Krajských národných výborov zriadiť Útvar územného plánovania a architektúry.
- 141 Husár J., *15 rokov projektového ateliéru v Trenčíne*, Stavoprojekt Trenčín, Trenčín 1989.
- 142 Ibidem.
- 143 Ibidem.
- 144 V tom čase bol oficiálny názov strediska “Projektové stredisko pre Československé štátne kúpele a žriedla na Slovensku”. Zdroj: Mrňa L., Architektonická tvorba v Piešťanoch z pohľadu jednej akvizície, in: Bolerázsky A., *Pohľad na architektonickú tvorbu v Piešťanoch v 2. polovici 20. storočia, príbeh jednej akvizície*, Piešťany 2009.
- 145 Oficiálne bola pobočka Zdravoprojektu v Piešťanoch založená až v roku 1960, dovtedy bol ateliér vedený pod organizáciou „Československé štátne kúpele a žriedla“. Viac v článku: Zaiček M., Neskory modernizmus v prostredí slovenských kúpeľov, *Architektúra & Urbanizmus*, 2016, č. 1–2, r. L, s. 56.
- 146 Rozhovor s Ľubomírom Mrňom, 10. 7. 2021.
- 147 *Ateliér 207 1975–1985*, Piešťany 1985.
- 148 Vo všetkých vydaných výročných katalógoch, kde jednotlivé ateliéry prezen-

- tovali svoje najdôležitejšie realizácie, sa zjavili iba tieto ženské mená: G. Bednáriková z Trnavy, A. Pernecká z Piešťan, D. Hečková z Trnavy, Augustínová z Trnavy, M. Odokienková z Trenčína, T. Blichová z Trenčína, V. Gabrišová z Trenčína.
- 149 *Stavoprojekt Trnava*, výročný katalóg, nedat. *Stavoprojekt Trnava, 10 rokov práce Stavoprojektu*, Trnava 1982. Husár J., Jačko J., Blich J., Androvič Š., *10 rokov Stavoprojektu Trnava stredisko 03 Trenčín*, Trenčín 1984. Husár J., Jačko J., Blich J., Kováčik M., Zámečníková K., Kunová M., *Stavoprojekt Trnava, ateliér 33 – Trenčín*, Trenčín 1989. *Ateliér 207 1975–1985*, Piešťany 1985.
- 150 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 151 Ibidem.
- 152 Rozhovor s Alexandrou Gabrišovou, 6. 4. 2020, Trenčín.
- 153 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 154 Ibidem.
- 155 21. 6. 1974: Doporučenie žiadosti Stavoprojektu Trnava o pridelenie priestorov v objekte na Nám. SNP č. 7, Zdroj: Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 156 Remenár M., Prevádzková budova trnavského Stavoprojektu, *Projekt*, 1977, č. 2-3, s. 36.
- 157 Kolesík P., Jurčo V., Šuran S., Krivošík R., Lančarič J., Blahút J., Magula E., Köppl J., Kaleši A., Benček F. a ďalší. Zdroj: Autor-kin rozhovor s Mariánom Remenárom, 14. 4. 2021.
- 158 Rozhovor s Mariánom Remenárom, 14. 4. 2021.
- 159 Remenár M., Prevádzková budova trnavského Stavoprojektu, *Projekt*, 1977, č. 2-3, s. 36-38.
- 160 Prevádzková budova Stavoprojektu Trnava, 1974, stavebná časť; Štátny archív Trnava.
- 161 Fakulty Trnavskej univerzity v Trnave, Filozofická fakulta, dostupné online na <https://www.truni.sk/fakulty>, vyhľadane dňa 21. 7. 2023.
- 162 Rozhovor s Mariánom Remenárom, 14. 4. 2021.
- 163 V poradí druhá budova, kde trenčiansky ateliér Stavoprojektu sídlil, na Hornom Šianci, je v súčasnosti Univerzitná knižnica Trenčianskej univerzity A. Dubčeka. Tretia budova na Bezručovej ulici bola dlhé roky budovou Vysokej školy manažmentu City University of Seattle. Zdroje: Osobný archív Jána H. Blichu, Stavebný archív mesta Trenčín.
- 164 Budova je dnes súčasťou Univerzitnou knižnicou Trenčianskej univerzity A. Dubčeka.
- 165 Brabenec V., Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín, 1974-1990. in: *História projektového ateliéru a spomienky zamestnanca (12.1984 – cca 02.1991)*, dostupné online na: <http://www.trencan.6f.sk/Brabenec/0091-STP/0091-STP.html>.
- 166 Budova je aktuálne bytovým domom.
- 167 Husár J., Rast výrobných a projektových kapacít, in: Husár J., Jačko J., Blich J., Kováčik M., Zámečníková K., Kunová M., *Stavoprojekt Trnava, ateliér 33 – Trenčín*, Trenčín 1989..
- 168 Mrňa L., Architektonická tvorba v Piešťanoch z pohľadu jednej akvizície, in: Bolerázsky A., *Pohľad na architektonickú tvorbu v Piešťanoch v 2. polovici 20. storočia, príbeh jednej akvizície*, Piešťany 2009.
- 169 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 170 Zhromaždenie architektov, Slovenskí architekti na prahu nového letopočtu, *Projekt*, 1990, č. 4, s. 2. Zhromaždenie architektov si zvolilo tajnými voľbami akčný výbor v tomto zložení: Š. Šlachta, V. Vršanský, J. Bahna, I. Marko, M. Kusý, B. Kraus, J. Lupták, Š. Svetko, M. Dulla, I. Masár, M. Bogár, P. Beňuška, P. Gál, I. Gojdič, V. Droppa, L. Mrňa, M. Schwarz, B. Pernecký, J. Žiaran, P. Lieskovský, P. Pásztor, M. Drahovský, J. Koban, D. Čupka, V. Mecková, P. Rusnák, V. Fajčík, D. Maňák.
- 171 Svetko Š., Bílek T., Iniciovanie legislatívnych opatrení, *Projekt*, 1990, č. 5-6, s. 69.
- 172 Obchodný register Ministerstva spravodlivosti SR, dostupné online na: https://www.orrsr.sk/hladaj_subjekt.asp?OBMENO=Stavoprojekt&PF=0&SID=0&R=on, vyhľadane dňa 11. 7. 2023.
- 173 Ibidem.
- 174 Stavoprojektpp.sk, Dostupné online na: <http://www.stavoprojektpp.sk>, vyhľadane dňa 11. 7. 2023.
- 175 Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 176 Obchodný register Ministerstva spravodlivosti SR, dostupné online na: <https://www.orrsr.sk/vypis.asp?ID=5564&SID=6&P=1>, vyhľadane dňa 1. 8. 2023
- 177 Na základe dokumentu „Dodatok k Organizačnému poriadku štátneho podniku Stavoprojekt Trnava“, platného od 1. 9. 1990, kde je definované, že Vnútroorganizačná jednotka v Piešťanoch nemá právnu subjektivitu, a preto je naďalej ateliérom Stavoprojektu Trnava. V dokumentoch z tohoto obdobia sa však nikde nespomína Stavoprojekt Trenčín, ktorý bol s najväčšou pravdepodobnosťou v tomto roku už samostatnou organizáciou nezávislou na Stavoprojekte Trnava. Zdroj: Fond Stavoprojekt v Trnave 1975 – 1993, Štátny archív Trnava.
- 178 Brabenec V., Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín, 1974-1990., in: *História projektového ateliéru a spomienky zamestnanca (12.1984 – cca 02.1991)*, dostupné online na: <http://www.trencan.6f.sk/Brabenec/0091-STP/0091-STP.html>.

Trnava:

- pracovisko č. 1 + 2
Námestie SNP č. 5, č. 7
- pracovisko č. 3
Hornopotočná ulica 23

Piešťany:

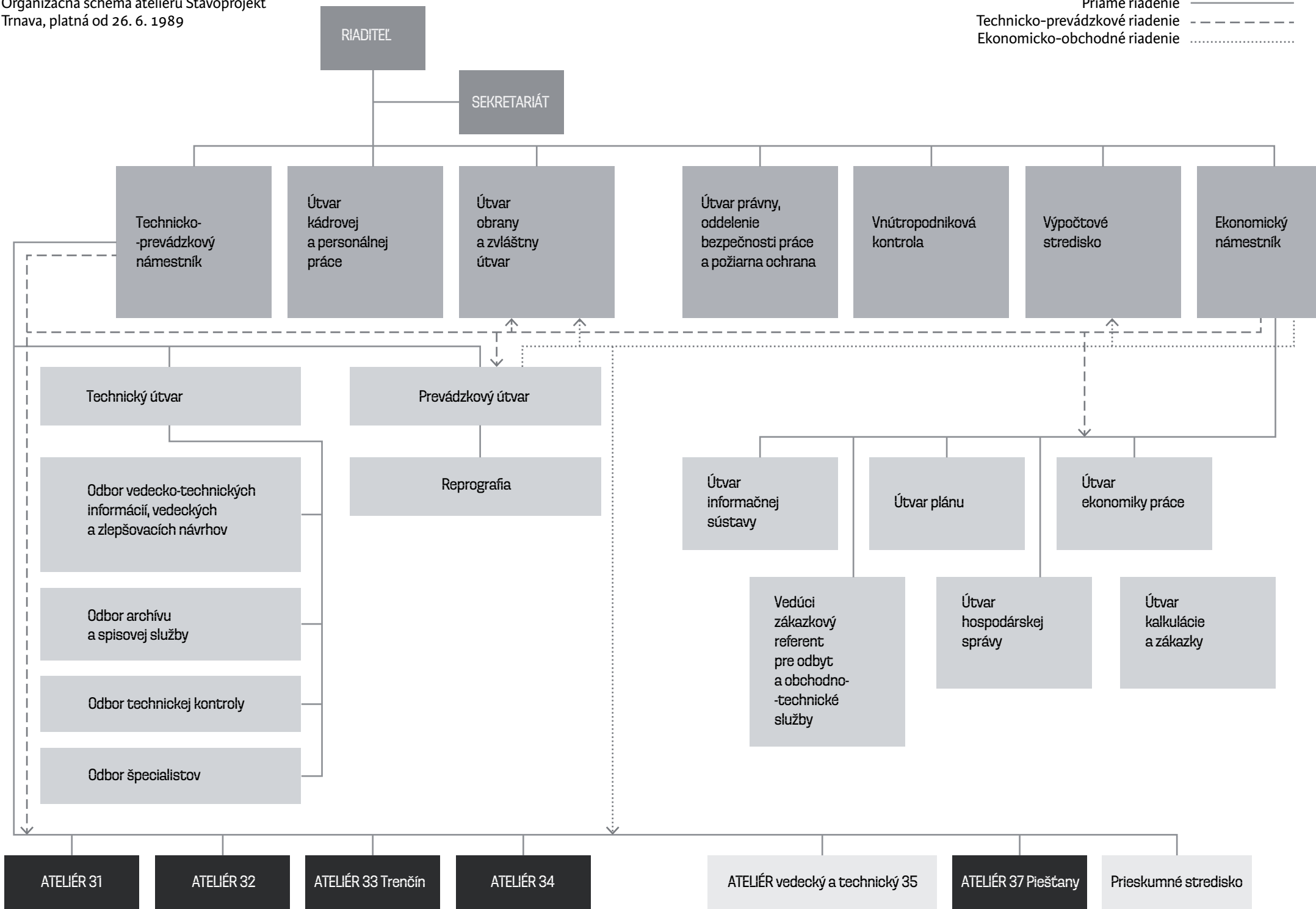
- pracovisko č. 1
Royova ulica č. 9
- pracovisko č. 2
Pod Párovcami č. 25
(vtedy Leninova ulica)

Trenčín:

- pracovisko č. 1
Dolný Šianec č. 18
- pracovisko č. 2
Horný Šianec č. 9
- pracovisko č. 3
Bezručova ulica č. 64

Prevádzkové budovy ateliérov
Stavoprojektu Trnava, Trenčín a Piešťany

(Zdroj mapového podkladu: J. Svoboda, F. Brtva, B. Patočka, *Horopis a vodopis*, Atlas ČSSR, Kartografie Praha, Praha 1972, s. 3.)

102

103

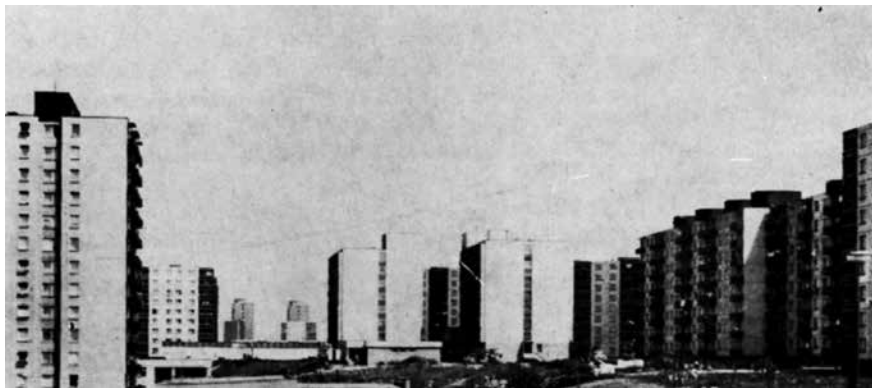
projekty
a prevádzkové
budovy
ateliérov
Stavoprojekt
Trnava

Projekty ateliérov Trnava

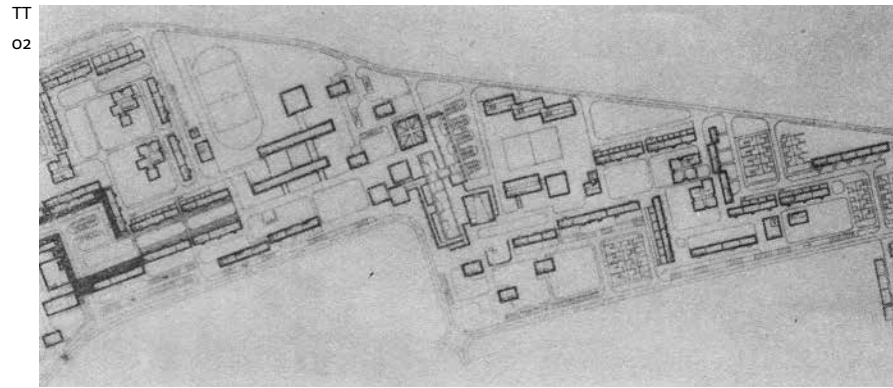
Spoluautorka textov: Dominika Chrzanová

Názov	Lokalita	Autor	TT
Budova Stavoprojektu	Trnava	M. Remenár	
Sídlisko Družba I-III	Trnava	R. Blážo	01
Sídlisko Linčianska I-II	Trnava	J. Kráner	
Sídlisko Prednádražie I-II	Trnava	S. Talaš, J. Kráner, P. Dobrotka	02
Sídlisko SNP II	Trnava		
Sídlisko SNP Holíč	Trnava	Ľ. Mrňa	
Sídlisko Zátvor	Trnava		
Kino Hviezda	Trnava	J. Kráner	03
Stredná priemyselná škola (SPŠ) Dopravná	Trnava		
Amfiteáter	Trnava		
Sídlisko Vodáreň I-II	Trnava		
Dom kultúry	Trnava	J. Danák	04
Generálne riaditeľstvo (GR) Tatrasklo	Trnava	J. Danák	05
Dom rybárov a poľovníkov	Trnava	J. Danák	06
Robotnícka ubytovňa Budovateľ	Trnava	R. Blážo	
Rekonštrukcia Synagógy	Trnava	J. Danák	07
Zimný štadión	Trnava	Augustínová, R. Blážo	
Dom služieb (dnes mestský úrad)	Trnava	J. Danák	
Dom nábytku	Trnava	J. Ďurko	08
Okresný výbor Komunistickej strany Slovenska (KSS) (Materiálovo-technická fakulta STU)	Trnava	D. Kméty	
Centrálna mestská zóna	Trnava	R. Blážo, J. Danák, J. Žiaran, J. Štecko, V. Záborský	09
Dom potravín	Trnava	V. Záborský	10
Závod verejného stravovania	Trnava	J. Žiaran, J. Štecko, J. Danák	
35-lôžková slobodáreň pre Pozemné stavby a Trnavské automobilové závody (TAZ)	Trnava	J. Kráner	
800-lôžková slobodáreň	Trnava	R. Blážo	
Sídlisko DOV	Trnava	J. Ďurko	11
Sídlisko Hlboká, Obchodno-spoločenské centrum a obytné domy	Trnava	R. Blážo, D. Hečková	12
Dom smútku	Trnava	R. Blážo, D. Dóka, R. Blážová	13
Spoločná administratívna budova prokuratúry a justičných zložiek	Trnava	J. Danák, P. Belanský	
Sídlisko Soblahovská	Trenčín	R. Blážo, G. Bednárková	
Sídlisko Soblahovská, Obchodná vybavenosť	Trenčín	R. Blážo, G. Bednárková	
300-lôžková slobodáreň pre Poz. stavby	Trenčín	R. Blážo	

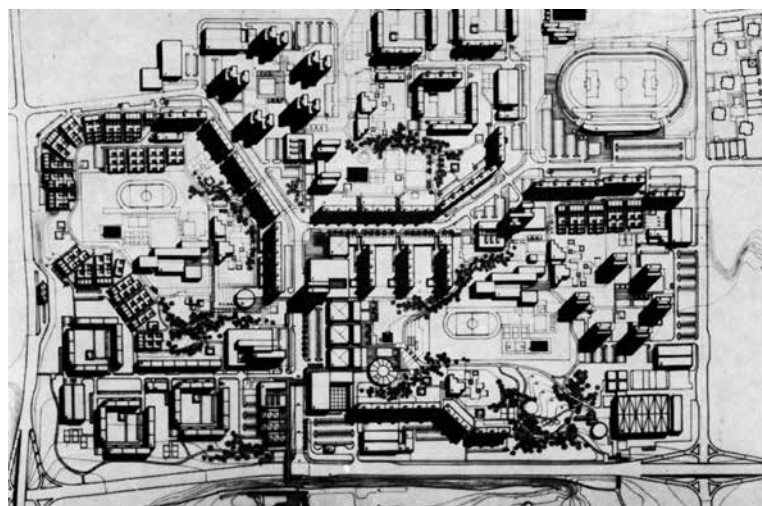
Názov	Lokalita	Autor	TT
Sídlisko Trenčianske Teplice	Trenčianske Teplice	J. Ďurko	
Dom smútku	Trenčianske Teplice	J. Ďurko, D. Nemeč	14
Športový areál	Trenčianske Teplice	P. Uríček, J. Ďurko	
Individuálna bytová výstavba (IBV) Červené kopanice, Trenčianske Teplice, PÚP Pánovce	Trenčianske Teplice		
Sídlisko Hájovky	Nové Mesto nad Váhom	J. Ďurko, V. Čuperka	
VUMA, Zdravotné stredisko	Nové Mesto nad Váhom	E. Augustín	
Štúdiá súboru stavieb, Vrbové Stred I.	Vrbové	J. Ďurko, P. Uríček	15
300-lôžková slobodáreň (Ubytovňa)	Trnava	J. Ďurko	16
PÚP Vrbové Stred II.	Vrbové		17
Závodný klub	Nemšová	J. Ďurko	
Robotnícky dom Skloobalu	Nemšová	J. Ďurko, D. Nemeč	
Sídlisko Nábřežie I.	Hlohovec	Ľ. Nozdrovický, E. Augustín, P. Dobrotka	
Individuálna bytová výstavba (IBV) Svinná hora	Hlohovec	M. Remenár,	
Prístavby Mestského národného výboru (MsNV)	Sereď	E. Augustín	
Závodný klub Revolučného odborového hnutia (ROH)	Sereď	J. Danák	
Krajský národný výbor (KNV), administratívna budova	Bratislava	E. Augustín, G. Bednárková, P. Dobrotka	18
Sídlisko Sotina	Senica	P. Dobrotka, J. Müller	
Nákupné centrum	Moravany nad Váhom	E. Augustín P. Dobrotka, M. Remenár J. Kašický	19
Dom politickej výchovy	Galanta	R. Blážo	
Predajňa textilu	Topolčany	J. Ďurko	
Centrálna mestská zóna (CMZ)	Brezno	J. Ďurko V. Čuperka	
Individuálna bytová výstavba (IBV) Tobolka	Moravany nad Váhom	Ľ. Mrňa, M. Ryšavý	
35 bytových jednotiek	Leopoldov	J. Ďurko	
Nákupné stredisko	Podunajské Biskupice	J. Kráner	20
Obchodné stredisko	Kolárovo	J. Kráner	21
Dom služieb	Skalica	J. Ďurko	22
Mestský národný výbor (MNV) Pošta	Melčice	J. Ďurko	23
Kultúrny dom	Popudinské Močidlany	J. Kráner	
Dom kultúry	Modrová	M. Remenár	

TT
01

TT
02

TT
01

TT
02

TT
01

TT
02

TT01 Sídliisko Družba I-III •
Trnava • R. Blážo • 1973

TT02 Sídliisko Prednádražie I-II •
Trnava • S. Talaš, J. Kráner,
P. Dobrotka • 1970, 1977

TT
03

TT
03

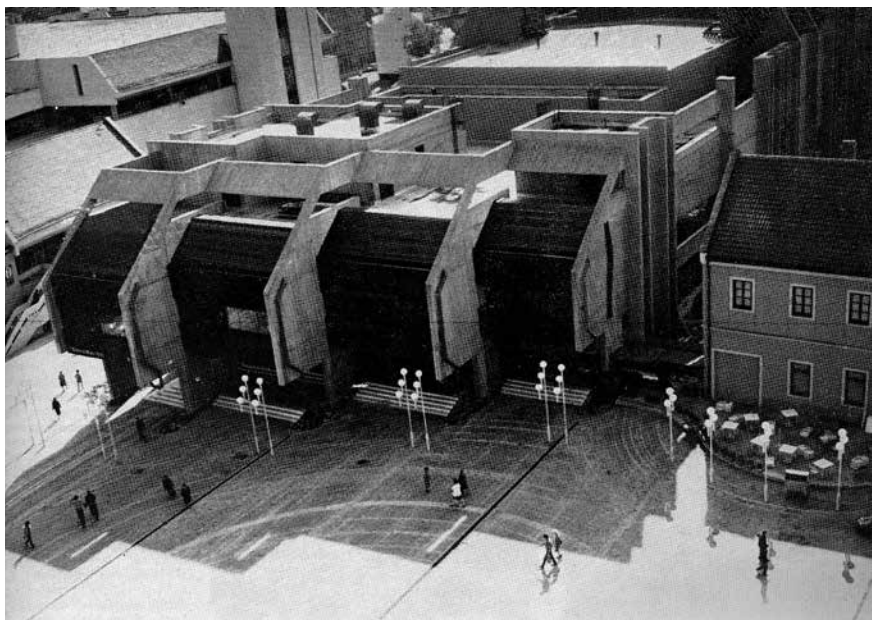

TT
03

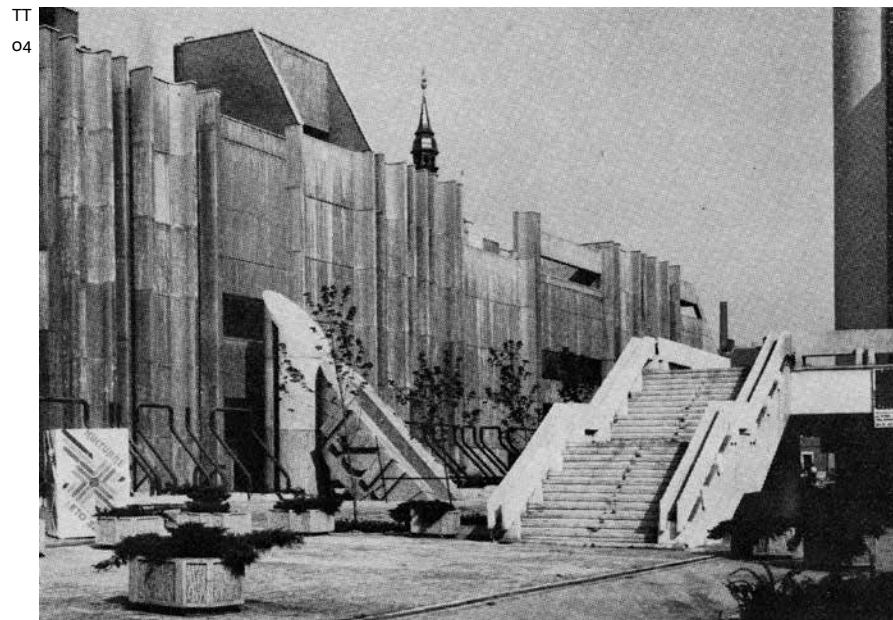
TT03 Kino Hviezda • Trnava •
J. Kráner • 1971

Kino Hviezda/
Panoramatické kino, Trnava
(Ing. arch. Ján Kráner,
realizácia 1971)

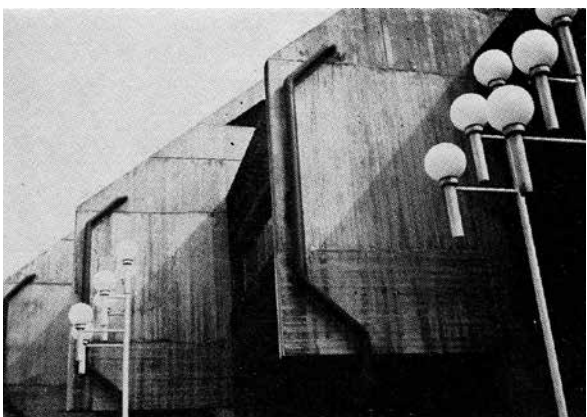
Postupné zvyšovanie životnej úrovne prinieslo do životov Trnavčanov i vybudovanie kinosály. Keďže išlo o typizovanú stavbu, pri jej realizácii sa použil vzorový projekt panoramatického kina pre 4000 osôb s prozaickým názvom "Modrý obdialnik", ktorý pochádzal z dielne Krajského projektového ústavu v Prahe. Kubická architektonická hmota je z čelnej fasády odľahčená portikom so subtílnym stĺporadím a navyiac doplnená farebnou mozaikou.

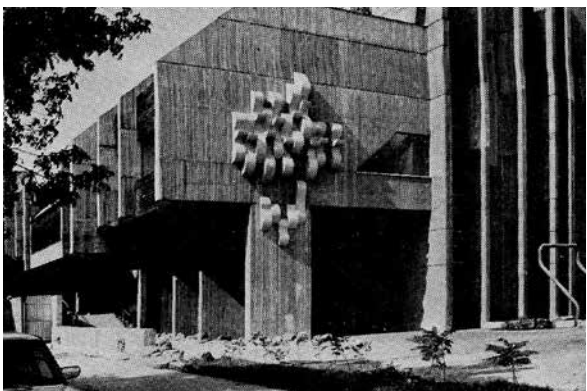
TT
04

TT
04

TT
04

TT
04

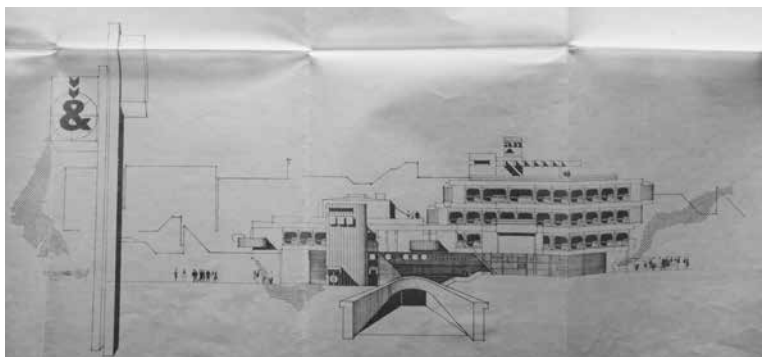

TT
04

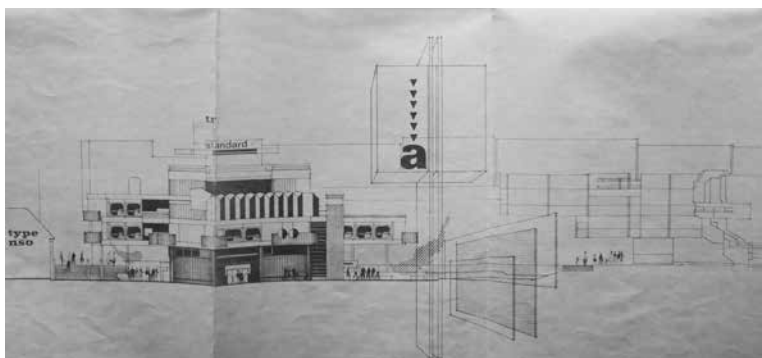
TT 04 Dom kultúry ROH •
Trnava • J. Danák • 1988

Dom Kultúry ROH, Trnava
(Ing. arch. Jozef Danák,
realizácia 1988)

V roku 1971 bola vyhlásená anonymná verejná súťaž na riešenie Domu kultúry, organizovaná Zväzom slovenských architektov. Víťazným návrhom sa stal projekt od architekta Jozefa Danáka, ktorý priniesol na vtedajšie Gottwaldovo námestie (dnes Trojičné) polyfunkčný železobetónový objekt s priestorovou gradáciou hmoty, ktorá mala svojou fasádou reagovať na charakter meštianskej zástavby. Trnavčanmi nenávidená, ale i milovaná stavba sa stala ikonou námestia.

TT
05

TT
05

116

TT 05 GR Tatrasklo • Trnava •
J. Danák • 1975

Generálne riaditeľstvo / Administratívna budova - Tatrasklo, Trnava
(Ing. arch. Jozef Danák, 1975)

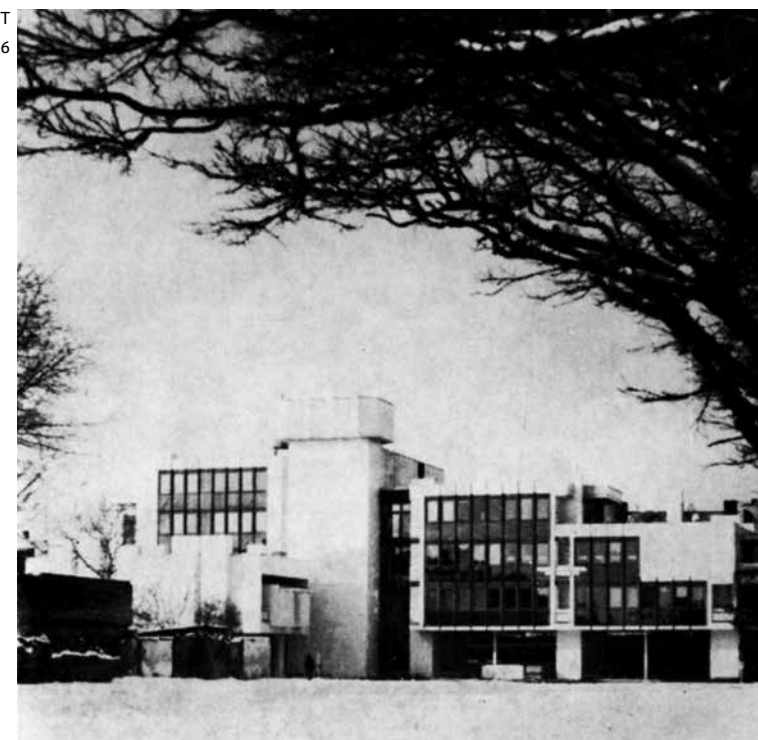
Súčasťou novej centrálnej mestskej zóny bol taktiež objekt Administratívnej budovy Tatraskla, ktorý mal slúžiť 150 zamestnancom. Mohutná stavba vtiesnená na pomerne malú plochu v jadre Trnavy prirodzene zapadla do charakteru pôvodnej zástavby aj vďaka vertikálnemu a horizontálnemu členeniu. Ide o objekt s tektonickou skladbou a výškovou gradáciou jej hmoty. Architekt ju kompozične rozčlenil na viaceré kubické hmoty, čo bolo odkazom na začiatky rozkladu veľkých architektonických objemov povojnovej architektúry. Objekt Tatraskla uzatvára veža so zubovitým ukončením.

TT
06

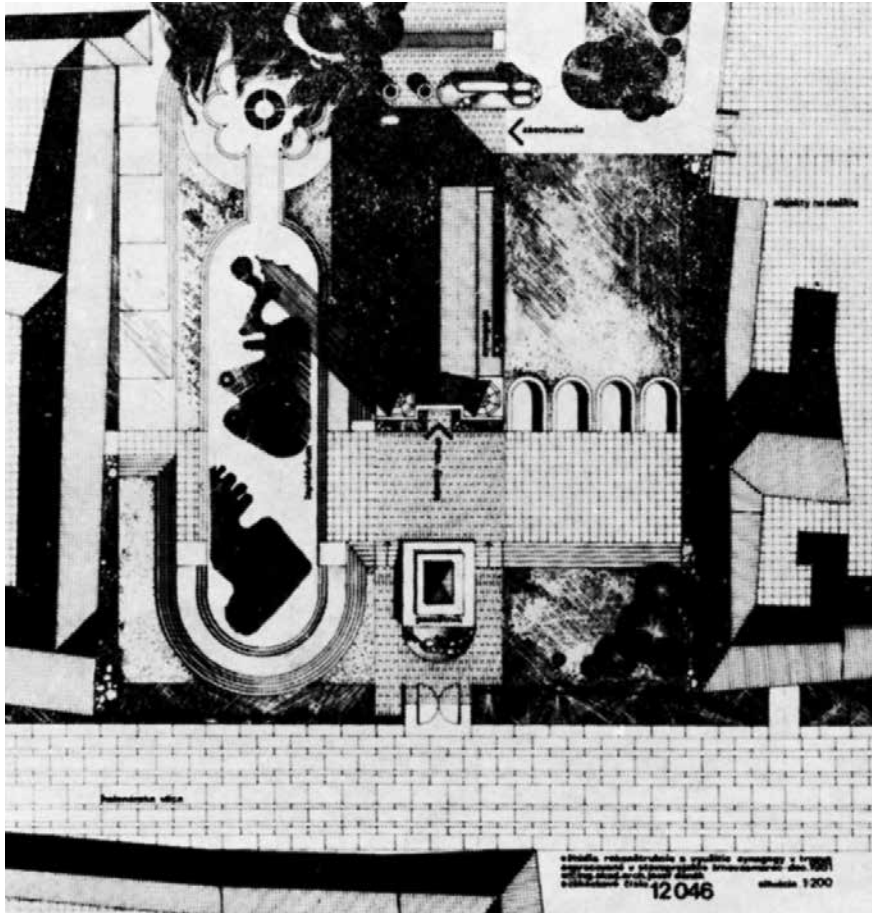

TT
06

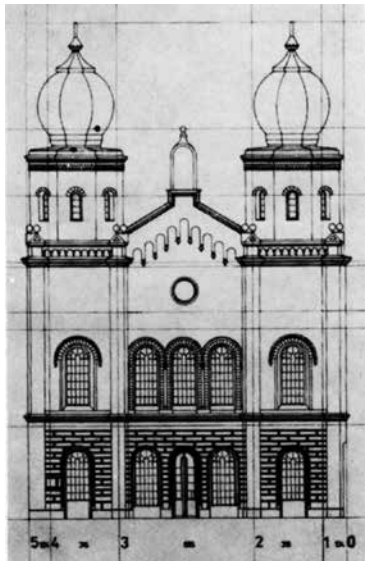

TT 06 Dom rybárov a poľovníkov •
Trnava • J. Danák • 1979

117

TT
07

TT
07

TT 07 Návrh rekonštrukcie Synagógy •
Trnava • J. Danák

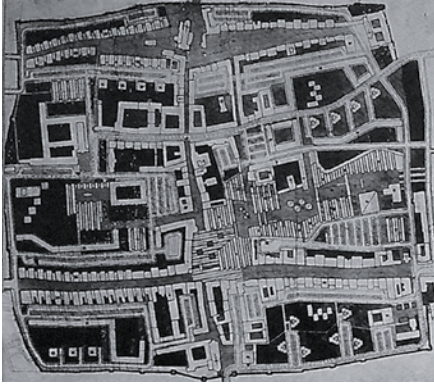
TT
08

TT 08 Dom nábytku • Trnava • J. Ďurko
• 1979

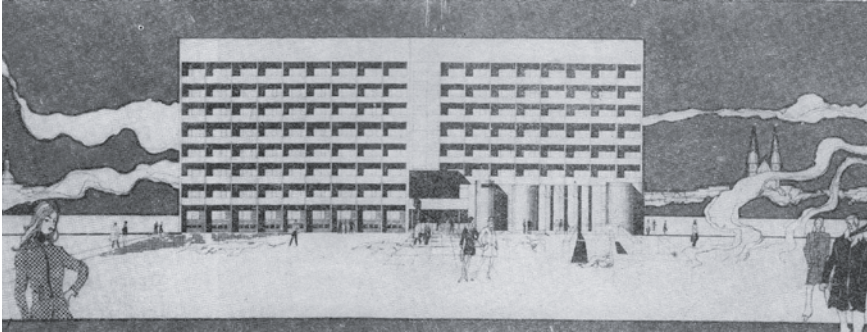
Dom bytového zariadenia /
Dom nábytku, Trnava
(Ing. arch. Jozef Ďurko, 1970)

Priestor centrálnej mestskej zóny začal v 70. rokoch pomaly meniť svoju podobu. Na osi Osvaldovej ulice (dnes Paulínskej) vznikala nová zástavba v blízkosti kostola sv. Jozefa, ktorá priniesla vyzretý architektonický názor, s rešpektom, nesúc charakterové rysy okolitej architektúry, ktoré sa odrážali na fasádach či hmotnej kompozícii budov, ako tomu bolo i v prípade Domu nábytku.

TT
09
A

TT 09 A Centrálna mestská zóna –
ideový návrh • Trnava •
M. Chorvát • 1968

TT 09 B Centrálna mestská zóna – realizácia •
Trnava • J. A. Žiaran, V. Záborský,
J. Štecko, J. Danák, R. Blažo, V. Kovalčík •
1973–1974

TT
09
BTT
09
B

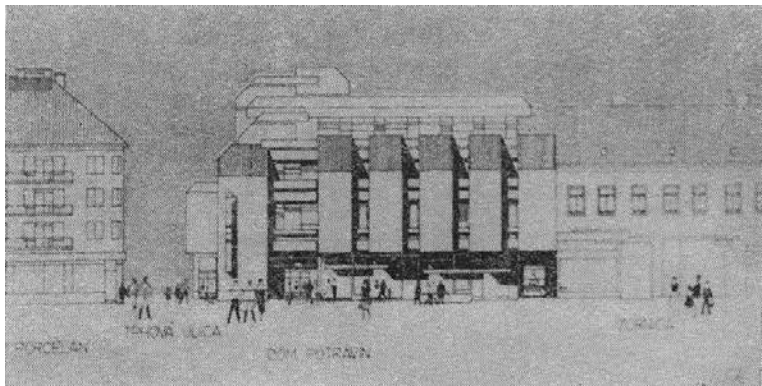
Centrálna mestská zóna – ideový návrh, Trnava (Miloš Chorvát, 1968)

V tomto období sa stala prioritou pre-
stavba centrálnych oblastí miest, ktoré
mali dosiahnuť vyššiu spoločensko-kul-
túrnu úroveň a oživenie historických
jadier. Okresný národný výbor Trnava
v spolupráci so Zväzom slovenských
architektov vyzval 6 kolektívov, aby
vypracovali a predložili ideovo-ur-
banistické riešenie centra Trnavy.
Optimálnym sa javilo vytvorenie sústavy
priestorov, ktoré na seba nadväzujú
podľa funkčnej a spoločenskej gradácie
a umiestnenie kultúrno-spoločenského
a administratívneho centra priamo na
priesečník trás pešieho centra. Víťazným
návrhom sa stala štúdia od M. Chorváta,
ktorá slúžila ako východiskový podklad
pre ďalšie etapy rekonštrukcie.

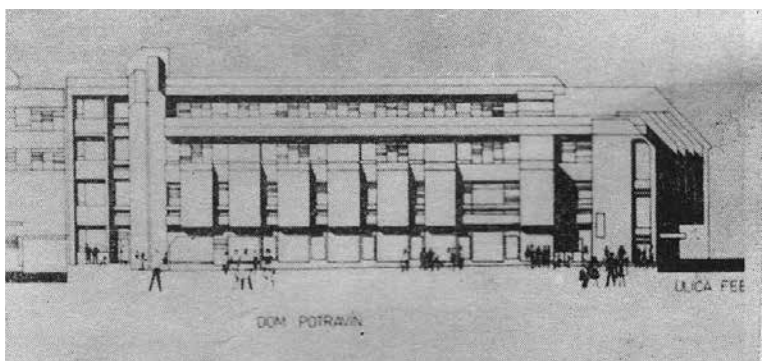
Centrálna mestská zóna – realizácia, Trnava

(Ing. arch. akad. arch. Jozef A. Žiaran,
Ing. arch. Vladimír Záborský,
Ing. arch. akad. arch. Juraj Štecko,
Ing. arch. akad. arch. Jozef Danák,
Ing. arch. Rudolf Blažo,
Ing. Vladimír Kovalčík, 1973-74)

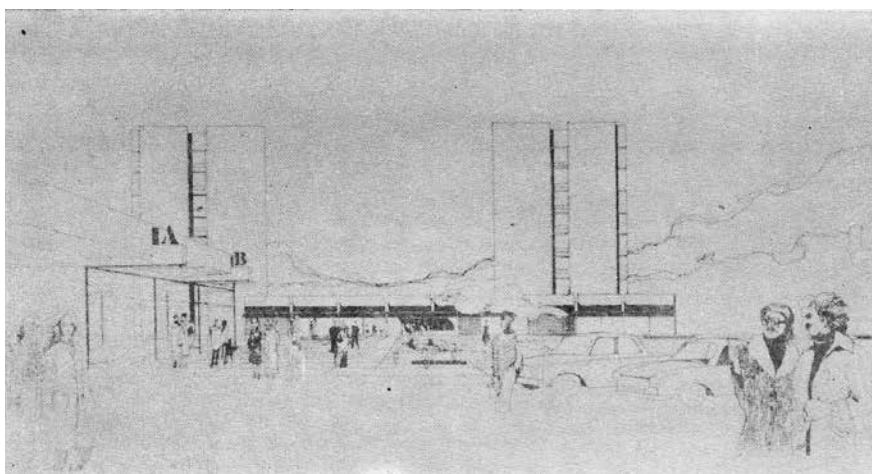
V rokoch 1973-1974 boli už druhýkrát
vypracované nové urbanisticko-ar-
chitektonické koncepcie centrálnej
mestskej zóny, ktorej autormi boli
J. Žiaran, V. Záborský, J. Štecko, J. Danák,
R. Blažo a V. Kovalčík zo Stavoprojektu
Trnava. Kolektív rozdelil mesto na 7 sek-
torov, z toho 4 sú určené na bývanie, 2
na mestské a nadmestské vybavenie a 1
(mimo jadra) pre administratívne objek-
ty. Autori v najvyššej miere rešpektovali
pôvodnú zástavbu i sústavu cestných
komunikácií a zástavba nižšej kvality
bola asanovaná, nahradená novými
objektmi: Dom nábytku, Obchodný dom
Jednota, Dom rybárov a poľovníkov a i.

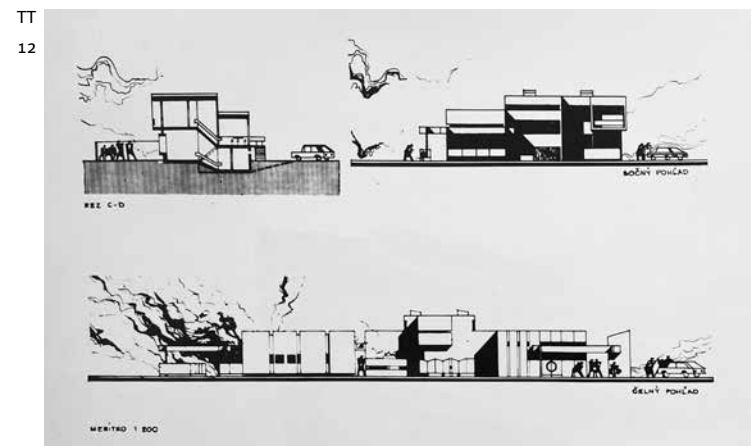
TT
10

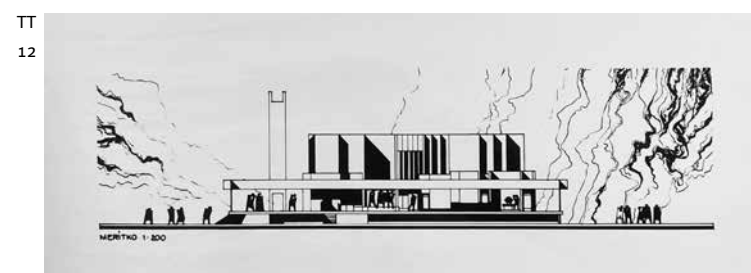
TT
10

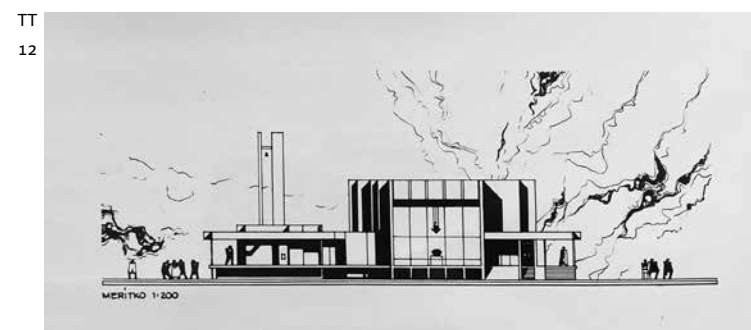
TT
11

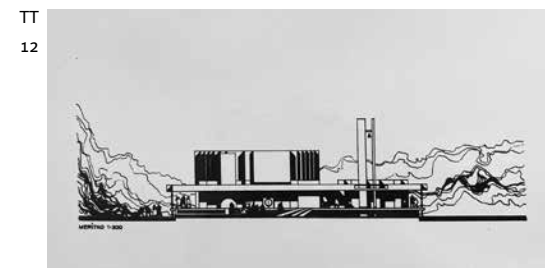
TT
12

TT
12

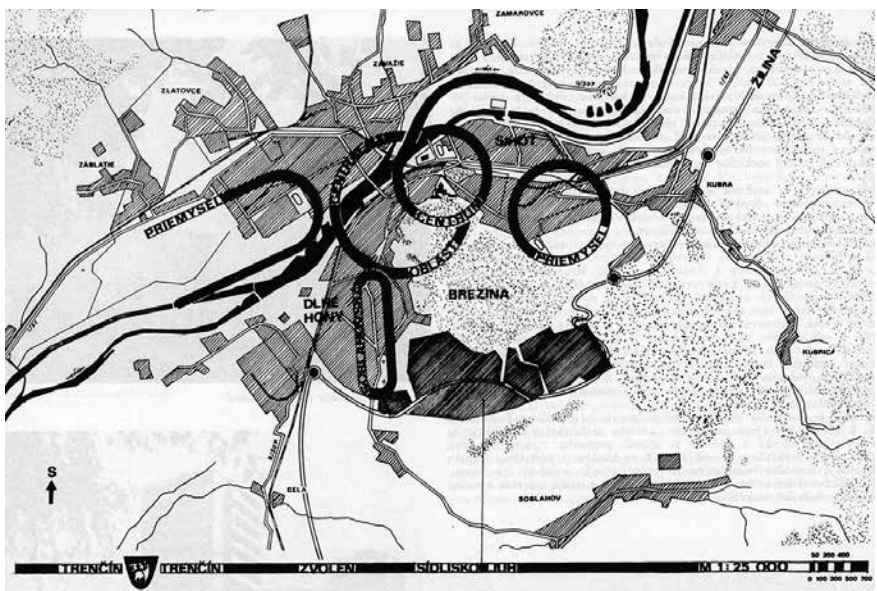

TT
12

TT
12

- TT 10 Projekt Domu potravín •
Trnava • V. Záborský
- TT 11 Obchodno-spoločenské centrum
a obytné domy, Sídliisko Hlboká •
Trnava • R. Blážo, D. Hečková •
Koniec 70. rokov
- TT 12 Dom smútku • Trnava • R. Blážo,
D. Dóka, R. Blážová • Projekt
1969

TT
13

TT
13

TT
13

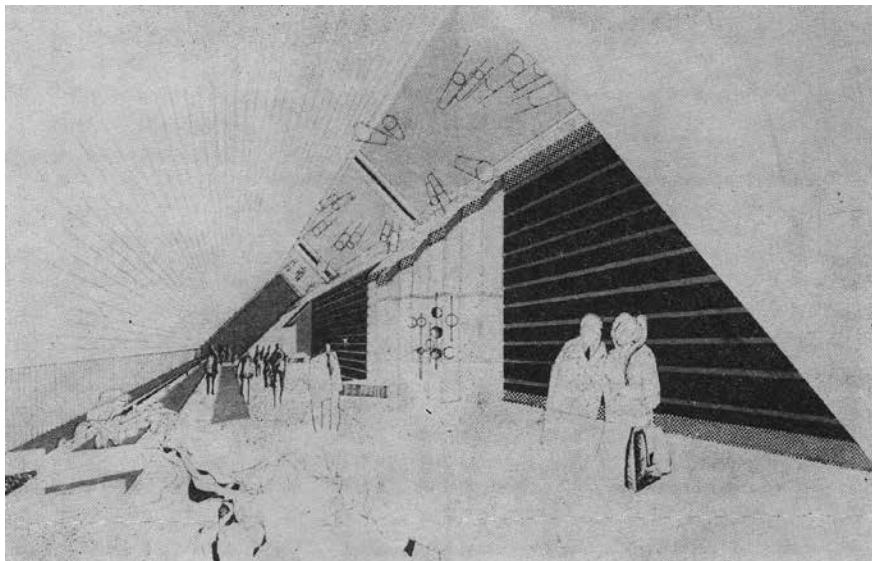

TT
13

TT 13 Sídliisko Soblahovská • Trenčín •
R. Blažo, G. Bednáriková • 1972

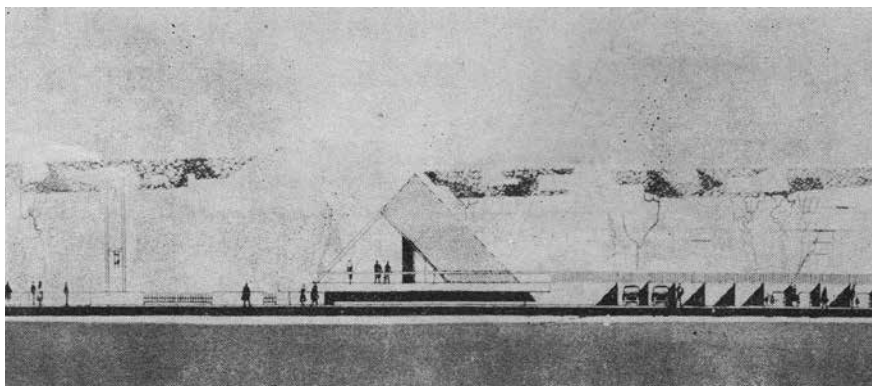
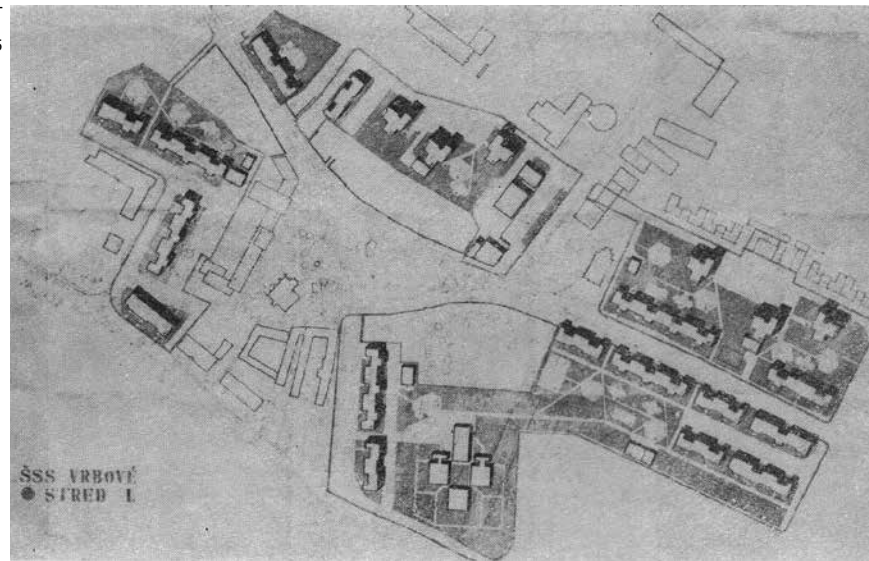
Sídliisko Soblahovská
- urbanistický komplex
(Ing. arch. Rudolf Blažo
a Ing. arch. Gabriela Bednáriková,
1963–72)

Príprava sídliska na Soblahovskej ulici sa datuje až do roku 1963, kedy sa projektová príprava realizovala ešte v IV. bratislavskom ateliéri Stavoprojektu. V čase, keď sa výstavba dokončila, z tohoto ateliéru vznikol Stavoprojekt Trnava. Sídliisko bolo čiastočne realizované na prízemných predmestských domčekoch a čiastočne na voľných priestranstvách. Nedostatok priestoru pre výstavbu znamenal prikloniť sa k pásovej zástavbe pozdĺž Soblahovskej cesty a do istej miery sa prispôbiť už tej existujúcej. V sídlisku sa postavilo 936 bytových jednotiek a medzi jednotlivými blokmi existuje pomerne nezvykle veľké množstvo výtvarných diel. Dodnes je sídlisko hodnotené ako jedno z najkvalitnejších miest na bývanie v Trenčíne.

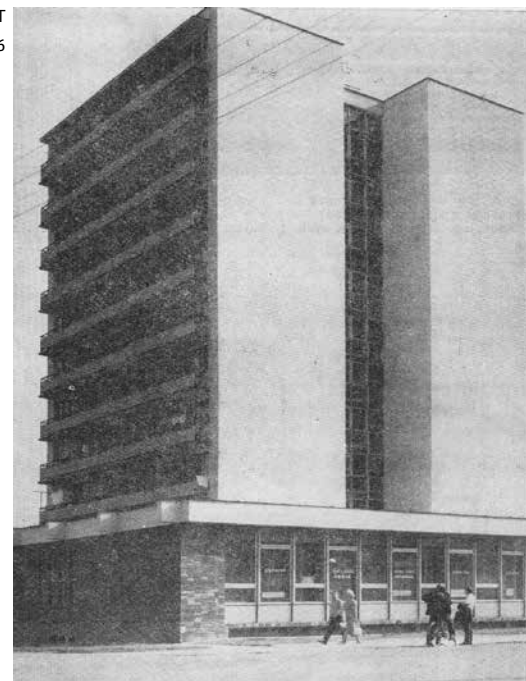
TT
14

TT
15

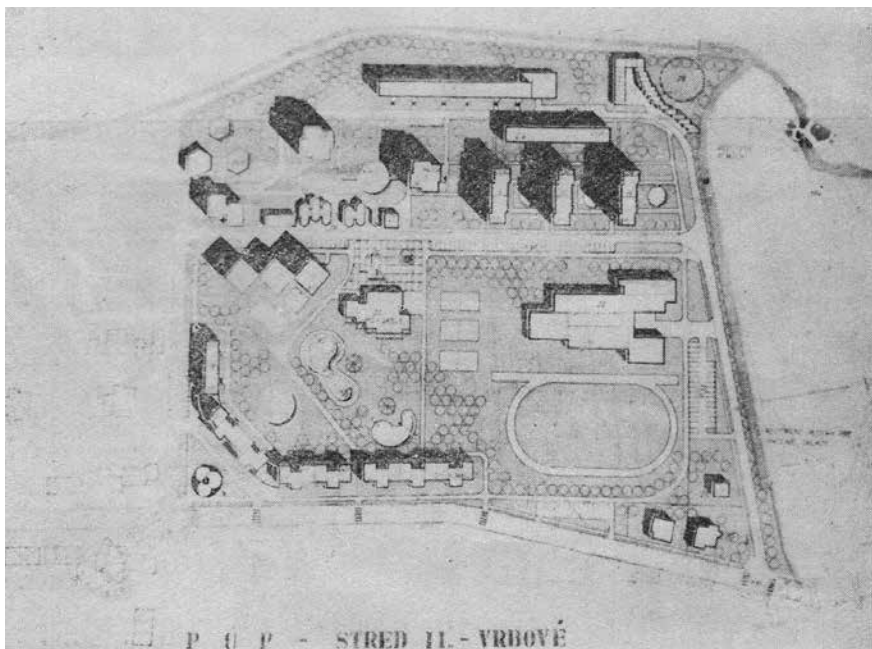

TT
14

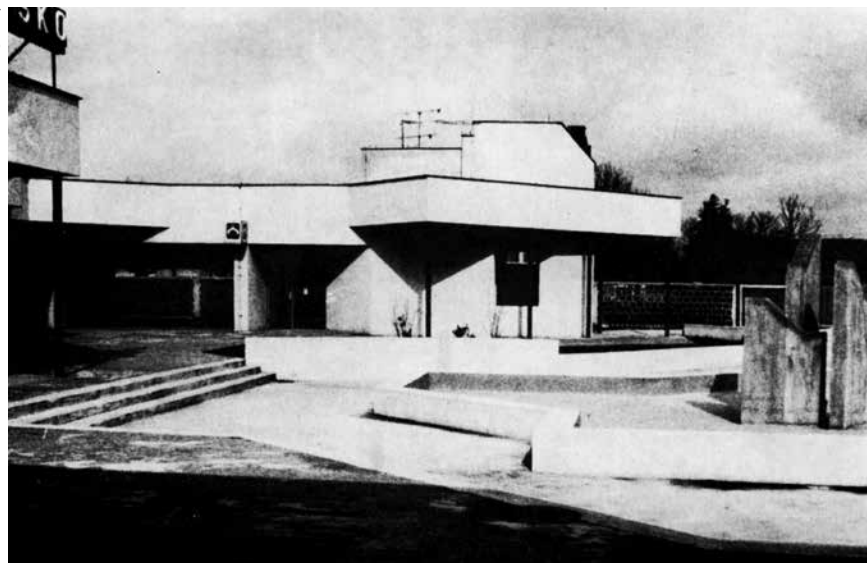
TT
16

- TT 14 Dom smútku • Trenčianske Teplice • J. Ďurko, D. Nemeč • Začiatok 80. rokov •
- TT 15 Štúdiá súboru stavieb, Vrbové Stred I. • Vrbové • J. Ďurko, P. Uríček
- TT 16 300-lôžková slobodáreň (Ubytovňa) • Trnava • J. Ďurko • 1972

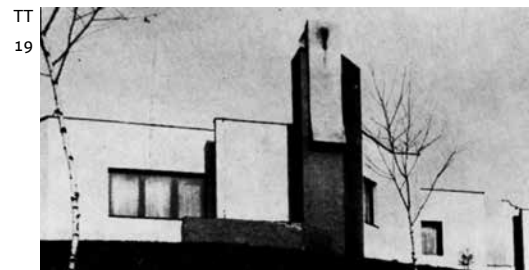
TT
17

TT
19

TT
18

TT
19

- TT 17 PÚP Vrbové Stred II. •
Vrbové • J. Ďurko, D. Nemeč
- TT 18 Krajský národný výbor Ružinov,
administratívna budova •
Bratislava • E. Augustín,
G. Bednáriková, P. Dobrotka •
80. te roky •

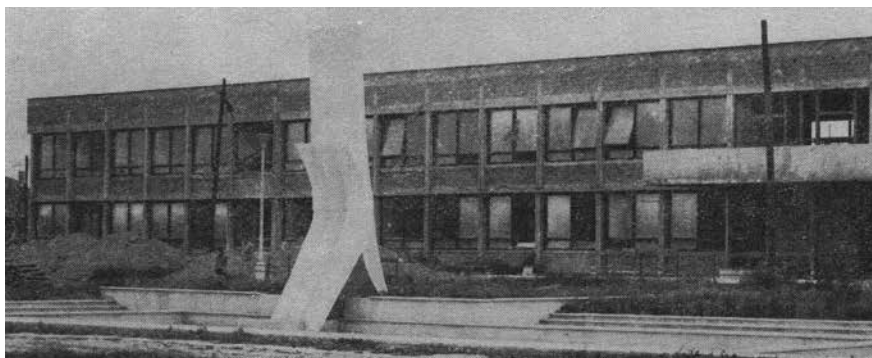
- TT 19 Nákupné centrum •
Moravany nad Váhom •
E. Augustín, P. Dobrotka,
M. Remenár, J. Kašický •

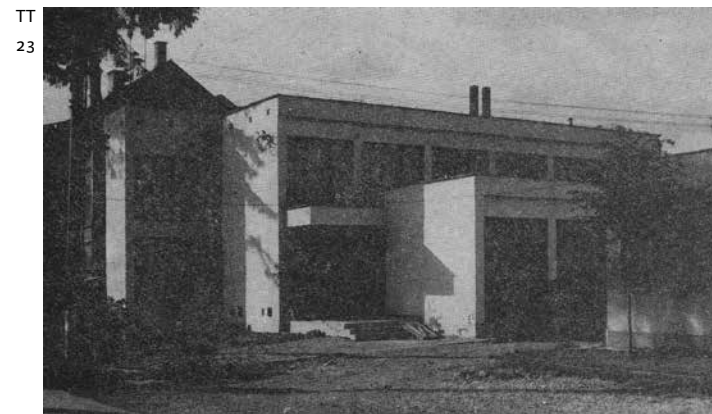
TT
20

TT
22

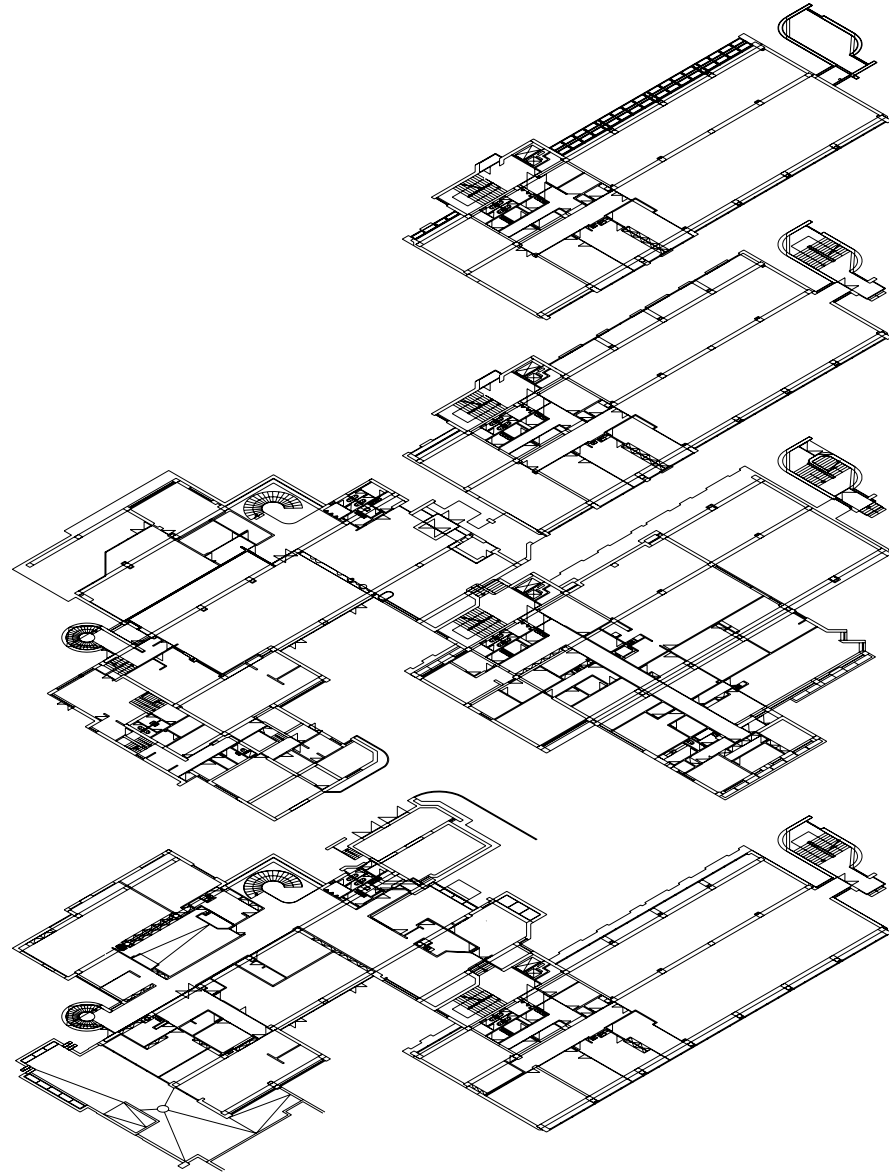
TT
21

TT
23

- TT 20 Nákupné stredisko
v Podunajských Biskupiciach •
J. Kráner • 1972
- TT 21 Obchodné stredisko •
Kolárovo • J. Kráner • 1974

- TT 22 Dom služieb • Skalica •
J. Ďurko • 1973
- TT 23 Pošta • Melčice •
J. Ďurko • 1973

7.NP

3.-5.NP

2.NP

1.NP

Pohľady na exteriér budovy Stavoprojektu
v Trnave tesne po dokončení,
zdroj foto: archív Mariána Remenára

Interiér budovy Stavoprojektu
v Trnave tesne po dokončení,
zdroj foto: archív Mariána Remenára

Projekty ateliéru Trenčín

Spoluautorka textov: Radka Nedomová

Názov	Lokalita	Autor	TN
Stredná priemyselná škola (SPŠS) dostavba	Trenčín	J. Blichá	
Sídlisko Juh	Trenčín	J. Blichá, J. Bruna, J. Straka, Š. Androvič	01
Sídlisko Sihoť III., IV.	Trenčín	A. Husár, J. Husár, Š. Androvič, P. Zajac, D. Bednárík	
Dom smútku Juh	Trenčín	J. Blichá	02
Výskumný ústav ovčiarsky	Trenčín	J. Blichá, J. Straka	03
Rekonštrukcia Hotela Tatra	Trenčín	A. Husár, V. Gábrišová, J. Bruna, J. Blichá, J. Straka	04
Sihoť III.	Trenčín	A. Husár, J. Husár, Š. Androvič	05
Sihoť V.	Trenčín	I. Mrva	
Rekonštrukcia budovy bývalého Mestského národného výboru (MNV) Zlatovce	Trenčín	J. Straka, J. Blichá, M. Kováčik, J. Husár	
300-lôžková slobodáreň – Stravovacie zariadenie	Trenčín	Š. Androvič, P. Zajac	
Detské jasle, Noviny	Trenčín	J. Husár, P. Zajac	
Adaptácia prevádzkovej budovy Horný Šianec č. 13	Trenčín	J. Husár	
Geodézia	Trenčín	J. Husár	
Dom smútku, Zlatovce	Trenčín, Zlatovce	J. Blichá, T. Blichová, E. Hubinský, J. Straka	06
Dom smútku, Kubrá	Trenčín, Kubrá	I. Mrva	07
Sobášna sieň	Stará Turá	J. Blichá, M. Odokienková, J. Straka	08
Hotel Lipa	Stará Turá	J. Blichá, J. Straka, E. Hubinský	09
Detské jasle 70	Stará Turá	J. Blichá	10
Detské jasle 35, Materská škola 120	Stará Turá	J. Blichá, J. Straka	

Názov	Lokalita	Autor	TN
Sídlisko Stred III..	Stará Turá	J. Blichá, J. Straka, M. Kováčik	
Sídlisko – Hoštáky	Stará Turá	J. Straka, M. Kováčik	
Dom služieb	Stará Turá	J. Blichá, A. Gabrišová, E. Hubinský	11
UPN SÚ	Trenčianska Turná	J. Blichá	
Kultúrny dom	Trenčianska Turná	A. Husár, J. Husár, I. Božuk	12
Materská škola 120	Trenčianska Turná	J. Husár, P. Zajac, J. Dícová	
Územný plán sídelného útvaru (UPN SÚ) Sídlisko Stred	Nemšová	J. Blichá	
Individuálna bytová výstavba (IBV) Záhumnie	Nemšová	J. Straka, J. Blichá	
Sídlisko – Hájovky	Nové Mesto nad Váhom	J. Blichá, J. Straka	
Materská škola 90, Detské jasle 20	Nové Mesto nad Váhom	J. Husár	
VUMA – Slobodáreň	Nové Mesto nad Váhom	J. Straka	
Sídlisko Dlhé štvrte	Myjava	A. Husár, Š. Androvič, J. Blichá, P. Zajac, D. Bednárík	13
Sídlisko Kamenné	Myjava	J. Blichá, D. Bednárík	14
Individuálna bytová výstavba (IBV) Myjava – Kopánka	Myjava	J. Ševčík, D. Bednárík	
Materská škola 120	Senica nad Myjavou	J. Husár, P. Zajac, R. Moško	
Budova NF	Senica nad Myjavou	J. Husár	
Dom Obuvi	Trnava	P. Zajac, B. Ležátka, J. Jačko, Š. Androvič	
Detský domov	Trnava	I. Mrva, J. Jačko	15

Názov	Lokalita	Autor	TN
UPN SÚ	Omšenie	J. Blichá	16
UPN SÚ	Soblahov	J. Blichá	17
Sídlisko	Rajková	Š. Androvič, P. Zajac, M. Kováčik, J. Straka, D. Bednárík	
Sídlisko Brezová pod Bradlom	Brezová pod Bradlom	A. Husár, J. Ďurička, D. Bednárík, E. Hubinský	
Sídlisko Pri cukrovare	Trenčianska Teplá	D. Bednárík, Š. Androvič	
Účelové zariadenie SNR a Zs KNV, Vila Tereza	Trenčianske Teplice	P. Zajac	
Materská škola 120	Podolie	J. Husár	
Kultúrny dom + ubytovňa	Nová Bošáca	A. Husár, J. Husár	
Kultúrny dom	Kálnica	A. Husár, J. Ďurička, J. Husár	
Kultúrny dom	Myjava	Š. Androvič, P. Zajac	18
Pešia zóna, Trenčín	Trenčín	P. Špička, I. Mrva	19

TN
01

TN
01

TN 01 Sídliisko Juh • Trenčín •
J. Blich, J. Bruna, J. Straka,
Š. Androvič • 1983–90

TN
01

TN
01

Sídliisko Juh, okrsk II,
Trenčín (Ing. arch. Ján H. Blich,
Ing. arch. Július Bruna, Ing. Ján Straka,
Ing. arch. Štefan Androvič, 1983-1990)

Najväčšie trenčianske sídlisko, ktorého kapacita mala dosahovať až 30 000 obyvateľov, vznikalo v dvoch (pôvodne plánovaných troch) na seba nadväzujúcich fázach, v južnej časti mesta v kopcovitom teréne nadväzujúcom na lesopark Brezina. Druhý okrsk už po predchádzajúcom prvom, ktorý projektoval Stavoprojekt Gottwaldov v 70. rokoch, realizoval Stavoprojekt Trenčín od roku 1983 s výhľadom ukončenia v roku 1998. Z dôvodu platných technicko-hospodárskych ukazovateľov, ktoré určovali aj hustotu zástavby, vyplynula pre túto časť sídliska nevyhnutná koncepcia zástavby s minimom terénnych úprav a oddychovej zelene, čo je v priamom kontraste s ostatnou časťou mesta. Jeho štruktúra pozostávala najmä z obytných, prevažne 12 poschodových výškových budov z betónového panelového prefabrikátu lemovaných parkovacím státím či prízemnými garážami, využívajúc terénny sklon lokality.

TN
02

TN
02

TN 02 Dom smútku Juh • Trenčín •
J. Blicha • 1979

TN
02

TN
02

Dom Smútku Juh, Trenčín
(Ing. arch. Ján H. Blicha, 1979)

Dom smútku je situovaný nad cintorínom najväčšieho trenčianskeho sídliska – Juh. Jeho autorom je Ing. arch. Ján Blicha v spolupráci s manželkou Tatianou Blichovou. Architektúra domu smútku je riešená ako atypický projekt s dôrazom na jeho výrazné výtvarné pôsobenie. Blicha v návrhu domu smútku nadväzuje na prvky organickej modernej, využitím zakrivenia stien a prvkov fasády, či kombináciou bielej mozaiky, pohľadového betónu, dreva a terakoty. Charakteristickým prvkom objektu je vertikála zvonice, ktorá ukazuje architektov záujem o nadviazanie na vernakulárne tradície v modernistickej redukcii foriem. Tento výtvarný jazyk sa odráža nielen v celkovom charaktere architektonického diela a v jeho situovaní v prostredí cintorína, ale tiež v detailoch interiéru, či v množstve výtvarných spoluprác.

TN
03

TN
04

TN
04

TN
04

TN
04

- TN03 Výskumný ústav ovčiarsky • Trenčín • J. Blich, J. Straka • 1982
- TN04 Rekonštrukcia Hotela Tatra • Trenčín • A. Husár, V. Gábrišová, J. Bruna, J. Blich, J. Straka • 1980–90

TN
05

TN
05

TN
05

TN
05

TN
06

TN05 Dom smútku – Zlatovce • Trenčín,
Zlatovce • J. Blička, T. Blichová,
E. Hubinský, J. Straka • 1979

TN06 Sihoť III. • Trenčín • A. Husár,
J. Husár, Š. Androvič • 1980–85

TN
07

TN07 Dom smútku, Kubrá •
Trenčín, Kubrá • I. Mrva • 1989

TN
08

TN
08

TN08 Sobášna sieň • Stará Turá •
J. Blička, M. Odokienková, J. Straka •
80. te roky

Dom smútku, Kubrá, Trenčín
(Akad. arch. Ing. Igor Mrva,
1987–1989)

Formálne jednoduchý a pomerne nenápadný objekt domu smútku je situovaný pred vstupom na cintorín. Autorovým zámerom však bolo kladenie dôrazu na farebnú i materiálovú kontrastnosť bieleho keramického obkladu s drevenou atikou, priehľadmi do exteriéru z bronzového skla a čiernou bridlicovou dlažbou. Zaujímavé je tiež používanie oblých drevených prvkov v exteriéri i interiéri a predovšetkým dynamicky riešený podhľad s použitím nepravidelných vlnovitých kriviek v obradnej miestnosti.

TN
09

TN
09

TN
09

TN
09

TN
09

TN09 Hotel Lipa • Stará Turá •
J. Blička, J. Straka, E. Hubinský • 1984

TN
10

TN 10 Detské jasle 70 • Trenčín •
J. Husár, P. Zajac • 1977

TN
11

TN
11

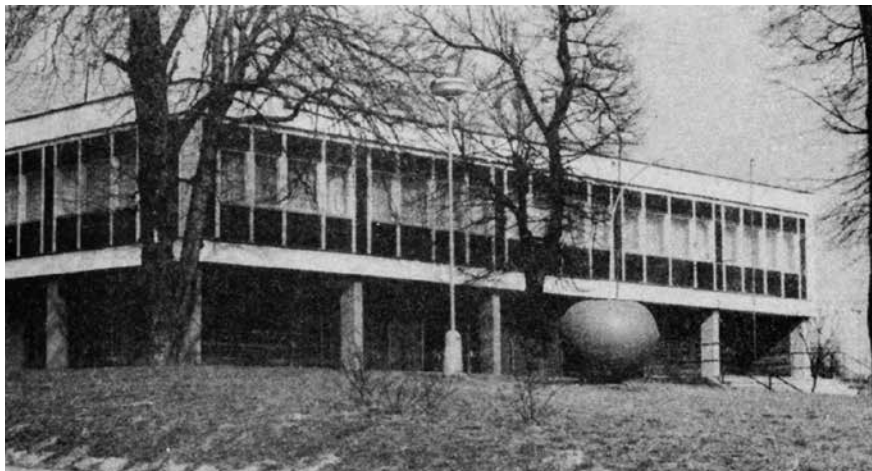
TN
11

TN 11 Dom služieb • Stará Turá • J. Blichá,
M. Odokienková, J. Straka • 1976

Detské jasle, Noviny, Trenčín,
(Ing. Jozef Husár, Ing. Peter Zajac, 1977)

Komplex drobných kubusových objektov Detských jaslí v trenčianskej mestskej štvrti Noviny formálne vychádzal z vtedajších platných noriem zariadení pre maloleté deti do veku 3 rokov (dojčiat a batoliat). Konceptne pozostával z jednej hospodárskej budovy a zo 4 samostatne stojacich budov - pavilónov - s vlastnými vstupmi z exteriéru. Jednotlivé skupiny detí tak boli z hygienických a epidemiologických dôvodov logicky oddelené a mohli fungovať ako samostatné jednotky v prípade nákazy v niektorej zo skupín. Taktiež v prípade demografického nárastu v lokalite by bolo možné na parcele pridávať ďalšie objekty.

TN
12

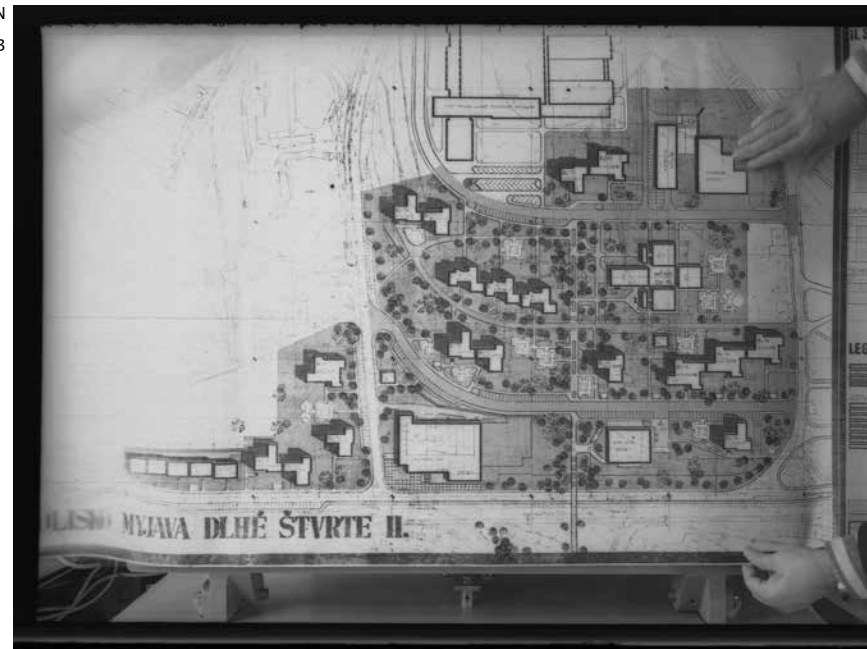
TN
12

TN 12 Kulturálny dom • Trenčianska
Turná • A. Husár, J. Husár,
I. Božuk • 1980

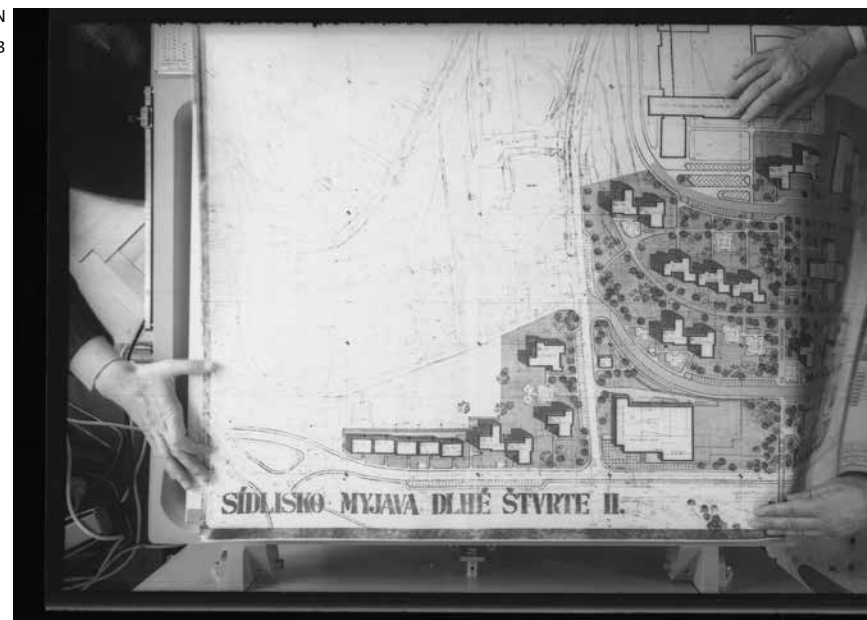
Kulturálny dom, Trenčianska Turná
(Ing. arch. Anton Husár,
Ing. Jozef Husár, 1980)

Kulturálny dom v Trenčianskej Turnej, ktorý ako aj mnohé iné kultúrnej domy na našom území, bol postavený v rámci tzv. Akcie Z v roku 1980, pozostával z veľkej sály slúžiacej na kultúrne účely s kapacitou 400 ľudí, klubovní i knižnice. Hlavný vstup do objektu sa nachádza v prekrytí pod predsunutým prvým poschodím, ku ktorému vedie dominantné exteriérové vstupné schodisko. Projekt bol v roku 1980 vyznamenaný 1. cenou MK SSR ako "Najkvalitnejšia stavba kultúrneho zariadenia SSR". V súčasnosti je objekt adaptovaný pre účely obecného úradu.

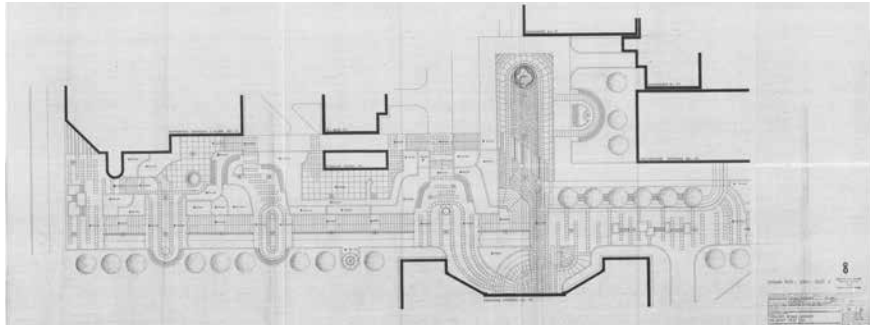
TN
13

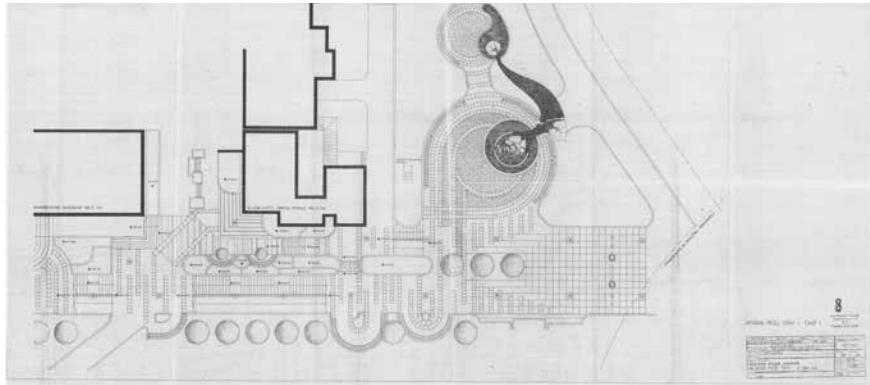
TN
13

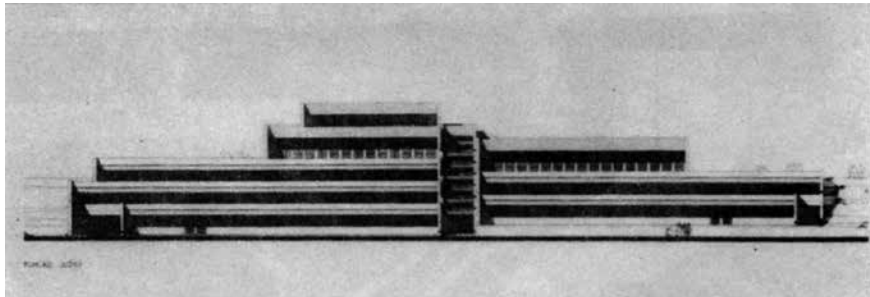
TN 13 Sídliisko Dlhé štvrte • Myjava •
A. Husár, Š. Androvič, J. Blička,
P. Zajac, D. Bednárík • 1976

TN 14

TN 14

TN 15

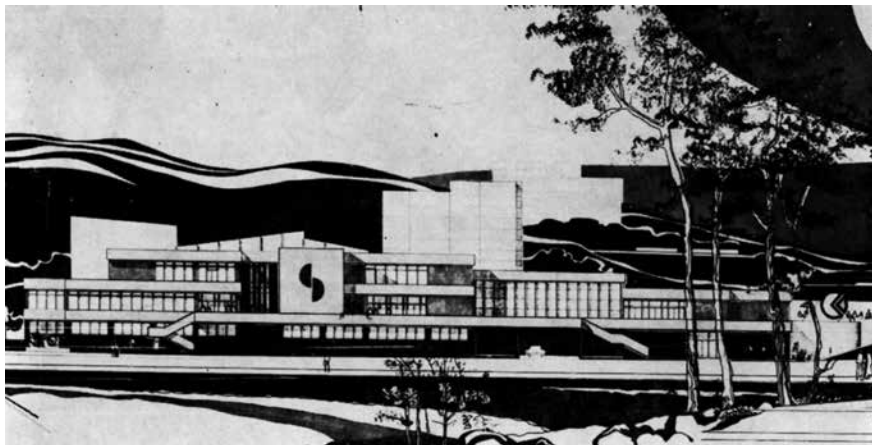
TN 16

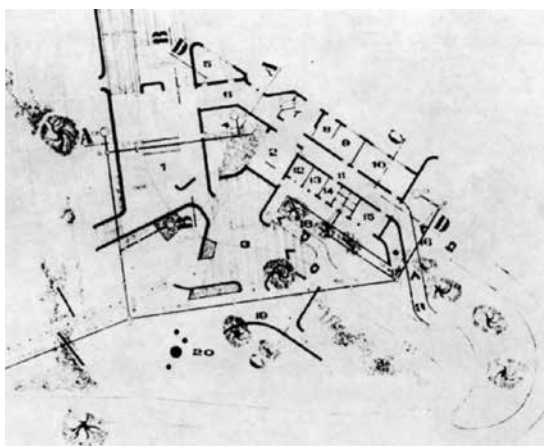
TN 17

- TN 14 Sídliisko Kamenné •
Myjava • J. Bliha,
D. Bednárík • 1989
- TN 15 Detský domov •
Trnava • I. Mrva, J. Jačko

- N 16 Územný plán sídelného útvaru •
Omšenie • A. Husár, Š. Androvič,
J. Bliha • 1984
- TN 17 Územný plán sídelného útvaru •
Soblahov • J. Bliha • 1987

TN
18

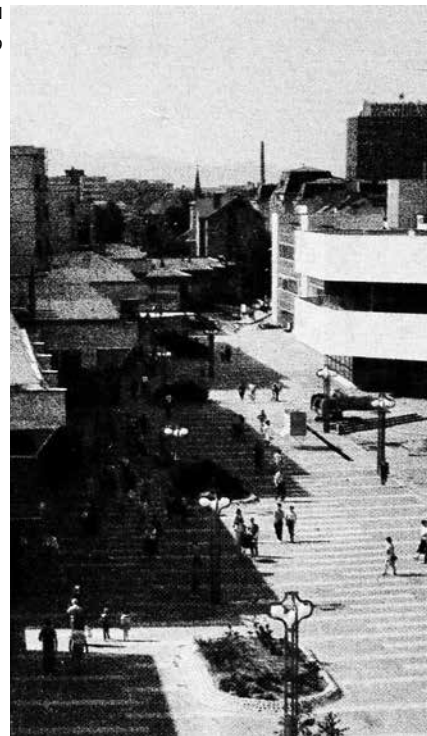
TN
18

TN 18 Návrh Kultúrneho domu •
Myjava • Š. Androvič, P. Zajac

TN
19

TN
19

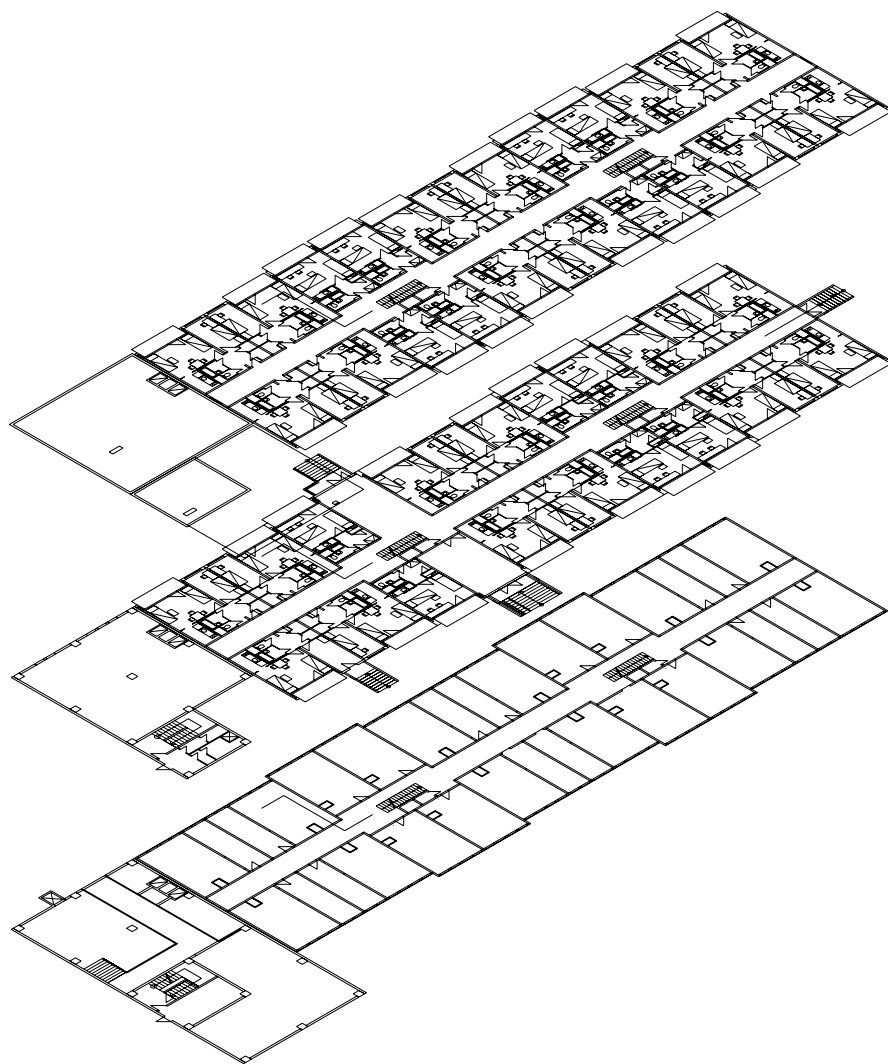
TN
19

TN 19 Pešia zóna • Trenčín •
P. Špička, I. Mrva • 1985–88

Pešia zóna, Trenčín
(Ing. arch. Pavel Špička - DRUPOS,
Akad. arch. Ing. Igor Mrva -
STAVOPROJEKT TN, 1985–1988)

Moderne riešená pešia zóna v dĺžke 400 metrov sa nachádza na Hviezdoslavovej ulici v blízkosti Okruhového domu armády, Gastrocentra a priameho vstupu do lesoparku Brezina, v nadväznosti na historické centrum mesta. Pre zvýšenie atraktivity pešieho prechodu do centra mesta tu vznikli polyfunkčné objekty s množstvom služieb, ako súčasť bytových domov. Zóna bola autormi vizuálne dotvorená zeleňou v elipsoidných plošných útvaroch a výtvarne hodnotnými prvkami v podobe originálnych lúčok či oddychových lavíc. V súčasnosti sa rokmi zdevastovaná pešia zóna o niekoľko rokov dočká kompletnej rekonštrukcie.

TYPICKÉ POSCHODIE

1.NP

SUTERÉN

Interiér budovy Stavoprojektu
v Trenčíne, tesne po dokončení,
zdroj foto: archív Jána H. Blichu

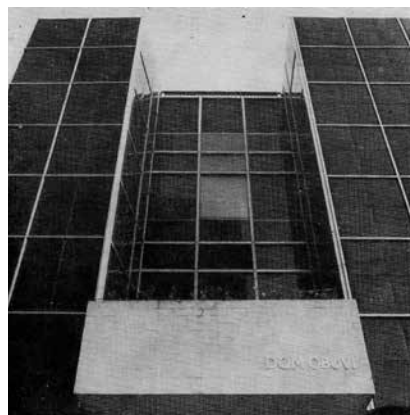
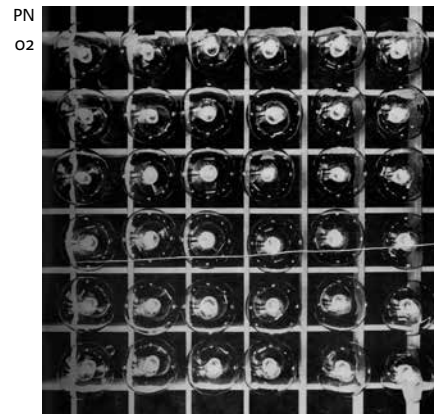
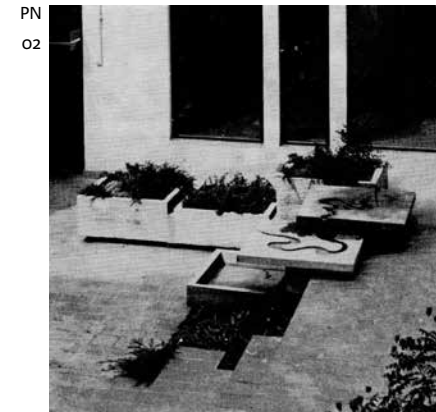
Pohľady na exteriér budovy Stavoprojektu
v Trenčíne tesne po dokončení,
zdroj foto: archív Jána H. Blichu

Projekty ateliéru Piešťany

Spoluautorka textov: Linda Blahová

Názov	Lokalita	Autor	PN
Štúdia súboru stavieb (Okrsok X)	Piešťany	L. Mrňa	
Štúdia individuálnej bytovej výstavby (IBV) Bodona	Piešťany	L. Mrňa	
Dom Obuvi (rekonštrukcia)	Piešťany	B. Pernecký	01
Prestavba sobášnej siene na radnici	Piešťany	B. Pernecký	02
Kara - predajňa kožušiny	Piešťany	L. Mrňa, A. Pernecká	03
Tenisová hala	Piešťany	M. Bogyová, B. Pernecký	
Prevádzková budova Stavoprojektu Piešťany, stredisko 07	Piešťany	L. Mrňa	
Reanimácia bloku domov	Piešťany	M. Ryšavý	04
Rodinné domy Komenského	Piešťany	M. Kajlich	05
Rekonštrukcia a dostavba účelového zariadenia (ZsKV KSS)	Piešťany	L. Mrňa	
Individuálna bytová výstavba (IBV) Prievaly	Piešťany	M. Ryšavý a kol.	06
Územný plán (ÚPN) Leopoldov	Leopoldov	M. Ryšavý	07
Štúdia trojobvodového strediska	Leopoldov	L. Mrňa	08
Územný plán (ÚPN) Centrálnej mestskej zóny (CMZ)	Pezinok	L. Mrňa, V. Nižňanský, B. Pernecký, M. Ryšavý	
Štúdia polyfunkčného domu	Pezinok	M. Marko, L. Mrňa, B. Pernecký	
Územný projekt zóny Rekreačno-rehabilitačného areálu	Koplotovce	A. Horáková – Pernecká, L. Mrňa	09
Pitný pavilón	Koplotovce	A. Pernecká, M. Ryšavý	
Bytové domy	Vysoká pri Morave, Plavecký Štvrtok	M. Bogyová, B. Pernecký	
Územný plán (ÚPN) obytnej zóny, Sídliisko SNP	Holíč	L. Mrňa	10
Administratívna budova povodia Váhu	Šala	L. Mrňa	11
Zrušená prevádzková budova OV KSS, DPV, SZM	Trnava	A. Pernecká, B. Pernecký, M. Ryšavý	
Sídelný útvar Modra, súťaž	Modra	L. Mrňa, B. Pernecký, M. Ryšavý, V. Nižňanský	

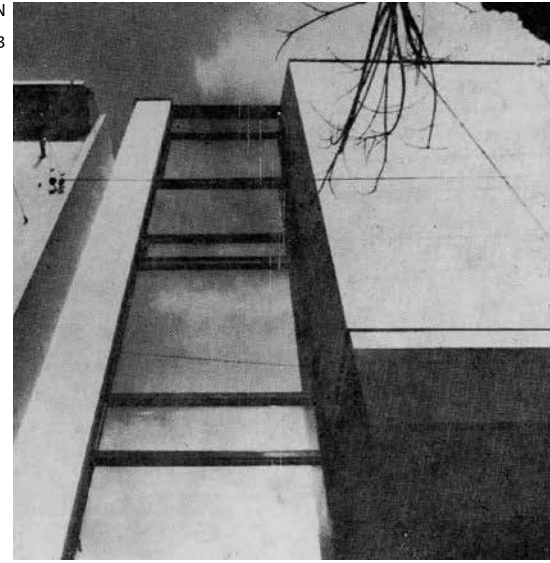
PN
01PN
01PN
01PN 01 Dom Obuvi (rekonštrukcia) •
Piešťany • B. Pernecký • 1978PN
02PN
02PN 02 Prestavba sobášnej siene na radnici •
Piešťany • B. Pernecký • 1976–78

Prestavba sobášnej siene na radnici
(Ing. arch. Bohuslav Pernecký, výtvarná
spolupráca akademický sochár
Dušan Králik, 1976 - 1978)

V roku 1976 sa začala prestavba dvorného traktu budovy dnešného Mestského úradu (vtedajšieho Mestského národného výboru) podľa projektu arch. Bohumila Perneckého. Upravila sa sobášna sieň, ktorú otvorili 3. júna 1978. Pri prerábke sa prejavilo široké portfólio prác ateliéru - od celku k architektúre a detailu, ktorý vrcholí interiérovými prvkami. Uplatnil sa tu dizajn svietidiel a celého mobiliáru, na ktorom spolupracoval podnik Drevovýroby a Kovovýroby. Dnes sobášna sieň neexistuje, keďže sa v roku 2003 prestavala na kancelárske priestory sadrokartónového typu. Nič z pôvodného mobiliáru, dizajnu ani nástenného diela v architektúre sa nezachovalo.

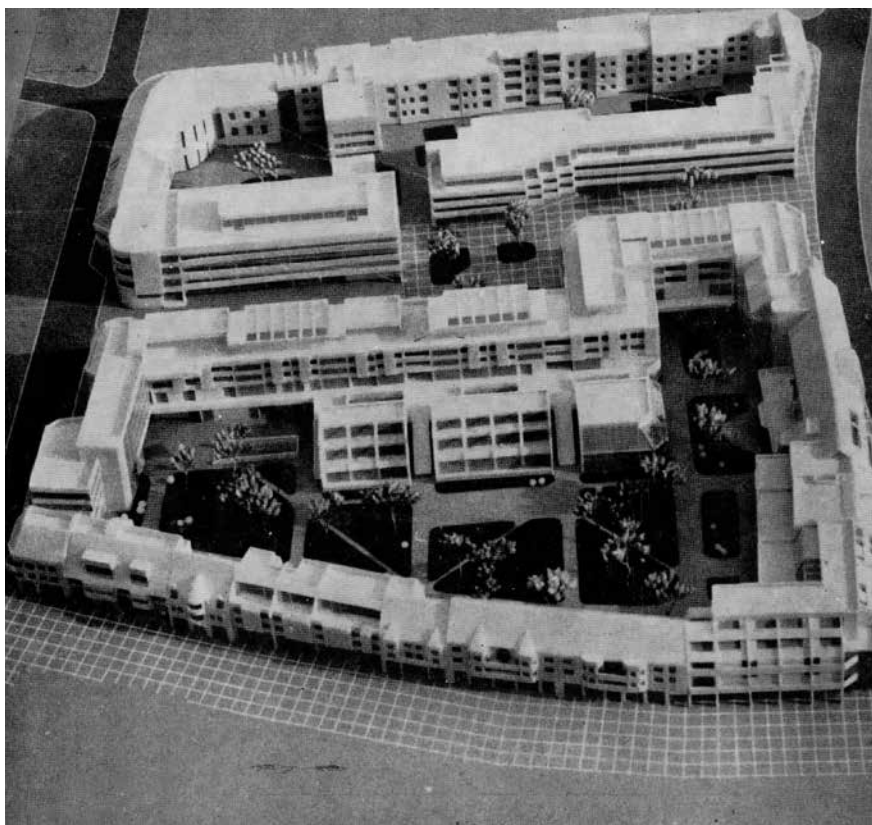
PN
03PN
03

PN03 Kara - predajňa kožušiny •
Piešťany • L. Mrňa,
A. Pernecká • 1983

PN
03

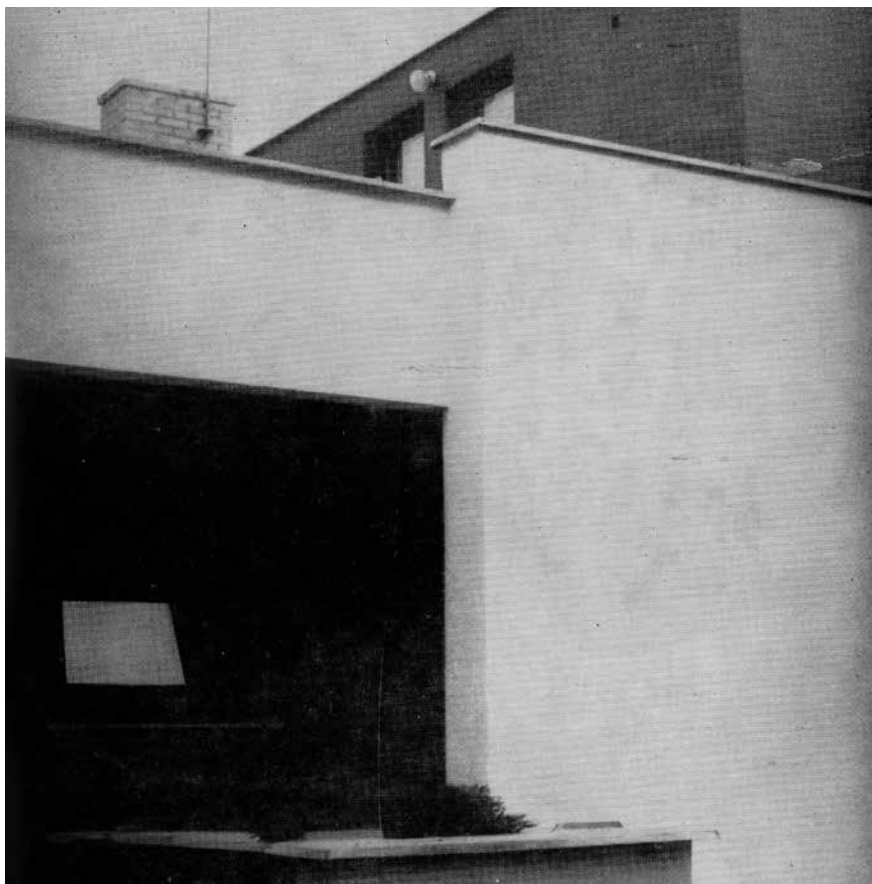
Dom kožušín KARA, Piešťany
(Ing. arch. Lubomír Mrňa, CSc.,
Ing. arch. Anna Pernecká, realizácia
1983) a Predajňa krištálu, Piešťany
(Ing. arch. Marián Ryšavý, 1983)

Dom kožušín a predajňa krištálu sa realizoval v roku 1983 na hlavnej Teplickej ulici (kedysi ul. Červenej armády), ktorá tvorila (a dodnes tvorí) centrálnu obchodnú a turistickú časť Piešťan. Viacero nevyhovujúcich domov sa asanovalo v prospech rozvoja občianskej a služobnej vybavenosti. V územnoplánovacej dokumentácii sa plánovalo aj so zväčšením plôch pre peších spolu s priestorom vyhradeným pre obsluhu jednotlivých obchodných domov a služieb. Architektonicky sa novostavby prispôbili susedným budovám hmotnou a výškovou skladbou so zachovaním základného tvaroslovia. Historizujúcim a dekoračným prvkom okolitých stavieb kontrastovali puristické čisté plochy kamenných blokov tvoriacich fasádu novostavby s presklenými výkladmi prepájajúcimi prízemie interiéru s exteriérom ulice.

PN
04PN 04 Reanimácia bloku domov •
Piešťany • M. Ryšavý • 1984PN
04

Reanimácia dochovaných obytných štruktúr - prestavba centrálnej mestskej zóny v Piešťanoch
(Ing. arch. Marián Ryšavý, 1984)

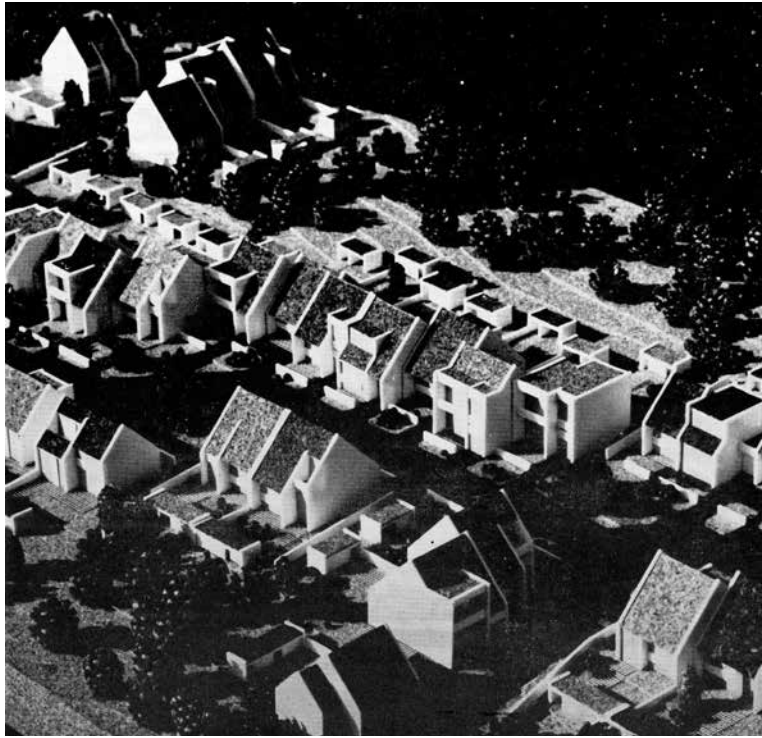
Návrh Mariána Ryšavého sa týkal centrálnej oblasti mesta Piešťany, ktorá vznikla v medzivojnovom období ako projekt spájajúci staré roľnícke Piešťany s kúpeľnou osadou Teplice. Obchodno-administratívny blok zahŕňajúci funkcionalistickú náročnú budovu dnešnej Pošty (niekdajšieho poštového a telegrafného úradu), prvej stavby E. Belluša v Piešťanoch, bol rámcovaný Teplickou, Rázusovou, Kukučínovou a Poštovou ulicou spolu s námestím Juraja Murgaša. Projekt mal podľa navrhovaného modelu zjednotiť a adaptovať vnútroblokovú zástavbu v duchu aktuálnych trendov. V pláne bola dostavba budov zjednocujúcich výškovú a hmotnú zástavbu celého bloku. Výstavbu mali vyvažovať zelené nádvorcia a verejné priestory so stromovou výsadbou. Novou stavbou z dielne ateliéru sa v bloku podarilo realizovať rozpoznateľne odlišujúci sa obchodný dom s prvkami neskoromodernej architektúry - Dom kožušín a predajňa krištáľu na dnešnej Teplickej ulici.

PN
05PN
05PN
06

PN05 Rodinné domy Komenského •
Piešťany • M. Kajlich • 1986

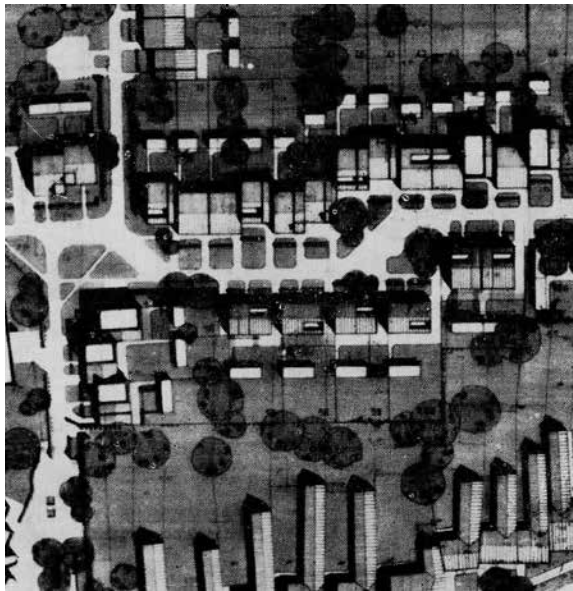
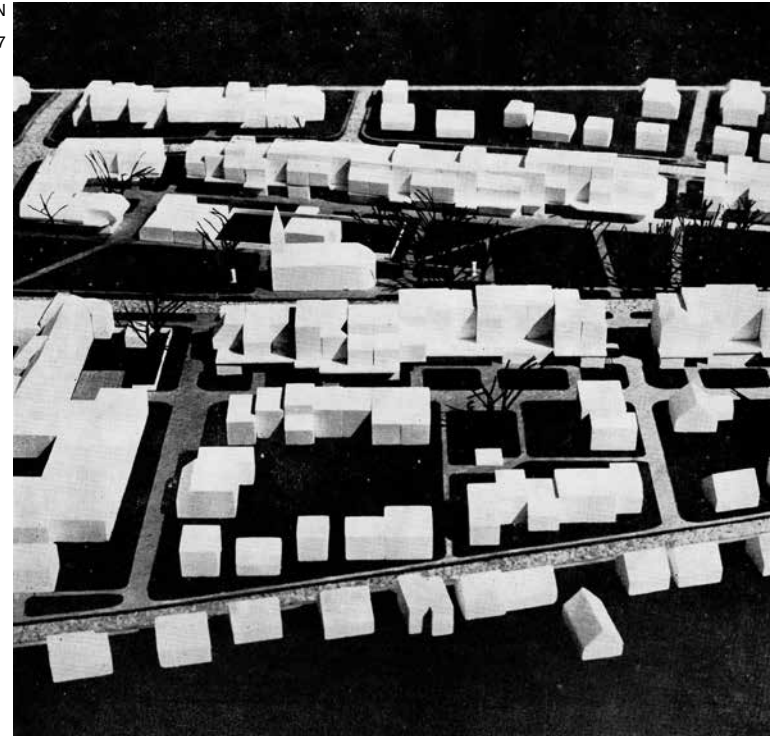
Rodinné domy na Komenského ulici (Ing. Marcel Kajlich, 1986)

Profesionálne projektovo pripravené a realizované rodinné domy (podpivničené, so strešnou a záhradnou terasou) v radovej zástavbe podľa návrhu Marcela Kajlichu boli pokračovaním medzivojnových zámerov novej výstavby v meste Piešťany s cieľom vybudovania domov typu záhradných štvrtí, ktoré by esteticky rozvíjali životné prostredie. Mali kontrastovať s územiami zastavanými panelovými domami, ktoré značne uniformovali prostredie a stali sa rýchlo starnúcou, šedou zónou mesta. Individuálne, z tehly stavané rodinné domy na Komenského ulici dodnes susedia čelom panelákovdej výstavbe. Podobné radové zástavby pokračujú v rovnakom vzťahu aj na kolmej Brezovej ulici (V. Dedeček, 1974) a v ďalších mestských lokalitách na Valovej a Vodárenskej ulici.

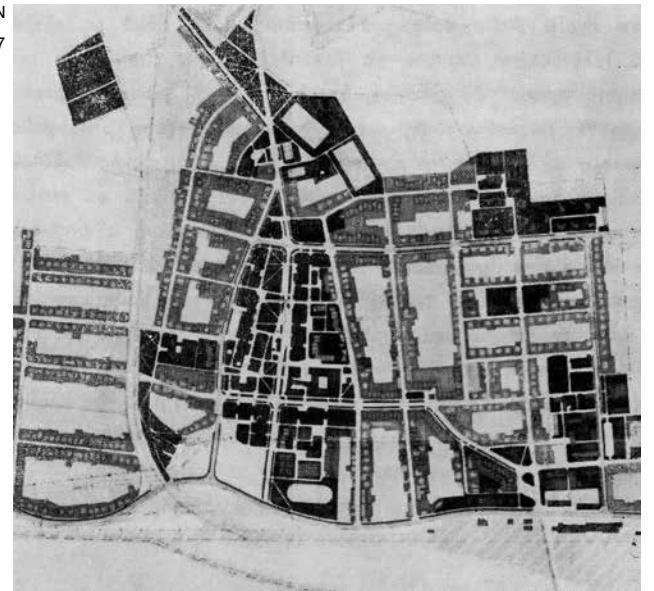
PN
06

PN
07

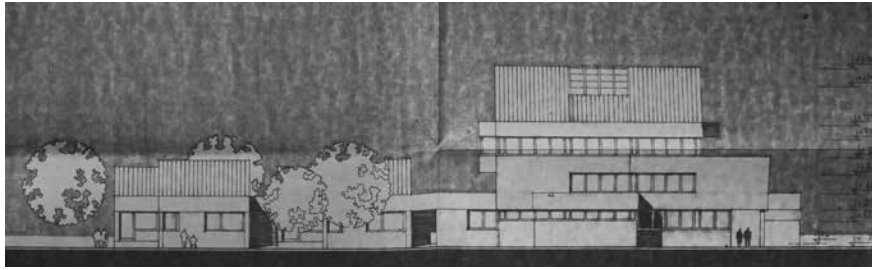
PN
06

PN
07

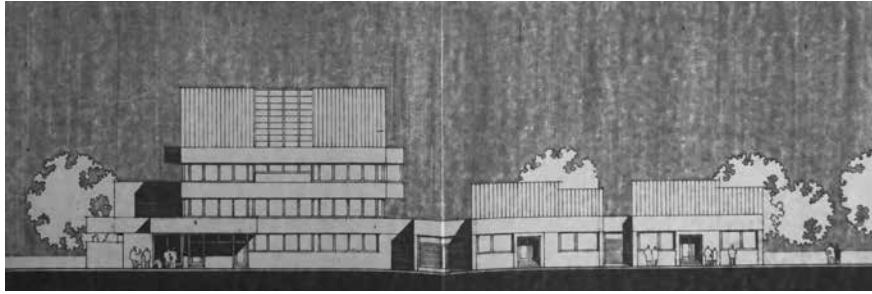

PN06 Individuálna bytová výstavba •
Prievaly • M. Ryšavý a kol. •
Koniec 70. rokov

PN07 ÚPN Leopoldov •
M. Ryšavý a kol.

PN
08

PN
08

PN
09

PN
09

PN
09

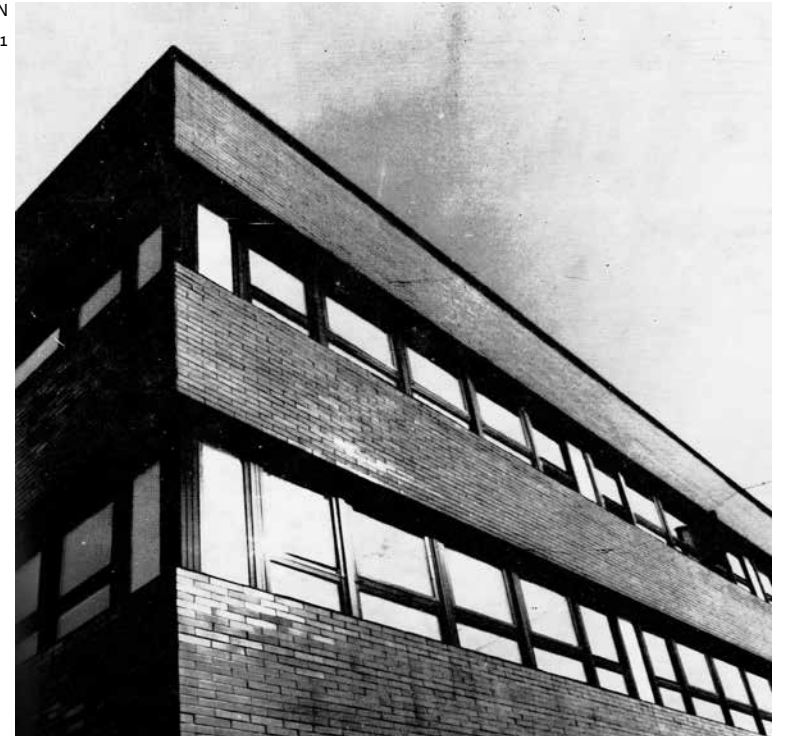

- PN08 Štúdiá trojvodového strediska • Leopoldov • L. Mrňa • 1987
- PN09 Územný projekt zóny Rekreačno-rehabilitačného areálu • Koplotovce • A. Horáková – Pernecká, L. Mrňa • 1979

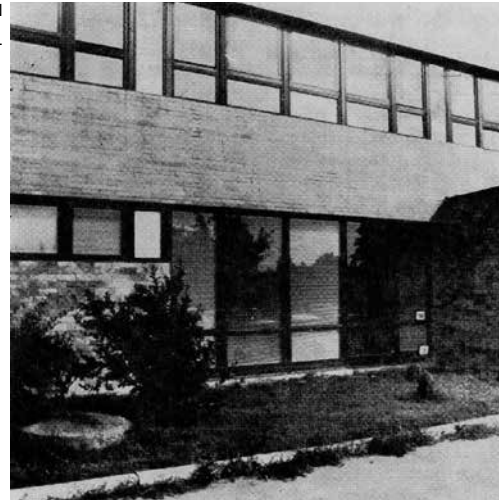

PN
10

PN
11

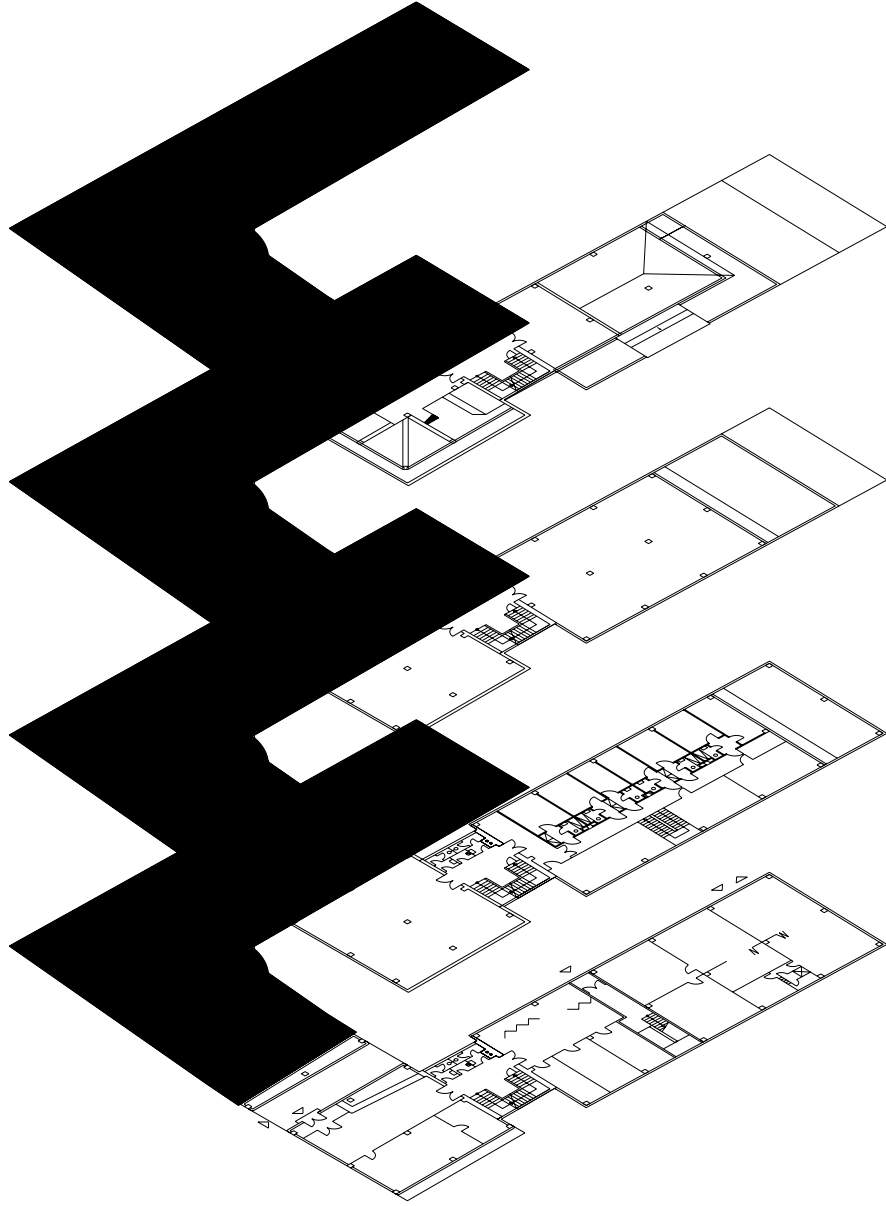

PN
11

PN
10

- PN 10 Územný plán obytnej zóny,
Sídliisko SNP (Slovenského
národného povstania) •
Holíč • L. Mrňa • 1982
- PN 11 Administratívna budova
povodia Váhu • Šaľa •
L. Mrňa • Koniec 80. rokov

4.NP

3.NP

2.NP

1.NP

Prevádzková budova Stavoprojektu Piešťany,
Pod Párovcami 25 (býv. Leninova ul.),
hlavný autor: Ing. arch. Ľubomír Mrňa CSc.,
1978–79 (návrh), 1982 (realizácia)

Pohľady na budovu Stavoprojektu
v Piešťanoch tesne po dokončení,
zdroj foto: archív Balneologického múzea
Imricha Wintera v Piešťanoch

rozhovory

Marián Remenár

v Trnave,
dňa 18. 1. 2020

196 Narodený 8. 7. 1943, Dlhé Pole • Jedenástočná stredná škola v Trnave (1957 – 1960) • Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave (1960 – 1972 s prestávkou) • Stavoprojekt Trnava (1972 – 1991) • Výber z tvorby: budova Stavoprojektu Trnava (1982) • moderný areál zberných surovín, Trnava (1982) • Štátny okresný archív, Trnava – nerealizované • Obchodno-nákupné centrum Družba, Trnava – nerealizované • Ekonomická škola, Trnava (1991) • Požiarna stanica, Trnava – nerealizované • CMZ – centrálna mestská zóna, Trnava (spolupráca D. Dóka, P. Belanský)

Lucia Tóthová: Vedeli by ste, prosím, v skratke popísať vznik a fungovanie trnavského Stavoprojektu?

Marián Remenár: Rok 2022 je rokom, kedy si pripomíname dve zaujímavé výročia – 50. výročie založenia Stavoprojektu v Trnave a 30. výročie obnovenia novodobej Trnavskej univerzity. Aj keby sa zdalo, že obe výročia nemajú žiadnu súvislosť, nie je to tak. Novodobá Trnavská univerzita sídli v budove bývalého Stavoprojektu, ktorý ukončil svoju činnosť pred tridsiatimi rokmi, práve v roku, kedy bola kreovaná nová Trnavská univerzita. Z pôvodného vysunutého IV. Ateliéru bratislavského Stavoprojektu sa v roku 1972 stáva samostatná projektová organizácia – Stavoprojekt so sídlom v Trnave na terajšej Žarnovovej ulici, ktorého prvým riaditeľom sa stáva Ing. František Foltín.

Akým smerom sa organizácia vyvíjala ďalej? Mám na mysli napr. jej rozširovanie a nárast...

Rozvoj investičnej výstavby a neustále sa zvyšujúce požiadavky na projektové práce viedli k rýchlemu rozvoju organizácie, a teda k narastaniu počtu pracovníkov. V priebehu prvých 2 rokov nás bolo myslím 170, v prvom desaťročí už 370 zamestnancov. Tento stav si pochopiteľne vyžiadal vytvorenie pracovných podmienok a priestorov. Pracoviská – ateliéry boli rozmiestnené na viacerých miestach v Trnave. Organizačná štruktúra Stavoprojektu sa postupne upravovala a štruktúrálné zmeny sa prejavili v postupnom dobudovávaní projektových stredísk, ako aj pomocných prevádzok. Stavoprojekt Trnava ako samostatná organizácia začínala so 60 pracovníkmi v dvoch projektových ateliéroch. Jadro kolektívu tvorili zväčša mladí absolventi stredných a vysokých škôl. Samozrejme, do celkového počtu sa tiež radili pomocní pracovníci inžinierskych profesií, taktiež pracovníci zabezpečujúci vedenie organizácie,

ako aj pracovníci ekonomického a prevádzkového úseku. Neskôr sa organizácia rozrástla na 4 projektové ateliéry, formoval sa technický a ekonomický úsek a úsek riaditeľa. Vybudovalo sa prieskumné stredisko, ktoré zabezpečovalo meračské práce (IGP, inžiniersko-geologický prieskum, pozn. autorky), ďalej stredisko pomocných a reprografických prác, a taktiež úsek dopravy. Organizácia neskôr expandovala aj mimo Trnavy, a to do Piešťan s urbanistickým strediskom a tiež do Trenčína.

Spomínali ste mi, že ste mali zaujímavé názvy pracovných skupín. Vedeli by ste ich, prosím, popísať?

V prvom ateliéri to boli 2 architektonické skupiny. V prvej, nazývanej „D.R.A.K.“, pracovali: Eduard Augustín, Marián Remenár (teda ja), Ján Kašický a Pavol Dobrotka. Skratka bola teda odvodená od začiatkových písmen našich priezvisk. Ďalšia skupina fungovala pod vedením architekta Jozefa Ďurku. Ďalej si spomínam, že v druhom ateliéri pracovali pod vedením Rudolfa Blážu, konkrétne architekti Jozef Danák, Jozef Žiaran, Juraj Štecko a Vlado Záborský.

Mohli by ste popísať technické vybavenie ateliéru spolu s celkovým procesom práce?

Technické vybavenie v počiatkových rokoch bolo veľmi skromné, zväčša šlo o jednoduché rysovacie súpravy, lievikové perá plnené tušom, príložníky, písacie potreby, pauzáky, na korigovanie a vymazávanie nežiaducich tušových nepodarkov sa používala jednoduchá žiletka. Pauzáky si každý projektant skopíroval na kopírovacom stroji sám. Potom sa predmetný výkres vložil do skrine s čpavkom vo fľaši a po určitom čase mohol vytlačený výkres ostríhať a poskladať do sady na expedovanie. Farebné tlačene výkresy sa realizovali v Stavoprojekte Bratislava. Popisovanie výkresov bolo zväčša

ručné, prípadne jednoduchými popisovými šablónkami alebo pretláčacími písmenkovými fóliami. Na písanie technických správ slúžili písacie stroje. Neskôr boli aj s elektropohonom písacieho valca s možnosťou robiť viac kópií cez kopírovacie papiere atď.

V neskoršom období sa ale určite aj tu technické vybavenie posúvalo a vyvíjalo. Zaznamenali ste celkový posun, prípadne generačnú výmenu v ateliéroch?

Určite, v neskoršom období sa v Stavoprojekte koncentruje nový technický potenciál, ktorý sa začína prejavovať novými tvorivými poznatkami a takto vstupuje do samotnej tvorby pri návrhoch smerných a územných plánov a architektonickej tvorby ako takej. Celkovo ten príchod nových, mladých, technicky a akademicky vzdelaných pracovníkov vtláča pečať, ktorá je vo svojej tvorbe špecifická a pokračuje rámec limitovaných faktorov typového a materiálového obmedzenia. Nové poznatky a tvorivý potenciál mladých absolventov vnáša nový dynamizmus a nový pohľad. Tieto neskôr vyústili do konkrétnych realizovaných diel, ktoré v neposlednom rade zaujmú aj odbornú verejnosť v širšom meradle. Hovorí sa o „trnavskej architektonickej skupine“. Mnoho realizovaných diel, publikovaných v odborných periodikách, vzbudzuje naozaj pozornosť. Sú to architektúry, ktoré sa nechcú podriaďiť typovému diktátu tej doby. Pozornosť si zaslúžia viaceré objekty, napr. Dom kultúry, budova Tatraska, budova Západoslovenského KNV Bratislava, alebo neskoršie, ako napr. budova Slovenskej poisťovne, obytný blok s polyfunkciou v Trnave, územné plány jednotlivých sektorov v Trnave atď.

Zabudli ste spomenúť aj vašu realizáciu, a to priamo prevádzkovú budovu trnavského Stavoprojektu... Áno, áno.. (smiech). Vlastne to

prirodzene spôsobilo najmä narastanie investičnej výstavby, a tým aj zvyšovanie požiadaviek na projektové práce, čo si, prirodzene, vyžadovalo výstavbu novej prevádzkovej budovy. Miesto sa vyberalo zo siedmich alternatív a nakoniec sa vybrala lokalita na Hornopotočnej ulici v blízkosti Katedrály sv. Jána Krstiteľa (Univerzitný kostol) a univerzitných historických budov. Nevieť dnes posúdiť, či miesto bolo vybrané aj s nejakou perspektívou rozvoja, ale každopádne si myslím, že to bol šťastný, prezieravý alebo prozretelný výber, vzhľadom na vtedy netušiace, nové využitie objektu (Trnavská univerzita). V území medzi Pekárskou a Hornopotočnou ulicou bolo už mnoho domov zbúraných a postupne sa búrali ďalšie. Boli to prízemné, resp. dvojpodlažné domy so sedlovými strechami. V mnohých prípadoch sa domy rozpadávali samy a v iných prípadoch im „pomáhali“ k likvidácii „búracie čaty“. Po ateliérovej súťaži bolo rozpracovaných niekoľko štúdií a následne projektových stupňov, ale konečná podoba architektúry bola ustálená až vo vykonávaní projektu a viacerých dodatočných projektových riešeniach. Tu sa dotvárala nielen strohá architektúra podriadená materiálovým možnostiam, ale aj upresňovanie výrobných kapacít organizácie a rôznych čiastkových požiadaviek.

To znie ako pomerne neľahká úloha, nakoľko váš návrh bol takmer kompletne netypový, čo, predpokladám, bolo náročné nielen presadiť, ale aj dotiahnuť do realizácie...

Dozrievanie a postupné dotváranie architektúry budovy a z toho plynúce vnútorné uspokojenie z dosiahnutého výsledku akceptované vedením organizácie posúvalo hranice možného, nerešpektujúc predchádzajúci projektový stupeň. To som si však nevedomoval, čo to všetko prinieslo, od schvaľovacích a odsúhlasovacích procesov až po, v konečnom dôsledku,

realizačné práce. V každom projektovom stupni projektu sa ponúkalo vždy niečo nové, ako budovu formovať. Inšpiráciou boli zahraničné časopisy a literatúra. Nestačilo však dať niečo na papier, ale dôležitejšie bolo projekt pretaviť do realizácie. Dodávateľ stavby (Pozemné stavby Trnava) vychádzal vždy ku každému problému ústretovo (Ing. Fedor Zeman). Ale i napriek pochopeniu našich zámerov mi pripadla úloha, nadnesene povedané: „Čo si si navrhol, skús si to aj zabezpečiť.“

Viem si predstaviť, že presne toto nebolo ľahké. Ako ste to teda zvládli dotiahnuť až do konca?

Svojimi osobnými kontaktmi sa mi podarilo zabezpečiť u výrobcov dodávku mnohých podstatných prvkov stavby, či to boli presklené fasády a zošíkmené plochy (OK – oceľové konštrukcie Žilina, OK Biely Potok), determinálne sklá (Sklounion Teplice), hliníkové slnolamy, hliníkové podklady atď. Pre plynulé zabezpečenie permanentných projekčných prác, množstvo kooperačných jednaní medzi všetkými zainteresovanými v procese výstavby a autorského dozoru na stavbe som bol presúvaný z jedného strediska (ateliéru) do druhého, až som „zakotvil“ na technickom úseku vedenom technickým námestníkom (Ing. Karol Jurkovič – neskorší riaditeľ v rokoch 1984 – 1987). Na technickom úseku boli vytvorené všetky podmienky na doprojektovanie až po interiérové zariadenie, zabezpečovanie mnohých subdodávateľov a bol vytvorený priestor na mnohé služobné cesty po celej republike. Pre špecifickosť práce projektových ateliérov sme v návrhu upustili od zaužívaných bunkových kancelárií. Vzájomná kooperácia medzi projektantmi rôznych profesií, vizuálne prepojenie miestností, administratívnych a projektových pracovísk, cez presklené priečky vyústilo k vytvoreniu veľkorozmerných kancelárskych priestorov doplnených o pomocné a sociálne priestory (šatne,

kuchynky, fajčiarske, sociálne zariadenia). To všetko sa odrazilo aj v interiéri a v jeho variabilite. Dispozične prevádzkovým vzťahom odpovedá aj hmotná členenie objektu. V nižšej, dvojpodlažnej budove, ktorá je orientovaná do Univerzitného námestia, sú umiestnené vstupné priestory, knižnica a kuchyňa s jedálňou. Na poschodí sú priestory vyčlenené pre vedenie organizácie, výpočtové stredisko a technický úsek. Vo výškovej budove v suterénnej časti sú pomocné a skladové priestory, na prízemí priestory plánografie, pomocných priestorov a byt domovníka. Na druhom nadzemnom podlaží je priestor pre ekonomický úsek a v ďalších podlažiach projektové ateliéry. Fasádne plochy vo výškovej budove sú navrhnuté z presklených fasádnych prvkov so šikmými plochami a v západnej fasáde aj s protisľnečnými vysunutými clonami. Obdobne je časť presklených plôch aj v nižšom objekte. Plné plochy na fasáde boli pôvodne navrhnuté keramickým obkladovým materiálom – švédske dosky (Horní Bříza), ale po prehodnotení boli nahradené omietkovými zmesami s konečnou úpravou TEX a jeho náhradou DIKOPLAST (Chemolak Smolenice). Švédske dosky sa nakoniec uplatnili ako dlažbový materiál vo vstupných a komunikačných priestoroch. Časť vonkajších plôch bola navrhnutá s použitím rezného tehlového muriva, ktoré nachádza uplatnenie aj v interiéri a niektoré plochy a prvky z pohľadového betónu. V priestore pred budovou s fontánou, ako aj v átriu a interiéri vstupného priestoru, bolo uvažované výtvarné dotvorenie priestorov, ale, bohužiaľ, k tomu už nedošlo.

Vedeli by ste mi, prosím, popísať, ako Stavoprojekt Trnava ukončil svoju činnosť?

Po dvadsaťročnej existencii organizácie Stavoprojekt ukončuje svoju činnosť. Nie je nadnesené, ak poviem, že Stavoprojekt v Trnave

sa zdarne zapísal v mnohých realizáciách nielen v Trnave, ale aj v rámci Západoslovenského kraja. Zaujímavosťou je, že po riaditeľovi Ing. Jozefovi Adámkovi (1987 – 1991) v roku 1991 sa stáva riaditeľom Ing. Ján Kašický (1991 – 1992), môj niekdajší spolupracovník, ktorý začímal so mnou v rokoch 1973 – 1974 pri rysovacích stoloch naplňať realitu zvanú Stavoprojekt. V roku 1992 je kreovaná nová Trnavská univerzita a práve budova bývalého Stavoprojektu sa stáva miestom, kde pokračuje po mnohých storočiach prerušená činnosť slávnej Trnavskej univerzity. Je to pre mňa ctou a, samozrejme, aj zadostučením.

Aké mala táto zmena následky na prevádzkovú budovu?

Od projektovania Stavoprojektu prešlo už skoro 50 rokov. Nové požiadavky univerzity, ako priestorové, tak aj technické, zosúladienie energetických nárokov v zmysle platných noriem, nárokov na údržbu a nových technických a technologických požiadaviek, vytvorili rámec, ktorý posúva nielen architektúru budovy ako takej, ale aj zásadnú estetizáciu celého prostredia. Som rád, že pokračovateľom prác na budove je bývalá spolupracovníčka v Stavoprojekte Ing. arch. Katarína Viskupičová. Na zmapovanie a zhodnotenie 20-ročnej činnosti Stavoprojektu Trnava (1972 – 1992) by bolo potrebné venovať viac pozornosti, aby bolo možné v celej šírke zhodnotiť a posúdiť význam tejto inštitúcie, jej vklad v architektúre a urbanizme.

V neposlednom rade by ma tiež zaujímalo, ako z vášho pohľadu pôsobila táto zmena na vašich bývalých kolegov?

Ukončenie pôsobenia činnosti Stavoprojektu a nástup nových spoločenských zmien a podmienok vygenerovalo rozptýlenie a rozparcelovanie pozitívneho tvorivého

potenciálu na mnoho parciálnych projektových kancelárií. Už v úvode spomínaní architekti Jozef Danák, Dušan Dóka, Marián Remenář, Jozef Ďurko, Pavol Dobrotka, ale aj mnohí ďalší pokračujú v projektovaní a realizovaní zaujímavých architektonických diel. Možno k nim priradiť aj mladšiu generáciu architektov, ktorí majú svoje projektové kroky spojené so Stavoprojektom Trnava, ako napr. Katarína Viskupičová, Dušan Kmety, Pavol Adamec, Eva Adamcová, Viliam Čuperka, Peter Odnoga, Pavol Belanský a ďalší. Ďalej tiež kancelárie stavebných inžinierov, napr. Jána Ralbovského, a iných odborných profesií. Mnohí pracovníci Stavoprojektu sa uplatnili na miestach v samospráve a štátnej správe, napr. Július Brocka (poslanec SNR a minister), Vladimír Budko (primátor Trnavy), Pavel Bakonyi (primátor Želiezoviec). V rokoch 1992 – 1993, už počas samostatnej projektovej činnosti, spolupracujem s vedením Trnavskej univerzity na príprave tvorivého workshopu na pôde TU za účasti viacerých prizvaných architektonických tímov, s cieľom vypracovať územnú prognózu Trnavskej univerzity v nadväznosti na historické zázemie mesta ako „univerzity v meste“. Tieto zámery sa však, bohužiaľ, nepodarilo zrealizovať...

Jozef Danák

v Trnave,
dňa 11. 11. 2022

202

Narodený 17. 6. 1946, Horné Štitáre • SPŠS v Nitre (1960 – 1964) • Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave (1964 – 1970) • VŠVU v Bratislave u prof. D. Kuzmu (1970 – 1973) • Slovenský inštitút pre územné plánovanie, neskôr premenovaný na URBION (1971 – 1972) • Stavoprojekt Trnava (1972 – 1985) • slobodné povolanie (1985 – 2021) • Výber z tvorby: Centrálna mestská zóna, Trnava (1974) • GR Tatrasklo, Trnava (1983) • Dom kultúry, Trojičné námestie, Trnava (1988) • Ortodoxná synagóga, Trnava (1993) • Pasáž Luxor, Bratislava (1994) • Fabrika na ploché sklo, Záhorie (2001) • spolu 11 ocenení, 8 odmien, 8-krát 1. miesto

Lucia Tóthová: Mohli by ste na úvod opísať svoje rodinné zázemie, štúdium a nástup do praxe? Ako ste sa dostali k zamestnaniu v projektovom ústave?
Jozef Danák: Rodinné zázemie? Otec bol pre mňa tzv. racio a mama hlboký cit, akýsi ideál. Moje štúdium bolo v istom zmysle predstava otca. Poslúchol som, i keď ja som chcel byť lesníkom. Do Stavoprojektu Košice som sa dostal prostredníctvom náboru na škole, prideliť mi štipendium. Neskôr, po súťaži na Dom kultúry v Trnave, kde som získal 1. miesto, som po dohode Stavoprojektov skončil v Stavoprojekte Trnava.

Na SPŠS v Nitre ste študovali a neskôr na tej istej škole v Trnave ste pôsobili ako pedagóg. Ako hodnotíte toto pôsobenie spätne?
Bolo to vlastne iba externé vyučovanie s cieľom pomôcť začínajúcej škole.

Vedeli by ste v skratke porovnať študijné prostredie SVŠT a VŠVU?
Tak ako SVŠT, tak i VŠVU boli v rokoch môjho štúdia akýmsi repertoárom ducha geniality v zostavách úžasných profesorov v úžasnom fenoméne ich osobnosti. To bol pre nás dar. To bolo obdobie 1964–1969. Naopak, 70. roky a ich ideológia profesorov zo škôl vytlačila a vyhnala.

Mohli by ste tiež porovnať pracovné prostredie jednotlivých ateliérov, v ktorých ste pôsobili? (Stavoprojekt Košice, URBION Bratislava, Stavoprojekt Trnava)
Diktovanie, ukazovatele, príkazy, cvikacie hodiny, to všetko bolo takmer 15 rokov pre mňa nechutnou polievkou, navyše pod stálym dohľadom ŠTB. To sa ťažko preglga! Moja poloha by sa dala skrátene popísať ako pozícia rebela nestotožňujúceho sa s konvenciou doby, ideologickými školeniami ani snahou pochopiť nasilu dôležitý „VUML“ a podobne. Vo svojej zvrátenosti som nechcel toto

všetko prijať ako cestu ku krajšiemu začiatku a k svojej sebarealizácii. No a, samozrejme, vlna „nádeje“ sa privälila... Zrážky zo mzdy, sledovanie na pracovisku a stavbách, vrátane bytu, hľadanie práce a bytu po celom Slovensku... Zákaz Ms ÚV KSS v Trnave projektovať... a vôbec. Napokon som ostal sám. Ale v podstate som za to vďačný, voľná noha, aké šťastie. Spätne považujem za zvlášť inšpiratívne a ako dar spoluprácu s prof. Vladimírom Karfíkom a Milanom Hladkým po vyhratej architektonickej súťaži „za múrmi“ v URBIONE Banská Bystrica.

Mohli by ste, prosím, spomenúť výrazné, silné osobnosti, „ťahúňov“? Ich osobnú charakteristiku, vitalitu, štýl práce, vedenie projektu a ateliéru...
Stavoprojekt Trnava vznikol koncom 60. rokov ako jeden a ďalší ateliér Stavoprojektu Bratislava. Poverený jeho adaptáciou bol Ing. arch. Kráner. Zameranie tejto projektovej zložky bolo determinované na projektovanie sídlisk a bytov či ich vybavenosti v okolitých okresoch. Bolo to v podstate zamerané na masové osádzanie typových objektov už vypracovaných v technológiách TO6B, Bauring a pod. Ja osobne pre dôvod antikreativity, zmizíkovania a rematrick či prepisovania rozpisiek názvov blokov a miest som túto činnosť odmietol vykonávať. Na otázku poznávania definovania „silných osobností“ počas môjho v podstate krátkeho pôsobenia v Stavoprojekte si nedovoľujem vyslovovať žiadne krédo. Je to pocitový a zraniteľný atribút pravdy. Ale aby nedošlo k omylom, v tej dobe si nedovoľím pokladať, najmä okolo roku 1968, takmer na 90% nikoho z osobností dotknutých ideológiou, kariérou či politikou. Pokiaľ ide o odbornosť a kreativitu, z mojej profesie som v tých rokoch evidoval vývoj Janka Ralbovského, Stana Jablonického, Stanka Vránku, Katky Viskupičovej, Paľa Belanského, Dušana Kmetyho, ktorých som sa v istom zmysle cez spoločnú

203

prácu snažil usmerňovať, no a, samozrejme, vyhranené, zrelé osobnosti Mariána Remenára a nesporne Dušana Dóku. Osobnosti trenčianskeho či piešťanskeho satelitu dvoch ateliérov som obzvlášť neevidoval, s výnimkou racionálneho prístupu k polohám veľkorysosti v urbanizme. Hovorím o pozícii Ľuba Mrňu v Piešťanoch a Janka Blichu v Trenčíne.

Mohli by ste opísať pracovné prostredie v projektovom ústave, ale aj vzťahy so zadávateľmi zákaziek, stavebnými inžiniermi a inými spolupracovníkmi a, samozrejme, i s realizačnými firmami, cenu ľudskej práce?

Novovzniknutý trnavský Stavoprojekt už v prapočiatkoch pri jeho činnosti v podstate zápasil s nedostatkom priestoru. Bol roztrúsený na viacerých miestach v Trnave. Neskôr sa konsolidoval koncentrovaním do spoločného objektu určeného iba pre jeho činnosť na Halenárskej ulici v historickom jadre CMZ (Centrálnej mestskej zóny). Tu vznikli výborné podmienky pre komplexnú tímovú prácu. To nesporne vytvorilo už i solídny profesionálny pendant konkurenčných pozícií s inými slovenskými projektovými ústavmi s jednoznačným posunom ku kvalite duševnej práce. Bol to veľký subjekt zastúpený najväčšou koncentráciou vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Nové integrované prostredie vytvorilo základ novej dimenzie ceny duševnej ľudskej práce, stále nedocenennej najmä v pozícii kreativity a vzťahu k poslaniu líšiacemu sa zásadne od pojmu zamestnanec...

Ako prebiehala vnútorná spolupráca medzi Vami a Vašími kolegami? Môžete opísať tiež na konkrétnom projekte, pokiaľ je to prirodzenejšie.

Počas môjho pôsobenia v Stavoprojekte Trnava sme aj so svojimi kolegami a spolužiakmi zo SVŠT a VŠVU spolupracovali najmä na atypických priamych zákazkách

a projektoch vyhraných súťaží. Mnohí tí spolužiaci, ktorí do Trnavy prišli, museli pre nesplnenie požiadavky pridelenia bytov z Trnavy napokon odísť. Bol to čas vášne vytvárať nové kreativity tvarovania hmoty, urbanizmu, pamiatkovej zóny s posvätením projektovaných diel fenoménom umenia nepoznájúc čas, noc či deň, zaspávajúc nad zapichnutým vyťahovátkom či rozliatym tušom. Úžasné. To bol náš čas symbiózy človeka a očakávaného diela. Čas nášho poslania nádeje, sklamaní z davu a najmä osobných presvedčivých víťazstiev. Čas vyhrávaných súťaží. Jedným takým konkrétnym projektom okrem mnohých ďalších bol aj Dom kultúry, s ktorým som zaspával a vstával 15 rokov, žal úspechy, ale i hanu z nepochopenia davu nevidiaceho cez detail krásu panorámy a iných dimenzií vnemu im nepoznaného sveta. Trnava ťažko znášala „Netrnavčanov“, „sedlákov“... Prvýkrát som sa stretol s Trnavou cez Nádaši-Jégého. Vedel som, že ma čaká Šangala. Odpor Trnavy k betónu, hmote 20. storočia mi bol dlho osudný k aklimatizácii bližšej k fenoménu futbalu ako k studenej hmote!

Od roku 1981 do 1990 ste pôsobili ako člen vo viacerých umeleckých komisiách SFVU. Ako spätne hodnotíte túto činnosť? Vedeli by ste v skratke popísať proces hodnotenia?

Myslím, že okolo roku 1980 som bol ako jediný zamestnanec celého Stavoprojektu Trnava (vrátane ateliéru Piešťany a Trenčín), ktorý mal ukončené dve vysoké školy, t. j. SVŠT odbor Architektúra a následne umelecké vzdelanie na VŠVU, oficiálne Zväzom slovenských architektov a Zväzom výtvarných umelcov menovaný do komisie Slovenského fondu výtvarných umelcov do polohy podpredsedu komisie pre úžitkové umenie a dizajn, s pôsobnosťou pre Bratislavu a Západoslovenský kraj. Za predsedu bol menovaný národný umelec Tibor Bártfay. Komisia výberom naprosto

oslobodená od ťarchy ideológie mala ďalších 10 členov osobností z umelcov a architektov celého Slovenska. Posudzovala návrhy realizácie a schvalovala výtvarno-architektonické diela takmer 10 rokov (1981–1990). Jej existenčným zmyslom bolo podporovať výtvarné umenie umelcov v plnom rozsahu ich bytostne tvorivého života, z prostriedkov istého percentuálneho podielu z nákladov na výtvarné diela zakotvených v zákone najmä vo väzbe investičných nákladov každej stavby, rekonštrukcie či zmeny stavebných diel, cez tzv. Hlavu V. Je len na škodu, že tento politický svet plný prázdnych rečí podobnú aktivitu nevie presadiť pre umelcov aj v dnešnej dobe!

Čo bolo vašou hlavnou motiváciou v tvorbe?

Pravda, čistota, vyváženosť, odvaha a nezávislosť ako spoločný menovateľ – sloboda.

Čo pre vás znamená sloboda v procese tvorby?

Nazvime to život.

Alexandra Gabrišová

v Trenčíne,
dňa 6. 4. 2020

206

Narodená 29. 5. 1952, Kubrá • SPŠS v Trenčíne (1967 – 1971) • Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave (1971 – 1976) • Stavoprojekt Trnava, ateliér O3 v Trenčíne (1976 – 1989) • Agrostav Trenčín (1989 – 1991) • SPŠS Emila Belluša v Trenčíne (1992 – 2015) • Práce na tvorbe prípravnej a realizačnej dokumentácie: zastavovacia štúdia Dlhé štvrte, Kamenné, Myjava • zastavovacia štúdia Hoštáky, Javorinská, Mnešice, Rojková, Nové Mesto nad Váhom • zastavovacia štúdia RD, Skalka nad Váhom • bytové domy Brezová pod Bradlom, Stará Turá, Nové Mesto nad Váhom, Trenčín, Nemšová, Myjava • rekonštrukcia a prístavba kina, Valašské Klobouky • bytový dom pre telesne ťažko postihnutých, Trenčín • materské školy Stará Turá, Zlatovce, Nemšová • Klenoty, Dom služieb a Sporiteľňa, Stará Turá • rekonštrukcia Sporiteľne, Trenčianske Teplice

Lucia Tóthová: Smiem sa na začiatok opýtať, v ktorom roku ste vlastne doštudovali a v ktorom nastúpili do praxe?

Alexandra Gabrišová: Ja som v sedemdesiatom prvom skončila strednú školu, vzápätí som išla do Bratislavy na Stavebnú fakultu a potom som po piatich rokoch skončila. A v sedemdesiatom šiestom som nastúpila ako projektantka do Stavoprojektu Trenčín, stredisko Trnava, tak sme sa oficiálne volali. Neskôr, neviem presne v ktorom roku, sme sa stali samostatní, sme sa odtrhli. Neskoro, ale predsa. Myslím, že to trvalo veľmi krátko.

Ďakujem, totiž hľadala som vás na zozname zamestnancov a nebola som si istá, od ktorého roku ste tam evidovaná...

Áno, áno, našťastie som tam.

Pred malou chvíľou ste spomínali aj na štúdium strednej školy, študovali ste už tam v odbore?

Áno, u vášho starého otca predsa, u pána profesora Blichu...

Ale pokiaľ viem správne, môj starý otec profesorom nikdy nebol (smiech).

Nie, nebol, ale vtedy sa tak dôsledne dbalo, aby sa oslovovalo tak, ako sa vraj patrí.

Spomínate si, čo konkrétne vás učil?

Myslím, že to boli dva roky, predmet architektúra...

Máte aj konkrétne spomienky na toto štúdium? Myslíte, že predurčilo vašu cestu k architektúre?

Predstavte si deti zo základnej školy, prídu a nevedia, takže nás vlastne usmernil, čo máme kde čerpať, aké informácie, akou formou atď. Zhodou okolností som robila trenčianske farské schody, pričom som sa naučila kus histórie, ako a na čo slúžili, naučili sme sa zameriavať, fotiť, celkovo dokumentovať... V tom čase sa nám to zdalo byť

všetko náročné a pomerne nedostupné. Veď už len fotoaparát zohnať, to nebolo vôbec také jednoduché, takže oproti dnešku to bolo všetko pracné. No a pamätám si, že pán Blichu nám zadával aj také voľnejšie úlohy, vlastnú tvorbu a kompozície, jednoducho do toho vnášal architektúru.

Neskôr ste teda študovali v Bratislave. Čo konkrétne?

Ja som študovala pozemné stavby, stavitelstvo, takže som bola projektantka. Po škole som nastúpila do ateliéru k vášmu starému otcovi. No a v tom čase, presne v sedemdesiatom šiestom, sa doprojektovával, alebo už čiastočne aj realizoval, Dom smútku v Trenčíne. Takže keď som prišla, moja prvá úloha bola zabezpečenie a zaťaženie úmrtných komôr. Tam som navrhovala vlastne technické riešenie pre ten interiér. Dom smútku celkovo považujem za úžasnú a významnú stavbu pre Trenčín a je skvelé, že sa to presadilo, najmä čo sa týka tvaru a celkovej kompozície stavby. Bol to veľmi dobre zvolené umiestnenie, hoci ten terén mal veľké stúpanie, bol náročný na zakladanie, určite vie o tom svoje aj vaša stará mama (Tatiana Blichová), ktorá riešila jeho statiku. Ja som už prišla do rozpracovaného projektu, robila len tú dielčiu časť, tie tepelné izolácie zosnulých.

Máte pravdu, časovo to sedí, nakoľko realizačný projekt bol v podstate do sedemdesiateho tretieho/štvrtého rozpracovaný.

Áno, áno, tak nejak, hovorím, to sa možno projektovalo a dopracovávalo, keď už stavba bežala. Ako začiatočník som tieto veci veľmi nevidela, to som len dostala úlohu od vedúceho projektanta, resp. vedúceho skupiny.

Na aké ďalšie úlohy si v ateliéri starého otca spomínate?

Potom sa vlastne robila Stará Turá, ktorá bola predmetom záujmu nášho

207

ateliéru vo veľkom, takže tam som pracovala na Dome služieb, samozrejme opäť spolu teda s Jankom (Ján Blich, pozn. autorky). Bohužiaľ, keď som sa tam po čase išla pozrieť, tak som zrazu zistila, ako sa to využíva inak ako to bolo navrhnuté, a tým pádom to vlastne vyzerá, že to nebolo doriešené, že to, na čo sme kládli dôraz, aby bolo funkčné, tomu zmenili funkciu a pôsobí to absolútne nevhodne. Ďalej sme pracovali, samozrejme, najmä na rôznych bytových domoch, však nakoniec celý Stavoprojekt bol k tomu, aby projektoval pre mestá, dediny, práve túto bytovú zástavbu, a teda aj všetky služby a všetko, čo bolo potrebné na zariadenie a vybavenie života v určitej oblasti. Takže sme robili Starú Turú, tam toho bolo veľmi veľa, chodili sme tam často na všelijaké obhliadky, staveniská, alebo už potom autorské dozory, tak tomu bolo. Potom tam boli obchody a služby, to bolo medzi takými panelákmi, medzi činžiakmi. Ďalej to potom bola Myjava, najmä sídlisko Kamenné, ja som ešte robila aj sídlisko Dlhé štvrte. Pamätám si tiež jedno, neviem už, ako sa volalo, ale bolo priamo v meste a bolo mi to neskutočne ľúto, lebo keď som tam bola a videla som, že sa tam asanujú krásne staré domy... Nemohla som vo svojej pozícii nijako pomôcť. A nie iba mne, viacerým nám to bolo ľúto. Robila sa tiež individuálna bytová výstavba, najmä v Nemšovej, tam to vlastne aj stojí, dokonca aj škôlka sa tam robila. Bola to iná situácia, k dispozícii boli len panelové domy, ktoré boli veľmi obmedzujúce, najmä z toho hľadiska, že dodávateľ určil finančný rozpočet, koľko má objekt stáť a muselo sa to dodržať. Takže tu mohli architekti vymýšľať tiež iné tvarovanie alebo farebné riešenie. Dodávateľ to potom aj tak zmenil sám a realizoval sa tak, že šlo naozaj o osekávanie estetiky... Skrátka, potom sa krivo hľadalo na projektantov, ale vlastne nemohli robiť iné. Nemohli sme robiť nič farebné, lebo bola len šedá farba,

bordová a možno troška oker, ale to boli tri základné farby... A mám pocit, že asi tá šedá farba zanechala vplyv na súčasných architektov, ktorí v tých sídliskách vyrastali, lebo teraz je šedá strašne moderná (smiech).

Možno to majú niekde v podvedomí... Tak to je taký môj názor... Takže to bola IBV, potom sa robili materské škôlky, pretože sa navrhovala aj celková vyba-venosť, nielen technická, trafostanice, to boli potom neskutočne nesympatické kanály ústredného kúrenia, ktoré boli niekedy dlhé aj tri kilometre... To bola nezáživná práca... Ďalej sa robila tiež Sihoľ III a IV... Potom sme robili také drobné realizácie, napr. administratívne budovy pre hydínárne spolu s rôznymi hygienickými prevádzkami... Jedna sa mala na Starej Turej robiť, to bohužiaľ potom padlo, výrobné rôznych roztokov, taká špecifická stavba, zdravotníctvo a školy sme nejaké robili, takže... Asi tak zhruba všetko, na čo si teraz spomínam.

Vychádza mi z toho, že ste mali viac záber na tie okolité obce... No my sme boli vyložene ako sústredení práve pre túto oblasť, Stará Turá, Brezová, Trenčín, Teplice... Robili sme to stále pod Trnavou, takže my sme robili všetky tie miestne úrady, teda tie dedinské MNV. Vlastne sa obracali na Stavoprojekt, tiež s požiadavkami na výstavbu čističiek odpadových vôd, no a potom už začínalo to, že každá dedina musela mať územný plán, na to sa dôsledne dbá aj dnes, a vtedy to práve začínalo. Takže mám pocit, že to bolo tiež veľa takýchto prác, ktoré sme robili s vaším starým otcom, tieto územné plány jednotlivých obcí.

Áno, spomínam si z jeho archívu na tieto všetky, ktoré ste spomenuli. Okrem toho to bolo, myslím, aj Omšenie a Nemšová. Územnému plánu predchádzali vždy tie strašné rozbor, chodilo sa vlastne po tých dedinách

a pýtalo sa, koľko ľudí kde žije a akých starých, koľko majú zvierat, všetko sa evidovalo.

Bolo to spôsobené tým, že sa to tvorilo nanovo, tak sa vlastne aj mapovala celá situácia?

Áno, my sami sme sa prvýkrát s tým stretli, tie dediny nemali žiadne územné plány, to sa určovali intravilán, extravilán, čo všetko bude a kde... Takže to bola taká mravenčia práca, lebo vlastne celý ateliér musel chodiť, aby sa tie informácie od ľudí získali.

Keď sa pracovalo na územných plánoch, ako je napr. Stará Turá, ktorú spomínate, ako pri nich vznikali tieto menšie architektonické zadania? Robili sa priebežne alebo vznikali až následne?

To všetko vlastne ten urbanista, architekt, musel premyslieť, čo všetko tam je potreba... Vychádzalo sa z plochy, koľko má byť hustota obyvateľstva, z toho vychádzalo, aké percento bytov je potrebných, potom sa navrhli k tomu príslušné druhy bytov, troj-, dvoj-, jednoizbové, k tomu sa ďalej navrhovalo, koľko tam musí byť miesta v škôlkach, potom zas koľko má byť škôlok, keď je určitý počet obyvateľov, koľko má byť napríklad parkovísk... Napr. parkoviská sa, myslím, pridelovali až na tri a pol človeka, ak sa nemýlim. Potom sa tam navrhovali, samozrejme, služby, pošta, okresný či mestský úrad, ak bolo treba. Jednoducho komplexná starostlivosť o toho človeka, aby vlastne v tej lokalite bolo všetko, čo je potreba. Samozrejme sa tam riešila aj doprava, aby sa ľudia vedeli prepraviť, takže nadväznosť na predpokladané pracovisko alebo do mesta. Úseky bolo treba navrhnuť tak, aby to spĺňalo kritériá, čo sa týkalo dochádzky vzdialenosti a rešpektovalo sa všetko potrebné z toho urbanistického hľadiska. Viem, že napr. sila vetrov bola dôležitá, keď sa smetiská alebo cintoríny navrhovali. Bola to veľmi pekná práca pre

urbanistu určite, všetko premyslieť a všetko navrhnuť komplexne. Ako ateliér ste vedeli fungovať samostatne alebo ste museli v rámci určitých realizácií komunikovať a spolupracovať s inými projektovými ústavmi? Správna otázka, lebo nie vždy sme mali všetkých profesistov, ktorí boli schopní a vhodní pre danú realizáciu. Alebo ak to boli nejaké veľké, napríklad výmenníkové stanice, alebo nejaké náročné technologické zariadenia, tak sa oslovovali projektanti z iných projekcií. Viem, že z Keramoprojektu nám robili nejakú, myslím vysokotlakovú plynovú stanicu... Jednoducho také veci, ktoré už boli špeciálne technologicky náročné, sa dávali robiť aj do iných projektových organizácií.

Pamätáte si z Trenčína ešte nejaké ďalšie projektové ústavy, ktoré tam fungovali, okrem toho Stavoprojektu, a tiež práve spomínaného Keramoprojektu?

Pamätám si Texting, robil pre textilné fabriky, výrobné haly a administratívne budovy, oni boli zameraní práve na tú textilnú výrobu a všetko to, čo sa k tomu pridružovalo.

Zrejme tiež z dôvodu, že v rámci celého Slovenska bol práve Trenčín zameraný na textilný priemysel.

Bolo tu aj generálne riaditeľstvo Slovako-textilu a oni potom mali aj také pridružené firmy, a to zastrešovalo celé Slovensko. Bol tu teda Keramoprojekt, ktorý zas bol zameraný na výrobu, myslím, panelárni, cementárni a tehelní. My sme boli teda tá občianska výstavba, to bola naša doména. Občianska vybavenosť a výstavba. To bol vlastne princíp všetkých Stavoprojektov. Prvý Stavoprojekt bol v Bratislave, z toho sa odtrhla Trnava, z nej sa odtrhol Trenčín a neskôr v Piešťanoch bol jeden ateliér, ale ten bol, myslím, čisto urbanistický. A pokiaľ sme nemali kapacitu, tak

sa dávalo aj do iných ateliérov, teda napríklad sa niektoré veci dali robiť do trnavského Stavoprojektu, jednoducho sa im vyčlenili hodiny a takisto sa spolupracovalo s projektantmi aj z našich stredísk. Napríklad Stavoprojekt Prešov vyrábala typologické podklady, ktoré sme potom skladali vlastne ako také lego. Podobne fungoval Štátny typizačný a projektový ústav a myslím, že v Bratislave takýto ústav existoval tiež, ale neviem, na čo sa oni zameriavali. Každá oblasť mala totiž inakšiu konštrukčnú sústavu, my sme mali túto B70-ku, ale boli tu ešte konštrukčné systémy To6B-éčky. To bol vlastne výstavný panel. To už potom frčalo naozaj veľmi rýchlym tempom, všetko to muselo byť zabezpečené. Bolo to, myslím, aj obmedzené, že tá paneláreň musela byť vzdialená, nie som istá, ale zhruba 40 alebo do 50 kilometrov. Vtedy sa vlastne všetko vozilo, autá chodili s tými stenovými blokmi stále. Niektoré panelárne ešte existujú, ale sú skôr orientované na ľahké stavebné hmoty. Na Záhorí to boli predovšetkým pórobetóny, plnobetóny, pre ktoré tam priamo majú materiály, ktoré ťažia. Teraz je doba monolitických stavieb. Vidíte, stále iba domiešavače (smiech).

A máte teda pocit, že aj po tej ľudskej stránke bola tá spolupráca rozdielna ako po tom osemdesiatom deviatom?
To boli priateľské vzťahy, keď sme pracovali. Jednak robili všetci v jednej organizácii, a vlastne to tak bolo aj premyslené, lebo vždy boli stanovené hodiny, koľko na tej stavbe sa robilo. My sme pripravovali podklady pre rôzne profesie, pre elektrikárov, kúrenárov, vzduchárov, no a oni na tom ďalej pracovali. Takže keď som marodovala, mala som výčitky, že nespravím prácu, na ktorej chcem pracovať už ďalší, takže tam tá nadväznosť vždy bola. A aj preto, nielen že sme chceli, ale sme aj museli vychádzať dobre, lebo zas ak by jeden niečo zdržiaval, druhý by nemohol pracovať. Myslím, že mohli

byť aj nejaké finančné ujmy, keď niečo niekto nespraví a bol na to termín, tak sme sa vždy snažili termíny dodržiavať, samozrejme. Ja si ale nemôžem stažovať na nejaké prieky či nezhody, ak boli škriepky, že sme sa pohádali, keď niekto zabudol na nejakú dieru, vždy sa to riešilo normálne, sa pokričalo a zas bolo dobre. Mám pocit, že tým, že tí ľudia boli stále spolu a prežívali tie bežné starosti svojho života, sme vedeli o každom všetko (smiech). Tak sme sa zblížili viac, ale teraz už to tak nemôže byť, doba je iná. Mali sme výhodu, že sme boli v meste ako projekcia.

Kde ste vlastne ako ateliér sídlili?
Sídlili sme na Hornom Šianci, tam, kde je teraz Univerzitná knižnica, ale spomínam si, že niektorí boli dokonca na Vajanského ulici. Takže my sme boli v centre, skrátka sme žili tým mestom a v tom čase sa práve asanovala Hviezdoslavova ulica. Keď sa začínalo búrať a ešte tie domy stáli, v niektorých boli krásne veci, ktoré sme často aj s Jankom chodili tzv. rabovať. Na tie povaly sme chodili, tam sa kadečo našlo, to boli zážitky. Bolo to v rámci pracovného času, čo sa nemalo, no ale tak (smiech)... Robota bola vždy urobena, keď bolo treba, takže sa prepáčilo, keď sa takéto úlety spravili.

Bolo vám teda týchto asanácií úľuto?
Neskutočne, okrem toho, mňa sa to bytostne týkalo, lebo práve my sme mali na tej ceste rodinný dom. Takže to bolo veľmi smutné, lebo otec vlastne 16-ročný dom, ktorý dokončil, ten zbúrali. Vtedy boli tie podmienky také nie moc vhodné pre ľudí, že finančné ohodnotenie bolo veľmi nízke, vlastne smiešne, za to sa nedal kúpiť dom.

Takže kompenzácia nebola žiadna?
Bola, ale... Dostali sme štátny byt, ale keďže boli len rodičia, už nemali deti, tak dostali len dvojizbový. Strašná krivda to bola, rodičia sa narobili, nakoniec o všetko prišli a dostali dvojizbový byt.

Tento ani nebol ich, a to bolo na tom smutné. Takže keď odišli, ten byt sme museli odovzdať.

Aké bolo vaše ďalšie pôsobenie po roku '89?

Ja som 1. septembra dostala ponuku ísť robiť do Agrostavu, kde som aj nastúpila ako hlavná projektantka skupiny. Bola to veľmi lukratívna ponuka, finančne nakoniec to bolo dobré, bolo to blízko môjho bývania, mala som malé deti. Trocha som sa obávala, lebo to bolo úplne niečo iné ako som dovtedy robila. Boli to poľnohospodárske stavby a s tým som nemala skúsenosť. Zhodou okolností potom mali zase oni také práce robiť, ktoré nevedeli, pretože sa skôr týkali občianskych stavieb. Predtým robili kravíny, haly pre ošípané, jednoducho to, čo poľnohospodárstvo vyžadovalo. Takže som aj po dvoch rokoch prestúpila opäť do inej práce. Začala som v deväťdesiatom druhom učiť na strednej škole, keď vlastne Janko skončil a učila som tam architektúru (smiech). Opäť som ho nasledovala. 15 rokov som učila všetky tie architektúry na strednej priemyslovke (smiech). Veľmi veľa mi pomohla práve práca v tej projektovej organizácii, lebo človek prišiel do styku nielen s tým navrhovaním, ale potom aj s tou realizáciou. Prídete, zo stavby zavolajú, že čosi sa robí, tak ten človek beží ustráchaný, že či čosi nezabudol, to sú také stresové situácie, čo sa mi tiež, samozrejme, stali. Myslím ale, že tá stararina je práve v tom pekná, že viem, že niekde tam som priložila ruku k dielu.

Spomínali ste mi tiež, že častokrát nie je na projekte vaše meno, prečo tomu tak bolo?

Áno, niekde nie som napísaná, ako keby som tam ani nerobila (smiech).

Aj na realizáciách, na ktorých ste vlastne pracovali?

Áno, áno, a to som nerobila iba kresličku. Bohužiaľ, vtedy sa viac uprednostňovali muži. Viackrát mi aj šéf povedal: „Čo ty chceš, aký plat, veď muž je živiteľ rodiny, tak máš smolu, aj keď robíš to isté.“

Igor Mrva

v Trenčíne,
dňa 30. 5. 2022

212 narodený 11. 12. 1951, Bratislava • Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave, stavebný inžinier (1972 – 1976) • ŠPTÚ, Bratislava (1976 – 1977) • VŠVU v Bratislave, akademický architekt (1977 – 1980) • vedúci Oddelenia územného plánovania a architektúry, MsNV, Trenčín (1980 – 1983) • vedúci architektonickej skupiny, Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín (1983 – 1990) • projektant, SZČO (1990 – 1995) • Výber z tvorby: Dom smútku, Horné Srnie (1990) • Dom smútku, Kubrá (1989) • polyfunkčný objekt, Trenčín (1993) • rodinný dom, Kubrá (1997)

Lucia Tóthová: Na začiatok by ma zaujímala vaša cesta k profesii architekta vôbec...

Igor Mrva: Ja som chcel byť pôvodne maliarom. Chodil som do rôznych prípravných škôl, do ľudovej školy umenia, tú som aj absolvoval, mal som aj nejaké výstavy. Viem, že som vyhral jednu výstavu v Číne a dostal som veľkú sadu olejových farieb, čiže som bol vcelku úspešný. Tak som sa po strednej škole, terajšie gymnázium, prihlásil na VŠVU, kde som sa hlásil na maľbu. Tam ma nezobrali, tak som premýšľal nad inými možnosťami. Vždy som bol dobrý v deskriptíve, geometrii, matematike, fyzike, to mi nikdy nerobilo problémy. Otec bol stavbár, dedo takisto, tak som sa prihlásil na Stavebnú fakultu. Prvý ročník som úplne odignoroval, pripravoval som sa na VŠVU, kde som chcel ísť ešte raz na skúšky. Opäť ma nevzali, nechcem hodnotiť prečo, ale z môjho pohľadu tam boli samé dcéry a synovia akademických maliarov. Myslím, že málokto z „obyčajných ľudí“ mal šancu. A tak som pokračoval v štúdiu, kde som musel spraviť v septembri všetkých desať skúšok, lebo, ako som hovoril, odignoroval som to. Po treťom ročníku som sa skúsil opäť prihlásiť na Vysokú školu výtvarných umení, tentokrát na architektúru, kde brali dvoch z tridsiatich. Talentovky som spravil, ale po ústnom pohovore mi prišlo vyhodnotenie, že dali prednosť inému uchádzačovi. Medzitým som skončil štvrtý ročník stavbárčiny a ďalší rok som opäť išiel na skúšky, kde som opäť spravil talentovú časť, znova mi prišlo negatívne vyhodnotenie prijatia. Tak som dokončil piaty ročník, odpro-moval som, dostal som diplom a opäť išiel na skúšky, kde mi opäť prišlo, že teda spravil som talentovky, ale znova dali prednosť iným uchádzačom. Tak som sa zamestnal na ŠPTÚ (Štátny projektový a typizačný ústav) a po roku si hovorím, že idem to predsa znovu skúsiť. Lebo ja tvrdím, že keď niečo človek ozaj chce, tak by mal vytrvať

a ísť si za tým. Väčšine ľudí, keď sa to nepodarí, tak skončia, ale ja som v tomto smere ako buldog. Tak som si povedal: „Ja tam budem chodiť ako na klavír.“ Zašiel som ale pred tým za architektom Kuzmom, ktorý bol potom aj mojím pedagógom, s tým, že som trikrát spravil talentovky a trikrát mi prišlo, že ma nezobrali na architektúru, lebo dali prednosť iným uchádzačom. Pán Kuzma, v tom čase ešte docent, dnes už nebohý profesor, mi povedal, že dobre, že keď spravím talentovky aj štvrtýkrát, že ma teda zoberú. Talentovky som spravil aj štvrtýkrát a konečne ma zobrali. Nasledovali asi najkrajšie roky môjho života. I keď som bol vtedy už ženatý, mal som malého syna, takže to štúdium nebolo také úplne jednoduché. Do ročníka nás vzali dvoch, mňa a Ľuba Dzambu. Ľubo, hneď ako skončil školu, emigroval a dnes žije v Kanade, takže na Slovensku som ostal z toho ročníka sám. Tým, že som už bol skončený ako stavebný inžinier a celkom pekne som písal, tak si ma pán docent vybral, aby som mu pomáhal pri jeho súťažiach a projektových prácach. Čiže vlastne celé tie roky, čo som tam študoval, som robil aj pre neho. Ja stále hovorím, že som sa viacej naučil pri tej práci na jeho súťažných návrhoch ako v samotnej škole. Na škole sa mi vcelku darilo a počas štúdia som dostal cenu Slovenského fondu výtvarných umení za architektonickú tvorbu.

Pamätáte si aj nejaké konkrétne projekty, na ktorých ste robili s pánom Kuzmom?

Pamätám si rekonštrukciu Reduty v Bratislave, pamätník v Prahe na Vítkove, a ten tretí si už veru ani presne nespomínam. Bola tam ešte taká zaujímavosť, že nikdy nechcel popisovať šablónkami. Lebo jeho názor bol, že popis šablónkami je príliš neosobný, sterilný a že keď vieš pekne písať, tak to rob ručne. Ja som mu vtedy spomenul, že moja žena píše ešte krajšie

ako ja, tak ju vyskúšal, a neskôr ona popisovala všetky Kuzmové súťaže. Takto som sa dostal k architektúre. Povedal by som, že svojou tvrdohlavosťou.

Keď sa ešte vrátim k vašej práci v Štátnom projektovom a typizačnom ústave, tam ste spomínali, že ste pracovali asi rok, je tak? Čiže to bola pre vás skôr taká prechodná stanica?

Áno, tam som bol presne rok, keď som skončil stavbárčinu, tak som išiel tam a robil som stavebného inžiniera, na starosti som mal vykonávacie projekty. Ale hneď, ako bola možnosť, som išiel znovu na prijímačky. Následne po skončení školy som odišiel do Trenčína, čo bolo v roku 1980.

Po príchode do Trenčína ste pracovali pre Útvár hlavného architekta, je tak?

To bolo tak... Ešte keď som pôsobil v Bratislave, tak v dnes už svetoznámom, vtedy novopostavenom Pentagone, sme so ženou dostali byt, resp. malú garzónku. Aj ona pracovala na ŠPTÚ, tam sme sa aj zoznámili. Keď som skončil školu, išli sme na takzvané stavebné družstvá, manželka bola členkou, kde sme sa pýtali, za ako dlho môžeme dostať byt. No a tam nám povedali, že nakoľko sme bývajúcimi členovia, tak asi za dvanásť rokov. Keď som si predstavil, že chceme mať ďalšie dieťa... Tak sme sa rozhodli, že ideme kdekoľvek, kde nám dajú byt. Vedel som, že keď pôjdem do štátnej správy, vtedy mestský národný výbor bola štátna správa, tak že dostaneme byt. Tak som zobral noviny a vyslovene som pozrel inzerát. Práve vtedy hľadali architekta v Trenčíne a v Poprade. Vybrali sme si Trenčín. V tom čase tu bol Mokráň podpredseda mestského národného výboru. S ním som sa stretol, povedali sme si čo a ako, že jasné, ale že potrebujeme niekde bývať. Mali sme dostať trojizbový byt v tom paneláku nad Južankou, ktorý sa zosúval, neviem či si vy na to

pamätáte, možno ani nie. No a potom si ma Mokráň znova zavolať a hovoriť mi: „No, pán architekt, viete, s tou bytovkou to bude asi dlhšie trvať, ale ak by vám to nevadilo, tak by sme vám vedeli dať iný byt, len neviem, či vám bude vyhovovať, lebo by to nebolo na Juhu, ale na Sihoti IV, sú tam úplne nové byty.“ Tak sme dostali skutočne pekný štvorizbový byt na Sihoti IV. Bol úplne nový. My sme tam boli úplne prví nájomníci. Nastahovali sme sa tam ešte pred kolaudáciou. Ten byt bol hneď pri Váhu, z okna sme pozerali na jeho kanál.

A ako dlho ste približne na tom odbore zotrvali?

Bol som tam asi tri roky, dostal som oficiálne pozíciu Vedúci oddelenia územného plánovania. Ignác Trška bol mojím šéfom, on bol vedúcim odboru územného plánovania a architektúry, alebo tak nejak sa to volalo. A po troch rokoch som už mal toho úradničenia dosť, tak som sa rozhodol, že odídem a išiel som do Stavoprojektu. Čiže v 1983 som odišiel do Stavoprojektu, tam som sa stal vedúcim architektonickej skupiny.

Pre vás sa tam vytvorila nová skupina alebo ste to po niekom preberali?

Vytvorila sa nová skupina, trochu sa to prerozdělilo. Chodili tam mladí architekti, napríklad dnes už docentka Janka Betáková. Tá prišla ku mne, ja som ju zaučal, čiže robila v mojej skupine. Neskôr prišla ešte jedna architektka, na ktorej meno si už ani nespomeniem, tá tam bola len chvíľu, taká mladá kočka.

Takže vy ste tam pracovali vlastne až do konca existencie Stavoprojektu?

Do úplného záveru nie, ja som odišiel vlastne keď sa to sprivatizovalo. Odišiel som hneď, ako sa dalo ísť na voľnú nohu.

Počas vášho pôsobenia v Stavoprojekte ste sa venovali tiež stavbe Domu smútku v Kubrej. Pokiaľ mám správnú informáciu, išlo o súťaž, ktorú ste vyhrali a podľa ktorej aj bola stavba zrealizovaná?

Áno, stavba je realizovaná, len nie je udržiavaná. Opadáva obklad, drevené prvky už sú v katastrofálnom stave. Čo sa dá robiť. Je tam veľmi zaujímavý pohľad a svetidlo, ktoré robil sklár Peťo Lehocký. Je to v podstate svetlík, ktorý sa skladá z trubíc zavesených nad katafalkom. Týmto dynamickým stropom som chcel naznačiť vlny života, ktorý vlastne nie je nikdy hladký. Nasvietené sú len steny, v strope nie je žiadne iné svetidlo. Lavice a celý interiér som robil cez Dielo. Neskôr som ešte navrhol Dom smútku v Rakoluboch, ktorý nebol, žiaľ, zrealizovaný, a taktiež v Bošáci, ktorý zrealizovaný je. Za moju najvydarenejšiu realizáciu považujem Dom smútku v Hornom Srní. Táto práca bola veľmi pekná, nakoľko sa starosta obce vyjadril, že vôbec nevie, ako to má vyzeráť, a aby som to spravil tak, ako si najlepšie myslím. A myslím si, že to dopadlo veľmi dobre. Možno aj preto, že som tam mal voľnú ruku. Stavba je celá betónová, použil som pohľadový betón, k čomu sa viaže vtipná príhoda, ktorú mi hovoril starosta. Keď chodili babky z obce na pohreby, tak sa pýtali: „A kedy sa to už bude kožovať?“ Mysleli tým omietanie. Stavba je z šedého cementu, vnútorná galéria z bieleho a ten pohľadový betón má odkazovať na cementáreň v Hornom Srní. Trojuholníkový tvar vyšiel z tvaru pozemku, na ktorom dom smútku stojí.

A ako ste sa vlastne k téme domov smútku dostali? Vo vašej tvorbe sa stali akousi prioritou, malo to vyšší zmysel? Dostal som sa k tomu tak, že ten pán starosta Horného Srnia bol kamarát môjho suseda. A ja keď som staval rodinný dom v Kubrej, tak drevené okná nám vtedy vyrábali v Hornom

Srni, lebo on tam mal drevárstvo, veľkú drevársku výrobu. Takže robili aj pre suseda, aj pre mňa, lebo môj aj susedov rodinný dom som projektoval ja a vyrábali tie okná pre nás naraz. A ako sme tam chodili a bavili sa, zrazu slovo dalo slovo, že idú stavať a že by potrebovali nejakého projektanta. Tak som povedal, že veď ja som projektant, dom smútku som síce ešte nerobil, ale nie je problém. Tým sa Dom smútku v Hornom Srni stal mojím prvým. No a tak som spravil prvý, a potom ešte tieto ďalšie.

Lákala vás na týchto realizáciách aj voľnosť, ktorá bola rozdielna od toho, čo sa projektovalo na sídliskách?

Áno, na sídliskách sa projektovali predovšetkým byty. Dodávateľom boli Pozemné stavby a dodávateľ bol odmeňovaný, alebo teda prémie dostávali za plnenie bytovej výstavby. Občianska vybavenosť prišla na rad, až keď už boli naplnené byty. Pretože keby postavili škôlku alebo jasle, ale nespĺnili by byty, tak by nedostali žiadne prémie. Pokiaľ naplnili plán bytov a nedokončili škôlku, no tak dobre, tak im povedali „no no no“, ale prémie dostali. Prémie jednoducho boli za byty, preto sa občianska vybavenosť robila tak neskoro, nebola prioritou.

Keď ste boli vedúcim ateliéru, bolo potrebné, prípadne vyžadované, aby ste vstúpili do strany?

To by nemal kto pracovať, lebo medzi architektmi bolo pomerne málo straníkov. Nepovažovali to za potrebné. A bol ešte jeden problém. Museli by prijať do strany určitý počet robotníkov v pomere na jedného vysokoškolača. Teda ľudí so základným vzdelaním, aby to bolo „vyvážené“. Koľko, to presne neviem, ale vezmite si, koľko máte ľudí v projektovej organizácii, ktorí nemajú ani strednú školu? Skoro nič, čiže keď niekto nastúpil do takejto organizácie, že by mu ponúkli členstvo v strane, to bolo prakticky nemožné, lebo

nemali to čím vyvážiť. Vedúci strediska musel byť člen strany, vedúci ateliéru musel byť členom strany, riaditeľ musel byť členom strany, námestníci... To áno, títo vrcholoví, ale tí výkonní... Architekt v Stavoprojekte bol len výkonným pracovníkom, ktorý makal. To je, ako by som to povedal, ako murár na stavbe, ten proste maká.

Vedeli by ste porovnať neskorú povojnovú tvorbu so súčasnou architektúrou, prípadne s tým, čo nastalo v 90. rokoch?

Ono to bolo iné v 90. rokoch a iné je to v súčasnosti. V tých 90. rokoch bolo cítiť všeobecné uvoľnenie...

Eufóriu?

Áno, taká eufória, vnútorný hlas: „Podme ukázať, že aj my to dokážeme.“ Nemusím mať pravdu, ale myslím, že diktát dodávateľov teraz prevzali developeri. Ich myslenie by som definoval heslom: „Ja to platím a ja to chcem mať takto.“ A architekti robia tým pádom sklenené krabice, lebo developer chce mať sklenené krabice.

Ľubomír Mrňa

v Piešťanoch,
dňa 10. 7. 2021

218 19. 11. 1934 – 25. 9. 2023 • SVŠT FA a PS, Bratislava, inžinierske štúdium (1953 – 1959) • Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave (1959-1960) • Projektové stredisko pre Československé štátne kúpele a žriedla na Slovensku, Piešťany a (po reorganizácii) piešťanský ateliér 06 STVÚZ Praha a napokon ateliér 04 Zdravoprojektu Bratislava so sídlom v Piešťanoch (1960-1975) • Stavebná fakulta SVŠT, Bratislava, externý pedagóg (1965-1969) • Stavoprojekt Trnava, stredisko Piešťany, ateliér 07 (1975-1988) • Pamiatkový ústav SR (1989 – 1993) • Stavebná fakulta STU, Katedra architektúry, Bratislava, externý pedagóg (1998-2000, 2006-2007) • Výber z tvorby: Administratívna budova riaditeľstva kúpeľov a pošta v kúpeľoch Sliach (1971) • Kúpeľno-rekreačná oblasť Margita-Ilona, Levice (1973) • Balneoterapeutické zariadenie Závodov 29. Augusta v Malých Bieliciach (1974) • Zdravotné stredisko, Hronský Beňadik (1976) • Poliklinika v Medzilaborciach (1977) • Zdravotné stredisko v Lamači (1977) • Interná zdravotných sestier, Komárno (1977) • Dom smútku, Beluša (1978) • Prevádzková budova Stavoprojektu Piešťany (1982-1989)

Lucia Tóthová: V prvom rade mi dovoľte poďakovať, že som sa aj spolu s kolegami mohla s vami stretnúť, a že ste si na nás našli čas. Pripravila som si niekoľko konkrétnych otázok, ale, samozrejme, čítte sa slobodne rozprávať o čomkoľvek. Mám informáciu, že tu v Piešťanoch ste boli vy jednou z hlavných osôb, ktoré boli najtvorivejšie a boli ste akýmsi ťahúňom. Ako ste sa dostali k architektúre vôbec a ako ten váš proces výberu profesie prebiehal?
 Ľubomír Mrňa: Keď necháme bokom také detské predstavy, tak dlho som chcel byť strojným inžinierom, lebo na tej Orave, v tom mojom rodisku, nikto múdrejší ako jeden strojný inžinier, dokonca taký blízky našej rodine, nebol. Tak som si myslel, že budem najmúdrejší, keď budem strojný inžinier. Ja som bol fluktuant, čiže som začal gymnázium na Orave, pokračoval som v Piešťanoch a skončil som v Bratislave. V Piešťanoch som narazil na iné možnosti, než bolo len stať sa strojným inžinierom, naučiť sa jazyky. A to sa mi videlo veľmi rozumné. Bola tu pani, ktorá učila práve západné jazyky. Ja som chodil k nej na dva, to bola francúzština a angličtina, a stalo sa, že počas vyučovacej hodiny ma poprosila, že nech som chvíľu ticho, lebo do rozhlasu že hovorí jej brat. Jej brat bol kunsthistorik a ten cez ňu vedel, kto k nej chodí na tie jazyky a posielal mi nemecké knihy týkajúce sa architektúry. A tak sa mi začala architektúra nejak cez to páčiť. Pre mňa to bola v podstate gotika alebo niečo na jej rovine postavené... Rimania a Gréci. Ale v podstate tá gotika, lebo tá sa dala vidieť aj okolo. Na školu sme robili talentové skúšky a ja som išiel stále s tou predstavou, že architektúra je hlavne gotika, tak sa divili, keď som odmietol pri prijímacích pohovoroch ísť na tie statiky všelijaké. To sa mi nepáčilo a trval som na tej svojej predstave architektúry. Nakoniec som sa tam tak aj dostal. Nebolo Technickej univerzity, bola Slovenská

vysoká škola technická. V tom čase, keď som tam nastúpil, v 1953, učili prevažne českí vysokoškolskí profesori. Tzv. B-smer boli pozemné stavby a A-smer bola tá architektúra, a ja som sa vlastne z tej statiky, teda z toho B-smeru, presunul na ten A-smer, to bola taká náhoda, ktorá sa niekoľko ráz v mojom živote zopakovala. Pôsobil som tam neskôr tiež ako tzv. VPS (vedecká pomocná sila), študent, ktorého zobrali na katedru, aby kreslil to, čo bolo treba. Bol som na katedre urbanizmu, no a v praxi pre nás neexistovalo, že človek nastúpi, kde chce, ale tam, kde dostal umiestenku. No a ja som dostal umiestenku do Prešova na nejaký východný podnik čohosi, ale ani som tam nenastúpil.

No a ako to bolo teda s tým vaším nástupom do praxe, keď spomínate, že ste mali umiestenku, ale nenastúpili ste. Čo sa potom udialo?

V piatom, predposlednom ročníku (1957-1958) štúdia architektúry sme mali aj predmet estetika. Na prvej hodine sa zjavil človek, ktorý sa predstavil ako externý prednášateľ estetiky a požiadal nás, aby sme si pripravili jeden čistý list formátu A4, do konca hodiny vypracovali tému Emil Belluš, list podpísali a on si ho zobral. Na ďalšiu hodinu prišiel aj s vyhodnotenými prácami a z jedného listu prečítal moje meno a vyslovil požiadavku, aby som sa postavil. Na ďalších hodinách si ma asi pozorne všímal a napokon jedného dňa vyslovil otázku, či by som po skončení štúdia nemal záujem nastúpiť k nemu do zamestnania. Odpovedal som, že nemôžem, lebo mám umiestenku kamsi do Prešova. Odpovedal bez váhania, že o to sa starať nemusím, že to bude úloha preňho. Bol riaditeľom Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚPSOP) a problémy tohto typu riešil mávnutím ľavej ruky, a tak som od 1. 7. 1959 vlastnil dekrét pracovníka SÚPSOPu v Piešťanoch. V Prešove som snáď doposiaľ nikomu

nechýbal. Po roku som sám zatúžil prestúpiť do strediska pre Československé štátne kúpele a zriedla na Slovensku, ktoré tu jedného dňa vytvoril architekt Ján Gaži. Po nejakých dvoch rokoch nás presunuli pod „Studijní, typizač-ní a vývojový ústav zdravotníckych zařízení Praha“, čo bol v podstate ústav pre celé Československo. A potom, jedného dňa naraz vznikol v Bratislave Zdravoprojekt. Ten najprv patril pod Stavoprojekt, a až neskôr sa úplne osamostatnil.

Bol piešťanský ateliér Zdravoprojektu orientovaný viac na kúpele, alebo navrhovali aj zdravotnícke a rekreačné zariadenia?

No, v podstate áno, len viete... Keď prejdete tu, toto (ukazuje v knihe) nie je ani zdravotnícke, ani iné, to je proste jedno sídlisko, ktoré som vtedy urobil, a či som na to dal pečiatku Zdravoprojektu, alebo nejakú inú, neviem. Piešťany boli trochu špeci-fické. Tie hlavné stavby robil všetky Stavoprojekt, ale niekoľko robil aj náš Zdravoprojekt. Ja som v podstate pôsobil v oboch, najprv dlhé roky v Zdravoprojekte, neskôr po roku 1975 v novovzniknutom ateliéri Stavoprojektu Piešťany.

Tento piešťanský Stavoprojekt sa sú-stredil skôr na urbanizmus, alebo nie?

Niekoľko nás musel založiť, tak ten, čo nás založil, to spravil ako urbanistické stredisko. Týmto sme mali výnimočné postavenie v rámci Západoslovenského kraja, no a my sme ho využívali, samozrejme.

Ale aj tak sa v Piešťanoch asi robilo viac liečebných a kúpeľných stredísk?

Áno, len to bolo tak, že počiatok boli takéto malinké stavbičky (ukazuje v knihe) toho urbanistického strediska. Asi najväčšia bola táto, čo som vtedy spravil na Šliači. A tieto veci, z toho sa nepostavilo nič, ale toto je napríklad Komárno.

Takže vy ste pracovali na všetkých týchto realizáciách, ktoré ste sem dali? Ja som pracoval alebo spolupracoval na všetkých návrhoch, ale tých realizácií je málo.

A aký bol v Piešťanoch rozdiel medzi Stavoprojektom a Útvárom hlavného architekta?

Stavoprojekt je, potažmo bola, projektová organizácia. Tá nemohla nič schvaľovať, na to bol, okrem iného, Útvar hlavného architekta.

Medzi tými jednotlivými ateliérmi trnavského Stavoprojektu, myslím tým Trnavu, Trenčín aj Piešťany, boli nejaké spolupráce alebo nejaká priama nadväznosť? Alebo si už každý išiel tak trochu svojou cestou potom, ako vznikli?

Od istého času existovalo v Piešťanoch aj pracovisko bratislavského Centra urbanizmu a architektúry. Vznik piešťanskej odnože bratislavského Stavoprojektu bol do značnej miery špecifický. Mal som akýsi podiel na príchode CUA (Centrum urbanizmu a architektúry) do Piešťan, a potom, keď ministerstvo túto inštitúciu nešetrne zrušilo, domáhal som sa tam s ohľadom na zamestnancov nápravy. Stačil jeden telefonát možnože jediného prítomného ohľaduplného vysokého ministerského úradníka riaditeľovi trnavského Stavoprojektu, ktorý zhodou okolností bol ešte v práci, hoci bolo po pracovnej dobe. Na otázku, či by nechcel mať v Piešťanoch detašovaný ateliér, odpovedal, že by chcel! Keď som šiel na druhý deň ráno do práce, už tam boli pracovníci z Trnavy, šéfovia kádrového a ekonomického oddelenia. Spravili sme prevod, a tak popri detašovanom pracovisku v Trenčíne vznikol ateliér 07. Hľa, k desiatemu výročiu pracoviska sme vydali takýto piešťanský katalóg.

Viktor Nižňanský

v Piešťanoch,
dňa 1. 7. 2022

222 Narodený 25. 4. 1953, Piešťany • Stavebná fakulta SVŠT v Bratislave, Katedra ekonomiky a riadenia v stavebníctve, inžinierske štúdium (1971 – 1976) • Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, doktorandské štúdium (2003 – 2005) • Stavoprojekt Trnava, urbanistický ateliér Piešťany (1976 – 1989) • vedúci urbanistického ateliéru Piešťany, Stavoprojekt Trnava (1989 – 1990) • konzultant v oblasti rozvoja miest a regiónov (1990 – 1997) • M. E. S. A., člen (1997 – 1998), riaditeľ (1998 – 2004), prezident (2004 – 2010) • Komunálne výskumné a poradenské centrum, n.o., Piešťany, riaditeľ (2007 – 2010, 2012 – dodnes) • splnomocnenec vlády SR pre decentralizáciu štátu a reformu verejnej správy (1999 – 2001 a 2002 – 2006) • vedúci Úradu vlády SR (2010 – 2012)

Lucia Tóthová: Na vašom príbehu ma popravde zaujalo najmä to, že ste neštudovali architektúru, ale ekonomiku. Viete mi, prosím, lepšie priblížiť váš odbor?

Viktor Nižňanský: Študoval som ekonomiku a riadenie v stavebníctve na Stavebnej fakulte SVŠT Bratislava. Pôvodne som chcel na architektúru, tam ma nezobrali. Využil som možnosť požiadať o dodatočné presunutie, ale keď to bolo na dobrej ceste, tak som si to rozmyslel. Ak sa na to pozriem dnes, tak som urobil dobre a ani architektúra o nič neprišla. Absolvoval som odbor, ktorý bol akousi všehochuťou. Tiež mu hovorili riaditeľský. V prvých rokoch predmety ako matematika, fyzika, technológie, pružnosť, pevnosť, konštrukcie... neskôr viac o riadení, organizácii výstavby, ale napríklad aj účtovníctvo, základy práva, sociológie alebo politická ekonómia. Politické predmety boli, samozrejme, v čase normalizácie „šmrncnuté“ režimom. Našťastie sme v Piešťanoch mohli sledovať viedenskú televíziu, takže som sa dovzdelať cez ORF 1 a 2. Lahšie sa odolávalo propagande.

V akých rokoch ste teda študovali? V 1976 som skončil... čiže '71 až '76.

Po štúdiách ste rovno nadviazali na prácu v Stavoprojekte?

Áno. V Piešťanoch sa krátko predtým vytvoril ateliér Stavoprojektu, ktorý zakladal arch. Ľubomír Mrňa. Môj otec s ním predtým pracoval v Zdravoprojekte, kam som chodil ešte ako študent na brigády. Keď som sa vrátil zo školy, tak ma pán Mrňa prijal, posadil ma za stôl a povedal mi: „Tu môžete robiť urbanistickú ekonomiu.“ Pozrel som sa na neho a pýtal som sa: „Okej, a to je čo?“ Vraj nech si to naštudujem... Existovali vtedy nejaké metodiky a tabuľky, ale od skutočnej ekonomie mesta, vzhľadom na vtedajší politický systém, to bolo dosť vzdialené. Stavoprojekt bol

zameraný najmä na bytovú výstavbu a s ňou súvisiacu vybavenosť. V rámci neho sa piešťanský ateliér špecializoval najmä na územné plánovanie, ale aj iné strategické dokumenty. Spomínam si napríklad na analýzu celého Západoslovenského kraja. Zisťovali sme, koľko rodinných domov je možné ešte postaviť. Museli sme navštíviť všetkých 780 alebo 800 miest a dedín, hľadať prieluky a voľné plochy v zastavanom území. To boli v podstate zábavné práce. Alebo ako sme spolu s vedúcim ateliéru získali celoštátne ocenenie za metodiku intenzifikácie zastavaných území miest. Myslím, že mnoho vecí sa zbytočne po zmenách v roku 1989 prestalo robiť a teraz sa k nim pomaly vraciame späť.

Ako dlho ste v Stavoprojekte pracovali?

V Stavoprojekte som bol viac ako 10 rokov. Potom som dostal ponuku odísť na Útvar hlavného architekta v Piešťanoch. Spomínam si, že ma zo Stavoprojektu spočiatku nechceli na personálnom oddelení uvoľniť. Vtedy to bolo tak, že keď ste niekam chceli ísť, tak nový zamestnávateľ musel napísať žiadosť, že vás chcú, a ešte k tomu bol potrebný papier od vášho zamestnávateľa, že súhlasí. V Stavoprojekte tie dva papiere od seba oddelili a povedali, že žiadosť nie je úplná. Skrátka obštrukcie. Nakoniec som predsa len odišiel a na útvare som bol do osemdesiateho deviateho, čiže asi tri roky.

A vedeli by ste porovnať náplň práce v ateliéri Stavoprojektu s prácou na Útvare hlavného architekta?

To boli dva rozličné svety. V Stavoprojekte som sa zúčastňoval procesu z polohy projektanta, tvorca, autora. Naproti tomu, na Útvare hl. architekta to bolo z polohy toho obstarávateľa, zadávateľa, z polohy toho, čo má strážiť rozvoj územia, dodržiavanie územného plánu. V podstate mi toto vystriedanie pozície pomohlo. Neskôr,

keď som bol sedem rokov splnomocnenec vlády a dva roky vedúci úradu vlády, tak som problematiku rozvoja miest spoznal aj zo strany štátneho zamestnanca, alebo dokonca tvorcu pravidiel, regulácií. Vnímam ako výhodu, ak máte možnosť na problematiku pozrieť z rôznych uhlov. Dokázate nájsť lepšie riešenie, ako keď sa na vec pozeráte iba z jedného uhla pohľadu.

Čo u vás nastalo ďalej, počas osemdesiateho deviateho a po ňom?

V osemdesiatom ôsmom alebo deviatom, keď už prebiehala perestrojka, ešte pred revolúciou, sa rozhodlo vedenie Stavoprojektu odvolať arch. Mrňu z pozície vedúceho ateliéru. Dôvody nepoznám. Vtedy ma oslovili niektorí bývalí spolupracovníci, či by som sa nechcel vrátiť späť a nešiel robiť šéfa ateliéru a asi to pošepkali vedeniu Stavoprojektu. Ak si dobre spomínam, pán Mrňa sa pri mojom nástupe vyjadril, že mal inú predstavu, z čoho usudzujem, že si skôr na pozícii vedúceho asi predstavoval architekta... Beriem to ako názor, ale vôbec si nemyslím, že napríklad riaditeľom nemocnice môže byť iba lekár. Krátko po mojom návrate do Stavoprojektu prišiel november 1989 a išli sme štrajkovať. Spomínam si, že tesne pred 17. novembrom som bol na služobnej ceste v Prahe a už po niekoľký raz som odmietol členstvo v strane. Viacerí si to neskôr spájali a mysleli si, že som o zmene vedel vopred. Čo bol, samozrejme, nezmysel. Naraz sa doba úplne zmenila. Ateliéru sa v tomto prelomovom období relatívne darilo. Angažovali sme sa aj v rozličných fórach, mali sme veľa zákaziek. Zmena však priniesla aj to, že ateliér, pôvodne nastavený na určitý systém práce, ktorý mal de facto definované pole pôsobnosti a garantované zákazky, už nemohol v nových podmienkach dobre fungovať. Musel sa postupne prispôbiť, aby bol konkurencieschopný, prispôbiť sa

novým podmienkam, novým investovateľom, novým spôsobom stavania, museli vedieť získať zákazky.

Myslíte v deväťdesiatom roku?

Áno. Je však tiež pravda, že som sa už pred voľbami v roku 1990 dosť angažoval v rámci prebiehajúcich zmien. Mal som ponuku vstúpiť do komunálnej politiky, ale odmietol som ju. Neskôr ma nový primátor oslovil, aby som prišiel robiť poradcu pre rozvoj mesta. Asi na základe stratégie mesta Piešťany, ktorú sme spolu s viacerými priateľmi spracovali. Bola to vtedy dilema. Na jednej strane som mal pocit, že neexistuje dostatočná spoločná vôľa ateliér prebudovať, čo by znamenalo aj výraznú redukciu zamestnancov, doriešenie sídla a mnoho iných technických záležitostí. Na druhej strane sa otvárali nové možnosti, kde som cítil, že sa môžem venovať témam, ktoré ma dlhodobo zaujímali a s ktorými som sa stretol už počas štúdia. Nakoniec som sa rozhodol pre odchod z ateliéru. Spomínam si, že mi to niekoľko kolegov aj zazlievalo. Niekoľko mesiacov som pracoval pre mesto Piešťany, následne som si založil živnosť a vydal som sa svojou cestou. S odstupom času to považujem za správne rozhodnutie. Nakoniec, aj väčšina mojich vtedajších kolegov sa následne presadila, či už vo svojich firmách alebo napríklad na úradoch.

Keď sa ešte na chvíľku vrátim do prostredia Stavoprojektu a Útvaru hlavného architekta... Vedeli by ste porovnať tiež pracovné prostredie?

Ten ateliér bol skvelý, to bola fajn partička ľudí, veľmi rád na to spomínam. Ešte aj za „socíka“ bola radosť chodiť tam do práce s množstvom veselých zážitkov. Bola to akási oáza, dokonca, ak si dobre spomínam, tak sme medzi sebou nemali žiadneho člena strany. Vzhľadom na naše zameranie sme neboli až tak vystavení tlaku vonkajšieho prostredia, systému. Popri práci sme

sa zúčastňovali rôznych súťaží. Bolo to úplne iné ako na Útvare hl. architekta. Ten bol súčasťou politickej inštitúcie, národného výboru, v područí strany. Tam už také vzťahy vzniknúť ani nemohli. Bola to iná atmosféra. Na druhej strane to bola zaujímavá skúsenosť, najmä z hľadiska toho, že sme mohli vplývať na rozvoj mesta, určovať regulatívy, pravidlá.

Zaujímal by ma ešte ten mechanizmus zadávania a spracovania práce v Stavoprojekte. Vedeli by ste v skratke popísať, ako toto fungovalo?

Ako všetko v socializme, a teda aj v Stavoprojekte, bolo definované plánom, centrálnou zostavovaným s cieľom plniť úlohy schválené stranou a vládou. Ten bol rozpisovaný na odvetvia, v nich na podniky, v Stavoprojekte následne na jeho ateliéry a v ateliéroch na zamestnancov. Pre jednotlivé projekty v ateliéri sme vytvárali tímy z profesií. Pri ich kreovaní sa prihliadalo na kapacitu, ale ak sa to dalo, aj na špecifické schopnosti ľudí.

Keď sa ešte vrátim k tomu získavaniu zákaziek, naozaj to nasledovalo plán, alebo bola aj iná možnosť ich získavania?

Ak sme mali voľnú kapacitu, tak sa plnila zákazkami, ktoré prišli buď zo strany podniku, alebo sa na ateliér obrátili iné štátne podniky, inštitúcie, mestá, obce. Ateliéry mali v zásade vymedzené územia, okresy, v ktorých pôsobili. Niekedy sme robili aj nad rámec svojho teritória, ale to bola skôr výnimka.

A nakoľko bol plán fixný?

Plán vychádzal z celoštátnych zámerov, dnes tomu hovoríme programové vyhlásenie vlády, a pripravoval sa na viac rokov. Boli stanovené ciele, napríklad koľko bytov sa má ročne postaviť a aj kde. Štát napríklad rozhodol, že bude podporovať výstavbu bytov a vybavenosti iba v mestách a takzvaných

strediskových obciach. Pre naplnenie cieľa bolo potrebné pripravovať územie, a teda aj územné plány. Plán bol rozpisovaný na jednotlivé roky a jeho plnenie kontrolované. Čiže z veľkej miery fixný. Ak sa ukázalo, že existuje nejaká rezerva v jednotlivých profesiách, bola vyplnená prácou v inom ateliéri, alebo získaním inej zákazky. Plán výkonov jednotlivcov bolo potrebné naplniť alebo až prekročiť.

Ale keď ste teda ešte pri tom mzdovom hodnotení, to ste rozdeľovali taktiež vy? Boli mzdové tabuľky, ako dnes vo verejnej správe. Nakoniec, boli sme štátny podnik, čiže de facto štátni zamestnanci. Jediné, čo bolo premenlivé, boli prémie. Pre podnik bol stanovený objem prémie a z neho sa odvíjal objem prémie pre ateliér Piešťany. Následne som mohol ako vedúci ateliéru rozhodnúť o ich rozdelení pre zamestnancov. Spomínam si, že som si urobil kritériá a podľa nich prémie prideloval. Samozrejme to nebolo veľmi populárne, lebo my sme dodnes jednou z najrovnostárskejších krajín na svete. Tu sa neoceňuje výnimočnosť.

Myslíte?

O tom rovnostárstve? Určite.

Pamätáte si v dobe, kedy ste v Stavoprojekte pôsobili, že by sa diali nejaké veľké štrukturálne zmeny? Myslíte v ateliéri?

Napríklad.

Nie. Bol nastavený na úlohy, ktoré mal plniť a prostredie bolo do roku 1989, oproti súčasnosti, pomerne stabilné. Dokonca aj zmena zamestnania bol problém.

Na záver by som vám rada položila otázku, ktorá je tak trochu subjektívneho charakteru. Čo pre vás znamená sloboda v práci?

Podľa mňa má rozhodovať niečo ako ponuka a dopyt a minimum bariér.

Keď niekto zistí, že môžem alebo som schopný niečo pre neho urobiť, tak sa dohodneme a nemali by nám do toho iní rýpať. Najmä nie takí, čo tomu vôbec nerozumejú, len sa zhodou okolností dostali k moci. Keď to premietnem na tému, o ktorej sa bavíme. Hlavným investorom v minulosti bol štát v rukách komunistickej strany, ktorá systematicky obmedzovala nielen osobnú, ale aj tvorčiu slobodu. Dnes je síce tiež napríklad sloboda architekta, projektanta, obmedzovaná požiadavkami investorov alebo reguláciami zo strany štátu, mesta. Tiež si nemôžu robiť úplne to, čo chcú, ale vedia sa s investorom, s mestom dohodnúť na niektorých veciach, nájsť spoločnú reč a hlavne im do niektorých vecí nerozprávajú politici. Teda s výnimkou regulácie, ktorá tiež často bohužiaľ pôsobí skôr negatívne. Ani im s hrubou ceruzkou nezačne stavbyvedúci škrtat' výkres, že toto tu takto nebude, lebo my to takto nestaviame. Sloboda je pre akúkoľvek tvorivú činnosť, ale aj pre život občanov, veľmi dôležitá. Dnes si už možno nik nespomenie na prvé ponembrové heslo vládneho programu: „Slobodný občan v slobodnej obci.“ Aj po tridsiatich rokoch sme od neho veľmi vzdialení. Prostredie, v ktorom žijeme a pracujeme má byť čo najslobodnejšie a akákoľvek regulácia má byť iba v nevyhnutnej miere. Čím viac regulácií požadujeme, tým viac politiky cítime v našom živote, strácame slobodu, odovzdávame ju do rúk politikom a ešte za to platíme stále viac daní a odvodov. V konečnom dôsledku rastie naša nespokojnosť, sklamanie, a to len preto, že sme sa sami vzdali slobody a uverili, že štát, centrálna vláda, dokáže zabezpečiť kvalitu nášho života. Zdá sa mi, že ani 30 rokov od zmeny sme sa ešte nepoučili.

zdroje

**bibliografía,
výročné
katalógy
projektových
ústavov**

Dobová literatúra:

~, *Sborník o výstavbě ČSR. Náměty a zásadní poznámky k celkovému hospodářskému plánu ČSR*, Praha 1946.

Dvořák Kamil, *Poslání a směry dalšího rozvoje socialistické architektury a urbanismu v ČSR, usnesení vlády ČSR č. 333/1982*, Praha 1988.

Kolektiv autorů, *Architektura nové výstavby občanské, bytové, průmyslové*, Praha 1984.

Pechar Josef, *Československá architektura 1945–1977*, Praha 1979.

Procházka Vítězslav, *Československá architektura po druhé světové válce*, Praha 1976.

Zalčík Tibor, Dulla Matúš, *Slovenská architektúra 1976–1980*, Bratislava 1982.

Interpretačná literatúra:

Bolerázsky Andrej, *Pohľad na architektonickú tvorbu v Piešťanoch v 2. polovici 20. storočia. Príbeh jednej akvizície*, Piešťany 2009.

Dulla Matúš, *Architektúra Slovenska v 20. storočí*, Bratislava 2002.

Gjuričová Adéla, Kopeček Michal, Roubal Petr, Spurný Matěj, Vilímek Tomáš, *Architekti dlouhé změny*, Praha 2019.

Guzik Hubert (ed.), *Bydlet spolu*, Praha 2019.

Halík Pavel, *Česká architektura 50. let, Studie o střetu funkcionalismu a konstruktivismu s ideovými východisky socialistického realismu*, Praha 2022.

Havránek Vít (ed.), *Bruselský sen. Československá účast na světové výstavě v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*, Praha 2008.

Kramerová Daniela, Skálová Vanda (ed.), Havránek, Vít et al., *Bruselský sen. Československá účast na světové výstavě v Bruselu a životní styl 1. poloviny 60. let*, Praha 2008.

Krajčí Petr, Merta Dan, Pučerová Klára, Směták Pavel, Vorlík Petr, *Navzdory / architekti 1969–1989–2019*, Praha 2020.

Kořínková Jana, Kupková Marika, Žáčková Markéta (ed.), *Oživit a ozvláštnit. Výtvorné umění v prostoru brněnských sídlišť*, Brno 2012.

Kramerová Daniela, Nekvidová Terezie, *Automat na výstavu: Československý pavilon na Expo 67 v Montrealu*, Praha 2017.

Koryčánek Rostislav, *Paneland*, Brno 2017.

Klímová Barbora, *My sme tím projektom žili / Stavba rodinného domu v období normalizace*, Praha 2011.

Machátá Olga, Hraba Zbyněk, *Kdo je Kdo*, Praha 1993.

Masák Miroslav (ed.), *Architekti SIAL*, Praha 2008.

Mitášová Monika, *Vladimír Deděček: stávanie sa architektom*, Bratislava 2017.

Mitášová Monika, Ševčík Jiří (ed.), *Česká a slovenská architektura 1971 – 2011: texty, rozhovory, dokumenty*, Praha 2013.

Moravčíková Henrieta, Vorlík Petr (ed.), *ICONIC RUINS? Post-war Socialist Architecture in the Visegrad Countries*, Praha 2019.

Moravčíková Henrieta, *Moderné a/alebo totalitné v architektúre 20. storočia*, Bratislava 2013.

Mrňa Lubomír, *Stavebné pamiatky Piešťan*, Piešťany 2005.

Roubal Petr, Koukalová Martina, *Blahomír Borovička. Vzpomínky architekta Prahy*, Praha 2023.

Rollová Veronika, Jirkalová Karolína, *Budoucnost je skryta v přítomnosti, Architektura a česká politika 1945–1989*, Praha 2021.

Rokoský Jaroslav, Svoboda Libor (ed.), *Kolektivizace v Československu*, Praha 2013.

Sedláková Radomíra, *Karel Prager: Lidé si na nové věci teprve musí zvyknout*, Praha 2013.

Sedláková Radomíra, *Nereálny socializmu*, Praha, 2018.

Skřivánková Lucie, Švácha Rostislav, Novotná Eva, Jirkalová Karolína, *Paneláci 1*, Praha 2017.

Skřivánková Lucie, Švácha Rostislav, Novotná Eva, Flekačová Koukalová Martina, *Paneláci 2*, Praha 2017.

Sommer Vítězslav a kol., *Řídit socializmus jako firmu*, Praha 2019.

Ševčík Jiří, Mitášová Monika, (ed.), *Česká a Slovenská architektura 1971–2011*, Praha 2013.

Šik Otakar, *Jarní probuzení a skutečnost*, Praha 1990.

Švácha Rostislav (ed.), *Sial*, Olomouc 2010.

Švácha Rostislav, *Karel Hubáček*, Praha 1996.

Švácha Rostislav, Masák Miroslav, *Miroslav Masák*, Řevnice 2021.

Volko Viliam, Kiš Miloslav, *Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska*. Bratislava 2007.

Vladimír 518 (ed.), *Architektura 58–89*, svazek 1 a 2, Praha 2022.

Vorlík Petr (ed.), *(a)typ, architektura osmdesátých let*, Praha 2019.

Vorlík Petr (ed.), *rozhovory, architektura osmdesátých let*, Praha 2020.

Vorlík Petr (ed.), *improvizace, architektura osmdesátých let*, Praha 2021.

Vorlík Petr (ed.), *ambice, architektura osmdesátých let*, Praha 2022.

Vorlík Petr, Poláčková Tereza, *Architektura na červeném seznamu*; Praha 2020.

Vorlík Petr, Brůhová Klára, *Beton, břasy, boletice – Praha na vlně brutalismu*, Praha 2019

Vrba Milan, *Trenčín v uličkách času*, Trenčín 2019.

Zaiček Martin, Kalinová Andrea, C20: *Spríevodca architektúrou Piešťan*, Bratislava 2020.

Zaiček Martin, Kalinová Andrea, C20: *Spríevodca architektúrou Trnavy*, Bratislava 2020.

234

Zikmund Jan, *Hledání univerzality. Kontexty průmyslové architektury v Československu 1945–1992*, Praha 2020.

Zikmund Jan, Guzik Hubert, *Architektura v přerodu: 1945–1948, 1989–1992*, Praha 2019.

Zahraničné publikácie:

Beyer Elke (ed.), Hagemann Anke, Zinganel Michael, *Holidays after the Fall. Seaside Architecture and Urbanism in Bulgaria and Croatia*, Berlin 2013.

Bodrožić Natasa, Palavandishvili Nini, *Cultural Public Sphere in Armenia, Georgia, Moldova and Ukraine*, Vienna 2014.

Borowik Aneta, *New Katowice: the form and ideology of the Polish post-war architecture based on the example of Katowice (1945–1980)*, Warszawa 2021.

Crawford E. Christina, *Spatial Revolution, Architecture and planning in the early Soviet union*, Ithaca 2022.

Herold Stephanie, Engler Harald, Brünenberg Stephanie, Wilks Scarlett, Stackmann Sophie, Florian Fordtran Dirk, *Das Kollektiv: Formen und Vorstellungen gemeinschaftlicher Architekturproduktion in der DDR*, Berlin 2022.

Kovács Dániel, *Othernity – Reconditioning Our Modern Heritage*, Budapest, 2021

Le Normand Brigitte, *Designing Tito's Capital: Urban Planning, Modernism, and Socialism*, Pittsburgh 2014.

Litvienko Ksenia, *Building Soviet Vyborg: Architectural Encounter in the Soviet-Finnish Borderland, 1960s–1980s*, Budapest 2017.

Luga Liliana, Justifying Demolition, Questioning Value. Urban Typologies and the Concept of the “Historic Town” in 1960s Romania; In: *Heritage under Socialism. Preservation in Eastern and Central Europe, 1945–1991*, New York 2021.

Luthar Breda, Pušnik Maruša (ed.), Introduction: The Lure of Utopia: Socialist Everyday Spaces; in: *Remembering Utopia: The Culture of Everyday Life in Socialist Yugoslavia*, Washington 2010.

Ndreçka Olisa, Nepravishta Florian, *The Impact of Socialist Realism in the Albanian Architecture in 1945-1990*, Polytechnic University of Tirana, Tirana 2013.

Parusheva Dobrinka, Marchechev Iliyana, Housing in socialist Bulgaria: appropriating tradition, *Home cultures*, vol. 7, i. 2, 2010, p. 197–216.

Vais Dana, Type Projects as Tools: Housing Type Design in Communist Romania, *Architectural Histories* n. 8, 2020.

Wojciechowska Agnieszka, *Origins and development of General Building Design Bureau “Miastoprojekt Szczecin”*, IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 2019.

Zarecor E. K., *Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia 1945–1960*, Pittsburg 2011.

235

Online zdroje:

Architektura 58–89, dokumentárny seriál Českej televízie, dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11748097773-architektura-58-89/>

Brabenec Vojtech, Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín, 1974–1990. História projektového ateliéru a spomienky zamestnanca (12.1984 – cca 02.1991), dostupné online na: <http://www.trencan.6f.sk/Brabenec/0091-STP/0091-STP.html>.

Historie plánování Prahy, Zdroj: iprpraha.cz, dostupné online na: <https://iprpraha.cz/o-nas/historie>

Historie SIALu, dostupné online na: <https://www.sial.cz/historie/>

IKONY, príbeh modernej slovenskej architektúry, dokumentárny seriál a web, dostupné online na: <https://www.ikony.tv/#/chapter5>

Obchodný register Ministerstva spravodlivosti SR, dostupné online na: https://www.orssr.sk/hladaj_subjekt.asp?OBMENO=Stavoprojekt&PF=o&SID=o&R=o

Poválečná architektura, dostupné online na: <http://povalecnaarchitektura.cz>

Register modernej architektúry oA HÚ SAV, dostupné online na: <https://www.register-architektury.sk>

236 Rudí prezidenti, dokumentárny seriál Českej televízie, dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11687481655-rudi-prezidenti/>

Sedláková R., Postavení architektury a architekta v Československu 60. a 70. let., prednáška, dostupné online na: <https://www.youtube.com/watch?v=-w5ZsBJEYro>

Sbírka zákonů a sbírka mezinárodních smluv Ministerstva vnitra České republiky, dostupné online na: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

Štatistický úrad Slovenskej republiky, dostupné online dňa 7. 7. 2023 na: https://slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/2b0ca88c-37fd-4672-9430-29fc2675d0d2/Mesta_podla_poctu_obyv_2001_1991_1980_1970_podla_uzemnej_strukt_v_roku_2001.pdf?MOD=AJPERES&-CVID=kKxEzxf&-CVID=kKxEzxf

Translations of Modernism (Transmodern), dostupné online na: <https://www.youtube.com/@transmoderntransmodern6512>

Vyprávěj, Ve stopách doby, archív seriálu Českej televízie, dostupné online na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10195164142-vypravej/13547-ve-stopach-doby/>

Časopisy:

Architekt (do roku 1944 Architekt SIA) 1946–1950

Architekt (do roku 1990 Československý architekt) 1990–1992

Architektura ČS(S)R 1946–1990

Československý architekt 1955–1989

Projekt 1959–1992

Stavebnictví 1945–1952

Tvorba 1925–1991

Výročné katalógy projektových ústavov:

Agroprojekt 25 let, Praha 1979.
 Banské projekty 35 let, Bratislava 1985.
 Centroprojekt 50 let, Gottwaldov 1975.
 Chemoprojekt 25 let, Praha 1976.
 Drevoprojekt (Wood in Czechoslovakia), Praha 1972.
 Energoprojekt 25 let, Praha 1974.
 Hutní projekt (Symposium biur projektów, Zasady kierowania i technologia projektowania w biurze projektowym, Hutní projekt Praha – OSRS) Katowice 1968.
 Hydroprojekt, Projektový inženýrský a konzultační podnik, 197?.
 Hydroprojekt, Praha 1966.
 IPOŠS (Inžiniersko-projektová organizácia školských stavieb) 20 rokov, Bratislava 1988.
 Keramoprojekt, Design and engineering organization, Praha.
 Keramoprojekt 10 let, Brno 1961.
 Keramoprojekt 25 rokov, Trenčín, 1976.
 Kovoprojekta 25 let, Praha 1975.
 Kovoprojekta 40 let, Praha 1990.
 Krajský projektový ústav (Obrana architektury, 20 let KPU), Praha 1968.
 Krajský projektový ústav (Architektonická bilance, 25 let KPU Praha), Praha 1973.
 Krajský projektový ústav (Perspektivy socialistické výstavby, 30 let KPU), Praha 1978.
 Krajský projektový ústav (Architektonická tvorba, 35 let KPU), Praha 1983.
 Krajský projektový ústav (Architektonická konfrontace, 40 let KPU), Praha 1988.
 Lignoprojekt, Bratislava 1968.
 Potravinoprojekt 20 let, Praha 1973.
 Pražský projektový ústav (Architekti Praze), Praha 1971.
 Projekta Praha, Brno, Bratislava, Praha 1964.
 Projektový a vývojový ústav Českého vysokého učení technického v Praze, Školské stavby a zařízení, vydáno k 275. výročí založení ČVUT, Praha 1982.
 Projektový ústav kultúry (Zborník typizačných stavieb kultúry SSR 1976–1984), 1984.
 Projektový ústav kultúry, Informačné bulletin (neperiodická publikácia), Bratislava 1987–1989.
 PÚ VHMP (Projektový ústav hlavního města Prahy, Praha 1972.
 PÚDIS (Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb) 10 let (1966–1976), Praha 1976.
 PÚDIS (Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb) 20 let (1966–1986), Praha 1986.
 PÚDIS (Projektový ústav dopravních a inženýrských staveb), Praha 1990.
 Rudný projekt Košice, Mine Planning, Survey and Engineering Organization, Košice.
 Sial Liberec, Flexibilní bydlení, Liberec 1969.
 Sigma Olomouc (inženýrský a projektový závod Olomouc) 10 let (1967–1977), Olomouc 1977.

SIGMA-IPO Olomouc, 20 LET (1968–1988), katalog výstavy – Fragnerova galerie, Praha 1988.
 SIGMA IPO GŘ (1967–1982), katalog výstavy – Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, 1983.
 Skloprojekt, Design and Engineering Organization, Praha 1969.
 Skloprojekt, Projektierungs und Ingenieurorganisation, Praha 1969.
 Skloprojekt 20 let, Praha 1971.
 SPA (Sdružení projektových ateliérů – Association of Architectural Studios), Praha.
 Státní projektový ústav obchodu Brno, Praha, Bratislava.
 SPU (Státní projektový ústav obchodu), Brno 1972.
 Stavby družstevního obchodu, 30 let, 1986.
 Stavoprojekt Liberec, Atelier O2, Liberec.
 Stavoprojekt Banská Bystrica 25 rokov, Banská Bystrica.
 Stavoprojekt Bratislava 1949–1969, Bratislava 1969.
 Stavoprojekt Bratislava 1949–1989 (40 rokov), Bratislava 1989.
 Stavoprojekt Brno (lesná), Brno 1967.
 Stavoprojekt Brno 1948–1988, Brno 1988.
 Stavoprojekt Ostrava 1948_1968 (Architektonická práce), Ostrava 1968.
 Stavoprojekt Piešťany, Ateliér 207(CUA) 1975–1985, Piešťany 1985.
 Stavoprojekt Trnava, stredisko o3 Trenčín 1974–1984, Trenčín 1984.
 Stavoprojekt Trenčín, 15 rokov projektového ateliéru, Trenčín 1989.
 Stavoprojekt Trnava, 10 rokov (1972–1982), Trnava 1982.
 Stavoprojekt Trnava.
 SÚRPMO 1954–1984 (30 let práce), Průvodce jubilejní výstavou, Brno 1984.
 ŠPTU (Študijný projektový a typizačný ústav) 1973–1978, Bratislava 1978.
 ŠPTU (Študijný projektový a typizačný ústav) 1979–1980, Bratislava 1980.
 ŠPTU (Študijný projektový a typizačný ústav), výskum vývoj typizácia, architektonická tvorba v období 1973-1983, Bratislava 1983.
 ŠPTU (Študijný projektový a typizačný ústav), zborník výskumných, typizačných a projektových prác a realizovaných diel architektonickej tvorby do roku 1987, Bratislava 1987.
 Terplan, území a plán (výstavní katalog), Galerie Jaroslava Fragnera, Praha 1975.
 Vojenský projektový ústav (VPÚ) 20 let, Praha 1971.
 Vojenský projektový ústav (VPÚ) 1951–1981 (30 let), Praha 1981.
 Vojenský projektový ústav (VPÚ) 1951–1976 (25 let), Praha 1976.
 Výzkumný ústav výstavby a architektury (VÚVA) 1952–1987 (35 let), Brno 1987.
 Zdravoprojekt Bratislava, 10 rokov, Bratislava 1970.
 Státní ústav pro projektování zdravotnické výstavby (Zdravoprojekt) Praha, Praha 1976.
 Státní ústav pro projektování zdravotnické výstavby (Zdravoprojekt) Praha, 20 let, Praha 1980.

**zoznam
archívov
a rozhovorov**

Národní archiv České republiky

Fond – Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj (SKVTIR)

1. Státní komise pro vědeckotechnický a investiční rozvoj (SKVTIR) (1983-1990) nadvázovala na činnost:
2. Federální ministerstvo pro technický a investiční rozvoj (FMTIR), (1970-1983)

<i>Kolegia Slovenské komise pro VTIR 1985</i>	sv. č. 147
<i>Kolegia Slovenské komise pro VTIR 1985</i>	sv. č. 148
<i>Věcné zaměření stát. Techn. Politiky 1969 – FVTIR</i>	sv. č. 177
<i>Organizační záležitosti 1969 – 1970</i>	sv. č. 178
<i>Rozpočet FVTIR, ÚNM, ÚPV 1969 – 1970</i>	sv. č. 179
<i>Rozpočet FMTIR (vlastní aparát) 1971</i>	sv. č. 179
<i>Statistické výkazy „Investice 1969“ – FVTIR – 1972</i>	sv. č. 180
<i>Plány podřízených organizací FMTIR</i>	sv. č. 180
<i>Programy technického rozvoje FVTIR</i>	sv. č. 181
<i>Organizač. Věci – HFO – FVTIR</i>	sv. č. 182
<i>Ekonomika a posuzování investic 1969 – 70 – FVTIR</i>	sv. č. 183
<i>ICHEM – korespondence 1969–71</i>	sv. č. 224
<i>Projektování 1971–72</i>	sv. č. 229
<i>Projektování směrnice, pokyny, výnosy 1971–73</i>	sv. č. 230
<i>Projektování směrnice, pokyny, výnosy 1971–75</i>	sv. č. 231
<i>Plánování V a T 1976</i>	sv. č. 244
<i>Plánování V a T 1976</i>	sv. č. 248
<i>Projektová soutěž – Kongresová hala 1974–76</i>	sv. č. 250
<i>Projektová soutěž – Kongresová hala 1977</i>	sv. č. 251
<i>Projektování – mzdová vývoj v PIO 1976, 77, 80</i>	sv. č. 273
<i>Projektování – Svaz projekt. Inž. A konzultač. Organizací (SPIO) 1969–70</i>	sv. č. 274
<i>Dopravní systémy – INTRAMA 1975, 78, 81</i>	sv. č. 321
<i>Státní komise pro techniku (SKT) – systematizace 1967–68</i>	sv. č. 388
<i>Federální výbor pro technický a investiční rozvoj (FVTIR) – systematizace r. 1969–70 + Dohody o převodu pracovníků Ministerstva pro techniku na FV TIR a na MVT ČSR</i>	sv. č. 389
<i>Federální min. Pro techn. A invest. Rozvoj (FMTIR) – systematizace r. 1971–76</i>	sv. č. 390
<i>FMTIR – systematizace r. 1977–80</i>	sv. č. 391
<i>FMTIR – systematizace r. 1971–82</i>	sv. č. 392
<i>FMTIR – systematizace r. 1983 + SK VTRI 1984–85</i>	sv. č. 393
<i>SK VTRI – systematizace r. 1986–87</i>	sv. č. 394
<i>SK VTRI – systematizace r. 1987–90</i>	sv. č. 395
<i>Katalog programů pro projektování v ČSSR – FMTIR 1983</i>	sv. č. 413
<i>Kádrové materiály /Císař – Vláčil/</i>	č. b. 16
<i>Plány KPSR (kádrový personální a sociální rozvoj) v 7. pětiletce</i>	č. b. 23
<i>KPSR – plány, rozbor, přehledy 7. 5LP</i>	č. b. 24
<i>Plány KPSR na 8. PLP</i>	č. b. 71
<i>Přehled srážek, Spoření, Půjčky, 1989-90</i>	S-5
<i>Směrnice – různé, plány, KPO kontroly v podřízených organizacích SKVTIR</i>	S-5
<i>Materiály pro vládu ČSSR, návrhy a jiné</i>	S-5
<i>Výkazy, práce, honoráře</i>	S-5

- archívy s celoštátnym pôsobením:
- NA (Národní archiv České republiky)
- Archív SAV (Slovenská akadémia vied, Ústav stavebníctva a architektúry)

- archívy s lokálnym pôsobením:
- Štátny archív, pobočka Trnava
- Stavebný archív mesta Trenčín
- Štátny archív, pobočka Trenčín
- Balneologické múzeum Piešťany

Archív Slovenskej akadémie viedFond Ústavu stavebníctva a architektúry

Archív obsahuje veľké množstvo výročných katalógov rôznych slovenských projektových ústavov. Tieto boli v plnom znení zdigitalizované, a slúžili ako veľmi dôležitý zdroj pri výskume. Z archívu bolo spolu zdigitalizovaných 9 ks výročných katalógov:

- Projektový ústav kultúry, 1984 (Zborník typizačných stavieb kultúry SSR 1984)*
- Projektový ústav kultúry, 1984*
- Projektový ústav kultúry, informačné bulletin, Bratislava*
- ŠPTU (Štátny projektový a typizačný ústav), 1978*
- ŠPTU (Štátny projektový a typizačný ústav), Bratislava, 1980*
- ŠPTU (Štátny projektový a typizačný ústav), Bratislava, 1983*
- (výskum vývoj, typizácia v období 1973-1983)*
- ŠPTU (Štátny projektový a typizačný ústav), Bratislava, 1987 (zborník výskumných, typizačných a projektových prác a realizovaných diel arch. tvorby do roku 1987)*
- Stavoprojekt Bratislava, 1969*
- Stavoprojekt Piešťany, ateliér 207(CUA), 1985*

Štátny archív, pobočka TrnavaFond Útvaru hlavného architekta mesta Trnava

Fond obsahuje spolu 469 archíválií, t. j. projektových dokumentácií v rôznych štádiách prípravy, z toho predložených a zdigitalizovaných bolo celkom 43. Vybrané boli tie, ktoré vznikli v projektovom ústave Stavoprojekt Trnava. Názov aj poradové číslo archíválií boli ponechané v originálnom znení a číslovaní:

- 02. *Urbanistická štúdia historického jadra*
- 06. *Proj. úloha Obchodný dom jednota*
- 07. *Obchodný dom Jednota Trnava - súťaž, Arpášová*
- 08. *Obchodný dom Jednota Trnava - súťaž, Gebauer*
- 09. *Obchodný dom Jednota Trnava - súťaž, Lýsek*
- 10. *Dom smútku Trnava, proj. úloha*
- 11. *DS Trnava, štúdia*
- 14. *OD Prior, Trnava - štúdia II.*
- 19. *OD Jednota – projekt*
- 20. *Štúdia výpravnej budovy ČSD*
- 21. *Rekonštrukcia železničnej stanice - proj. Úloha*
- 25. *Sídlisko Linčianska štúdia Ing. arch. Kodoň*
- 29. *Stavindustria - robotnícky hotel, štúdia*
- 31. *Investičný zámer DK Trnava*
- 42. *DK Trnava – K5*
- 48. *DK Trnava – K26*
- 49. *DK Trnava – K9*
- 56. *Súťaž Trnava, Hlboká*
- 58. *Súťaž Trnava, Hlboká, návrh*
- 76. *Dom bytového zariadenia*
- 86. *Sídlisko Linčianska II. - PÚP + štúdia súboru stavieb*
- 91. *Sídlisko Linčianska II. - štúdia Ing. arch. Kráner*
- 107. *Jednota, obchodný dom Trnava, zámer*
- 112. *DK ROH Trnava - invest. Zámer*
- 113. *DK ROH Trnava - štúdia alt. B*
- 116. *Trnava centrum, časť A*
- 117+118. *Trnava centrum, časť B+C*
- 119. *Dom rybárov*
- 140. *Tržnica Trnava*
- 146. *GR Tatrasklo*
- 149. *Obchody a služby sídl. ČSM*
- 150. *Obchody a služby sídl. ČSM*
- 163. *Sídlisko Zátvor KBV ÚPTZ*
- 164. *Sídlisko Zátvor - urbanistická štúdia*
- 205. *Dom smútku Trnava – PÚ*
- 210. *Dom smútku Modranka – JP*
- 211. *Dom smútku Modranka - štúdia a PÚ*
- 269. *Objemová a zastavovacia štúdia - predajňa Obuvi na sídlisku SNP II.*
- 272. *Dom služieb na ulici Obrancov mieru*
- 331. *Štúdia interiéru zasadačky MsNV Trnava*
- 335. *Štúdia domu potravín Stavoprojekt Trnava*
- 337. *PÚ - úvodný projekt Domu kultúry ROH Trnava*
- 341. *PÚ - spoločná administratívna budova prokuratúry justičných zložiek Trnava*

Fond Stavoprojekt Trnava

Fond obsahuje rôzne dokumenty týkajúce sa vzniku a organizácie Stavoprojektu Trnava. Archiválie boli predkladané na základe obsahových požiadaviek bez sprístupnenia inventáru, a teda nie je známy ich celkový počet. Spolu bolo spracovaných 20, roztriedených podľa jednotlivých rokov:

- 1971 – Štatút Stavoprojektu Trnava
- 1971 – Pripravenosti komplexnej bytovej výstavby
- 1971 – Rôzna korešpondencia
- 1972 – Oprávnenie k činnosti
- 1974 – Doporučenie Stavoprojektu Trnava o pridelenie pracovných priestorov
- 1984 – Stavoprojekt Trnava – Organizačný poriadok
- 1984 – Štatút projektovej organizácie Stavoprojekt Trnava
- 1986 – Pracovný poriadok – Stavoprojekt Trnava
- 1987 – Profesiografia
- 1988 – Organizačný poriadok
- 1989 – Zápis do podnikového registra
- 1989 – Zakladacia listina
- 1989 – Oprávnenie k inžinierskej činnosti
- 1989 – Zápis v podnikateľskom registri
- 1989 – Prehľad zamestnancov
- 1990 – Podnikový register
- 1990 – Žiadosti o rozšírenie činnosti
- 1990 – Organizačný poriadok
- 1993 – Záverečná správa o likvidácii
- 1994 – Uznesenie o likvidácii

246

Stavebný archív mesta Trenčín + Štátny archív, pobočka TrenčínFond Stavebného úradu mesta Trenčín

Archív obsahuje plánovú dokumentáciu projektov situovaných v meste Trenčín, v rôznych fázach prípravy. Archív je čiastočne spracovaný, ale značná časť absentuje. Časť archiválií z obdobia 70. rokov sa nachádza tiež v Štátnom archíve v Trenčíne. Oba archívy vedú spoločnú evidenciu, je teda možné po dohode nahliadať do jednotlivých archiválií na jednom mieste. Zdigitalizované boli tie projekty, ktoré realizovala trenčianska pobočka Stavoprojektu Trnava:

6	1988	Kancelária prednostu MsNV TN - Interiér
11	1987	Malá zasadačka MsNV TN - Interiér
12	1975	Veľká zasadačka MsNV TN - Interiér
14	1976	Projekt interiérov sobášna sieň
35	–	Kino Moskva, Historické jadro
–	–	Centrum II. - Obchody, centrálny kultúrny dom., centrálné trhovisko
–	–	Letné kino, Oporný múr - Centrum, Galéria SFVÚ
–	–	Múzeum a hrad, Synagóga
36	–	Sobášna sieň TN
–	–	Synagóga
–	–	Dom smútku TN
37	1983	Rekonštrukcia budovy MsNV
44	1988	Úvodný projekt Dom Služieb
47	1971	Sídlisko Centrum - Výkresová časť
53	1980	300 lôžková slobodáreň- Stravovacie zariadenie
55	–	Kino Moskva, rekonštrukcia
57	1981	Detské ihriská ul. Považská
66	1979	Detské jasle - Noviny
76	1987	Dom smútku Kubra
81	1986	Dom smútku TN - výtvarné riešenie
95	1983	Dom Dôchodcov s komplex starostlivosťou
98	1967	Podrobný územný plán PKO - Ostrov Trenčín
105	1983	Zdravotné stredisko TN - JUH
108	1975	Zdravotné stredisko OÚNZ - TN
137	1976	Pamätník Brezina
156	1976	Výukový plavecký bazén
164	1976	MŠ a DJ Zlatovce
183	1981	Jedáleň ZŠ Kubra
194	1971	PKO Ostrov Trenčín
214	1982	Rekonštrukcia kina Moskva
215	1977	Sídlisko Síhoť III.
236	1974	Adaptácia budovy Stavoprojektu - Horný Šianec 13, TN
256	1973	Most cez Váh - Trať Bratislava - Žilina
258	1980	300 lôžková slobodáreň- Stravovacie zariadenie
275	–	300 lôžková slobodáreň Trenčín
319	1969 - 1980	Povolenia k projektovej činnosti
324	1980	Športový areál Zlatovce

247

Balneologické múzeum Piešťany

Pozostalosť Ing. arch. Ľubomíra Mrňa, PhD.

Archív obsahuje spolu 153 archíválií plánovej dokumentácie + desiatky bibliografických záznamov, ktoré múzeu venoval Ľubomír Mrňa, bývalý zamestnanec a vedúci ateliéru Stavoprojekt Trnava v Piešťanoch. Keďže bol architekt pred svojím pôsobením v Stavoprojekte Trnava zamestnancom Zdravoprojektu, ocitli sa všetky archíválie v Balneologickom múzeu spoločne. Spracované boli teda prevažne archíválie vzniknuté pod hlavičkou piešťanského ateliéru Stavoprojektu Trnava:

2. *Dom smútku (rozlúčky) v Beluši, realizačný projekt: 1972 – 1973, interiér 1975, realizácia: 1978, autor: Ľ. Mrňa*
3. *Štúdiá zástavby centra Beluše, autori: Ľ. Mrňa, E. Marek*
8. *Sociálna a prevádzková budova Stavoprojektu. Stredisko 07 v Piešťanoch návrh: 1978 – 1979, realizácia: zač. 1982 (po zmene režimu v 1989, nedokončená), autor: Ľ. Mrňa*
9. *Viacúčelová sála a učebne ĽŠU na Kollárovej ul. v Piešťanoch projekt: 1988, autor: Ľ. Mrňa*
15. *Štúdiá Nemocnice s poliklinikou II. typu v Humennom 1972, autori: E. Marek, Ľ. Mrňa*
16. *Zdravotné stredisko v Hronskom Beňadiku štúdiá: 1973, realizácia: 1976, autor: Ľ. Mrňa*
18. *Administratívna budova riaditeľstva kúpeľov a pošta v kúpeľoch Sliač štúdiá: 1965, projekt 1966, realizácia 1971, autor: Ľ. Mrňa*
20. *Štúdiá Strednej zdravotníckej školy a Domova mládeže v Trenčíne štúdiá: 1973, autor: Ľ. Mrňa*
21. *Balneoterapeutické zariadenie Závodov 29.augusta Partizánske v Malých Bieliciach projekt: 1967, realizácia: 1974, autor: Ľ. Mrňa*
23. *Dvojvodové zdravotné stredisko v Lamači – Podháji projekt: jún 1972, realizácia: 1977, autor: Ľ. Mrňa*
24. *Poliklinika v Medzilaborciach projekt: 1968, realizácia: 1974, autor: Ľ. Mrňa, výtvarné dielo: M. Šulánová*
25. *Internát zdravotných sestier / interné oddelenie NsP v Komárne projekt: 1973, realizácia: 1977, autor: Ľ. Mrňa, výtvarné dielo: M. Šulánová*
26. *Rekreačná oblasť „Sĺňava“ v Piešťanoch asi rok 1981 v súvislosti so štúdiou zotavovne ROH, M= 1:1000 (?)*

28. *Urbanistická štúdiá výstavného areálu Trenčín – Pod Sokolicami IV. 1972, autori: Ľ. Mrňa, E. Marek*
28. b. *Štúdiá časti výstavného areálu (I. etapa) v Trenčíne – Slovakotex, Pod Sokolicami 1973, , Ľ. Mrňa*
29. *Štúdiá individuálnej bytovej výstavby „Bodona“ v Piešťanoch 1984, autor: Ľ. Mrňa*
30. *Výsledná štúdiá PÚP (podrobný územný plán) Trenčín – Dolné mesto, 1972, (časť asi realizované), Ľ. Mrňa, I. Polonský*
35. *Kúpeľno – rekreačná oblasť „Margita – Ilona“ 1972 – 1973, (možno realizované), autori: J. Kvetán, Ľ. Mrňa, I. Polonský*
36. *Koncept riešenia územného projektu zóny Rekreačno – rehabilitačného areálu v Koplastovciach 1979 (nerealiz.), autori Ľ. Mrňa, A. Horáková - Pernecká*
37. *Urbanisticko – architektonická štúdiá kúpeľov Belušké Slatiny 1974 (ako celok to realizované nebolo), J. Kvetán, Ľ. Mrňa*
48. *súťaž: Sídlný útvar Modra, 1982, Ľ. Mrňa, B. Pernecký, M. Ryšavý, V. Nižňanský (získalo odmenu).*
49. *súťaž: Trenčín – Západné mesto*
50. *Rekonštrukcia a dostavba účelového zariadenia (ZsKV KSS), Kúpeľný ostrov v Piešťanoch (tzv. Husáková vila), 1986 projekt, 1989 realizácia, Ľ. Mrňa, Stavoprojekt, ateliér 207 Piešťany*
51. *Štúdiá trojvodového zdravotníckeho strediska v Leopoldove, 1987, Ľ. Mrňa*
52. *Prístavba k I. chirurgickej klinike na Mickiewičovej ulici v Bratislave, projekt. 1969, realiz. 1973, autor Ľ. Mrňa*
53. *Štúdiá súboru stavieb („OkrsoK X“) v Piešťanoch, M=1:1000, 1979, Ľ. Mrňa + kolektív (časť bola realizovaná – rodinné domy na Vodárenskej ulici smerom k letisku)*
54. *Metodické pokyny pre obstaranie, spracovanie a prerokovávanie urbanistickej štúdie intenzifikácie bytovej zástavby, 1985, vypracované Ľ. Mrňa spolu s V. Nižňanským a kolektívom špecialistov (1. cena v kategórii „Teoretické práce“ v národnom kole prehliadke architektonických prác za obdobie rokov 1984-1985)*

Zoznam realizovaných rozhovorov

Tatiana Blichová; Keramoprojekt Trenčín, Trenčín (SK)

Vojtech Brabenec; Keramoprojekt Trenčín, Trenčín (SK)

Ladislav Čaňo; bývalý projektant a aktuálny archívár Keramoprojektu Trenčín, Trenčín (SK)

Jozef Danák; Stavoprojekt Trnava, Trnava (SK)

Vratislav Danda; Pražský projektový ústav, Krajský projektový ústav, Praha (CZ)

Marie Davidová; Metroprojekt, Praha (CZ),
(rozhovor realizovaný v spolupráci s Klárou Brůhovou)

Alexandra Gabrišová; Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín (SK)

Ján Komrska; Stavoprojekt Bratislava, Bratislava (SK)

Peter Lehocký; Slovenská technická univerzita v Bratislave, Bratislava (SK)

Lubomír Mrňa; Zdravoprojekt Piešťany, neskôr Stavoprojekt Trnava, ateliér Piešťany (SK),
(rozhovor realizovaný v spolupráci s Dominikou Chrzanovou)

Igor Mrva; Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín (SK)

250 Dagmar Nedomová; Keramoprojekt Trenčín, Trenčín (SK),
(rozhovor realizovaný v spolupráci s Radkou Nedomovou)

Viktor Nižňanský; Stavoprojekt Trnava, ateliér Trenčín (SK)

Josef Pechar; Fakulta architektury ČVUT v Praze, Praha (CZ)

Marán Remenár; Stavoprojekt Trnava, Trnava (SK),
(rozhovor realizovaný v spolupráci s Dominikou Chrzanovou)

Ján Strcula; Stavoprojekt Bratislava, Vojenský projektový ústav, Bratislava (SK)

Tadeáš Tolth; Hydroconsult, Bratislava (SK)

Tatiana Videkyová; Keramoprojekt Trenčín, Trenčín (SK),
(rozhovor realizovaný v spolupráci s Radkou Nedomovou)

Základné okruhy otázok:ÚVOD

Mohli by ste na úvod opísať svoje rodinné zázemie, štúdium a nástup do praxe? Ako ste sa dostali k zamestnaniu v projektovom ústave? (doplňujúca) Pracovali ste vo viacerých projektových ústavoch? (Pokiaľ áno, mohli by ste ich všetky stručne popísať a prípadne porovnať?)

KEDY A KDE?

Vedeli by ste časovo zaradiť fungovanie ateliéru, v ktorom ste pracovali? Popríklad tiež celého projektového ústavu? Pamätáte si tiež kde všade v priebehu času ateliér a ústav sídlil? (doplňujúca) Spomínate si, kedy ste nastúpili do spomínaného ateliéru a ako ste sa k tejto práci dostali?

KTO?

Mohli by ste prosím spomenúť výrazné, silné osobnosti, „ťahúňov“? Ich osobnú charakteristiku, vitalitu, štýl práce, vedenie projektu a ateliéru. Spomienky na starších obdivovaných kolegov, „nosné“ osobnosti architektúry povojnových a najmä osemdesiatych rokov, ktorí už dnes nežijú. (doplňujúca) Aká bola vaša oficiálna pracovná pozícia a pracovná náplň? Kto bol vašim nadriadeným/podriadeným pracovníkom a aký bol váš pracovný vzťah?

ČO?

Mohli by ste spomenúť projekty, na ktorých realizácii ste sa podieľali a opísať ich genézu? (doplňujúca) Akým spôsobom podľa vás tieto projekty zasiahli do celkovej tváre mesta a prečo tomu tak bolo / je?

AKO?

Mohli by ste opísať pracovné prostredie v projektovom ústave, ale aj vzťahy so zadávateľmi zakázok, stavebnými inžiniermi a inými spolupracovníkmi a samozrejme i s realizačnými firmami, cenu ľudskej práce? (doplňujúca) Ako prebiehala vnútorná spolupráca medzi Vami a Vašimi kolegami? (môžete opísať tiež na konkrétnom projekte, pokiaľ je to prirodzenejšie)

PREČO?

Čo bolo Vašou hlavnou motiváciou v tvorbe? (doplňujúca) Čo pre Vás znamená sloboda v procese tvorby?

dosiahnuté
výsledky

publikačná
činnosť,
konferencie,
prednášky
diskusie
a výskumy

Publikačná činnosť

Tóthová, Lucia (ed.): (Vý)Stavoprojekt Trnava, Trenčín, Piešťany, Trenčín: Projekt Hlava 5, 2023. ISBN 978-80-570-4612-7.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: Pavel Kupka, in: Vladimír 518 (ed.), *Architektura 58-89*. Praha: Bigg Boss s.r.o., 2022. s. 342–373. ISBN 978-80-908359-3-1.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: Project Institutes in Czechoslovakia in the 1970s. Creation in the Conditions of a Centrally Planned Economy during the Normalisation Period in Czechoslovakia. *Architektúra a urbanizmus*. 2022, LVI(1-2), 106–115. ISSN 0044-8680.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: *Stavebno-historický prieskum: Dom smútku Juh*, Trenčín 2022. ISBN: 978-80-570-4196-2.

Zikmund, Jan, Brůhová, Klára, Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Vicherková, Veronika: Architektonická práce, pro systém i mimo něj, in: Vorlík, Petr (ed.) *Ambice, Architektura osmdesátých let*, Praha: Fakulta architektury ČVUT 2022, s. 70–103. ISBN: 978-80-01-07028-4.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: Percento pre umenie / Percentage for Art, in: Zaiček, Martin (ed.), *Bratislavské moderné fontány / Modernist Fountains of Bratislava*, Bratislava: Archimera, 2021, s. 84–109, ISBN: 978-80-973915-0-8.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia (ed.): *What does art in public space mean to you?*, Trenčín: Projekt Hlava 5 / Project Catch 5, 2021. ISBN 978-80-973962-0-6.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander: Výtvarné diela vo verejnom priestore mesta Trenčín, in: *Architecture in Perspective 2020*, Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava, 2020, s. 233–237. ISBN 978-80-248-4450.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: Peter Lehocký – Umenie nemôžeš naplánovať, vzniká vtedy, keď nechceš, pretože je to konflikt s autorom, in: Vorlík, Petr (ed.), *Rozhovory, Architektura osmdesátých let*, Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2020, s. 264–271. ISBN: 978-80-01-06778-9.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Zikmund, Jan: Josef Pechar – Do architektury a tvorby životního prostředí začala pronikat rozmanitost, in: Vorlík, Petr (ed.), *Rozhovory, Architektura osmdesátých let*, Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2020, s. 300–303. ISBN: 978-80-01-06778-9.

Vorlík, Petr, et al.: *Stavebně-historický průzkum Nové scény a restaurační budovy Národního divadla*. (Výskumná správa), Praha 2020.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander, Lipták, Martin (ed.): *Technické pamiatky Trenčína*, Čierne diery (Odborná mapa), Bratislava 2020.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Novosádová, Kateřina: Konzum na malém městě, in: Vorlík, Petr (ed.), *(a)typ / architektura osmdesátých let*; Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2019, s. 121–125. ISBN: 978-80-01-06641-6.

Konferencie, prednášky, diskusie

Tóthová, Lucia, Ullmannová, Klára, Veverka, Lukáš: *Praha – novostavby v socializmu a poválečná architektura v súčasnosti*. (Popularizačná prednáška), Praha: Fakulta architektury ČVUT, Den architektury, 2023.

Tóthová, Lucia, Topilin, Alexander, Rohoňová, Eva, Beňák, Miroslav: *3x poválečný vývoj slovenskej architektury*. (Popularizačná prednáška), Praha: Fakulta architektury ČVUT, Den architektury, 2023.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander: *Povojnové umenie vo verejnom priestore* (Odborná prednáška), Považská Bystrica: Festival VNS, 2023.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: Evolution and transformation of state projection and construction companies, in: *Architecture at work*, Bauhaus Universität Weimar, International Heritage Centre, 14. – 16. 9. 2022.

Vicherková, Veronika, Kužvartová, Lenka, Ullmannová, Klára, Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Vorlík, Petr: *O architektuře osmdesátých let* (Spoluorganizovanie konferencie v rámci projektu NAKI II, DG18Po2OVVo13, hl. riešiteľ Petr Vorlík), Praha: Fakulta architektury ČVUT, 2022.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Ratajczyk, Paweł, Słowakiewicz, Mateusz: *IKONY web doc* (Odborno-popularizačná prednáška), Praha: CAMP, 2022.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander, Nedomová, Radka, Slezák-Barčáková, Terézia: *Čo pre vás znamená umenie vo verejnom priestore? / What does art in public space mean to you?*. (Usporiadanie konferencie), Online: Projekt Hlava 5 / Project Catch 5, 2021.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander: Oživenie povojnového výtvarného umenia v meste Trenčín, in: *Konferencie Dějiny veřejného prostoru II., Vystavování minulosti* (Odborná prednáška), Praha: Ústav pro stadium totalitních režimů, 2021.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: *Duch Stavoprojektu*. (Popularizačná prednáška) Trenčín: Galéria Miloša Alexandra Bazovského, Den architektury, 2020.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia *Trenčín – mladšia vs staršia generácia*. (Popularizačná prednáška), Trenčín: Galéria Miloša Alexandra Bazovského, Den architektury, 2020.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Topilin, Alexander (Projekt Hlava5), Zaiček, Martin, Kalinová, Andrea (Archimera): *Diskusia na tému povojnovej architektúry a verejného priestoru Slovenska* (Popularizačná diskusia), Bratislava: Relácia Triaška & Čejka FM, Rozhlas a televízia Slovenska, 2020.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia: *Umenie pre verejný priestor* (Moderovaná odborná diskusia), Bratislava: Kunsthalle – Slovenská národná galéria, 2019.

Tóthová (Mlynčeková), Lucia, Mlynčeková, Adriana, Topilin, Alexander, Šimun, Dušan: *Trenčín inšpiruje Prahu* (Odborná prednáška s diskusiou), Praha: CAMP, 2019.

Výskum – Fakulta architektury ČVUT

Výskumný grant – Architektura osmdesátých let v České republice /interné zapojenie
(NAKI II, DG18Po2OVVo13, hl. riešiteľ Petr Vorlík, 2018–2022)
<http://www.architektura80.cz/?action=diesel.pump&page=home>

Výskumný grant – Stavoprojekt 1948–1953 /interné zapojenie
(NAKI II, DH23Po3OVVoo4, hl. riešiteľ Petr Vorlík, od 2023)
<https://stavoprojekt48.cz>

Výskumný grant – Industriální architektura /externá spolupráca
(NAKI II DG16Po2Hoo1, hl. riešiteľ Lukáš Beran, 2016–2020)
<http://vcpd.cvut.cz/industrialni-architektura-pamatka-prumysloveho-dedictvi-jako-technicko-architektonicke-dilo-a-jako-identita-mista/>

Výskumný grant – Průmyslová architektura druhé poloviny 20. století. /externá spolupráca
(NAKI III DH23Po3OVVo16, hl. riešiteľ Jan Zikmund, od 2023)
<https://zavodyprumyslu.cz>

Grantová činnosť – Fakulta architektury ČVUT

Architektura sedmdesátých a osmdesátých let v České republice a na Slovensku. Vývoj a transformace státních projekčních a stavebních podniků, jejich zaměření a náplň v návaznosti na politicko-ekonomické poměry v bývalém Československu
(3-ročný grant, v rámci grantového programu č. SGS20/192/OHK1/3T/15, hl. riešiteľka: Lucia Tóthová (Mlynčeková), školiteľ: Petr Vorlík)

Hledání aktuálního tématu. Nové využití průmyslového dědictví ve studentských projektech na ČVUT
(2-ročný grant, v rámci grantového programu č. SGS21/122/OHK1/2T/15, hl. riešiteľ: Jan Červinka, školiteľ: Jan Zikmund)

Výstava „Kdo byl Stavoprojekt?“
hl. autorka: Lucia Tóthová (Mlynčeková),
kurátor: Miroslav Pavel, spolupráca: Klára Ullmannová,
modely vybraných stavieb: študenti a študentky seminára Poválečná architektura 2022/23,
Akademická súťaž Fakulty architektury ČVUT pro podporu tvůrčí a publikační činnosti (získaný grant na rok 2022)

Publikácia „Sochy Trenčína“
vydavateľ: Čierne diery, autori a autorky: Lucia Tóthová, Alexander Topilin, Radka Nedomová (Projekt Hlava 5), Sabina Jankovičová, Martin Lipták,
Akademická súťaž Fakulty architektury ČVUT pro podporu tvůrčí a publikační činnosti (získaný grant na rok 2024, aktuálne v procese riešenia)

prílohy,
iné aktivity
súvisiace
s dizertáciou

výstavy:
FA ČVUT,
Ústav teorie
a dějin
architektury

Le Corbusier 150 + v modeloch a obrazoch

trvanie výstavy: 18. – 28. 4. 2023

miesto konania: Fakulta architektúry ČVUT, Praha

modely boli vyrobené stážistami a stážistkami ateliéru RT+Q Architects, Singapur.

koordinácia pražského projektu: Petr Vorlík, Andrea Vondráková,

Lucia Tóthová (Mlynčeková), Miroslav Pavel

koordinácia výstavy modelov: Petr Vorlík, Andrea Vondráková,

Lucia Tóthová (Mlynčeková)

koordinácia výstavy fotografií: Petr Vorlík, Lucia Tóthová (Mlynčeková)

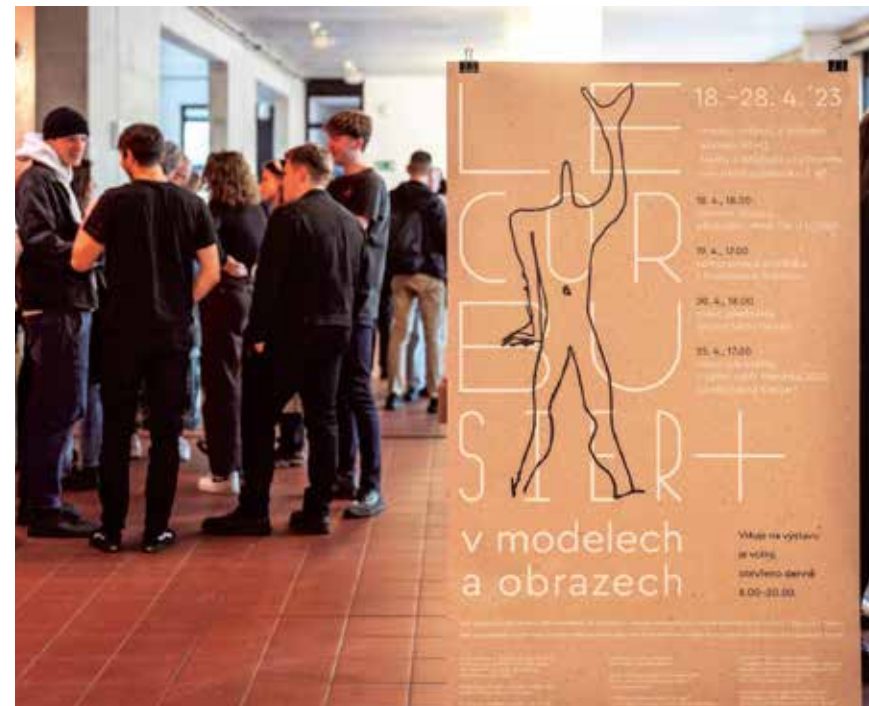
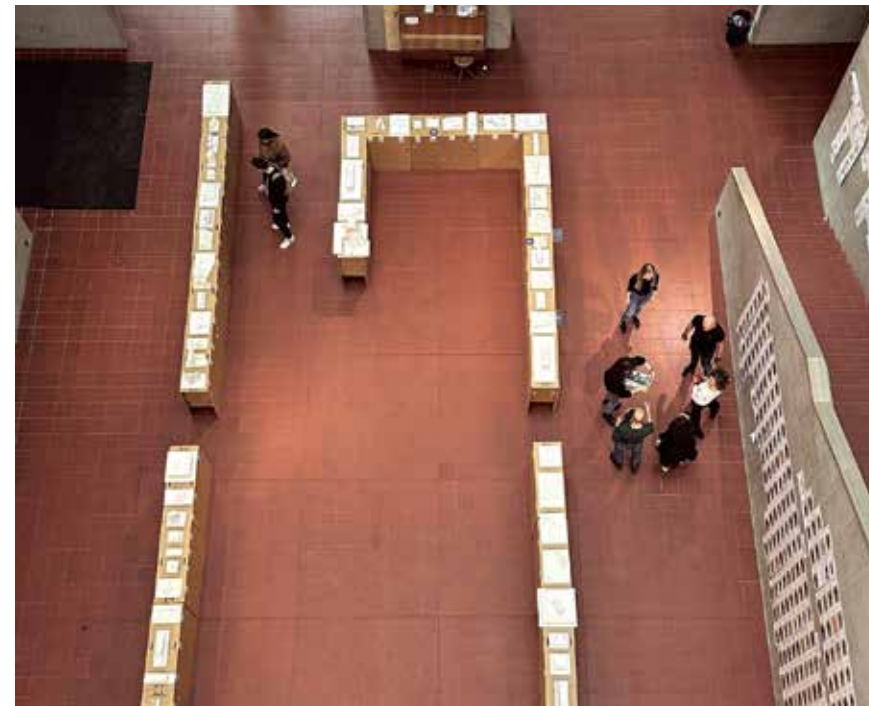
autori a autorky fotografií: Nina Bartošová, Martin Rosa, Petr Šmídek,

Petr Vorlík, Marie Zákostecká

koordinácia kresieb z La Tourette: Michaela Brožová, Gabriela Nováková

autori a autorky kresieb a fotografií z La Tourette sú študenti a študentky:

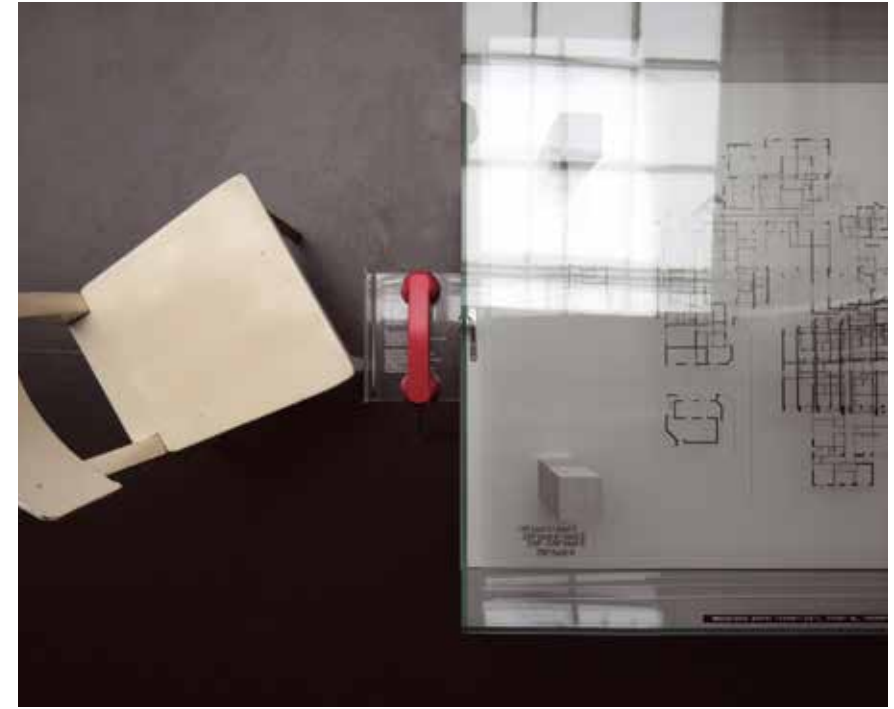
ZAN–Brožová–Hůrka–Šrámek z rokov 2016–2022

Kdo byl Stavoprojekt?

266

hlavná autorka: Lucia Tóthová
kurátor: Miroslav Pavel
spolupráca: Klára Ullmannová, Marek Badinský
modely vybraných stavieb: študenti a študentky seminára Poválečná
architektúra 2022/23
trvanie výstavy: 1/2023 – 6/2023
miesto konania: Fakulta architektúry ČVUT, Praha, Galerie na ochozu

267

Poválečná 45-89, kriticky ohrožený druh

268

autori a autorky výstavy: Tereza Poláčková, Petr Vorlík (eds.),
Veronika Vicherková, Klára Brůhová, Pavel Směták, Jana Bukačová,
Alexandra Hoffmannová, Klára Přikrylová, Lucia Tóthová (Mlynčeková)
medailóny stavieb: študenti a študentky seminára Poválečná architektúra
otvorenie výstavy: 29. 9. 2019
miesto konania: Fakulta architektúry ČVUT, Praha

269

vlastné
projekty
súvisiace
s témou
dizertácie

(Vý)Stavoprojekt Piešťany

272

/výstava/

autorka: Lucia Tóthová

kurátorka: Linda Blahová

trvanie výstavy: 24. 9. 2021 – 24. 11. 2021

miesto konania: Malá scéna a foyer A. Dubčeka,
Mestské kultúrne stredisko mesta Piešťany

273

(Vý)Stavoprojekt Trenčín

274

/výstava/

autorka: Lucia Tóthová

kurátorka: Radka Nedomová

trvanie výstavy: 22. 9. 2020 – 13. 3. 2021

miesto konania: Galéria M. A. Bazovského v Trenčíne

275

(Vý)Stavoprojekt Trnava

276

/výstava/

autorka: Lucia Tóthová

kurátorka: Dominika Chrzanová

trvanie výstavy: 4. 9. 2018 – 4. 11. 2018

miesto konania: Kníhkupectvo AF, Štefánikova 5, Trnava

277

Ján H. Blicha, Dom smútku Juh - Trenčín

278

/výstava/
autorka: Lucia Tóthová (Mlynčeková)
kurátorka: Radka Nedomová
spolupráca: Samuel Čarnoký, Katarína D. F. Siposová
management: Terézia Slezák-Barčáková
trvanie výstavy: 1. 3. – 30. 4. 2022
miesto konania: Campus Gallery, Košice

279

Ján H. Blicha, architekt socializmu?

/výstava/

autorka: Lucia Tóthová (Mlynčeková)

kurátorka: Radka Nedomová

management: Terézia Slezák-Barčáková

spolupráca: Katarína D. F. Siposová

trvanie výstavy: 10. 5. – 24. 6. 2018

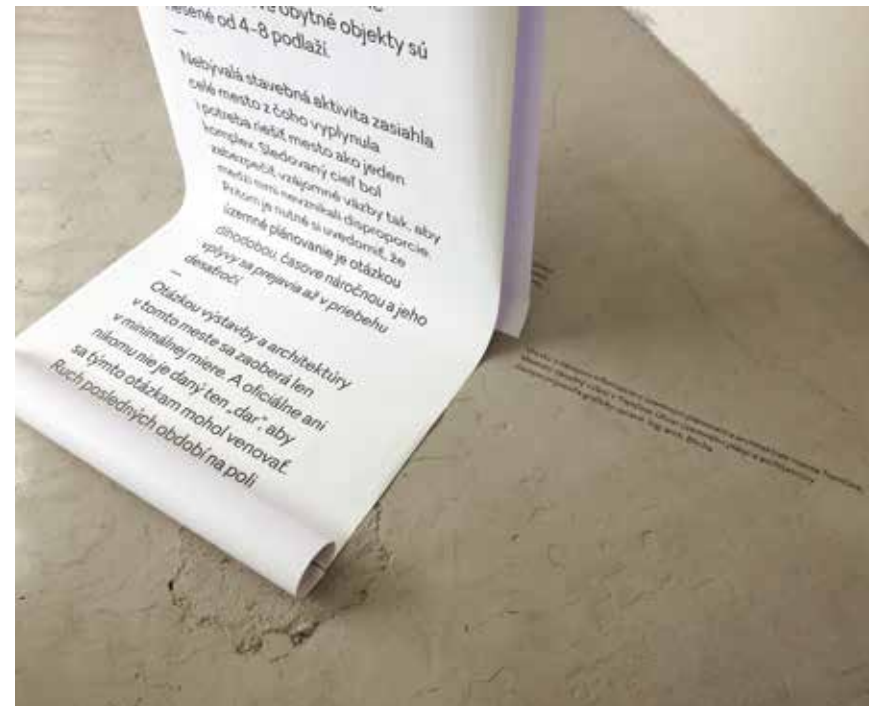
miesto konania: Galéria M. A. Bazovského v Trenčíne

Ján H. Blicha, 1939-1999

282

/výstava, diplomová práca/
autorka a kurátorka: Lucia Tóthová (Mlynčeková)
konzultant: Marcel Benčík
trvanie výstavy: 8. 6. – 26. 6. 2016
miesto konania: HotDock Gallery, Bratislava

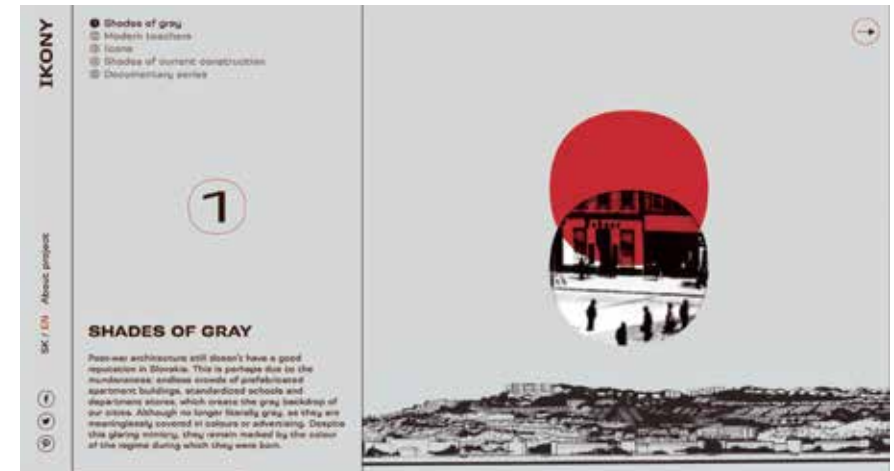

283

IKONY

web doc

284 /interaktívny web dokument o modernej slovenskej architektúre/
2020 – 2022
ocenenie: Národná cena za komunikačný design 2022, 1. miesto v kategórii Digital
hlavný riešiteľ a zadávateľ: Archtung (Adam Gajdoš)
autori návrhu: Lucia Tóthová (Mlynčeková), Paweł Ratajczyk, Mateusz Słowakiewicz
odborné rešerše: Lucia Tóthová (Mlynčeková), Verona Dubišová, Adam Gajdoš
management: Adam Gajdoš, Lucia Tóthová (Mlynčeková)

Centrum architektúry Trenčín (CAT)

286

/architektonická súťaž, výstava a séria vzdelávacích podujatí,
projekt zastrešený Európskym hlavným mestom kultúry 2026 /
2021 (súťaž), 2022–23 (výstavy), 2024–27 (implementácia EHMK)
hlavné riešiteľky: Lucia Tóthová, Radka Nedomová, Alexandra Mutala
zastrešujúca organizácia: Galéria M. A. Bazovského v Trenčíne

287

Bienále architektúry Benátky, 2021

„Búrať hlava nehlava?“

/výstava v rámci sprievodného programu Bienále Architektúry v Benátkach/
5/2021 – 11/2021

autori a autorky inštalácie: Lucia Tóthová (Mlynčeková), Alexander Topilin,
Radka Nedomová (Projekt Hlava 5)

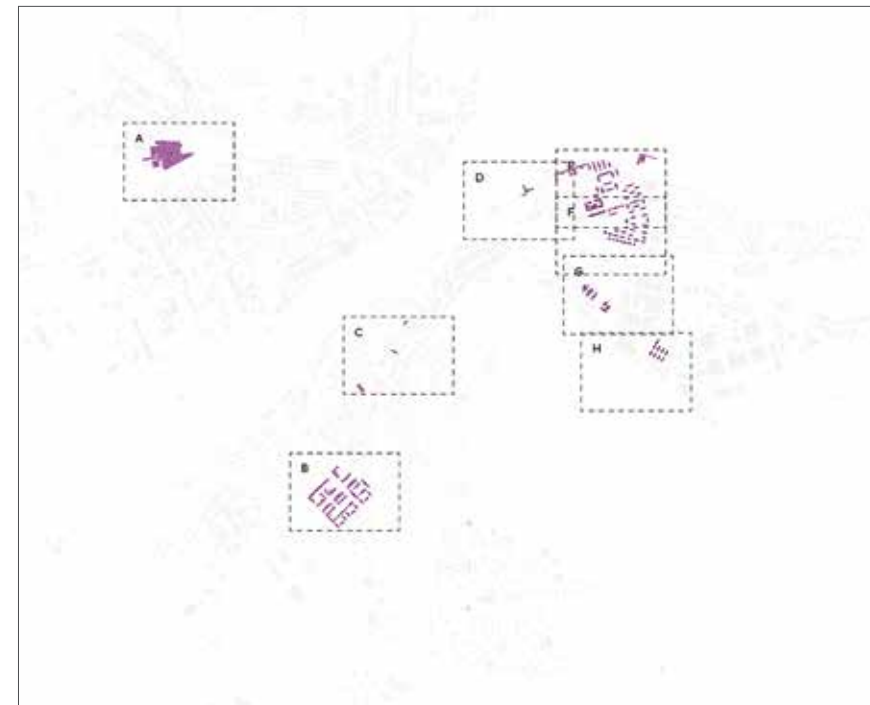
foto: Matej Slezák

autor pôvodného umeleckého diela „Priadza“: Jozef Fizel

Pasportizácia modernej architektúry mesta Trenčín

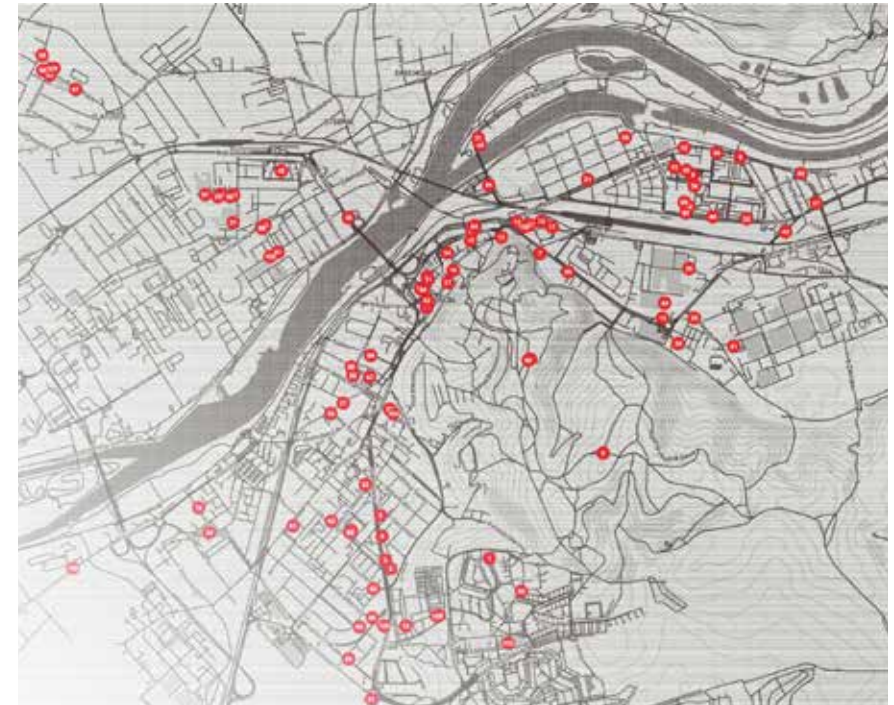
/výskum a následné mapovanie modernej architektúry mesta Trenčín/
4/2021 – 8/2021
zadávateľ: mesto Trenčín, Útvar územného plánovania
konzultanti: Adriana Mlynčeková – vedúca útvaru, Peter Ondruš
autori a autorky: Lucia Tóthová, Radka Nedomová, Marek Badinský
výskum finančne podporil Fond na podporu umenia (FPU)

Pasportizácia výtvarných diel vo verejnom priestore v Trenčíne „Hlava 5“

/výskum a následné mapovanie modernej architektúry mesta Trenčín/
od 2018

zadávateľ: mesto Trenčín, Útvar územného plánovania
konzultantka: Adriana Mlynčeková – vedúca útvaru
autori a autorky pasportu: Lucia Tóthová, Alexander Topilin, Radka Nedomová,
Prokop Harazim, Michaela Mrázková

Fakulta architektury Českého vysokého učení technického v Praze
Ústav teorie a dějin architektury

Stavoprojekt Trnava

Vývoj a transformácia štátnych projekčných podnikov,
ich zameranie a náplň v nadväznosti na politicko-ekonomické
pomery v bývalom Československu.

/dizertačná práca/

študentka:

Mgr. art. Lucia Tóthová (Mlynčeková)

školiťel:

prof. Ing. arch. Petr Vorlík, Ph.D.

školiťel špecialista:

Mgr. Peter Szalay, PhD.

—

medailóny stavieb (spolupráca):

Dominika Chrzanová, Radka Nedomová, Linda Blahová

prepís rozhovorov:

Marek Badinský

grafická príprava:

Lucia Tóthová (Mlynčeková), Lenka Navrátilová

korektúry:

Radka Nedomová, Júlia Kicová

tlač:

VOALA graphic design and book binding

písmo:

Karmina Sans (typetogether), Dezen Stencil (DizajnDesign)

2024

